

J. H. Freese.

St John's Cambridge

THE
GULISTĀN

(ROSE-GARDEN),

OF

SHAIKH SĀDĪ OF SHĪRĀZ:

A NEW EDITION,

WITH A VOCABULARY,

BY

FRANCIS JOHNSON,

SOMETIME PROFESSOR OF ORIENTAL LANGUAGES AT THE COLLEGE OF THE HONOURABLE THE EAST INDIA
COMPANY, HAILEYBURY.

NO LONGER THE PROPERTY OF THE
PROVIDENCE PUBLIC LIBRARY.

HERTFORD:

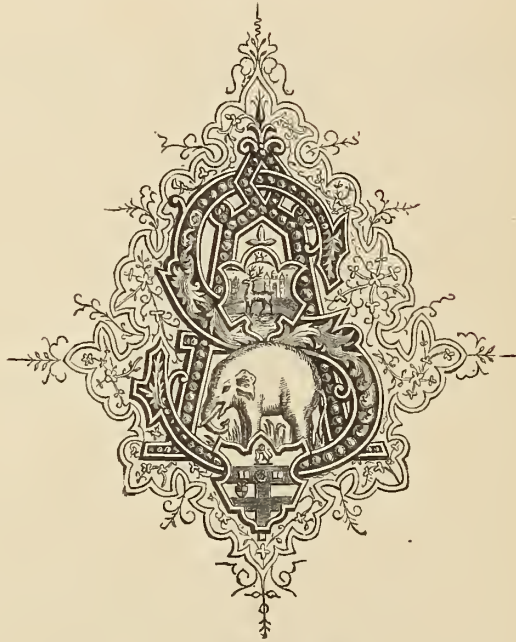
PRINTED AND PUBLISHED BY STEPHEN AUSTIN.

1863.

PK6540
.G2
1863

60494

STEPHEN AUSTIN,

PRINTER, HERTFORD.

19860.19

Exchange
Brown 21. L. b.
4/27/56

PREFACE.

SA'DĪ is justly reputed the Prince of Persian moralists. The harmony and richness of his language, the simplicity and chasteness of his style, the excellence of his precepts, and the unction that pervades the whole, contribute to render him the benefactor, the boast, and the honour of his country. He was born at Shīrāz, then one of the principal cities of Persia, in the year of the Hijra 571,* (A.D. 1175-6); but according to other authorities in A.H. 580, (A.D. 1184). Daulat Shāh, in his "Tazkiratu 'sh Shu'arā," says that Sa'dī spent thirty years of his early life in the acquisition of knowledge; then in middle age he travelled through all the regions of Asia from the Nile to the Ganges. He is said to have made the pilgrimage to Mecca fourteen times. The last thirty years of his life he devoted to solitude and religious contemplation. When performing a pilgrimage to Jerusalem, a place revered alike by Christian and Muslim, he was taken prisoner by the Crusaders, and put to labour in the trenches of Tripoli. From this slavery he was ransomed by a wealthy merchant of Aleppo; who afterwards gave him his daughter in marriage with a dowry of a hundred pieces of gold. This incident is alluded to in the Gulistān (chap. ii., tale 32). The lady sorely exercised the poet's patience. Once, says he, she reproached me, saying "Art thou not he whom my father redeemed from captivity among the Franks for ten dīnārs?" I replied, "Yes: he ransomed

* There exist some serious discrepancies among writers as to the year in which Sa'dī was born. It is generally admitted that he died at a very advanced age, viz., 120 lunar years, which make nearly 116 solar. If this be the case, then A.H. 571 is the year of his birth; for, of the year of his death there can be no doubt, as it is inscribed on his tomb near Shīrāz. At the same time Daulat Shāh states that his age was 102 years when he died. To this date we object for the following reason: M. Michaud in his "History of the Crusades" states, on the authority of M. Langlès, that Sa'dī was taken captive by the Franks soon after the commencement of the sixth Crusade—about A.D. 1200—when, by Daulat Shāh's reckoning, the poet would have been only about 12 years old, a supposition altogether inadmissible.

me for ten *dinārs*, and sold me into thy hands for a hundred." Sa'dī enjoyed during life the patronage of the Atābek princes, a dynasty which reigned at Shīrāz for about 120 years. He died in the year of the Hijra 691 (A.D. 1292), as we know from a memorial verse composed on the occasion by one of his friends, thus given by Daulat Shāh,

ز خاصان بود و از آن تاریخ شد خاص

"He was himself one of the Nobles, and thence the word *noble* (خاص) contains the date of his decease,"—viz. خ = 600; ا = 1; and ص = 90; in all, 691.

The popularity of Sa'dī is acknowledged wherever his writings are known. Even during his life his poems were sung by his countrymen, in the palace and the desert. His genius was essentially of that character in which Orientals delight—unfolding a truth by a pleasing narrative, and embellishing such narrative with the graces of poetry. In this manner he sought to raise the character of his countrymen, and to direct them in the paths of probity and honour. His writings are very voluminous; but the most esteemed among them are the "Gulistān," the "Bostān," and the "Pand-Nāma,"—works which are to be frequently met with even in this country, both manuscript and printed or lithographed. They form the text-books for beginners, wherever the Persian language is studied, whether in Asia or in Europe.

In bringing out the present edition of the Gulistān, the Editor feels happy in acknowledging the debt he owes to Dr. Sprenger, formerly Examiner at the College of Fort William, Calcutta. To the diligence and criticism of this laborious and learned Orientalist, the student of the Persian language is indebted for the most genuine and authentic version of this masterpiece of Sa'dī that has hitherto been published. The readings of Dr. Sprenger's edition (Calcutta, 1851) have been chiefly adopted in the present volume.

The Editor also takes occasion to acknowledge his obligations to M. Ch. Defrémery, author of an accurate translation of the Gulistān into the French language—an able performance, enriched with numerous annotations, chiefly historical and geographical. These annotations contain valuable information, of which the Editor in the compilation of the Vocabulary has not scrupled to avail himself.

To the European public the Gulistān has long been accessible, if not familiar. Olearius made a translation of it into German more than two centuries ago. After him, Gentius published at Amsterdam, 1651, a splendid edition, in folio, of the text, accompanied by a Latin version and several valuable notes. This edition was reprinted and translated into English by Gladwin some sixty years since. A far superior edition, containing both text and translation, was published at Calcutta by James Dumoulin, 1806, large 4to.; and more recently an amusing, if not altogether an accurate, translation has been given by J. Ross, Esq.

But the most masterly translation into our language is from the pen of Professor E. B. Eastwick. In this translation the poetical portions of the Gulistān, which occur in almost every page, have, for the first time, been rendered into English verse; and it may be affirmed that Mr. Eastwick has managed not only to render faithfully and successfully the meaning of the author, but to infuse a good measure of his spirit and raeliness. Beyond this a translator cannot be expected to go. The privilege of appreciating the force and marking the beauties of rhythm and alliteration which prevail throughout the original, and have so powerful a charm for the Oriental ear, is reserved as the student's reward for the patience and pains bestowed in the acquisition of the language.—A more elegant and attractive volume than Professor Eastwick's translation of the Gulistān has seldom issued from the press. It forms at once an ornament for the drawing-room table no less than for the library of the Oriental scholar, and reflects great credit on the enterprise and taste of Mr. Stephen Austin, of Hertford.

New editions of the Gulistān, lithographed as well as printed, come out from time to time in India, in addition to those which are sent forth from the British press; and some of them are accompanied by a vocabulary or analysis. However serviceable these may have proved in regard to the Persian, it must be owned that they afford little help to the learner in making out the Arabic parts. The Editor confidently hopes that the Oriental student will find these serious defects fairly supplied in the present volume.—The Gulistān abounds in sentences and verses which are purely Arabic: of these, some are quotations from the Kur'ān; and some, at least, of the verses are from the pen of Sa'dī himself. But, in every case, they constitute an important part

of the work,—too important to be left wholly ignored, or but partially and scantily explained.

An Arabic grammar, evincing much sound erudition, has been recently published by Professor Wright, late of Trinity College, Dublin. A new grammar of that energetic and copious language may also be expected shortly, from the pen of Duncan Forbes, LL.D., a name which for several years past has been well known among students of the Hindūstānī, and other Oriental languages. Of Arabic grammars published in Germany, that of Rosenmüller is perhaps the most useful, to which we may add that of Caspari and of Schier.

When the Editor compiled the Vocabulary which accompanies this edition of the Gulistān, he had no intention whatever of giving a translation of any portion, believing that all the assistance needful for the student would be found to have been provided there. But after the last sheet had passed through the press, he submitted the entire work to the inspection of Dr. Forbes, with the view of profiting by that distinguished scholar's long experience in Oriental instruction. His opinion was that a translation, strictly literal, of all the Arabic portions, would enhance the value of the work; and for this purpose he was kind enough to place at the Editor's disposal a manuscript volume containing, besides a dictionary of the Gulistān, a list of all the Arabic passages, classed under four heads:—1. Quotations from the Kur'ān;—2. Traditions concerning Muhammad;—3. Sayings of the chief Shaikhs or doctors of Islām;—4. Proverbs, and scraps of poetry. With much satisfaction the Editor has endeavoured to comply with the suggestion of Dr. Forbes; and has accordingly inserted a translation of the Arabic passages under Appendix A. at the end of the work. The extra trouble thus imposed has been light; but it is hoped that the additions made will materially facilitate the progress of the student.

The Editor is further indebted to Dr. Forbes for an Analysis of all the Persian metres occurring in the first book of the work, together with his own explanation of the same, which will be found in Appendix B.

غالب گفتارِ سعدی طرب انگیز است و طیب آمیز - و کوتاه نظران را بدین علت زبانِ طعنه دراز - که مغزِ دماغِ بیهوده بردن و دودِ چراغِ بیفائده خوردن کارِ خردمندان نیست - و لیکن بر رایِ روشنِ صاحبِ دلان که روی سخن در ایشانست پوشیده نماند - که در موعظه‌های صافی در مِلکِ عبارت کشیده است - و دارویِ تلخِ نصیحت بشهد ظرافت بر آمیخته - تا طبعِ مَلُولِ انسان از دولتِ قبولِ محروم نماند *

مثنوی

ما نصیحت بجای خود کردیم | روزگاری درین بسر بردیم *
چون نیاید بگوشِ رغبتِ کس | بر رسولانِ بلاغ باشد و بس *

قطعه

يَا نَاطِرًا فِيهِ سَلِّ بِاللَّهِ مَرَحْمَةً | عَلَيَّ الْمُنْصِفِ وَاسْتَغْفِرِ لِصَاحِبِهِ *
وَاطْلُبْ لِنَفْسِكَ مِنْ خَيْرٍ تُرِيدُ بِهَا | مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ غُفْرَانًا لِكَاتِبِهِ *

تَمَّ الْكِتَابُ بِعَوْنِ الْمَلِكِ *

الْوَهَّاب

جوان گوشه نشین شیر مرد راه خداست

که پیر خود نتواند ز گوشه بر خاست *

حکمت ۱۰۷

حکیمی را پُرسیدند - که چندین درختِ نامور که خدای تعالی آفریده است
و برومند گردانیده - هیچ یکی را آزاد نخوانند مگر سرورا - درین چه حکمت
است * گفت - هر یکی را ثمره است بوقتِ معین - گاهی بوجودِ آن تازه و
گاهی بَعْدَمِ آن پژمرده - و سرورا هیچ ازینها نیست - همه وقت خوش و تازه
است و این صفتِ آزادگان است * قطعه

بر آنچه میگذرد دِل مَینه - که دجله بسی

پس از خلیفه بخواد گذشت در بغداد *

گرت ز دست بر آید چو نخل باش کریم

ورت ز دست نیاید چو سرو باش آزاد *

وعظ ۱۰۸

دو کس مُردند و حسرتِ بی فائده بردند - یکی آن که داشت و نخورد دیگر
آنکه دانست و نکرد * قطعه

کس نه بیند بخیلِ فاضل را که نه در عیب گفتنش کوشد |

ور کریمی دو صد گنه دارد | کرَمش عیبها فرو پوشد *

خاتمة الكتاب

تمام شد گلستان و الله المُستعان * درین جمله چنان که رسمِ مؤلفان است -
از اشعارِ متقدمان بطریقِ استعاره تلفیقی نرفت * بیت
کهن جامه خویش پیراستن به از جامه عاریت خواستن *

فریدون گفت نقاشان چین را | که پیرامون خِرگاهش بدوزند *
بدانرا نیک دار - ای مردِ هشیار | که نیکان خود بزرگ و نیک روزند *

حکمت ۱۰۲

بزرگی را پرسیدند که چندین فصیلت که دست راست را ست - خاتم در
انگشت چپ چرا میکنند * گفت - نشنیده که اهل فضل همیشه محرومند * بیت
آن که شخص آفرید و روزی و بخت | یا فصیلت همیدهد یا تخت *

ملاطفه ۱۰۳

نصیحت پادشاهان گفتن کسی را مُسَلَّم است که بیم سر ندارد و امید زر * مثنوی
مُوَحِّد چه در پای ریزی زرش | چه شمشیرِ هندی زبني بر سرش *
امید و هراسش نباشد ز کس | برینست بُنیادِ توحید و بس *

لطیفه ۱۰۴

پادشاه از بهر دفعِ ستمگارانست - و شحنة برای دفعِ خون خواران - و قاضی
مصلحت جوئی طاران - هرگز دو خصم بحقِ راضی پیشِ قاضی نروند * قطعه
چو حقِ مُعاینه بینی که می باید داد | بلطف به که بجنگ آوری و دلشنگی *
خراج گر نگذارد کسی بطیبِ نفس | بقر زو بستانند و مژدِ سرهنگی *

مطایبه ۱۰۵

همه کس را دندان بترشی کند گردد مگر قاضی را که بشیرینی * بیت
قاضی که برشوت بخورد پنج خیار | ثابت کند از بهر توده خربزه زار *

لطیفه ۱۰۶

قحبه پیر چه کند که توبه نکند از بدکاری و شحنة معزول از مردم آزاری * بیت
جوانی سخت پی باید که از شهوت بیرهیزد |
که پیر سست رغبت را خود آلت بر نمی خیزد *

نعوذ بالله اگر خلق غیب دان بودی | کسی بحال خود از دست کس نیاسودی *

مطایبه ۹۶

زر از معدن بکان کندن بدر آید - و از دست بخیل بجان کندن * قطعه

دونان نخورند و گوشه دارند | گویند - اُمید به که خورده *

فردا بینی بکام دشمن زر مانده و خاکسار مرده *

ادب ۹۷

هر که بر زبردستان نبخشاید بجور زبردستان گرفتار آید * مثنوی

نه هر بازو که در وی قوتی هست | بمردی عاجزان را بشکند دست *

ضعیفان را مینه بر دل گزندی | که در مانی بجور زورمندی *

حکمت ۹۸

عادل چون خلاف در میان آید بجهد و چون صلح بیند لنگر بنهد - که آنجا

سلامت بر کران است و اینجا حلاوت در میان *

حکمت ۹۹

مقام را سه شش می باید و لیکن سه یک می آید * بیت

هزار بار چراگاه خوشتر از میدان | و لیکن اسپ ندارد بدست خویش عنان *

تصرع ۱۰۰

درویشی در مناجات میگفت - یا رب رحمت کن بر بدان - که بر نیکان

خود رحمت کرده که ایشانرا نیک آفریده *

حکمت ۱۰۱

گویند اول کسی که علم بر جامه کرد و انگشتی در دست نهاد جمشید بود *

گفتندش - چرا زینت بچپ دادی و فضیلت مر راست را ست * گفت -

راست را راستی تمام است * قطعه

وَلَنَذِيْقَنَّهُمْ مِنَ الْعَذَابِ الْأَلِيمِ دُونَ الْعَذَابِ الْأَكْبَرِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ * بیت

پند است خطابِ مهتران - آنکه بند | چون پند دهند و نشنوی - بند نهند *
 نیکبختان بحکایات و امثالِ پیشینیان پند گیرند از آن پیش که پسینیان بواقعۀ
 ایشان مَثَل زنند * دزدان دست کوتاه نکنند تا دستِ شان کوتاه نکنند * قطعه
 نَرُود مرغ سوي دانه فراز | چون دگر مرغ بیند اندر بند *
 پند گیر از مصائبِ دگران | تا نگیرند دیگران ز تو پند *

حکمت ۹۳

آن را که گوشِ ارادتِ گران آفریده اند - چون کند که بشنود - و آنرا که کمندِ
 سعادت کُشان می برد - چه کند که نَرُود - قطعه

شبِ تاریکِ دوستانِ خدای می بتابد چو روزِ رخشنده *
 وین سعادت بزورِ بازو نیست | تا نبخشد خدای بخشنده *

رباعی

از تو بیکه نالم که دگر داور نیست | و ز دستِ تو هیچ دست بالاتر نیست *
 آن را که تو رهبری کنی - گم نشود | و آن را که تو گم کنی - کسی رهبر نیست *

عبرت ۹۴

گدائیِ نیک سرانجامِ به از پادشاهی بد فرجام * بیت
 غمی کز پَیش شادمانی بَری | به از شادی کز پَیش غم خوری *

لطیفه ۹۵

زمین را از آسمان نثار است و آسمان را از زمین غبار * کُلُّ إِنَاءٍ يَتَرَشَّحُ بِمَا فِيهِ *

بیت

گَرَتِ خوی من آمد ناسزاوار | تو خویِ نیکِ خویش از دست مگذار *
 حق تعالی می بیند و می پوشد و همسایه نمی بیند و می خروشد * بیت

لطیفه ۸۸

از نفس پرور هنروري نيابد و بي هنر سروريرا نشايد * مثنوي

مکن رحم بر گاوِ بسيار خوار که بسيار خسپست بسيار خوار *

چو گاو ار همي بايدت فربهي | چو خر تن بجورِ کسان در دهی *

تريبت ۸۹

در انجيل آمده است - که اي فرزندِ آدم اگر توانگري دهمت - از من مشغول

شوي بهال - و اگر درویش کنمت تنگدل نشيني - پس حلاوتِ ذکرِ من کجا

در يابي و بعبادتِ من کي شتايي * قطعه

گر اندر نعمتي - مغرور و غافل | و راندر تنگدستي - خسته و ريش *

چو در سرا و سزا حالت اينست | ندانم کي بحق پردازي از خوبش *

عبرت ۹۰

ارادتِ بيچون يکي را از تختِ شاهي فرود آرد و ديگري را در شکمِ ماهي نگو

بيبت

دارد *

وقتست خوش آنرا که بُود ذکرِ تو مونس |

ور خود بُود اندر شکمِ حوت چو يونس *

حکمت ۹۱

اگر تيغِ قهر بر کشد - نبی و ولي سر در کشد - و اگر غمزه لطف بجنباند - بدانرا

قطعه

به نيکان در رساند *

گر بمحشرِ خطابِ قهر کند | انبيارا چه جاي معذرت است *

برده از روي لطف گو - بردار | کاشقيارا اميدِ مغفرت است *

وعظ ۹۲

هر که بتاذيبِ دنيا راهِ عواب نگيرد - بتعذيبِ عقيبي گرفتار آيد * قَالَ اللَّهُ تَعَالَى

حکایت ۸۵

ریشی درونِ جامه داشتیم * شیخِ رحمة الله علیه هر روز پرسیدی - که ریشت
چونست و نپرسیدی که کجاست - دانستم که از آن احتراز میکند که ذکرِ هر
عضوی روا نباشد * و خردمندان گفته اند - هر که سخن نسجد - از جواب
برنجد
قطعه

تا نیک ندانی که سخن عینِ صوابست | باید که بگفتن دهن از هم نکشائی *
گر راست سخن باشی و در بند بهائی | به ز آن که دروغت دهد از بند رهایی *

حکمت ۸۶

دروغ گفتن بضررتِ لایب مآند - اگر نیز جراحت درست شود - نشان بمآند *
چون برادرانِ یوسف علیه السلام بدروغ گفتن موسوم شدند - پدر را بر راست
گفتن ایشان اعتماد نماند * قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمُ الْاَنْفُسُ امْرًا فَصَبِرْ جَمِيلًا *
قطعه

دروغی نگیرند صاحب دِلان | بر آن کس که پیوسته گفتست راست *
اگر مشتهر شد کسی در دروغ | اگر راست گوید - تو گوئی خطاست *
کسی را که عادت بود راستی | خطائی کند - در گذارند ازو *
وگر نامور شد بقولِ دروغ | دگر راست باور ندارند ازو *

مطایبه ۸۷

اجلِ کائنات از روی ظاهر آدمیست - و ادلِ موجودات سگ - و باتفاق
خردمندان سگ حق شناس به از آدمی نا سپاس *
قطعه

سگی را لقمه هرگز فراموش | نگیرد - و رزنی صد نوبتش سگ *
وگر عمری نوازی سفلۀ را | بکمتر چیز آید با تو در جنگ *

حکمت ۸۲

هر که با بدان نشیند - اگر طبیعت ایشان در وی اثر نکند - بطریقت ایشان
مستهم گردد - چنانکه اگر شخصی بخرابات رود بنماز کردن - منسوب شود بخمر
خوردن * مشنوی

رقم بر خود بنادانی کشیدی که نادان را بصحبت برگزیدی *
طلب کردم ز دانایان یکی پند مرا گفتند با نادان مپیوند -
که گر صاحب تمیزی - خر نمایی و گر نادانی - احمق تر نمایی *

حکمت ۸۳

حلم شتر چنانکه معلومست اگر طفلی مهارش گیرد و صد فرسنگ ببرد -
گردن از متابعت او نه پیچد - اما اگر راهی هولناکش پیش آید که موجب
هلاک باشد و طفل آنجا بنادانی خواهد رفتن - زمام از کفش درگسلاند و بیش
متابعت نکند - که هنگام درشتی ملاطفت مذموم است - و گفته اند - دشمن
بملاطفت دوست نگیرد بلکه طمع زیادت کند * قطعه

کسی که لطف کند با تو - خالک پایش باش
و گر ستیزه کند - در دو چشمش آگن خاک *
سخن بلطف و گرم با درشت خوی مگویی
که زنگ خورده نگیرد مگر بسوهن پاک *

حکمت ۸۴

هر که در پیش سخن دیگران افتد تا مایه فضلش بدانند بیشک پایه جهلش
معلوم کنند - و بزرگان گفته اند - قطعه

ندهد مرد هوشمند جواب مگر آنکه کزو سؤال کنند *
گرچه بر حق بود فراخ سخن حمل دعویش بر محال کنند *

یا مَرُو با یارِ ازرق پیرهن | یا بکش بر خان و مان انگشت نیل *
یا مکن با پیلبنان دوستی | یا طلب کن خانه در خورد پیل *

حکمت ۷۷

خلعت سلطان گرچه عزیز است - جامه خُلَقان خود از آن بعزت تر - و خوان
بزرگان اگرچه لذیذ است خرده انبان خویش از آن بلذت تر * بیت
سرکه از دست رنج خویش و تره بهتر از نان ده خدای و بره *

حکمت ۷۸

خلاف رای صوابست و نقض عهد اولو الالباب دارو بگمان خوردن و راه نادیده
بی کاروان رفتن *

حکمت ۷۹

امام مرشد الغزالی را رحمة الله علیه پرسیدند - که چگونه رسیدی بدین مرتبه
علوم * گفت - هرچه ندانستم پرسیدم آن ننگ نداشتم * قطعه
امید عافیت آنکه بود موافق عقل | که نبض را به طبیعت شناس بنمائی *
بپرس هرچه ندانی - که دل پرسیدن | دلیل راه تو باشد بعز دانائی *

پند ۸۰

هر آنچه دانی که هرآینه معلوم تو خواهد شد - پرسیدن آن تعجیل مکن - که
هیبت و دهمشت را زیان دارد * شعر

چو لقمان دید - کاندردست داؤد | همی آهن بمعجز موم گردد -
نپرسیدش - چه می سازی - که دانست | که بی پرسیدنش معلوم گردد *

پند ۸۱

از لوازم صحبت یکی آنست که خانه بیردازی و یا با خانه خدا در سازی * قطعه
حکایت بر مزاج مُستمع گوی | اگر دانی که دارد با تو میلی -
هر آن عاقل که با مَجنون نشیند | نگوید جز حدیث حُسن لیلی *

قطعهٔ دیگر

الا تا نخواهی بلا بر حسود | که آن بخت برگشته خود در بلاست *
چه حاجت که با وی کنی دشمنی | که وی را چنین دشمنی در قفاست *

حکمت ۷۲

تلمیذِ بی ارادت عاشقِ بی زراست - و روندهٔ بی معرفت مرغِ بی پر - و
عالمِ بی عمل درختِ بی بر - و زاهدِ بی علم خانهٔ بی در *

پند ۷۳

مراد از نزولِ قرآن تحصیلِ سیرتِ خوبست نه ترتیلِ سورهٔ مکتوب * عامی
مُتَعَبِدِ پیادهٔ رفته است و عالمِ مُتَهاوِنِ سوارِ خفته * عاصی که دست بر دارد به
از عابدی که عجب در سر دارد * بیت

سرهنگِ لطیفِ خویِ دلدار | بهتر ز فقیهِ مردم آزار *

حکمت ۷۴

یکی را گفتند - که عالمِ بی عملِ بچه ماند - گفت - بزنبورِ بی غسل * بیت
زنبورِ درشتِ بی مروت را گوی | باری چو غسل نمی دهی نیشِ مزین *

حکمت ۷۵

مردِ بی مروت زن است - و عابدِ با طمع ره زن * قطعه

ای - به پندار کرده جامه سفید | بهر ناموسِ خلق و نامه سیاه *

دست کوتاه باید از دنیا | آستین خواه دراز و خواه کوتاه *

حکمت ۷۶

دو کس را حسرت از دل نرود و پایِ تغابُن از گل بر نیاید - تاجری کشتی
شکسته و وارثی با قلندران نشسته * قطعه

پیشِ درویشان بود خونتِ مباح | گر نباشد در میانِ مالت سبیل *

قضا دیگر نشود - و رهزار ناله و آه | بشکریا بشکایت برآید از دهنی *
فرشته - که وکیل است بر خزانۀ باد | چه غم خورد که بمیرد چراغ بیوه زنی *
پند ۶۷

ای طالبِ روزی بنشین که بخوری - و ای مطلوبِ اجل مرو که جان نبری * قطعه
جهدِ رزق ارکنی و گر نکنی | برساند خدای عز و جل *
ور شوی در دهانِ شیرو پلنگ | نخوردت مگر بروزِ اجل *
حکمت ۶۸

به نا نهاده دست نرسد - و نهاده هر کجا که هست برسد * بیت
شنیده که سکندر برفت تا ظلمات | بچند محنت و آنکه نخورد آبِ حیات *
حکمت ۶۹

صیادِ بی روزی در دجله ماهی نگیرد و ماهی بی اجل در خُشکی نمیرد * بیت
مسکین حریص در همه عالمِ همی دود | اودر قفای رزق و اجل در قفای او *
پند ۷۰

توانگرِ فاسق کلونج زر اندودست و درویشِ صالح شاهدِ خاك آلود - این دلق
موسی است مرّع و آن ریشِ فرعون است مرّع * شدتِ نیکان روی در فرح
دارد و دولتِ بدان سر در نشیب * قطعه

هرکرا جاه و دولتست بدان | خاطرِ خسته در نخواهد یافت *
خبرش ده که هیچ دولت و جاه | بسرائی دیگر نخواهد یافت *
حکمت ۷۱

حسود از نعمتِ حق بخیل است و بنده بی گنا را دشمن * قطعه
مردکی خشک مغز را دیدم | رفته در پوستینِ صاحبِ جاه *
گفتم - ای خواجه - گر تو بد بختی - | مردمِ نیک بخت را چه گناه *

حکمت ۶۳

معصیت از هر که صادر شود ناپسندیده است و از علما ناخوب تر - که علم سلاح جنگِ شیطان است - و خداوند سلاح را چون به اسیری برند - شرمساری بیش برد *

بیت

عامی نادان پریشان روزگار به ز دانشمند ناپرهیزگار *
 کان بنابینائی از راه افتاد | وین دو چشمش بود - و در چاه افتاد *

حکمت ۶۴

هر که در زندگی نانش نخورند - چون بمیرد نامش نبرند * لذت انگور بیوه داند نه خداوند میوه * یوسف صدیق علیه السلام در خشک سالی مصر سیر نخوردی تا گرسنگان را فراموش نکند *

بیت

آنکه در راحت و تنعم زیست | او چه داند که حال گرسنه چیست *
 حال درماندگان کسی داند | که باحوال خویش در ماند *

قطعه

ای که بر مرکب تازنده سواری هوش دارا که خر خارکش مسکین در آب و گل است *
 آتش از خانه همسایه درویش سخواه | کانچه از روزن او میگردد - دود دلست *

پند ۶۵

درویش ضعیف را در تنگی خشک سال مپرس - که چونی - الا بشرط آنکه مرهم بر ریش بنهی و درهم در پیش * قطعه

خری که بینی بارش بگل در افتاده | ز دل برو شفقّت کن - ولی مرو بسرش *
 کنون که رفتی و پرسیدیش - که چون افتاد | میان ببند و چو مردان بگیردُم خرش *

حکمت ۶۶

دو چیز محال عقلست - خوردن بیش از رزق مقسوم و مردن پیش از وقت نامعلوم *

قطعه

بیت

در خرمی بر سرایی ببند | که بانگ زن از وی بر آید بلند *

حکمت ۵۹

رای بی قوت مکر و فسونست و قوت بی رای جهل و جنون * بیت

تمیز باید و تدبیر و رای و آنگه مُلک |

که مُلک و دولت نادان سلاح جنگِ خودست *

حکمت ۶۰

جوانمردی که بخورد و بدهد به از عابدی که روزه دارد و بنهد * هر که ترکِ

شهوت از بهر قبولِ خلق کرده است از شهوتِ حلال در شهوتِ حرام افتاده

بیت

است *

عابد که نه از بهر خدا گوشه نشیند | بیچاره در آئینه تاریخ چه ببند *

حکمت ۶۱

اندک اندک خایلی شود و قطره قطره بایلی گردد * یعنی آنان که دست قدرت

ندارند سنگ خرده نگاه دارند تا بوقت فرصت دمار از دماغِ خصم بر آرند *

شعر

وَ قَطْرٌ عَلَيَّ قَطِرٍ إِذَا اتَّفَقَتْ نَهْرٌ وَ نَهْرٌ أَلِيَّ نَهْرٍ إِذَا اجْتَمَعَتْ بَحْرٌ *

بیت

اندک اندک بهم شود بسیار | دانه دانه است غله در انبار *

حکمت ۶۲

عالم را نشاید که سفاقت از عامی بحلم در گذارد - که هر دو طرف را زیان دارد

که هیبت این کم شود و جهل آن مُحکم * بیت

چو با سغله گوئی باطلف و خوشی | فزون گرددش کبر و گردن کشی *

سنگ بد گوهر اگر کاسه زرین بشکست | قیمت سنگ نيفزايد و زر کم نشود *

حکمت ۵۶

خردمندی که در زمره اوباش سخن به بندد - شگفت مدار - که آواز برپا از غلبه دهل بر نیاید و بوی عبیر از بوی گنده سیر فرو ماند * شعر

بلند آواز نادان گردن افراخت | که دانارا بی شرمی بینداخت *

نمی داند که آهنگ حجازی | فرو ماند ز بانگ طبل غازی *

جوهر اگر در خلایب افتد همان نفیس است - و غبار اگر بر فلک رود همچنان خسیس * استعداد بی تربیت دریغ و تربیت نا مستعد ضائع * خاکستر اگر چه نسبتی عالی دارد از آن که آتش جوهر علویست و لیکن چون بنفس خود هنری ندارد - با خاک برابرست * قیمت شکر نه از نی است - که آن خود خاصیت وی است * مشک آنست که خود بپوید - نه آنست که عطار بگوید * دانا چون طبله عطارست خاموش و هنر نَمای و نادان چون طبل غازیست - بلند آواز و میان تهی * نظم

عالم اندر میانه جهال | مثلی گفته اند صدیقان *

شاهدی در میان کورانست | مصحفی در کُنشت زندیقان *

چو کنعان را طبیعت بی هنر بود | پیمبر زادگی قدرش نیفزود *

هنر بنما - اگر داری - نه گوهر | گل از خارست و ابراهیم از آذر *

حکمت ۵۷

دوستی را که همه عمر فرا چنگ آرند - نشاید که بیک نفس بیازارند * بیت

سنگی بچند سال شود لعل پاره | ز نهار تا بیک نفس نشکنی بسنگ *

حکمت ۵۸

عقل در دست نفس چنان گرفتار است که مرد عاجز بدست زن گریز *

تا طبق بگیرند - و پیران تا عرق کنند - اما قلندران چندان خورند که در معده
جای نفَس نماند و بر سفره روزی کس * بیت
اسیر بند شکم را دو شب نگیرد خواب | شبی ز معده سنگی شبی ز دل تنگی *
وعظ ۳

مشورت با زنان تباه است و سخاوت با مفسدان گناه *

حکمت ۴

هر کرا دشمن در پیش است گر نکشد دشمن خویش است * بیت
سنگ در دست و مار بر سر سنگ | نکند مرد هوشیار درنگ *
ترخم بر پلنگ تیز دندان | استمگاری بود بر گوسفندان *
و گروهی برخلاف این مصلحت دیده اند و گفته اند - که در کشتن بندگان
تأمل اولیتر است بحکم آنکه اختیار باقیست - توان کشت و توان بخشید -
اما اگر بی تأمل کشته شود محتملست که مصلحتی فوت شود که تدارک آن
ممتنع باشد * بیت

نیک سهلست زنده بیجان کرد | کشته را باز زنده نتوان کرد *
شرط عقلست صبر تیر انداز | که چورفت از کمان نیاید باز *

حکمت ۵

حکیمی که با جاهلی در افتد - باید که توقع عزت ندارد * اگر جاهل بزبان
آوری بر حکیم غالب آید - عجب نیست - که سنگی است که گوهر را شکند *
بیت

چه عجب گر فرو رود نفَسش | عندلیبی غراب هم قَفَسش *

بیت

گر هنرمند ز اوباش جفا بیبند | تا دل خویش نیازد و در هم نشود *

پند ۴۷

پنجه افکندن با شیر و مشّت زدن بر شمشیر کارِ خردمندان نیست *

بیت

جنگ و زور آوری مکن با مست | پیش سر پنجه در بغل نه دست *

تحدیر ۴۸

ضعیفی که با قوی دلّوری کند یار دشمنست در هلاک خویش * قطعه

سایه پرورده را چه طاقتِ آن که رَوَد با مبارزان بقتال *

مُسست بازو بجهل میفگند پنجه با مرد آهنین چنگال *

توبیخ ۴۹

هر که نصیحت نشنود سر ملامت شنیدن دارد * بیت

چون نیاید نصیحت در گوش | اگر ت سرزنش کنند خاموش *

لطیفه ۵۰

بی هنران هنرمند را نتوانند دید - چنانکه سگان بازاری سگتِ شکاری را بینند و

مشغله بر آرند و پیش آمدن نگذارند * یعنی سِفله چون بهنر با کسی بر نیاید -

بخبشش در پوستین افتد * بیت

کند هر آینه غیبت حسودِ کوتاه دست | که در مقابلهِ گنگش بُود زبانِ مقال *

حکمت ۵۱

اگر جورِ شکم نبودی - هیچ مرغ در دام نیفتادی - بلکه صیاد خود دام نهیادی *

بیت

شکم بند دست است و زنجیرِ پای | شکم بنده کمتر پرستد خدای *

عبرت ۵۲

حکیمان دیر دیر خورند - و عابدان نیم سیر - و زاهدان تا سدّ رمق - و جوانان

گر نشیند فرشته با دیو | وحشت آموزد و خیانت و ریب *

از بدان نیکویی نیاموزی | نکند گرگ پوستین دوزی *

لطیفه ۴۰

مردمان را عیب نهایی آشکارا مکن - که مرایشان را رسوا کنی و خود را بی اعتبار *

تشبیه ۴۱

هر که علم خواند و عمل نکرد بدان ماند که گاوراند و تخم نیفشاند *

عبرت ۴۲

از تن بیدل طاعت نیاید و پوست بی مغز بضاعت را نشاید *

تشبیه ۴۳

نه هر که در مجادله چست در معامله درست * بیت

بس قامت خوش که زیر چادر باشد | چون باز کنی مادرِ مادر باشد *

حکمت ۴۴

اگر شبها همه شب قدر بودی - شب قدری قدر بودی * بیت

گر سنگ همه لعل بدخشان بودی | پس قیمت لعل و سنگ یکسان بودی *

حکمت ۴۵

نه هر که بصورت نیکوست سیرت زیبا دروست * قطعه

توان شناخت بیک روز در شمائلِ مرد | که تا کجاش رسیدست پایگاهِ علوم *

ولی ز باطنش ایمن مباحث و غره مشو | که خُبث نفس نگیرد بسالها معلوم *

تحدیر ۴۶

هر که با بزرگان ستیزد خونِ خود بریزد * قطعه

خویش را بزرگ می بینی | راست گفتند - یک دو بیند لوچ *

زود بینی شکسته پیشانی | تو که بازی بسر کنی با غوچ *

حکمت ۳۶

کارها بصبر بر آید و مستعجل بسر در آید * مثنوی

بچشم خویش دیدم در بیابان که مرد آهسته بگذشت از شتابان *

سمند بادپا از تک فرو ماند | شتربان همچنان آهسته میراند *

ملاطفه ۳۷

نادان را به از خاموشي پیرایه نیست - و اگر این مصلحت بدانستی - نادان

نبودی * قطعه

چون نداری کمال و فضل - آن به | که زبان در دهان نگهداری *

آدمی را زبان فصاحت کند | جوز بی مغز را سبکساری *

ایضا

خري را ابلهي تعليم ميداد | برو پُر صرف کرده سعی دائم *

حکیمی گفتش - ای نادان - چه کوشي | درین سودا - بترس از لوم لائم *

نیاموزد بهائم از تو گفتار | تو خاموشي بیاموز از بهائم *

مثنوی

هرکه تأمل نکند در جواب | بیشتر آید سخنش نا صواب *

یا سخن آرای چو مردم بهوش | یا بنشین همچو بهائم خموش *

مطایبه ۳۸

هرکه با داناتر از خود مجادله کند - تا بدانند که داناست - بدانند که نادانست *

بیت

چون در آید به از توئی بسخن | گرچه به دانی اعتراض مکن *

لطیفه ۳۹

هرکه با بدان نشیند نیکی نه بیند * مثنوی

بد اخترتر از مردم آزار نیست | که روز مصیبت کسش یار نیست *

حکمت ۳۴

جان در حمایت یکدمست - و دنیا وجودی میان دو عدم * دین بدنیا مفروش

که دین بدنیا فروشان خزند - یوسف بفروشدند تا چه خزند * ^{اَلْمِ اَعْهَدُ اِلَیْکُمْ} یا

بَنی اَدَمَ اَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّیْطَانَ اِنَّهٗ لَکُمْ عَدُوٌّ مُّبِیْنٌ * ^{بِیْت}

بقول دشمن پیمان دوست بشکستی | ببین که از که بُریدی و با که پیوستی *

تذمیه ۳۵

شیطان با مُخلصان بر نمی آید و سلطان با مفلسان * مشنوی

وامش مده آن که بی نمازست | گرچه دهندش ز فاقه باز است *

کو فرض خدا نمی گذارد | از قرض تو نیز غم ندارد *

پند

هرچه زود بر آید دیر نباید *

قطعه

خاک مشرق شنیده ام که کنند | بچهل سال کاسه چینی *

صد بروزی کنند در بغداد | لا جرم قیمتش همی بینی *

نظام

مُرغک از بیضه برون آید و روزی طلبد |

آدمی زاده ندارد خُبر از عقل و تمیز *

آن که ناگاه کسی گشت بچیزی نرسید |

وین بتمکین و فضیلت بگذشت از همه چیز *

آبگینه همه جا بینی - از آن قدرش نیست |

لعل دشوار بدست آید از آنست عزیز *

الا - تا نشنوي مدح سخن گوي که اندک مایه نفعي از تو دارد *
 اگر روزي مرادش بر نياري | دو صد چندان عیوبت بر شمارد *
 تربیت ۳۰

متکلم را تا کسي عیب نگیرد - سخنش صلاح نپذیرد * بیت
 مشو غره بر حسن گفتار خویش | بتحسین نادان و پندار خویش *
 ملاطفه ۳۱

همه کس را عقل خود بکمال نماید و فرزند خویش بجمال * نظم
 یکی جهود و مسلمان خلاف میگردند | چنانکه خنده گرفت از نزاع ایشانم *
 بطمن گفت مسلمان - گر این قبائل من | درست نیست - خدایا جهود میرانم *
 جهود گفت - بتوریت میخورم سوگند | وگر خلاف کنم همچو تو مسلمانم *
 گراز بسیط زمین عقل منعدم گردد | بخود گمان نبرد هیچکس - که نادانم *
 مطایبه ۳۲

ده آدمی بر سفره بخورند و دو سگ بر حیفه باهم بسر نبرند * حریص با جهانی
 گرسنه است - و قانع بنانی سیر * حکما گویند درویشی بثناءت به از توانگری
 بیضاعت * بیت

روده تنگ بیک گرده نان تهی پر گردد | نعمت روی زمین پر نکند دیده تنگ *
 مثنوی

پدر چون دور عمرش منقضي گشت | مرا این یک وصیت کرد و بگذشت *
 که شهوت آتش است از وی به پرهیز | بخود بر آتش دوزخ مکن تیز *
 در آن آتش نیاری طاقت سوز | بصبر آبی بر این آتش زن امروز *
 نصیحت ۳۳

هر که در حالت توانائی نیکوئی نکند - در وقت ناتوانی سختی بیند * بیت

برو با دوستان آسوده بنشین | چو بینی در میان دشمنان جنگ *

و گر بینی که باهم یکرانند | کمان را زه کن و بر باره زه سنگ *

تنبيه ۲۴

دشمن چون از همه حیلها در ماند - بلسله دوستی بچنبد * آنگه بدوستی
کارها کند که هیچ دشمن نتواند کرد *

پند ۲۵

سر مار بدست دشمن بکوب که از احد الحسین خالی نباشد - اگر دشمن
غالب آمد - مار کشتی و گرنه از دشمن برستی * بیت
بروز معرکه ایمن مشور خصم ضعیف | که مغر شیر بر آرد چو دل ز جان برداشت *

پند ۲۶

خبری - که دانی - که دلی بیازارد - تو خاموش باش - تا دیگری بیارد * بیت
بلبلا مژده بهار بیار | خبر بد بموم باز گذار *

تحدیر ۲۷

پادشاد را بر خیانت کسی واقف مگردان مگر آنگه که بر قبول کلی واثق باشی -
و گرنه - در هلاک خود همی کوشی * بیت
پس پیچ سخن گفتن آنگاه کن | چو دانی که در کار گیرد سخن *

مطایبه ۲۸

هر که نصیحت خود رایی میکند - او خود بنصیحت گری محتاجست *

ملاحظه ۲۹

فریب دشمن مشغور و غرور مداح مشغور - که آن دام زرق نهاده است و این کام
طمع کشاده * احمق را ستایش خوش آید - چون لاشه که در کعبش دهی فربه
نماید * قطعه

ایضا

شبانی با پدر گفت - ای خردمند | مرا تعلیم کن پیرانه یک پند *
 بگفتا - نیک مردی کن - نه چندان | که گردد خیره گریخت نیز دندان *

حکمت ۲۰

دوکس دشمن ملک و دین اند - پادشاه بی حلم و زاهد بی علم * بیت
 بر سر ملک مبادا آن ملک فرمان دهد | که خدا را نبود بندد فرمان بردار *

حکمت ۲۱

پادشاه را باید که خشم بر دشمنان تا بجدی نراند - که دوستان را برو اعتماد
 نماند - که آتش خشم اول در خداوند خشم افتد - پس آنکه زبانه بخصم رسد
 یا نرسد * مشنوی

نشاید بنی آدم خاک زاد | که در سر کند کبر و تندي و باد *
 ترا با چنین گروهي و سرکشي | نپندارم از خاكي - از آتشي *

قطعه

در خاک بیلقان برسیدم بعبادی | گفتم - مرا بتریت از جهل پاک کن *
 گفتا - برو چو خاک تحمل کن - ای فقیه | یا هرچه خواندند هم در زیر خاک کن *

مطایبه ۲۲

بد خوي در دست دشمني گرفتار است که هر کجا که رود از چنگ عقوبت
 او خلاص نیابد * بیت

اگر ز دست بلا برفلک رود بد خوي | ز دست خوي بد خویش در بلا باشد *

پند ۲۳

چو بینی که در سپاه دشمن تفرقه افتاد - تو جمع باش - و اگر جمعند از
 پریشانی خود اندیشه کن * قطعه

حکمت ۱۶

تا کار بزرگان بر آید - جان در خطر افگندن نشاید * عرب گوید - آخر الحیل
السیف *

بیت

چو دست از همه حیلتی درگسست | حلالست بردن بشمشیر دست *

حکمت ۱۷

بر عجز دشمن رحمت مکن - که اگر قادر شود - بر تو نبخشاید * بیت

دشمن چو بینی ناتوان - لاف از بُروتِ خود مزن |

مغزیست در هر استخوان - مردیست در هر پیرهن *

نکته

هر که بدی را بکشد - خلق را از بالای بزرگ برهاند و او را از عذابِ خدای * قطعه

پسندیده است بخشایش و لیکن مینه بر ریشِ خلق آزار مَرهم *

ندانست آنکه رحمت کرد بر مار | که این ظلمست بر فرزندِ آدم *

حکمت ۱۸

نصیحت از دشمن پذیرفتن خطاست - ولیکن شنیدنِ رواست - تا بخلافِ آن

کار کنی و آن عینِ صوابست * مشنوی

حذر کن ز آنچه دشمن گوید آن کن | که بر زانو زنی دستِ تغابن *

گرت راهی نماید راست چون تیر | ازو برگرد و راهِ دستِ چپ گیر *

حکمت ۱۹

خشم بیش از حد و وحشت آرد و اُطفِ بی وقت هیبت ببرد * نه چندان درشتی

کن که از تو سیر گردند و نه چندان نرمی که بر تو دلیر شوند * مشنوی

درشتی و نرمی بهم در به است | چو رگت زن که جراح و مَرهم نه است *

درشتی نگیرد خردمند پیش | نه سُستی که ناقص کند قدرِ خویش *

نه مَرخوبشتن را فرونی نهد | نه یکبارد تن در زبونی دهد *

پند ۱۲

هر که دشمن کوچک را حقیر شمارد بدان می ماند که آتش اندک را مهمل
می گذارد *

قطعه

امروز بکش که میتوان کُشت | کاتش که بلند شد جهان سوخت *
مگذار که زه کند کمان را | دشمن - که به تیر میتوان دوخت *

حکمت ۱۳

سخن در میان دو دشمن چنان گوی که اگر دوست گردند شرم زده نباشی *
مثنوی

میان دو تن جنگ چون آتش است | سخن چین بد بخت همزم کش است *
کنند این و آن خوش دگر باره دل | وی اندر میان کور بخت و خجل *
میان دو تن آتش افروختن | نه عقلست خود در میان سوختن *
قطعه

در سخن با دوستان آهسته باش | تا ندارد دشمن خونخوار گوش *
پیش دیوار آنچه گوئی هوش دار | تا نباشد در پس دیوار گوش *

حکمت ۱۴

هر که با دشمنان دوستان خود صلح کند سر آزار دوستان دارد *

بیت

بشوی - ای خردمند - ز آن دوست دست | که با دشمنانست بود هم نشست *

پند ۱۵

چون در امضای کاری متردد باشی - آن طرف اختیار کن که بی آزارتر بر آید *

بیت

با مردم سهل جوی دشوار مگوی | با آن که در صلح زدد - جنگ مجوی *

وقتي بلطف گوي و مُدارا و مَرُدَمِي | باشد که در کمندِ قبول آوري دلي |
 وقتي بقره گوي - که صد کوزه نبات | گه گه چنان بکار نيابد که حنظلي *

حکمت ۸

رحم آوردن بر بدان سَتَمَسْت بر نيکان - و عفو کردن از ظالمان جورست بر
 مظلومان *

بیت

خيبت را چو تعهد کنی و بنوازي | بَدَوَلَتِ تو نگه ميکند بانبازي *

حکمت ۹

بر دوستي پادشاهان اعتماد نبايد کرد و بر آوازِ خوشِ کودکان غرّه نبايد شد - که
 اين بجواني متبدّل گردد و آن بجوايي متغيّر *

بیت

معشوق هزار دوست را دل ندهي | ور ميدهی - دل بجدايِ بنهي *

حکمت ۱۰

هر آن سَرِي که داري با دوست در ميان مَنه - باشد که وقتي دشمن شود - و
 هر بدی که تواني بدشمن مرسان - باشد که روزي دوست گردد - و رازي که نهان
 خواهي با هيچ کس مگوي - اگرچه دوست مخلص باشد - که هر آن دوست را
 نیز دوستان باشند *

قطعه

خاموشي بَه که ضمير دلِ خویش | با کسي گفتن - و گفتن - که مگوي *

اي سليم - آب ز سر چشمه ببند | که چو پُر شد نتوان بستن جوي *

سخني در نهان نبايد گفت | که بهر انجمن نشايد گفت *

حکمت ۱۱

دشمن ضعيف که در طاعت آيد و دوستي نمايد - مقصود وي جز آن نيست
 که دشمن قوي گردد - و گفته اند - که بر دوستي دوستان اعتماد نيست - تا بتملّق

بیت

دشمنان چه رسد *

دوستانم ز دشمنان بترند | دشمنان خود علامتِ دگرند *

ایضا

شکرِ خدای کن که موفّق شدی بخیر | ز انعامِ فضلِ او نه معطل گذاشت *

منت منه - که خدمتِ سلطانِ هی کنم | منت شناس ازو که بخدمت بداشت *

حکمت ۳

دو کس رنجِ بی‌پوده بردند و سعی بی فائده کردند - یکی آنکه مال اندوخت و
 نخورد و دیگری آن که علم آموخت و عمل نکرد * مشنوی

علم چندانکه بیشتر خوانی | چون عمل در تو نیست نادانی *

نه محقق بود نه دانشمند چار پائی بُرُو کتابی چند *

آن تهی مغز را چه علم و خبر | که بُرُو هیزمست یا دفتر *

حکمت ۴

علم از بهر دین پرورد نیست نه از برای دنیا خوردن * بیت

هر که پرهیز و علم و زهد فروخت | خرمنی گرد کرد و پاک بسوخت *

پند ۵

عالم ناپرهیزگار کورِ مشعله دار است - یَهْدی به و هولا یَهْتَدی * بیت

بی فائده هر که عمر در باخت | چیزیِ نخرید و زر بيمداخت *

حکمت ۶

ملک از خردمندان جمال گیرد - و دین از پرهیزگاران کمال پذیرد * پادشاهان
 بنصیحتِ خردمندان از آن محتاج ترند که خردمندان بقریبِ پادشاهان * قطعه

پند اگر بشنوی ای پادشاه | در همه دفتر به ازین پند نیست -

جز بخردمند مفرما عمل | گرچه عمل کارِ خردمند نیست *

حکمت ۷

سه چیز بی سه چیز پایدار نمآید - مال بی تجارت - و علم بی دراست - و
 ملک بی سیاست * قطعه

قطعه

مکن ز گردش گیتی شکایت - ای درویش
 که تیره بختی - اگر هم برین نسق مُردی *
 توانگرا - چو دل و دست کامرانت هست
 بخور به بخش که دنیا و آخرت بردی *

باب هشتم در آداب صحبت

حکمت ۱

مال از برای آسایشِ عمرست نه عمر از بهرِ گرد کردنِ مال * عاقلی را پرسیدند
 که نیکبخت کیست و بد بخت کدام * گفت - نیک بخت آنکه خورد و
 کشت و بد بخت آنکه مُرد و هشت * بیت

مکن نماز بر آن هیچکس که هیچ نکرد | که عمر در سر تحصیلِ مال کرد و نخورد *

حکمت ۲

حضرت موسیٰ علیه السلام قارون را نصیحت کرد - که أَحْسَنُ کَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ
 إِلَیْکَ * نشنید - و عاقبتش شنیدی - که چه دید * قطعه

آنکس که بدینار و دِرم خیر نیندوخت | سر عاقبت اندر سر دینار و دِرم کرد *
 خواهی که متمتع شوی از نعمتِ دنیا | با خلقِ کرم کن چو خدا با تو کرم کرد *
 عرب گوید - جَدَّ وَلَا تَمْنَنَّ فَإِنَّ الْفَائِدَةَ إِلَیْکَ عَائِدَةٌ - یعنی به بخشش و مَنّت
 مِنِّهِ که نفعِ آن بتو باز گردد * قطعه

درختِ کرم هر گجا بینج کرد | گذشت از فلک شاخ و بالای او *
 گر امیدواری کزو بر خوری | بمَنّت مِنِّهِ آره بر پای او *

ملاهی - نعم - طائفه هستند بدین صفت که بیان کردی - قاصرِ همت و کافرِ نعمت - که ببرند و بنهند و بخورند و ندهند * اگر بمثل باران نبارد و یا طوفان جهان را بردارد - باعتمادِ مکنّتِ خویش از مَحْنِتِ درویش نپرسند و از خدای تعالی نترسند و گویند -

بیت

گر از نیستی دیگری شد هلاک | مرا هست - بطرا ز طوفان چه باک *

بیت

وَرَاكِبَاتٍ نِيفَاًا فِي هَوَادِجَهَا | لَمْ يَلْتَفِتْنَ إِلَيَّ مِنْ غَاصٍ فِي الْكُثْبِ *

بیت

دونان چو گلیم خویش بیرون بردند | گویند - چه غم - گر همه عالم مُردند *
 قومی برین نَمَط که بیان کردم هستند - و طائفه که خوانِ نِعَم نهاده و صلاي کَرَم در داده و میان بخدمت بسته و ابرو بتواضع کشاده * طالبِ نامند و مغفرت -
 و صاحبِ دنیا و آخرت - چون بندگانِ حضرتِ پادشاهِ عالمِ عادلِ مؤیدِ من عند الله - مظفر و منصور علی الاعداء - مالکِ اَزْمَةِ الانام - حامیِ ثغور الاسلام -
 وارثِ مُلُکِ سلیمان - عادلِ ملوکِ الزمان - مظفرِ الدنيا و الدین ابو بکر بن سعد بن زنگی - اَدَامَ الله اَیامَهُ وَ نَصَرَ اَعْلَامَهُ *

قطعه

پدر بجای پسر هرگز این کَرَم نکند | که دَسْتِ جُودِ تو با خاندانِ آدم کرد *
 خدای خواست که بر عالمی به بخشاید | بفضلِ خویش ترا پادشاهِ عالم کرد *
 قاضی چون سخن بدین غایت رسانید و از حدِّ قِیاسِ مُبالغت نمود ما نیز بمقتضای حُکْمِ قضا رِضا دادیم - و از مآ مَضی در گذشتیم - و بعذرِ مآ جَرِی طریقِ مَدارا پیش گرفتیم - و سر بتدارک بر قَدَمِ یکدیگر نهادیم - و بوسه بر سر و روی دادیم -
 فتنه بیارامید و خصومت بصلح انجامید - و ختمِ سخن بدین دو بیت بود -

آغاز* و سُنَّتِ جاهلانست - که چون بدلیل از خُصَم فرو مانند - سلسلهٔ خصوصیت
 بچنانند* چون آذر بُت تراش که بَحْجَت با پسر بر نیامد بچنگش برخاست -
 که لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ لَأَرْجِمَنَّكَ - دُشنامم داد - سَقَطِش گفتم* گریبانم درید*
 ز خدانش شکستم* قطعه

او بر من و من درو فتاده | خلق از پی ما دوان و خندان*

انگشتِ تعجُّبِ جهانی از گفت و شنود ما بدندان*

الْقَصهٔ مرافعهٔ این سخن پیش قاضی بردیم و بحکومتِ عدل راضی شدیم - تا
 حاکمِ مسلمانان مصلحتی بجوید و میانِ توانگران و درویشان فرقی بگوید*
 قاضی چون هیأتِ ما بدید و منطقِ ما بشنید سر بجیبِ تفکر فرو برد - و بعد
 از تأملِ بسیار سر بر آورد و گفت - ای آن که توانگران را ثنا گفתי و بر درویشان
 جفا روا داشتی - بدان - که هر جا که گُلست خارست - و با خمر خمار و بر
 سر گنج مار - و آنجا که دَرِ شهوارست نَهنگِ مردم خوار - لَذَّتِ عَیشِ دنیا را
 لَدَغَةُ اجل در پست - و نَعیمِ بَهشت را دیوِ مکاره در پیمش* بیت
 جَوْرِ دشمن - چه کند - گر نکشد طالبِ دوست |
 گنج و مار و گُل و خار و غم و شادی بَهَمَد*

نظر نکنی در بستان که بیدِ مشکست و چوبِ خشک - همچنین در زمرهٔ توانگران
 شاکرند و کنور - و در حلقهٔ درویشان صابرند و صَجُور* بیت
 اگر ژاله هر قطرهٔ دَر شدی | چو خر مهره بازارها پُر شدی*

مقربانِ حضرتِ حق جل و علا توانگراند درویش سیرت و درویشانند توانگر
 همت* مهینِ توانگران آنست که غَمِ درویشان بخورد - و بهینِ درویشان آن
 که کَمِ توانگران نگیرد* و مَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ* پس روی عتاب از
 من بدرویش آورد و گفت - ای که گفתי توانگران مشغول اند بمناهي و مست

طمع یکسو نهاده کریم و بخیلش یکسان نماید * مَحْکُک داند که زر چیست و
گدا داند که مُسْکِک کیست * گفتا - بتجربِ آن میگویم - که متعلقان بر دَر
بدارند و غلیظان شِداد را بر گمارند تا بارِ عزیزان ندهند - و دست بر سینه
صاحب تمیزان نهند و گویند اینجا کس نیست - و بحقیقت راست گویند *

بیت

آن را - که عقل و همت و تدبیر و رای نیست |

خوش گفت پرده دار - که کس در سرائ نیست *

گفتم - بعلّت آن که از دستِ مُتوقّعان بجان آمده اند و از رُفّعۀ گدایان بفرغان *

مُحالِ عقلست - که اگر ریگِ بیابان دُر شود - چشمِ گدایان پُر شود * بیت

دیده اهلِ طمع بنعمتِ دنیا پُر نشود - همچنان که چاه بشبّتم *

حاتم طائی که بیابان نشین بود - اگر در شهری بودی - از جوشِ گدایان بیچاره

گشتی و جامه بر تن او پاره گردیدی - چنانکه آمده است * بیت

در من منگر تا دگران چشم ندارند | کز دستِ گدایان نتوان کرد ثوابی *

گفتا - که من بر حالِ ایشان رحمت میبرم * گفتم - نه - که - بر مالِ ایشان

حسرت میخوری * ما درین گفتار و هر دو بهم گرفتار - هر بیدقی که براندي من

بدفعِ آن کوشیدمی - و هر شاهي که بخواندي بغرزین بیوشیدمی - تا نقدِ کیسه

همت در باخت و تیرِ جعبه حجت همه بینداخت * قطعه

هان - تا سپر نیفگنی از حمله فصیح |

کورا جز آن مُبالغۀ مستعار نیست *

دین ورز و معرفت - که سخندان سجع گوی |

بر درِ سلاح دارد و کس در حصار نیست *

عاقبة الامر دلیلش نماند - دلیلش کردم * دستِ تعدی دراز کرد و بیپوده گفتن

بسیار مستوران بعلت مُغلسی در عین فساد افتاده اند و عرض گرامی در زشت
نامی بر باد داده *

بیت

با گرسنگی قُوتِ پرهیز نماند | افلاسِ عنان از کفِ تقویٰ بستاند *

حالی که من این بگفتم - عنانِ طاقتِ درویش از دستِ تحمّلِ برفت - و تیغِ
زبان برکشید - واسطِ فصاحت در میدانِ وقاحت جهانید - و بر من دوانید -
و گفت - چندان مبالغه در وصفِ ایشان نکردی و سخنهاي پَریشان بگفتی که
و دم تصوّر کند - که زهرِ فاقه را تریاقند و یا کلیدِ خزینۀ ارزاق * مِشتی متکبرِ مغرور
عُجیب نفورِ مشغولِ مال و نعمت و مفتتنِ جاد و ثروت * سخن نگویند الاّ
بسنّاهت - و نظر نکنند الاّ بکراحت - علما را بگدائی منسوب کنند - و فقر را به
بی سر و پائی معیوب گردانند * بغرورِ مالی که دارند و عزّتِ جاهي که پندارند
برتر از همه نشینند و خود را بهتر از همه بینند * نه آن در سر دارند که سر بکسی
فرو آرند - بخیبر از قولِ حکما که گفته اند - هر که بطاعت از دیگران کمست و
بنعمت بیش بصورت توانگرست و بمعنی درویش * بیت

گر بی هنر به مال کند کبر بر حکیم | کونِ خرس شمارا اگر گاو عنبر است *

گفتم - مذمتِ ایشان روا مدار که خداوندانِ کرم اند * گفت - غلط کردی که
بندگانِ درمند * چه فائده که چون ابرِ آذرند و بر کس نمی بارند - و چشمه
آفتابند و بر کس نمی تابند - و بر مرکبِ استطاعت سوارند و نمی رانند - و
قدیمی بهر خدا نه نهند - و درمی بی منّ و ادنی ندهند * مالی بمشقت فراهم
آرند و بختست ننگ دارند و بحسرت بگذارند - چنانکه بزرگان گفته اند - سیم
بخیل وقتی از خاک بر آید که بخیل بخاک در آید * بیت

برنج و سعی کسی نعمتی بچنگ آرد | دیگر کس آید و بی رنج و سعی بردارد *

گفتنش - بر بخیلِ خداوندانِ نعمت و قوف نیافتۀ الاّ بعلتِ گدائی - و گر نه - هر که

اما صاحب دنیا بعین عنایت حق ملحوظ است و بحلال از حرام محفوظ *
 من همانا که تقریر این سخن بکردم و دلیل و برهان بیاوردم - اکنون انصاف از
 تو توقع دارم * هرگز دیده دست دشائی بر کتف بسته یا بعلت بی نوائی در
 زندان نشسته یا پرده معصومی دریده یا کفی از معصم بریده - آلا بعلت درویشی *
 شیر مردان را بحکم ضرورت در نقبها گرفته اند و کعبها سفته - و محتملست که
 یکی از درویشان را نفس اماره مطالبه کند - چون قوت احسانش نباشد -
 بعضیان مبتلا گردد - که بطن و فرج توامانند - یعنی دو فرزندان اند از یک شکم -
 ما دام که این یکی بر جاست آن دیگری بریاست * شنیدم که درویشی را
 با حدیثی بر خبیثی بگرفتند - با آن که شرمساری برد سزای سنگساری شد * گفت -
 ای مسلمانان قوت ندارم که زن کنم و طاقت ندارم که صبر کنم - لا رهبانیه فی
 الاسلام * و از جمله مواجب سکون و جمعیت درون که خداوندان نعمت را
 است یکی آن که هر شب صمی در بر گیرند و هر روز جوانی از سر - صمی
 که صبح تابانرا دست از صباح او بر دل و سرو خرامان را پای از خجالت او
 در گِل *

بیت

بخون عزیزان فرو برده چنگ | سر انگشتها کرده عتاب رنگ *
 محالست که با وجود حسن طلع او گردد مناهي گردد و یا قصد تباهي کند *

بیت

دلی که خور بهشتی ربود و یغما کرد | کی التفات کند بر بُتان یغمائی *

بیت

من کان بین یدیه ما اشتهی رطب | یغنیه ذلک عن رجم العناقید *
 اغلب تهیدستان دامن عصمت بمعصیت آلایند و گرسنگان نان مردم ربایند *
 چون سگ درنده گوشت یافت نپرسد | کین شتر صاحبست یا خر دجال *

پس عبادتِ اینان بمحلّ قبولِ نزدیکتر است که جمعی و حاضر - نه پربشان و پراکنده خاطر - اسبابِ معیشت ساخته و باورادِ عبادت پرداخته * عرب گوید
 اَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الْفَقْرِ الْمَكْبُوبِ وَ جَوَارِ مَنْ لَا يُحِبُّ - و در خبر آمده است - که الْفَقْرُ
 سَوَادُ الْوَجْهِ فِي الدَّارَيْنِ * گفت - آن نشنیده که فرمود خواجه عالم - علیه أَفْضَلُ
 الصَّلَاةِ وَ اكْمَلُ الْحَيَاتِ - الْفَقْرُ فَخْرِي * گفتم - خاموش - که اشارتِ خواجه
 عالم علیه السلام - بفقرِ طائفه است که مردانِ میدانِ رضا اند و تسلیمِ تیرِ قضا -
 نه اینان که خرّقه ابرار پوشند و لقمه ادرار نوشند * رباعي

اي طبلِ بلند بانگ و در باطن هیچ | بی توشه چه تدبیر کنی وقتِ پسیج *
 روی طمع از خلق به پیچ - ارمردی | تسبیح هزار دانه بردست میبچ *
 درویشِ بی معرفت نیار آمد تا فقرش بکفر انجامد - که کَادَ الْفَقْرَانِ يَكُونُ كَفْرًا *
 شاید جز بوجودِ نعمت برهنه را پوشیدن یا در استخلاصِ گرفتاری کوشیدن - و
 ابنای جنسِ مارا بمراتبِ ایشان که رساند و یدِ علیا بیدِ سُفْلٰی چه ماند - نه
 بینی که حق جلّ و علا در مُحْكَمِ تَنْزِيلِ از نعیمِ اهلِ بهشت خبر میدهد - که -
 اُولَئِكَ لَهُمْ رِزْقٌ مَّعْلُومٌ فَوَاكِهُ وَ هُمْ مَكْرُمُونَ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ - تا بدانی که مشغول
 کفاف از دولتِ عَافِ مَحْرُومست و مُلُکِ فراغتِ زیرِ نگینِ رِزْقِ مَقْسُوم *
 بیت

تشنگان را نماید اندر خواب همه عالم بچشم چشمه آب *
 هر کجا سختی کشیده و تلخی چشیده را بینی خود را بشره در کارهای مَحْزُوف
 اندازد و از توابعِ آن نپرهیزد و از عقوبتِ آخرت نه هراسد و حلال از حرام
 نشناسد * قطعه

سگی را گر کلوخی بر سر آید | ز شادی بر جهد - کین استخوانست *
 و گر نعشی دو کس بردوش گیرند | لثیم الطبع پندارد - که خوانست *

در پیوسته و دفتر شکایت باز کرده و مذمت توانگران آغاز نهاده - و سخن بدینجا رسانیده - که درویشان را دست قدرت بسته است و توانگران را پای ارادت شکسته *

بیت

کریمان را بدست اندر درم نیست | درم داران عالم را کرم نیست *
 مرا که پرورده نعمت بزرگانم - این سخن ناپسند آمد * گفتم - ای یار - توانگران دخل مسکینانند و ذخیره گوشه نشینان و مقصد زائران و کفیف مسافران و متحمل بارِ گران از بهر راحت دیگران * دست تناول بطعام آنگه برند - که متعلقان و زیردستان بخورند - و فضل مکارم ایشان بارامل و ایّتام و پیران و اقارب و جیران برسد *

نظم

توانگران را وقف است و نذر و مهمانی | زکوة و فطره و اعتاق و هدی و قربانی *
 توکی بدولت ایشان رسی - که نتوانی | جز این دو رکعت و آن هم بصد پریشانی *
 اگر قدرت جود است و اگر قوت سجد توانگران را به میسر میشود - که مال مزگی دارند و جامه پاک و عرض مصون و دل فارغ - و قوت طاعت در لقمه لطیفست و صحت عبادت در کسوت نظیف * پیداست - از معدّه خالی چه قوت آید و از دست تهی چه مزوت زاید و از پای بسته چه سیر آید و از شکم گرسنه چه خیر *

قطعه

شب پراکنده خسپد آن که پدید نبود وجه بامدادانش *
 مور گرد آورد بتابستان | تا فراغت بود زمستانش *
 یقین است که فراغت با فاقه نمی پیوند و جمعیت با تنگدستی صورت نه بندد * یکی تحریمه عشا بسته و دیگری منتظر عشا نشسته - این بدان کی ماند *

بیت

خداوند روزی بحق مشغول | پراکنده روزی پراکنده دل *

که صندوقِ تربیتِ پدرم سنگین است و کتابهٔ رنگین و فرشِ رخام انداخته و خشتِ
فیروزه درو ساخته - بگورِ پدرت چه ماند - خشتی دو فراهم آورده و مشتی دو
خاک بر آن پاشیده * درویشِ پسر این بشنید و گفت - خاموش - که تا پدرت
زیرِ این سنگِ گران بر خود جنبیده باشد پدرم به بهشت رسیده باشد * در
خبر است - مَوْتُ الْفُقَرَاءِ رَاحَةٌ * بیت

خر که کمتر نهند بر وی بار بیشک آسوده تر کند رفتار *

قطعه

مرد درویش که بارِ ستمِ فاقه کشید |

بدرِ مرگِ همانا که سبکبار آید *

و آنکه در نعمت و در راحت و آسایش زیست |

مردنش زین همه شک نیست که دشوار آید *

بهمه حال اسیری که ز بندی برهد |

بهترش دان ز امیری که گرفتار آید *

حکایت ۱۸

بزرگی را پرسیدم از معنی این حدیث که - اَعْدَى عَدُوِّكَ نَفْسُكَ الَّتِي بَيْنَ
جَنَبَيْكَ * گفت - بحکمِ آنکه هر آن دشمن که با وی احسان کنی دوست
گردد مگر نفس - که چندان که مدارا بیش کنی مخالفت زیادت کند * قطعه
فرشته خوی شود آدمی بکم خوردن | و گر خورد چو بهائم بیفتد چو جماد *

مُرادِ هر که بر آری مُطیعِ امرِ تو شد | خلافِ نفس که گردن کشد چو یافت مُراد *

حکایت ۱۹

مناظرهٔ سعدی با مدعی در صفتِ توانگری و درویشی *

یکی را دیدم در صورتِ درویشان نه بر سیرتِ ایشان در محفلی نشسته و شنعی

ما شد نیزه باز و چرخ انداز سلحشور بیش زور که ده مرد توانا کمانِ اورا زه
نکردندی و زور آورانِ روی زمین پشتِ او بر زمین نیاوردندی - اما مُتَنَعِم بود
و سایه پرورده نه جهان دیده و سفر کرده - رعدِ کوسِ دلاورانِ بگوشِ او نرسیده و
برقِ شمشیرِ سوارانِ بچشم ندیده *

بیت

نیفتاده در دستِ دشمنِ اسیر بگردشِ نباریده بارانِ تیر *

اتفاقا من و آن جوان هر دو در پی هم دوان - هر دیوارِ قدیمش که پیش آمده
بقوتِ بازو بیفگندی - و هر درختِ عظیم که دیدی بزورِ پنجه بر کندي - و تفاخر
کنان گفתי -

بیت

پیل کو - تا کُف و بازوی گردانِ بیند | شیر کو - تا کف و سر پنجه مردانِ بیند *
ما درین حالت که دو هندو از پسِ سنگی سر بر آوردند و قصدِ قتالِ ما کردند *
بدستِ یکی چوبی - و در بغلِ دیگری کلوخ کوبی * جوانرا گفتم - اکنون چه
پائی -

بیت

بیار آنچه داری ز مردی و زور | که دشمنِ بیای خود آمد بگور *

تیر و کمانِ دیدم از دستِ جوان افتاده و لرزه بر استخوان * بیت

نه هر که موی شکافد ز تیرِ جوشن خای | بروزِ حمله جنگِ آورانِ بدارد پای *
چاره جز این ندیدیم که رخت و سلاح و جامه رها کردیم و جان بسلامت
بدر آوردیم *

قطعه

بکارهای گرانِ مردِ کار دیده فرست | که شیرِ شزه در آرد بزیرِ خمِ کمند *
جوان - اگر چه قوی بال و پیلتن باشد | بجنگِ دشمنش از هولِ بگسلد پیوند *
نبردِ پیشِ مصافِ آزموده معلوم است | چنانکه مسئله شرعی بنزد دانشمند *

حکایت ۱۷

توانگر زاده را دیدم بر سرِ گورِ پدرش نشسته و با درویش بچه مناظره در پیوسته -

روا باشد بر چنین جایها نوشتن که بروزگاری سوده گردد و خلایق برو بگذرند و
سگان برو شاشند - و اگر بضرورت چیزی همی نویسند این دو بیت کفایتست *
قطعه

آه هرگاه سبزه در بستان | بدمیدی - چه خوش شدی دلِ من *
بگذر - ای دوست - تا بوقتِ بهار | سبزه بینی دمیده بر گلِ من *

حکایت ۱۶

پارسائی بر یکی از خداوندانِ نعمت گذر کرد که بنده را دست و پای بسته بود
و عقوبت همی کرد * گفت - ای پسر - همچو تو مخلوقی را خدای عز و جل اسیر
حکم تو گردانیده است و ترا بر وی فضیلت نهاده - شکرِ نعمتِ حق تعالی
بجا آر و چندین جفا بر وی روا مدار - نباید که فردا این بنده به از تو باشد و
شرمساری بری *

مثنوی

بر بنده مگیر خشمِ بسیار | جورش مکن و دلش میازار *
اورا تو بده دِرمِ خریدی | آخر نه بقدرت آفریدی *
این حکم و غرور و خشم تا چند | هست از تو بزرگتر خداوند *
ای خواجه ارسلان و آغوش | فرمان ده خود مکن فراموش *
در خبر است از خواجه عالم و سرورِ بنی آدم صلی الله علیه و سلم - که گفت -
بزرگتر حسرتی در روز قیامت آن باشد که بنده صالح را ببهشت برند و خداوند
فاسق را بدوزخ *

قطعه

بر غلامی که طوعِ خدمتِ تُست | خشم بی حدِ مران و طیره مگیر
که فضیحت بودِ بروزِ شمار | بنده آزاد و خواجه در زنجیر *

حکایت ۱۷

سالی از بلخ با شامیانم سفر بود و راه از حرامیان پر خطر * جوانی ببدرقه همراه

از بي انصافي در سر و روي يکديگر افتاديم و دادِ فسوق و جدالِ بداديم * کجاوه نشيني را شنيدم که با عدیلِ خود ميگفت - بوالعجب کاري که پيادگانِ عاج چون عرصه شطرنج بسر همي برند فرزین مي شوند - يعني بهتر از آن ميگردند که بودند - و پيادگانِ حاج عرصه باديه بسر برند و بتر شدند * قطعه

از من بگوي حاجي مردم گزاري را | کو پوستين خلق بازار مي درد *
حاجي تو نيستي - شترست از براي آنکه | بيچاره خار ميخورد و بار مي برد *

حکایت ۱۳

هندوي نفطاندازي همي آموخت - حکيمي گفتش ترا که خانه نئين است
بازي نه آئين است *

بيت

تا نداني که سخن عین صوابست مگوي |
و آنچه داني که نه نیکوش جوابست مگوي *

حکایت ۱۴

مردكي را چشم درد خاست - پيشِ بيطاري رفت - که مرا دوا کن * بيطار از آنچه در چشم چهار پايان کردي در دیده او کشيد * کور شد * خصوصت پيشِ داور بردند * گفت - بروي هيچ تاوان نيست - اگر اين خر نمودي - پيشِ بيطار نرفتي * مقصود از اين سخن آنست - تا بداني که هر که نا آزمودنِ کارِ بزرگ مي فرمايد - ندامت برد و بنزدیکِ خردمندان بختِ عقل منسوب گردد * قطعه

ندهد هوشمند روشن راي | با فرومايه کارهاي خطير *

بوريا باف اگرچه بافنده است | نبرندش بکارگاهِ حرير *

حکایت ۱۵

يکي از بزرگانِ ائمه را پسري وفات يافت * پرسيدندش - که بر صندوقِ گورش چه نويسيم * گفت - آياتِ کتابِ مجيد را عزت و شرفِ بيش از آنست که

سفرِ شام باز آمدم بمحلتِ آن درویش بگذشتم و چگونگیِ حالتش پرسیدم *
گفتند - زندانِ شکنجه در است * گفتم - سبب چیست * گفتند - پسرش خمر
خورده است و عَرَبده کرده و خونِ کسی ریخته و از شهر گریخته - پدر را بعلتِ
آن سلسله در نای و بند بر پای نهاده اند * گفتم - این بلایا بدعا از خدا خواسته
است *

قطعه

زنانِ باردار - ای مردِ هشیار | اگر وقتِ ولادتِ مار زایند |
از آن بهتر بنزدیکِ خردمند | که فرزندانِ ناهموار زایند *

حکایت ۱۱

طُفل بودم که بزرگی را پرسیدم از بلوغ * گفتم - در کُتبِ مستور است - که بلاغت
سه نشان دارد - یکی پانزده سالگی - دوم احتلام - سیوم بر آمدنِ مویِ زهار - اما
در حقیقتِ یک نشان دارد - که در بندِ رضایِ حقِ جلّ و علا بیش از آن باشی
که در بندِ نَفَسِ خویش - و هر آنکه درو این صفتِ موجود نیست نزدِ محققان
بالغ نیست *

قطعه

بصورتِ آدمی شد قطرهٔ آب | که چلِ روزش قرار اندر رحمِ مائِد |
وگر چلِ ساله را عقل و ادب نیست | بتحقیقش نباید آدمی خواند *

ایضا

جوانمردی و اُطف و آدمیت | همین نقشِ هیولانی میندار *
هُنر باید که صورتِ میتوان کرد | بایوانها دراز شنگرف و زنگار *
چو انسان را نباشد فضل و احسان | چه فرق از آدمی تا نقشِ دیوار *
بدست آوردنِ دُنیا هُنر نیست | یکی را گر توانی - دل بدست آر *

حکایت ۱۲

سالی نزاعی در میانِ پیادگانِ حجاج افتاده بود و داعی هم در آن سفر پیاده بود *

حکایت ۸

اعرابی را دیدم که پسر را میگفت - يَا بُنَيَّ إِنَّكَ مَسْئُولٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ - مَاذَا اِكْتَسَبْتَ لَا يُقَالُ بِمَنْ اِنْتَسَبْتَ - یعنی ای پسر - ترا پرسند روز قیامت - که هُنَرْت چيست و نگویند که پدرت کیست * قطعه

جامهٔ کعبه را که می بوسند | اونه از کرم پيله نامی شد *
با عزیزی نشست روزی چند | لا جرم همچو او گرامی شد *

حکایت ۹

در تصانیف حکما آورده اند که کُزدم را ولادتِ معهود نیست چنانکه سائر حیوانات را بلکه احشای مادر بخورند - پس شکمش بدرند و راهِ صحرا گیرند - و آن پوستها که در خانهٔ کُزدم بینند اثرِ آنست * باری این نکته را پیشِ بزرگی همی گفتم * گفت * دلِ من بر صدقِ این سخن گواهی میدهد و جز چنین نتواند بود چون در حالتِ خردی با مادر چنان معامله کرده اند - لا جرم در بزرگی نامقبول و نامحبوب اند * قطعه

پسری را پدر نصیحت کرد | کای جوانمرد - یاد گیر این پند *
هر که با اهلِ خود وفا نکند | نشود دوست روی و دولتمند *
لطیفه

کُزدم را گفتند - چرا بزمرستان بدر نمی آئی * گفت - بتابستانم چه حرمتست - که بزمرستان بیرون آیم *

حکایت ۱۰

درویشی زنی حامله داشت - مدتِ حملِ او بسر آمد * درویش را همهٔ عمر فرزند نیامده بود * گفت - اگر خدای عز و جل مرا پسری بخشد جز این خرقه که در بردارم هر چه در ملکِ منست ایشارِ درویشان کنم * اتفاقاً زنش پسر آورد - درویش شادمانی کرد و سفرهٔ یاران بموجبِ شرط بنهاد * پس از چند سال که از

پاره پاره میدوخت و لقمه لقمه می اندوخت * دلم از ضعفِ حالش بهم بر
آمد - مروت ندیدم در چنین حالی ریش درویش را بملامت خراشیدن و
نمک پاشیدن - با خود گفتم - مشنوی

حریفِ سفله در پایانیِ مستی | نه اندیشید ز روزِ تنگدستی *
درخت اندر بهاران برفشاند | زمستان لا جرم بی برگ ماند *

حکایت ۶

پادشاهی پسری بادیمی داد و گفت - این فرزندِ تُست - تربیتش همچنان کن که
یکی از فرزندانِ خویش * گفت - فرمان بردارم * سالی چند در پی او رنج بُرد
و سعی کرد * بجائی نرسید و فرزندانِ ادیب در فضل و بلاغت مُنتهی شدند *
ملک دانشمندان را مؤاخذت کرد و معاتبت فرمود - که وعده خلاف کردی و شرط
وفا بجا نیاوردی * گفت - بر رأیِ عالم آرای خداوند روی زمین پوشیده نماند
که تربیت یکسانست ولیکن استعداد مختلف * قطعه

گرچه سیم و زرز سنگ آید همی | درهمه سنگی نباشد زر و سیم *
بر همه عالم همی تابد سُهیل | جایی انبان میکند - جایی ادیم *

حکایت ۷

یکی را شنیدم از پیرانِ مُرتبی که مُربدی را میگفت - ای پسر چندانکه خاطر
آدمی بر روزیست - اگر بروزی ده بودی - بمقام از ملائکه در گذشتی *

قطعه

فراموشت نکرد ایزد در آن حال | که بودی نطفه مدفون و مدهوش *
روانت داد و عقل و طبع و ادراک | جمال و نُطق و رأی و فکرت و هوش *
ده انگشت مرتب ساخت بر کف | دو بازویت مرگب کرد بردوش *
کنون پنداری - ای نا چیز همت | که خواهد کردنت روزی فراموش *

مُسکری که نخورد * باری به نصیحتش گفتم - ای فرزند - دخل آب روانست
و عیش آسیای گردان - یعنی خرج فراوان کردن مُسَلَّم کسی را باشد که دخل
مُعین دارد * قطعه

چو دخلت نیست خرج آهسته تر کن | که می گویند ملاحان سرودی *
اگر باران بکوهستان نبارد | بسالی - دجله گردد خشک رودی *
عقل و ادب پیش گیر و لهو و لعب بگذار - که چون نعمت سپری شود - سختی
بری و پشیمانی خوری * پسر از لذت نای و نَوش این سخن در گوش نیاورد
و بر قول من اعتراض کرد - که راحت عاجل بمحنت آجل منغص کردن خلاف
رای خردمندانست * مثنوی

خداوندانِ کام و نیک بختی | چرا سختی کشند از بیم سختی *
برو - شادی کن - ای یارِ دل افروز | غم فردا شاید خورد امروز *
فکیف - مرا که در صدرِ مروت نشسته ام و عقدِ فتوت بسته و ذکرِ انعام در
افواه عوام افکنده * مثنوی

هر که علم شد بسخا و کرم | بند نشاید که نهد بر درم *
نامِ نکوئِ چو برون شد ز کوی | در نتوانی که به بندی بروی *
دیدم - که نصیحت نمی پذیرد و دمِ گرم من در آهنِ سرد او اثر نمیکند * ترک
مناصحت گرفتم و روی از مصاحبت او بگردانیدم - و قول حکما را کار بستم -
که گفته اند - بَلِّغْ مَا عَلَیْكَ فَإِنْ لَمْ يَقْبَلُوا فَمَا عَلَیْكَ * قطعه
گرچه دانی - که نشنوند بگویی | هر چه دانی از نصیحت و پند *
زود باشد که خیره سر بینی | بدو پا افتاده اندر بند *
دست بر دست میزند - که - دریغ | نشنیدم حدیثِ دانشمند *
تا پس از مدتی آنچه اندیشه کرده بودم از نیکبختی حالش بصورت دیدم - که

حکایت ۴

معلم کتابی را دیدم در دیار مغرب ترش روی و تلخ گفتار - بد خوی و مردم آزار - گدا طبع و نا پرهیزگار - که عیش مسلمانان بدیدن او تبّه گشتی و خواندن قرآنش دل مردم سیّه کردی * جمعی پسران پاکیزه و دختران دوشنبه بدست جفای او گرفتار - نه زهره خنده و نه یارای گفتار - که عارض سیمین یکی را طبانچه زدی و ساق بلورین دیگری را در شکنجه نهادی * القصّه - شنیدم - که طرفی از خباثت نفس او معلوم کردند - بزندش و براندند * پس آنکه مکتبِ او را بمصلحتی دادند - پارسائی سلیم و نیکی مردی حلیم - که جز بحکمِ ضرورت سخن نگفتی و موجب آزار کس بر زبان او نرفتی * کودکان را هیبتِ اُستادِ نخستین از سر بدر رفت - معلمِ دومین را باخلاقِ ملکی دیدند - دیو صفت یکت یکت بر میدند و باعتمادِ حلمِ او ترکِ علمِ گرفتند * همچنین اغلبِ اوقاتِ بیازبچه فراهم نشستندی و لوحِ نادرست کرده بشستندی و بر سر یکدیگر شکستندی * بیت اُستادِ معلمِ چو بود کم آزار | خرسک بازند کودکان در بازار * بعد از دو هفته بر در آن مکتب گذر کردم - معلمِ اولین را دیدم - دل خوش کرده بودند و بمقامِ خویش باز آورده * از بی انصافی برنجیدم و لا حَوْلَ کنان گفتم - که دگر بار ابلیس را معلمِ ملائکه چرا کردند * پیر مردی جهان دیده بشنید و گفت - نشنیده که گفته اند - مثنوی

پادشاهی پسر بمکتب داد | لوحِ سیمینش در کنار نهاد *

بر سر لوحِ او نوشته بزر | جورِ اُستاد به ز مهر پدر *

حکایت ۵

پارسی زاده را نعمت بی گران از ترکّه عمّ بدست افتاد * فسق و فجور آغاز کرد و مُبذری پیش گرفت * فی الجمله نماند از سائرِ معاصی و مُنکری که نکرد و

بیت

میراثِ پدر خواهی - علمِ پدر آموز | کین مالِ پدر خرچ توان کرد بده روز*

حکایت ۳

یکی از فضلاء عصر تعلیمِ ملک زادهٔ همی کرد - ضربِ بی محابا زد و زجر بی قیاس کردی* باری پسر از بی طاقتی شکایت پیش پدر آورد و جامه از تن دردمند برداشت* پدر را دل بهم بر آمد - استاد را بخواند و گفت - پسرانِ آحاد را چنین جفا و توبیخ روا نداری که فرزند مرا - سبب چیمست* گفت - سببِ آن که سخن اندیشیده گفتن و حرکتِ پسندیده کردن همه خلق را علی العموم باید و پادشاهان را علی الخصوص - موجبِ آن که از دست و زبان ایشان هر چه رود - هر آئینه بافواه بگویند - و قول و فعلِ عوامِ الناس را چندان اعتبار نباشد*

قطعه

اگر صد نا پسند آید ز درویش | رفیقانش یکی از صد ندانند*
و گریک نا پسند آید ز سلطان | ز اقلیمی باقلیمی رسانند*
پس واجب آمد مُعلّم پادشاه زاده را در تهذیب اخلاقِ خداوند زادگان
اَنْبَتَهُمُ اللّٰهُ نَبَاتًا حَسَنًا اجتهاد از آن بیشتر کردن که در حقِ عوام*

قطعه

هر که در خور دیش آدب نکند | در بزرگی فلاح ازو برخاست*
چوبِ تر را چنان که خواهی پیچ | نشود خشک جز باتش راست*

بیت

اِنَّ الْغُصْنَ اِذَا قَوَّمَتْهَا اَعْتَدَلَتْ | وَلَيْسَ يَنْفَعُكَ التَّقْوِيْمُ بِالْخَشَبِ*
ملک را حسنِ تدبیرِ ادیب و تقریرِ جوابِ او موافق رأی آمد - خلعت و نعمت بخشید و پایگاه و منصب از آنچه بود برتر گردانید*

باب هفتم در تاثیر تربیت

حکایت ۱

یکی از وزرا پسری کور دل داشت * پیش دانشمندی فرستاد - که مرا این را
تربیتی کن - مگر عاقل شود * مدّتی تعلیم کردش - مؤثر نبود * پیش پدرش
کسی فرستاد - که این پسر عاقل نمیشود و مرا دیوانه کرد * قطعه

چون بود اصلِ جوهری قابل | تربیت را درو اثر باشد *

هیچ صیقلِ نیکو نداند کرد | آهنی را که بد گهر باشد *

سگ بدریای هفتگانه بشوی | چونکه تر شد - پلیدتر باشد *

خر عیسی اگر بمکه رود | چون بیاید هنوز خر باشد *

حکایت ۲

حکیمی پسران را پند همی داد - که ای جانانِ پدر - هنر آموزید - که مُلک و
دولت دنیا اعتماد را نشاید - و سیم و زر در سفر محَلِ خطر باشد که دزد یکبار برد
یا خواجه بتفاریق بخورد - اما هنر چشمه زاینده است و دولت پاینده * اگر
هنرمند از دولت پیفتد - غم نباشد - که هنر در نفسِ خود دولتست - هر جا که رود -
قدر ببندد و در صدر نشیند - و بی هنر هر جا که رود لقمه چینه و سختی ببندد * بیت

سختست پس از جاه تحکم بردن | خو کرده بناز جور مردم بردن *

قطعه

وقتی افتاد فتنه در شام | هر کسی گوشه فرا رفتند *

روستا زادگان دانشمند | بوزیر پادشاه رفتند *

پسران وزیر ناقص عقل | بگدائی بروستا رفتند *

دورست * صاحب‌دلی بشنید و گفت - ختمش بعلمت آن اختیار افتاد که قرآن بر
سر زبان است و زرد در میان جان * مشنوی
دریغا - گردن طاعت نهادن | گرش هراد بودی دست دادن *
بدیناری - چو خر در گل بماند | وگر الحمد گوئی - صد بخوانند *

حکایت ۸

پیرمردی را گفتند - چرا زن نکنی * گفت - با پیر زنانم الفتی نباشد * گفتند -
زن جوان بخواه چون مکننت داری * گفت - مرا که پیرم با پیر زنانم الفت
نباشد - او که جوان باشد با من که پیرم دوستی صورت نه بندد * قطعه

شنیده ام که درین روزها کهن پیری |
خیال بست - به پیرانه که سرگیرد جُفت *
بخواست دخترکی خوب روی گوهر نام |
چو دُرچ گوهرش از چشم مردمان بنهفت *
چنانکه رسم عروسی بود - تمنا کرد |
ولی بحمله اول عصاء شیخ بخفت *
کمان کشید و نَرَد برهدف - که نتوان دوخت
مگر بسوزن پولاد جامه هَنگفت *
بدوستان گِلِه آغاز کرد و حُجّت خاست |
که خان و مانِ من این شرح دیده پاک بُرفت *
میان شوهر و زن جنگ و فتنه خاست - چنان
که سر بشحنه و قاضی کشید - و سعدی گفت |
پس از ملامت و شُنع - گناه دختر چیست |
ترا که دست بلزد گهر چه دانی سُفت *

پرسیدمش که چگونه و این چه حالتست * گفت - تا کودکان بیاوردم - دگر کودکی

نکردم *

شعر

مَخْيُ الصِّبَا وَالشَّيْبُ غَيْرُ بِي | وَكَفَى بِتَغْيِيرِ الزَّمَانِ نَذِيرًا *

بیت

چون پیر شدی - ز کودکی دست بدار | بازی و ظرافت بجانان بگذار *

مثنوی

طَرَبِ نَوِ جَوَانِ ز پیر بجوی | که دگر ناید آبِ رفته بجوی *

ز رعرا چون رسید وقتِ دَرُو | نخرامد چنانکه سبزه نو *

قطعه

دَوْرِ جَوَانِی بَشُدْ از دَسْتِ مَن | آه - دَرِیغِ آن زَمَنِ دَلْفَرُوز *

قَوْتِ سَرِپَنجَهٗ شیرِ بَرَفْت | رَاغِیْمِ اَکْثَرِ بَهٗ پَنِیْرِی چو یوز *

پیر زنی موی سیاه کرده بود | گفتمش - ای مامکِ دیرینه روز *

موی به تلمیس سیاه کرده گیر | راست نخواهد شدن این پشتِ کوز *

حکایت ۶

روزی بجهل جوانی بانگ بر مادر زد * دل آزرده بکنجی نشست - گریان هی

گفت - مگر خوردي فراموش كردي كه درشتي ميكني * قطعه

چه خوش گفت زالی بفرزند خویش | چو دیدش پلنگ افکن و پیل تن *

گراز عهدِ خردیت یاد آمدی | که یچاره بودی در آغوشِ من *

نکردی درین روز بر من جفا | که تو شیر مردی و من پیره زن *

حکایت ۷

توانگری بخیل را پسری رنجور شد * نیک خواهانش گفتند - مصلحت آنست

که ختم قرآن کنی از بهر روی یا بذلِ قربان - باشد که خدای تعالی شفا دهد *

لحمتی درین اندیشه فرو رفت و گفت - ختم مصحفِ مجید بحضورِ اولیتر که گله

حکایت کرد - که مرا در همه عمر بجز این فرزندی نبوده است * درختی درین وادی زیارتگاهست - که مردمان بحاجت خواستن آنجا روند * من شبهای دراز در پای آن درخت بحق نالیده ام - تا مرا این فرزند بخشیده * شنیدم - که پسر با رفیقان آهسته میگفت - چه بودی - که من آن درخت را بدانستمی که کجا است - تا دعا کردمی که پدرم زودتر بمیرد * خواجه شادی کنان که پسر عاقلست و پسر طعنه زنان که پدرم فرتوت لا یعقل * حکمت سالها بر تو بگذرد - که گذر | نکنی سوي تربت پدرت * تو بجائی پدر چه کردی خیر | تا همان چشم داری از پسر *

حکایت ۴

روزی بغرور جوانی در راهی سخت رانده بودم و شبانگاه بپای گریوه سست مانده * پیر مردی ضعیف از پی کاروان همی آمد - گفت - چه خُسبی - خیز که نه جائی خفتن است * گفتم - چون روم که نه پای رفتنست * گفت - نشنیده که صاحبان گفته اند - رفتن و نشستن به که دویدن و گسستن *

قطعه

ای که مُشتاق منزلی - مشتاق | پند من کار بند و صبر آموز -
اسپ تازی دو تگت رود بشتاب | اُشتر آهسته میرود شب و روز *

حکایت ۵

جوانی چُست لطیف خندان خوش سخن شیرین زبان در حلقهٔ عشرت ما بود - که در دلش از هیچ نوع غم نیامدی و لب از خنده فراهم نیاوردی * روزگاری بر آمد که اتفاق ملاقات او نیفتاد * بعد از آن که دیدمش زن خواسته و فرزندان بر خاسته و بیخ نشاطش بریده و گل هوشش پژمرده * بیت بدر کرد گیتی غرور از سرش | سر نا توانی بزانو برش *

گفت - چندان که برین نمط بگفتم و گمان بردم که دلش در قید من آمد و صید من شد * ناگاه نَفْسِی سرد از دلِ پر درد بر آورد و گفت - چندین سخن که گفتی در ترازوی عقلِ من وزنِ آن یک سخن ندارد که وقتی شنیده ام از قابله خویش - که گفت - زنِ جوان را اگر تیری در پهلوی نشیند به که پیری * رباعی
 زن کز بر مرد بی رضا برخیزد | بس فتنه و شور ز آن سرا برخیزد *
 پیری - که ز جای خویش نتواند برخاست | اِلّا بعضا - کیش عصا برخیزد *

شعر

لَمَّا رَأَتْ بَيْنَ يَدَيَّ بَعْلَهَا | شَيْئًا كَارِخِي شَفَةِ الصَّائِمِ *
 تَقُولُ هَذَا مَعَهُ مَيِّتٌ | وَ إِنَّمَا الرُّقِيَّةُ لِلنَّائِمِ *

فی الجملة امکان موافقت نبود - بمفارقت انجامید * چون مدتِ عدتش بسر آمد - عقد نکاحش بستند با جوانی تند خوی تُرش روی تهی دست بهانه جوی * جور و جفا میدید و رنج و عنا میکشید - و شکرِ نعمتِ حق همچنان میگفت - که الحمدُ لِلَّهِ که از آن عذابِ الیم رهیدم و بدین نعمتِ مقیم رسیدم *

قطعه

روی زیبا و جامه دیبا | صندل و عود و رنگ و بوی و هوس *
 این همه زینتِ زنان باشد | مرد را کیر و خایه زینت بس *

بیت

با این همه جور و تند خویی | نازت بکشم که خوبروئی *

قطعه

با تو مرا سوختن اندر عذاب | به که شدن با دگری در بهشت *
 بوی پیاز از دهن خوبروی | نغز تر آید که گل از دست زشت *

حکایت ۳

مهمانِ پیری شدم در دیارِ بکر که مالِ فراوان داشت و فرزندِ خوبروی * شبی

مَرَض اگرچه هائل بود دلالتِ کَلّی بر هلاک نکند * اگر فرمائی طیبی را بخوانم تا
معالجه کند * دیده باز کرد و بخندید و گفت * مثنوی

خواجه در بندِ نقشِ ایوان است | خانه از پای پست ویران است *
دست برهم زند طیبِ ظریف | چون خرف بیند اوفتاده حریف *
پیر مردی ز نزع می نالید | پیر زن صندلش همی مالید *
چون محبّط شد اعتدالِ مزاج | انه عزیمت اترکند نه علاج *

حکایت ۲

پیر مردی را حکایت کنند - که دختری خواسته بود و حجره بگل آراسته و بخلوت
باو نشسته و دیده دل درو بسته - شبهای دراز نخفتی و بذلها و لطیفها گفتی -
باشد که وحشت نگیرد و مؤانست پذیرد * بالجمله شی می گفت - که بخت
بلندت یار بود و چشم دولت بیدار - که بصحبت پیری افتادی پخته پرورده
جهان دیده آرمیده گرم و سرد روزگار چشیده - و نیک و بد جهان آزموده - که
حقوق صحبت بداند و شرطِ مودت بجای آرد - مَشْفِق و مهربان خوش طبع و
شیرین زبان * مثنوی

تا توانم دلت بدست آرم | و ربیازاریم نیازم *
ور چو طوطی بود شکر خورشفت | جان شیرین فدای پرورشفت *
نه گرفتار آمدی بدست جوانی مُعْجِب خیره روی تیره رای سبک پای که هر
دم هوسِ یزد و هر شب جائی خسپد و هر روز یاری گیرد * قطعه
جوانانِ خردمند و نکوروی | ولیکن در وفا با کس نپایند *
وفا داری مدار از بلبلان چشم | که هر دم برگلی دیگر سرایند *
اما طائفه پیران بعقل و ادب زندگانی کنند نه به مقتضای جهل و جوانی * بیت
ز خود بهتری جوی و فرصت شمار | که با چون خودی کم کنی روزگار *

چنین کردند یاران زندگانی | ز کار افتاده بشنو تا بدانی *

که سعدی راه و رسم عشق بازی | چنان داند - که در بغداد تازی *

دلآرامی که داری دل درو بند | دگر چشم از همه عالم فرو بند *

اگر لیلی و مجنون زنده گشتی | حدیث عشق ازین دفتر نویشتی *

باب ششم در ضعف و پیری حکایت ۱

با طائفة دانشمندان در جامع دمشق بحثی همی کردم * ناگاه جوانی از در در آمد و گفت - در این میان کسی هست که زبان فارسی داند اشارت بمن کردند * گفتم - خیر است * گفت - پیری صد و پنجاه ساله در حالت نزع است و بزبان فارسی چیزی میگوید که مفهومی ما نمی گردد - اگر بکرم قدم رنجه شوی - مُزد یابی - باشد که وصیّتی کند * چون ببالینش فرا رسیدم این می گفت * قطعه دمی چند - گفتم - بر آرم بکام | دریغا که بگرفت راه نفس *

دریغا که بر خوان الوان عمر | دمی خورده بودیم - گفتند - بس *

معنی این سخن را بعربی با شامیان گفتم * تعجب کردند - از عمر دراز و تأسف او بر حیات * گفتمش - چه گونه درین حالت * گفت - چه گویم - قطعه ندیده که چه سختی رسد بجان کسی | که از دهانش بدر میکنند دندانی *

قیاس کن که چه حالت بود در آن ساعت | که از وجود عزیزش بدر رود جانی *

گفتم - تصوّر مرگ از خیال بدر کن و همرا بر طبیعت مستولی مگردان - که فیلسوفان یونان گفته اند - که مزاج اگرچه مستقیم بود - اعتماد بقارا نشاید - و

ترا با وجود چنین مُنکری که ظاهر شده خلاص صورت نه بندد * این بگفت و
موکلان عقوبت در وی آویختند * قاضی گفت - مرا در خدمت سلطان یک
سخن باقیست * ملک بشنید و گفت - آن چیست - گفت - قطعه

بآستین ملالی که بر من افشاندی *

طمع مدار که از دامن دست *
اگر خلاص محالست ازین گنه که مراست |

بدان کرم که تو داری اُمیدواری هست *

ملک گفت - این لطیفه بدیع آوردی و این نکته غریب گفتی و لیکن محال
عقلست و خلاف شرع که ترا فضل و بلاغت امروز از چنگ عقوبت من
برهاند * مصلحت آن می بینم که ترا از قلعه بزیر اندازم تا دیگران عبرت
گیرند * گفت - ای خداوند جهان - پرورده نعمت این خاندانم و این جرم
تنها نه من کرده ام - دیگران را بینداز - تا من عبرت گیرم * ملک را خنده آمد
و بغض از سر جرم او برخاست و معتقدان را که مترصد کشتن قاضی بودند گفت -

بیت

ای که حمال عیب خویش شنید | طعنه بر عیب دیگران چه زنی *

حکایت ۲۰ منظومه

جوانی پاک باز و پاک رو بود | که با پاکیزه روی در گرو بود *

چنین خواندم که در دریای اعظم | بگردابی در افتادند باهم *

چو ملاح آمدش تا دست گیرد | مبادا که اندر آن سختی بمیرد *

همی گفت از میان موج تشویر | مرا بگذار و دست یار من گیر *

درین گفتن جهانی بر وی در آشفت | شنیدندش که جان میداد و می گفت *

حدیث عشق از آن بطل منیوش | که در سختی کند یاری فراموش *

حقی گفته اند - تا آتشِ فتنه که هنوز اندکست بابِ تدبیر فرو نشانیم - مبادا که فردا چو بالا گیرد عالمی را فرا گیرد * قاضی بتبسم در او نظر کرد و گفت * قطعه

پنجه در عید بُرده ضیغم را | چه تفاوت کند که سگ لاید *

روی بر روی دوست نه بگذار | تا عدو پشت دست می خاید *

ملک را دم در آن شب آگهی دادند - که در ملک تو چنین مُنکری حادث شده است * گفت - من او را از فضایی عصر میدانم و یگانه دهر می شمارم - باشد که معاندان در حق او خوضی کرده باشند - این سخن در سمع قبول من نمی آید - مگر آنگاه که معاینه گردد - که حکما گفته اند - بیت

بتندی سبک دست بردن بتیغ | بدنجان گرد پشت دست دریغ *

شنیدم که سحرگاهان با تنی چند از خاصان ببالین قاضی فراز آمد - شمع را دید ایستاده و شاهد نشسته و می ریخته و قدح شکسته - قاضی در خواب مستی بیخبر از ملک هستی - بلطف بیدارش کرد و گفت - برخیز - که آفتاب بر آمد * قاضی دریافت که حال چیست - گفت - از کدام جانب - گفت - از قبل مشرق * گفت - الحمد لله که هنوز در توبه بازست بحکم این حدیث که لَا یَغْلُقُ بَابُ التَّوْبَةِ عَلَی الْعِبَادِ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا * اَسْتَغْفِرُكَ - اللَّهُمَّ - وَ اَتُوبُ الْیَکْ - قطعه

این دو چیزم برگزید انگختند | بخت نافرجام و عقل ناتمام *

گر گرفتارم کنی مستوجیم | و بر بخشی عفو بهتر کانتقام *

ملک گفت - توبه درین حالت که بر هلاک خود اطلاع یافتی سودی نکند - قَالَ اللَّهُ تَعَالٰی فَلَمْ یَكُ یَنْفَعُهُمْ اِیْمَانُهُمْ لَمَّا رَاُوْا بَاسًا * قطعه

چه سود آنکه ز دزدی توبه کردن | که نتوانی کمند انداخت بر کاخ *

بلند از میوه - گو - کوتاه کن دست | که کوته خود ندارد دست بر شاخ *

مثنوی

یکی کرده بی آب روی بسی | چه غم دارد از آب روی کسی *
 بسا نام نیکوی پنجاه سال | که یک نام زشتش کند پایمال *
 قاضی را نصیحت یاران یکدل پسند آمد و بر حسن رای قوم آفرین کرد و گفت -
 نظر عزیزان در مصلحت کار من عین صوابست و مسئله بی جواب و لیکن -

بیت

نصیحت کن مرا چندانکه خواهی | که نتوان شست از زنگی سیاهی *

ایضاً

از یاد تو غافل نتوان کرد بهیچم | سر کوفته مارم نتوانم که به پیچم *
 این بگفت و کسان را بتفحص احوال او برانگیخت و نعمت بی گران بریخت
 که گفته اند - هر کرا زر در ترازوست زور در بازوست - و آنکه بر مراد جهان
 دست رس ندارد در همه جهان کس ندارد * بیت

هر که زردید - سرفرو آورد | ورترازوی آهنین دوش است *
 فی الجملة شبی خلوت میسر شد و هم در آن شب شهنه را خبر شد * قاضی را
 همه شب شراب در سر و شاهد در بر از تنعم نخفتی و بترثم گفتمی - نظم
 امشب مگر بوقت نمی خواند این خروس | عشاق بس نکرد هنوز از کنار و بوس *
 رخسار یار در خم گیسوی تابدار | چون گوی عاج در خم چوگان آبنوس *
 یکدم که چشم فتنه نخفتست - زینهار | بیدار باش - تا نرود عمر بر فسوس *
 تا نشنوی ز مسجد آدینه بانگ صبح | یا از در سرای اتابک غریب کوس *
 لب از لب چو چشم خروس ابلهی بود | برداشتن بگفته بیهوده خروس *
 قاضی درین حالت بود که یکی از متعلقان از در آمد و گفت - چه
 نشسته - برخیز و تا پای داری بگریز - که حسودان بر تو دقتی گرفته اند - بلکه

دلش در آتش * روزگاری در طلبش بی قرار بود و پویان و مترصد و جویان و
بر حسبِ واقعه گویان - رباعی

در چشم من آمد آن سببی سر بلند | بر بود دلم ز دست و در پا افگند *
این دیده شوخ میکشد دل بکمند | خواهی که بکس دل ندهی - دیده ببند *
شنیدم که در ره گذری پیش قاضی باز آمد و برخی ازین معامله شنیده بود -
زائد الوصف رنجید و دشنام بی تحاشا داد و سقط گفت و هیچ از بی حرمتی
فرو نگذاشت و سنگ برداشت * قاضی یکی را از علمای معتبر که همعنان او
بود گفت -

بیت

آن شاهدهی و خشم گرفتن بینش | و آن عقدد برابروی ترش شیرینش *
و عرب گوید ضَرْبُ الْحَمِيبِ زَبِيب *

از دست تو مَشْت بردهانی خوردن | خوشتر که بدست خویش نانی خوردن *
همانا که از وقاحت او بوی سماحت می آید * پادشاهان سخن بصلابت گویند
اما در نهان صلاح جویند *

بیت

انگور نو آورده ترش طعم بود | روزی دو سه صبر کن که شیرین گردد *
این بگفت و بمسند قضا باز آمد * تنی چند از عدول که در مجلس او بودند زمین
خدمت ببوسیدند - که اگر اجازت باشد سخنی چند بگویم - اگرچه ترک
ادبست - و بزرگان گفته اند -

بیت

نه در هر سخن بحث کردن رواست | خطائی بزرگان گرفتن خطاست *
اما بحکم آنکه سابق انعام خداوندی بر بندگانست مصلحتی که بینند و اعلام
نکنند - نوعی از خیانت باشد * طریقِ صواب آنست - که با این پسر گرد طمع
نگردی و فرش هوس در نوردی - و منصب قضا پایگاهی رفیع است تا بگناهی
شنیع ملوث نگردی - که حریف اینشت که دیدی و حدیث اینکه شنیدی *

قطعه

کاش آنان - که عیب من جستند | رویت - ای دلستان - بدیدندی -

تا بجای ترنج در نظرت | بیخبر دستها بُریدندی *

تا حقیقت معنی بر صورتِ دعوی گواه آمدی فذا لکنّ الذی لُمْتُنَنی فیهِ *
ملک را در دل آمد - که جمالِ لیلیٰ مطالعه کند - تا چه صورتست که موجب
چندین فتنه است * بفرمود تا در احیاء عرب بگردیدند و بدست آوردند و
پیشِ ملک در صحنِ سراچه گذاشتند * ملک در هیأتِ او نظر کرد - شخصی دید
سیاه فام ضعیف اندام * در نظرش حقیر نمود - بحکمِ آنکه کمترین خُدامِ حرم
او بجمال ازو پیش بود و بزینت بیش * مجنون بفرست در یافت - گفت - ای
ملک از درِ چاه چشمِ مجنون بجمالِ لیلیٰ بایستی مطالعه کردن - تا سر مشاهدۀ
او بر تو تجلی کردی *

مثنوی

ترا بردرد من رحمت نیاید | رفیق من یکی هم درد باید *

که با او قصه می گویم شب و روز | دوهیزم را بهم خوشتر بود سوز *

شعر

مَا مَرَّ مِنْ ذِكْرِ الْحَمِي بِمِسْمَعِي | وَأَوْ سَمِعْتَ وَرَقَ الْحَمِي صَاحَتَ مَعِي *

يَا مَعْشَرَ الْخَلَاءِ قُولُوا لِلْمَعَانِي | يَا لَيْتَ تَدْرِي مَا بِقَلْبِ الْمُوجِعِي *

نظم

تندرستان را نباشد درد ریش | جز به همدردی نگویم درد خویش *

گفتن از زنبور بی حاصل بود | با یکی در عمرِ خود ناخورده نیش *

تا ترا حالی نباشد همچو ما | حالِ ما باشد ترا افسانه پیش *

سوز من با دیگری نسبت مکن | او نمک بردست و من بر عضو ریش *

حکایت ۱۹

قاضی همدان را حکایت کنند - که با نعلبند پسری سر خوش داشت و نعل

بامدادان که عزم سفر کردم - کسی گفتش - که فلان سعدیست * دوان آمد و
تَلَطَّف نمود و تَأَسَّف خورد که چندین مُدَّت نگفتی - که سعدی منم - تا شکر
فُدومِ بزرگوart را میان بخدمت بستمی * گفتم - مصراع
با وجودت ز من آواز نیامد که منم *

گفتا - چه شود اگر چند روز بیاسایی تا بخدمت مستنید گردیم - گفتم - نتوانم
بحکم این حکایت * مثنوی

بزرگی دیدم اندر کوهساری | قناعت کرده از دنیا بغاری *
چرا - گفتم - بشهر اندر نیایی | که باری بند از دل برکشایی *
بگفت - آنجا پری رویانِ نغزند | چو گل بسیار شد - پیلانِ بلغزند *
این بگفتم و بوسه چند بر روی یکدیگر دادیم و وداع کردیم *
مثنوی

بوسه دادن بروی یار چه سود | هم در آن لحظه کردنش پدرود *
سیمب - گوئی - وداعِ یاران کرد | روی ازین سوی سرخ زان سو زرد *
شعر

إِنْ لَمْ أَمِتْ يَوْمَ الْوَدَاعِ تَأَسَّفًا | لَا تَحْسِبُونِي فِي الْمَوَدَّةِ مُنْصَفًا *

حکایت ۱۸

یکی از ملوکِ عرب را حکایتِ لیلی و مجنون بگفتند و شورشِ احوالِ او - که
با کمالِ فضل و بلاغت سردر بیابان نهاده است و زمامِ اختیار از دست داده
و با حیواناتِ آنس گرفته * بفرمود تا حاضرش آوردند و ملامت کردن گرفت -
که در شرفِ نفسِ انسان چه خلل دیدی که خوی بهائم گرفتی - و ترکِ عشرتِ
آدمی گفتی * مجنون بنالید و گفت - شعر

وَرُبَّ صَدِيقٍ لَمْ يَنْفِي فِي وَدَادِهَا | أَلَمْ يَرَهَا يَوْمًا فَيُوضِّحْ لَهُ عُذْرِي *

سود دریا نیک بودی - گر نبودیم بیم موج ا
 صحبت گل خوش بودی - گر نیستی تشویش خار*
 دوش چون طائوس می نازیدم اندر باغ وصل ا
 دیگر امروز از فراق یار می پیچم چو مار*

حکایت ۱۷

سالی محمد خوارزم شاه با خطا از برای مصلحتی صلح اختیار کرد* بجامع
 کاشغر در آمدم - پسری را دیدم در خوبی بغایت اعتدال و نهایت جمال -
 چنانکه در امثال او گویند -

نظم

مُعَلِّمِش همه شوخی و دلبری آموخت ا

جفا و ناز و عتاب و ستمگری آموخت *

من آدمی بچنین شکل و خوی و قد و روش ا

ندیده ام - مگر این شیوه از پری آموخت *

مقدمه نحو ز خوشی در دست - همی خواند - ضرب زبده عمر و کان متعدياً -
 گفتم - ای پسر - خوارزم و خطا صلح کردند و زید و عمرو را همچنان خصوصت
 باقیست* بخندید و مولدم پرسید* گفتم - خالک پاک شیراز* گفت - هیچ از
 سخنان سعدی یاد داری - گفتم -

نظم

بُلَيْتُ بِنَحْوِي يَصُولُ مُغَاضِباً ا عَلِيٌّ كَزَيْدٍ فِي مُقَابَلَةِ عَمْرٍو*

عَلِيٌّ جَرِّدِيلٌ لَيْسَ يَرْفَعُ رَأْسَهُ ا وَهَلْ يَسْتَقِيمُ الرَّفْعُ مِنْ عَامِلِ الْحِجْرِ*

لختی باندیشه فرورفت و گفت - غالب اشعار او بزبان فارسیست - اگر بگوئی -
 بفهم نزدیکتر باشد* کَلِمِ النَّاسِ عَلِيٌّ قَدَرِ عَقُولِهِمْ* گفتم -

مثنوی

طبع ترا تا هوس نحو کرد ا صورت عقل از دل ما محو کرد*

ای دل عشاق بدام تو صید ا ما بتو مشغول - تو با عمرو و زید*

بخشید تا نفقه کند * ناگاه دزدانِ خفاجه بر کاروان زدند و اموال ببرند *
 بازگانان گریه و زاری کردن گرفتند و فریادِ بی فائده برداشتند * بیت
 گرتصرّع کنی و گریه یار | دزد زر باز پس نخواهد داد *

مگر آن درویش که بر قرارِ خویش مانده بود و تغیر در او نیامده * گفت * مگر
 آن معلوم ترا دزد نبرد * گفت - بلی بردند - ولیکن مرا بدان چندان الفت
 نبود که بوقتِ مفارقت خسته خاطر باشم * بیت

نباید بستن اندر چیز و کس دل | که دل برداشتن کاریست مُشکِل *
 گفتم مناسبِ حالِ منست آنچه تو گفتی - که مرا در عهدِ جوانی با جوانی
 اتفاقِ مخالطت بود و صدقِ مودت - بمثابتي که قبله چشم جمالِ او بودی -
 و سودِ سرمایه عمرم وصالِ او * قطعه

مگر ملائکه بر آسمان - و گرنه بَشَر | بحسنِ صورتِ او در زمین نخواهد بود *
 بدوستی که حرامست بعد از وصیت | که هیچ نطفه چو او آدمی نخواهد بود *
 ناگاه پایِ وجودش بگلِ اجل فرو رفت و دودِ فراق از دودمانش بر آمد *
 روزها بر سرِ خاکش مجاورت کردم - و از جمله که در فراقِ او گفتم اینست *
 قطعه

کاش آن روز که در پایِ تو شد خارِ اجل | دستِ گیتی بزدی تیغِ هلاکم بر سر *
 تا درین روز جهان بی تو ندیدی چشم | این منم بر سرِ خاکِ تو که خاکم بر سر *
 قطعه

آنکه قرارش نگرفتی و خواب | تا گل و نسربین نفشاندي نخست *
 گردشِ گیتی گلِ رویش بر سخت | خارِ بنان بر سرِ خاکش بُرست *
 بعد از مفارقتِ او عزم کردم و نیتِ جزم که بقیّتِ زندگانی فرسِ دوس در
 نوردم و گردِ مجالست نگردم * قطعه

این بگفت و سفر کرد و پریشانی او در دل من اثر کرد * شعر
فَقَدْتُ زَمَانَ الْوَصْلِ وَالْمَرْءَ جَاهِلًا | بَقْدَرٍ لَذِيذِ الْعَيْشِ قَبْلَ الْمَصَائِبِ *

بیت

باز آیی و مرا بگوش که پیشست مُردن | خوشتر که پس از تو زندگانی بُردن *
بعد از مدتی باز آمد آن حلتی داؤدی متغیر شده و جمالِ یوسفی بزبان آمده
و بر سیب زخنداناش چون بهی گردی نشسته و رونقی بازارِ حُسنش شکسته -
متوقع که در کنارش گیرم - کناره گرفتم و گفتم - مثنوی

تازه بهارِ تو کنون زرد شد | دیگِ مَنه - کاتشِ ما سرد شد *
چند خرامی و تکبر کنی | دولتِ پارینه بصوَر کنی *
پیش کسی رو که طلبگارِ تُست | ناز بر آن کن که خریدارِ تُست *

قطعه

سبزه در باغ - گفته اند - خوشست | داند آن کس که این سخن گوید *
یعنی از روی نیکوان خطِ سبز | دلِ عُشاق بیشتر جوید *
بوستانِ تو گندنازارِ یست | بس که بر میکنی و میروید *

ایضا

گر صبر کنی ورنه کنی - موی بناگوش | این دولتِ ایامِ نکوئی - بسر آید *
گردست بجان داشت می - همچو تو بر ریش | نگذاشت می تا بقیامت که بر آید *

قطعه

سؤال کردم و گفتم - جمالِ رویت را | چه شد - که مورچه بر گردِ ماه جوشیدست *
جواب داد - ندانم چه بود رویم را | مگر بهاتمِ حُسنم سیاه پوشیدست *

حکایت ۱۶

خرقه پوشی در کاروانِ حجاز همراهِ ما بود * یکی از امرای عرب مرا صد دینار

که حرورش دهان بخوشانیدی و سبومش مغز استخوان بخوشانیدی * از ضعف
بشریت تاب آفتاب نیاوردم - لا جرم التجا بسایه دیواری کردم * مترقب که
مگر کسی حرارت مرا به برف آبی فرو نشاند * ناگاه از تاریکی دهلیز خانه
روشنائی بتافت - یعنی - جمالی که زبان فصاحت از بیان صباحت آن عاجز
بماند - چنانکه در شب تاریک صبح بر آید - یا آب حیات از ظلمات بدر
آید * قدحی برف آب در دست گرفته و شکر در آن ریخته و بعرق بر
آمیخته * ندانم بگلابش مطیب کرده بود یا قطره چند از گل رویش در آن
چکیده * فی الجملة شربت از دست نگارینش بر گرفتم و بخوردم و عمر
گذشته از سر گرفتم و گفتم *

ظَمًا بَقَلْبِي لَا يَكَادُ يُسِغُهُ | رَشْفُ الزَّلَالِ وَلَوْ شَرِبْتُ بُحُورًا *

قطعه

خُرم آن فرخنده طالع را که چشم | بر چنین روی فتنه هر بامداد *
مست می بیدار گردد نیم شب | مست ساقی روز محشر بامداد *

حکایت ۱۵

در عُنوان جوانی - چنان که افتد دانی - با شاهد پسری سری داشتم بحکم آن
که خلقی داشت طیبُ الادا و خلقی داشت کالبدر ادا بدا * بیت
آنکه نبات عارض آب حیات میخورد | در شکرش نگه کند هر که نبات میخورد *
اتفاقاً بخلاف طبع از وی حرکتی دیدم - نپسندیدم - دامن از صحبت وی
در کشیدم و مهره مهر او برچیدم و گفتم - بیت

بِرُو هر چه میبایدت پیش گیر | سر ما نداری سر خویش گیر *
شنیدم که میرفت و میگفت بیت

شبیبه - گروصل آفتاب نخواهد | رونی بازار آفتاب نکاهد *

روزي از دوست - گفتمش - زنهار | چند از آن روز کردم استغفار *
 نکند دوست زینهار از دوست | دل نهادم بر آنچه خاطر اوست *
 آنکه بي او بسر نشاید بُرد | گر جفائي کند - ببايد برد *
 گر بلطفم بنزد خود خواند | ور بقرم براند - او داند *

حکایت ۱۲

يکي از علمارا پرسيدند - که کسي با ماه روئي در خلوت نشسته و درها بسته و رفیقان
 خفته و نفس طالب و شهوت غالب - چنان که عرب گوید - التمرُ يانعٌ والناطورُ
 غير مانع - هيچ کس باشد که بقوتِ بازوي پرهيزگاري بسلامت ماند - گفت -
 اگر از ماه رويان بسلامت ماند از زبانِ بد گويان بي ملامت نماند * بيت
 وَان سَلِمَ الْاِنْسَانُ مِنْ سُوءِ نَفْسِهِ | فَمِنْ سُوءِ ظَنِّ الْمَدْعِي لَيْسَ يَسْلَمُ *

بيت

شايد پس کارِ خويشتن بنشستن | ليکن نتوان زبانِ مردم بستن *

حکایت ۱۳

يکي را زني صاحب جمال بود - در گذشت - و مادرِ زن پيرِ فرتوت بعلّتِ
 کابين در خانه او متمکن بماند * مرد از مجاورتِ او بجان آمده بود و چاره
 نداشت * يکي از دوستانِ پُرسيدش که چه گونه در فراقِ يارِ عزيز * گفت - نا
 دیدنِ زن بر من چنان دشوار نمي آيد که دیدنِ مادرِ زن * مثنوي
 گل بتاراج رفت و خار بماند | گنج برداشتند و مار بماند *
 دیده بر تارکِ سينان دیدن | خوشتر از روي دشمنان دیدن *
 واجبست از هزار دوست بُريد | تا يکي دشمنت نبايد دید *

حکایت ۱۴

ياد دارم که در آيامِ جواني گذر داشتم بکوئي و نظر داشتم بماه روئي در تموزي -

و دوستی سپری شد * و با این همه از هر دو طرف دلبستگی حاصل بود بحکم آن
 که شنیدم که روزی دو بیت از سخنان من در مجمعی می خواند * قطعه
 نگار من چو در آید بخنده نمکین | نمک زباده کند بر جراحت ریشان *
 چه بودی ار سر زلفش بدستم افتادی | چو آستین کریمان بدست درویشان *
 طائفه از دوستان بر لطف این سخن نه که بر حسن سیرت خویش گواهی داده
 بودند و آفرین کرده و او هم در آن میان مبالغه کرده و بر فوت صحبت دیرین
 تأسف خورده و بخطای خویش اعتراف کرده * معلوم کردم که از طرف او هم
 رغبتی هست - این چند بیت نوشتم و صلح کردم - قطعه

نه مارا در میان عهد وفا بود | جفا کردی و بد مهری نمودی *
 بیکبار از جهان دل در تو بستم | ندانستم که برگردی بزودی *
 هنوزت گرسر صلحست - باز آی | کز آن مقبولتر باشی که بودی *

حکایت ۱۱

دانشمندی را دیدم بمحبت شخصی گرفتار و راضی بگفتار - جور فراوان بُردی و
 تحمل بی گران نمودی * باری بطریق نصیحتش گفتم - میدانم که تُرا در محبت
 این منظور عِلّتی نیست - و بنای این مودت بر دِلّتی - لائق قدر علماء نباشد
 خود را متهّم کردن و جور بی ادبان بردن * گفتم - ای یار دست عتاب از دامن
 روزگارم بدار که بارها درین مصلحت که تو می بینی فکر کرده ام و اندیشه نموده *
 صبر بر جفا سهلتر مینماید که صبر ازو * مشنوی

هر که دل پیش دلبری دارد | ریش در دست دیگری دارد *

آهوی پالهنک در گردن | نتواند بخویشتن رفتن *

و حکما گفته اند - بر مجاهده دل نهادن آسانترست که چشم از مشاهده بر

مشنوی

گرفتن *

این مثل بدان آورده ام تا بدانی که چندان که دانارا از نادان نفرست صد
چندان نادان را از صحبت دانا وحشت است * بیت

زاهدی در سماعِ رندان بُود | زان میان گفت شاهی بلخی *
گر ملولی ز ما ترش منشین | که تو هم در میان ما تلخی *

رباعی

جمعی چو گل و لاله بهم پیوسته | تو هیزم خشک در میانِ شان رُسته *
چون باد مخالف و چو سرما ناخوش | چون برف نشسته و چو یخ بر بسته *

حکایت ۹

یکی از متعلمان کمال بهجتی داشت و طیب لهجتي و معلم را از آنجا که حس
بشریتست با حسنِ بشره او میل تمام بود - تا حدی که غالب اوقاتش درین
بودی که گفتی -

قطعه

نه آنچنان بتو مشغولم ای بهشتی روی | که یاد خویشتم در ضمیر می آید *
ز دیدنت نتوانم که دیده بر بندم | و گر مقابله بینم که تیر می آید *
باری پرسگفتش - آنچنان که در آدابِ درس من نظر می فرمائی - در آدابِ نفس
من نیز تا مثل فرمای - تا اگر در اخلاق من ناپسندی باشد بر آن مطلع گردان
تا بدفع آن بکوشم * گفت - این از دیگری پرس - که آن نظر که با تو مرا ست
جز هنر نمی بینم *

قطعه

چشم بداندیش که برکنده باد | عیب نماید هنرش در نظرا
ور هنری داری و هفتاد عیب | دوست نبیند بجز آن یک هنر *

حکایت ۱۰

رفیقی داشتم که سالها با هم سفر کرده بودیم و نان و نمک خورده و حقوق
صحبت ثابت شده * آخر بسببِ اندک نفعی آزارِ خاطر من روا داشت

حکایت ۷

یاد دارم که در ایام جوانی من و دوستی چون دو مغز بادام در پوستی صحبت میداشتیم * ناگاه اتفاق غیبت افتاد * پس از مدتی که باز آمد - عتاب ساز کرد و گله آغاز نهاد - که درین مدت قاصدی نفرستادی * گفتم دریغم آمد - که قاصد بجمالی تو روشن گردد و من محروم * قطعه

یارِ دیرینه مرا - گو - بزبان توبه مده | که مرا توبه بشمشیر نخواهد بودن *
 رشک آید که کسی سیرِ نگه در تو کند | باز گویم که کسی سیر نخواهد بودن *

حکایت ۸

طوطی را با زاغی در قفس کردند * طوطی از قبح مشاهده او مجاهده میبرد و میگفت - این چه طلعتِ مکروهست و هیأتِ ممقوت و منظرِ ملعون و شمائلِ ناموزون - یا غُرَابَ النِّینِ کَیْتَ یَیْنِی وَ بَیْنِکَ بَعْدَ الْمَشْرِقِیْنِ * قطعه
 علی الصباح بروی تو هر که برخیزد | صباحِ روزِ سلامت برو مسا باشد *

بد اختری چو تو در صحبت تو بایستی | ولی چنانکه توئی در جهان کجا باشد *
 عجبت آن که غراب هم از مجاورتِ طوطی بجان آمده بود و ملول گشته *
 لا حول کنان از گردشِ گیتی همی نالید و دستهای تغائن بر یکدیگر همی مالید و میگفت - این چه بختِ نگونست و طالعِ دون و ایامِ بو قلمون - لائِقِ قدرِ من آنستی که با زاغی بر دیوارِ باغی خرامان همی رفتی * بیت
 پارسا را بس این قدر زندان | که بُود در طویله رندان *

تا چه گناه کردم که روزگارم بعقوبتِ آن در سیلِ صحبتِ چنین ابلهی خود
 رای و نا جنسِ خیره روی بچنین بند و بلا مبتلا کرده است * قطعه
 کس نیاید بیای دیواری | که بر آن صورتِ نگار کنند *
 گر ترا در بهشت باشد جای | دیگران دوزخ اختیار کنند *

ایضاً

دردا - که طیب صبر میفرماید | وین نفسِ حریص را شکر می باید *

مثنوی

آن شنیدی که شاهدهی بنهفت | بادل از دست رفته می گفت |
تا ترا قدرِ خویشتن باشد | پیشِ چشمِت چه قدر من باشد *
آورده اند که مر آن پادشاه زاده را که مظهرِ نظر او بود - خبر کردند - که جوانی
بر سر این کوی مداومت میکند خوش طبع و شیرین زبان سخنانِ غریب و
نکته‌های لطیف از وی میشوند - چنین مینماید که شوری در سردارِ دل آشفته
است * پسر دانست که دل آویخته اوست و این گردِ بلا انگخته او - مرکب
بجانبِ اوراند * چون دید که بنزدیکِ او می آید بگریست و گفت * بیت
آن کس که مرا بکشت باز آمد پیش | مانا که دلش بسوخت بر کشته خویش *
چندانکه ملاطفت کرد و پرسید - که از کجایی و چه نام داری و چه صنعت
دانی مسکین در قعرِ محبت چنان مستغرق بود که مجالِ دم زدن نداشت -
و لطیفان گفته اند *

شعر

اگر خود هفت سبع از بر بخوانی | چو آشفتهی الف بی تی ندانی *
گفتش - چرا با من سخن نگوئی که از حلقه درویشانم - بلکه حلقه بگوشِ ایشانم *
آنکه بقوتِ استیناسِ محبوب از میانِ تلاطمِ امواجِ محبت سر بر آورد و گفت -
بیت

عجبست با وجودت که وجود من بماند | تو بگفتن اندر آئی و مرا سخن بماند *

این بگفت و نعره بزد و جان بحق تسلیم کرد * بیت

عجب از کشته نباشد بدرِ خیمه دوست |

عجب از زنده که چون جان بدر آورد سلیم *

قطعه

بیگ نفس که بر آمیخت یار با اغیار

بسی نماند که غیرت وجود من بکشد *

بخنده گفت - که من شمع جمع - ای سعدی |

مرا از آن چه - که پروانه خویشتن بکشد *

حکایت ۶

یکی را دل از دست رفته بود و ترک جان گفته و مطمح نظرش جای خطرناک

و در ورطه هلاک - نه لثمه که متصور شدی که بکام آید و یا مرغی که بدام

بیت

آفتد *

چو در چشم شاهد نیاید زرت | زرو خاک یکسان نماید برت *

یاران بطریق نصیحتش گفتند - که ازین خیال محال تجنّب کن - که خلقی

هم بدین هوس که تو داری اسیرند و پای در زنجیر * بنالید و گفت - قطعه

دوستان گو نصیحتم مکنید | که مرا دیده بر ارادت اوست *

جنگ جوانان بزور پنجه و کتف | دشمنان را کشند و خوبان دوست *

شرط مودت نباشد باندیشه جان دل از مهر جانان برداشتن * مثنوی

تو که در بند خویشتن باشی | عشق بازی دروغ زن باشی *

گر نیایی بدوست ره بردن | شرط عقلست در طلب مردن *

بیت

گردست دهد که آستینش گیرم | ورنه بروم بر آستانش میرم *

متعلقان را که نظر در کار او بود و شفقت بروزگار او پندش دادند و بندش

بیت

نهادند - سودی نکرد *

پند ارچه هزار سودمندست | چون عشق آمد چه جای پندست *

گفتم - گمان بردم که آفتاب بر آمد - و دیگر آنکه ظریفان گفته اند - قطعه

چون گرانی به پیشِ شمع آید | خیزش اندر میانِ جمع بکش *
 ور شکر خنده ایست شیرین لب | آستینش بگیر و شمع بکش *

حکایت ۴

پارسانی را دیدم بمحبتِ شخصی گرفتار آمده و رازش از پرده بیرون فتاده *
 چندان که غرامت و ملامت کشیدی - ترکِ اتصالِ او نکردی و گفتی - قطعه
 کوته نکنم ز دامن دست | ورخود بزنی بتیغ تیزم *
 غیر از تو ملاذ و ملجا ام نیست | هم در تو گریم ار گریم *
 باری ملامتش کردم و گفتم - که عقلِ نفیست را چه شد که نفسِ خسیست برو
 غالب آمد - زمانی بتفکر فرو رفت و گفت - قطعه

هر کجا سلطانِ عشق آمد نماند | قوتِ بازوی تقوی را محل *
 پاک دامن چون زید بیچاره | اوفتاده تا گریبان درو حل *

حکایت ۵

دوستی داشتم و مدت‌ها ندیده بودم - روزی مرا پیش آمد * گفتم - کجائی که
 مشتاق بودم * گفت - مشتاقی به که ملولی * بیت
 دیر آمدمی ای نگارِ سرمست | زودت ندهم دامن از دست *

شعر

معهشوقه که دیر دیر بیند | آخر به از آنکه سیر بیند *

حکمت

شاهد که با رفیقان آید بجفا کردن آمده است - بحکمِ آنکه از غیرتِ اغیار
 و مضادِ خالی نباشد * بیت

اِذَا جِئْتَنِي فِي رَفَقَةٍ لِّتُزَوِّي | وَ اِنْ جِئْتَ فِي صَلَاحٍ فَانْتَ مَحَارِب *

هر که سلطان مُرید او باشد | گر همه بد کند نکو باشد *
و آن که را پادشاه بیندازد | کسش از خیل خانه ننوازد *

قطعه

کسی بدیده انکار گر نگاه کند | نشان صورتِ یوسف دهد بنا خوبی *
و گر بچشم ارادت نظر کنی در دیو | فرشته ات بنماید بچشم و کُروبی *

حکایت ۲

گویند - خواجه را بنده نادر الحسن بود * با وی بسبیلِ موت و دیانت نظای داشت * با یکی از دوستان گفت - دریغ این بنده من - با حسنِ شمائلی که دارد - اگر زبان دراز و بی ادب نبودی - چه خوش بودی - گفت - ای برادر چون اقرار دوستی کردی - توقعِ خدمت مدار - که چون عاشقی و معشوقی در میان آمد - مالکی و مملوکی برخاست - قطعه

خواجه با بنده پری رخسار | چون در آید ببازی و خنده *
چه عجب گرچه خواجه حکم کند | وین کشد بارِ ناز چون بنده *

بیت

غلام آبکش باید و خشت زن | بود بنده نازنین مشّت زن *

حکایت ۳

شیی یاد دارم که یارِ عزیزم از در در آمد - چنان بی خود از جای بر جستم که چراغم باستین کُشته شد * بیت

سَرِ طَیْفٍ مَن یَجْلُو بَطْلَعَهُ الدُّجَى | خَیَالاً یُرَافِقُنِی عَلِی اللّیلِ هَادِیاً *
اتانی الذی اهواه فی عَکْسِ الدُّجَى | فَقَلْتُ لَهُ اَهلاً وَ سَهلاً وَ مَرَحَباً *

شگفت آمد از بختم - که این دولت از کجا *

پس بنشست و عتاب آغاز نهاد که چرا در حال که مرا دیدی چراغ بکشتی *

و صاحب آن مسجد امیری عادل و نیکو سیرت بود - خواستش که دل آزرده گردد - گفت - ای جوانمرد این مسجد را مؤذنان قدیمند که هر یکی را پنج دینار مرسوم مقرر داشته ام - اکنون ترا ده دینار میدهم تا بجای دیگری* برین اتفاق افتاد و برفت* بعد از مدتی در گذری پیش امیر باز آمد و گفت - ای خداوند بر من حیف کردی - که بده دینارم ازین بقعه روان کردی* آنجا که اکنون رفته ام بیست دینارم میدهند تا جای دیگر روم* قبول نمی کنم* امیر بخندید و گفت - زهار نستانی که زود باشد که به پنجاه دینار هم راضی شوند* بیت
به تیشه کس نخرشد ز روی خارا گل ا چنان که بانگ درشت تو میخراشد دل*

حکایت ۱۴

ناخوش آوازی ببانگ بلند قرآن همی خواند* صاحب دلی برو بگذشت و گفت - ترا مشاھرہ چند است* گفت هیچ* گفت - پس این زحمت بخود چرا میدهی* گفت - از بهر خدا میخوانم* گفت - از بهر خدا بخوان* بیت
گر تو قرآن بدین نبط خوانی ا ببری رونقِ مسلمانی*

باب پنجم

در عشق و جوانی

حکایت ۱

حسن میمندي را گفتند - که سلطان محمود چندین بندۀ صاحب جمال دارد که هر یک بدیع جهان و ممتاز زمانند* چه گونه است که با هیچ کدام آن میل خاطر ندارد که با ایاز با وجود آنکه زیاده حسن ندارد* گفت - نشیدۀ که هر چه در دل آید در دیده نگو نماید - مشنوی

حكايت ۱۱

منجّمي بخانه در آمد - يكي مرد بيگانه ديد با زير او بهم نشسته * دشنام داد
و سقط گفت * فتنه و آشوب برخاست * صاحب دلي برين حال واقف شد و
گفت -

بيت

تو بر اوج فلک چه داني چيست | چون نداني که در سراي تو کيست *

حكايت ۱۲

خطيبي كربه الصوت خود را خوش آواز پنداشتي و فرياد بيپوده برداشتي *
گفتي نَعِيقُ غُرَابِ الْبَيْنِ در پرده الحان اوست يا آيتِ اِنَّ اَنْكَرَ الْاَصْوَاتِ لَصَوْتُ
الْحَمِيرِ در شان او *

بيت

اِذَا نَهَقَ الْخَطِيبُ اَبُو الْفَوَاسِ | لَهُ صَوْتُ يَهْدُ اصْطَحْرَ فَارِسِ *

مردمان ده بعلت جاهي که داشت بليتش ميكشيدند و اذيتش مصلحت نمي
ديدند - تا يكي از خطبائي آن اقليم که با وي عداوت نهائي داشت باري بپرسش
آمده بودش - گفت ترا خوابي ديده ام * گفت - خير باد * گفت چه ديده *
گفت - چنان ديدم که ترا آواز خوش بود و مردم از انفاس تو در راحت بودند *
خطيب لختي انديشيد و گفت - مبارک خوابست که ديدي - که مرا بر عيب
من مطلع گردانيدي * معلوم شد که آواز ناخوش دارم و خلق از من در رنجند *
عهد کردم که پس از اين خطبه نخوانم * قطعه

از صحبت دوستان برنجم | کاخلاق بدم حسن نمايند *

عيم هنر و کمال بينند | خارم گل و ياسمن نمايند *

کو دشمن شوخ چشم چالاک | تا عيب مرا بمن نمايند *

حكايت ۱۳

يكي در مسجد ساجار بانگ نماز گفتي باوازي که مستمعان را از و نفرت آمدي *

حکایت ۸

تني چند از نزديكانِ سلطان محمود حسن ميمندي را گفتند - که سلطان امروز ترا چه گفت در فلان مصلحت * گفت - بر شما هم پوشيده نماند * گفتند - آنچه با تو گويد که ظهير سرير سلطنتي و مشير تدبير مملکت با مثال ما گفتن روا ندارد * گفت - با اعتماد آن که داند که با کسي نگويم - پس چرا دمي پرسيد * بيت نه هرسخن که بداند بگويد اهل شناخت | بستر شاه سرخويش در نشايد باخت *

حکایت ۹

در عقد بيع سرائي متردد بودم * جهودي گفت - بخبر که من از کدخدایان قدیم این محلتم - وصف این خانه از من پرس - که عیبي ندارد * گفتم بجز آن که تو اش همسایه *

قطعه

خانه را که چون تو همسایه است | ده درم سیم کم عیار ارزد |
لیک امیدوار باید بود | که پس از مرگ تو هزار ارزد *

حکایت ۱۰

يکي از شعرا پيش امير دزدان رفت و ثنا بگفت * فرمود تا جامه از تن وي کشيدند و از ده بدر کردند * سگان در قفا افتادند * خواست تا سنگي بردارد * زمين يخ بسته بود - عاجز شد * گفت - این چه حرام زاده مردمانند که سگ را کشاده و سنگ را بسته * امير از غرقه بشنيد - بخنديد و گفت - اي حکيم از من چيزي بخواه - گفت - جامه خود ميخواهم اگر انعام فرمائي * بيت امیدوار بود آدمي بخير کسان | مرا بخير تو امید نیست - شر مرسان *

مصراع رَضِينَا مِنْ نَوَالِكْ بِالرَّحِيلِ *

سالر دزدان را برورحمت آمد - جامه او را باز داد و تباي پوستيني بر آن مزيد کرد و درمي چند بر آن اضافه نمود *

حكايت ۵

جالينوس حكيم ابله‌ي را ديد - دست در گريبان دانشمندی زده بود و بي حرمتي مي‌کرد * گفت - اگر اين دانا بودي كار او با نادان بدین جا يگه نرسيدي كه گفته اند -
مثنوي

دو عاقل را نباشد كين و پيكار | نه دانائي ستيزد با سبكسار *
اگر نادان بوحشت سخن گويد | خردمندش بشرمي دل بجويد *
دو صاحب دل نكه دارند موي | هميدون سرکش و آرم جوي *
و گر از هر دو جانب جاهلانند | اگر زنجير باشد بگسلانند *
يكي را زشت خوي داد دشنام | تحمّل كرد و گفت اي نيك فرجام *
بتر ز آنم كه خواهي گفت آي | كه دانم عيب من - چون من نداني *

حكايت ۶

سحبان وائل را در فصاحت بي نظير نهاده اند بحكم آنكه بر سر جمع سالي سخن گفتي و لفظي مكرّر نكردي - و اگر همان معني اتفاق افتادي بعبارتي ديگر بگفتي - و از جمله آداب ندماي حضرت ملوك يكي اينست * مثنوي
سخن - گر چه دلبند و شيرين بود | سزاوار تصديق و تحسين بود *
چو باري بگفتي مگو باز پس | كه حلوا چو يكبار خوردند و بس *

حكايت ۷

يكي را از حكما شنيدم - كه ميگفت - هرگز كسي بجهل خود اقرار نكرده است مگر آن كس كه چون ديگري در سخن باشد همچنان تمام نا گفته سخن آغاز كند *
مثنوي

سخن را سراسر است اي خردمند و بن - | مياور سخن در ميان سخن *
خداوند فرهنگ و تدبير و هوش | نگويد سخن تا نه بيند خاموش *

حكايت ۲

بازرگاني را هزار دينار خسارت افتاد - پسر را گفت - نبايد كه با كسي اين سخن در ميان نهي * گفت - اي پدر فرمان تراست - نگويم - و ليكن بايد كه مرا بر فائده اين مطلع گرداني كه مصلحت در نهان داشتن چيست * گفت - تا مصيبت دو نشود - يكي نقصان مایه و دُوم شماتت همسايه * بيت

مگو انده خويش با دشمنان | كه لاحول گویند شادي كنان

حكايت ۳

جواني خردمند از فنون فضائل حظي وافر داشت و طبعي نافذ * چندان كه در محافل دانشمندان نشستي زبان از گفتن به بستي * باري پدر گفتش * اي پسر تو نيز از آنچه داني چرا نگوئي - گفت - ترسم كه از آنچه ندانم پرسند و شرمساري برم *

قطعه

آن شنيدى كه صوفي ميكوفت | زير نعلين خويش ميخي چند *

آستينش گرفت سرهنگي | كه بيا نعل بر ستورم بند *

بيت

نگفته ندارد كسي با تو كار | ولي چون بگفتي دليلش بيار *

حكايت ۴

يكي را از علماي معتبر مناظره افتاد با يكي از ملاحده * بحجت با او بر نيامد * سپر بينداخت و برگشت * كسي گفتش - تُرا با چندين علم و ادب كه داري با بي ديني بر نيامدي * گفت - علم من قرآن است و حديث و گفتار مشايخ و او بدينها معتقد نيست * مرا شنيدن كفر او بچه كار آيد *

بيت

آن كس كه بقرآن و خبر زو نرهي | آنست جوابش كه جوابش ندهي *

چندین ملاطفه با پادشاه خلافِ عادت بود - درین چه حکمتست * گفت -
نشیده که گفته اند - بیت

هرکرا بر سماع بنشستی | واجب آمد بخدمتش برخاست *
مثنوی

گوش تواند که همه عمر روی | نشنود آوازِ دف و چنگ و نی -
دیده شکبید ز تماشایِ باغ | بی گل و نسربین بسر آرد دماغ -
گر نبود بالش آکنده پر | خواب توان کرد حجر زیر سر -
ور نبود دلبرِ همخوابه پیش | دست توان کرد در آغوشِ خویش -
وین شکم بی هنر پیچ پیچ | صبر ندارد که بسازد به هیچ *

باب چهارم در فوائد خاموشي

حکایت ۱

یکی را از دوستان گفتم - که امتناعِ سخن گفتم بعَلَّت آن اختیار آمده است -
که غالب اوقات در سخن نیکی و بد اتفاق می افتد و دیده دشمنان جز بر
بدی نمی افتد * گفت - ای برادر دشمن آن به که نیکی نه بیند * بیت
هنر بچشمِ عداوت بزرگتر عیبی است |
گلست - سعدی و در چشم دشمنان خارست *

بیت

وَ اخُو الْعَدَاوَةِ لَا يَمُرُّ بِصَالِحٍ | إِلَّا وَيَلْمِزُ بِكَذَابٍ أَشْرَّ *

بیت

نور گیتی فروز چشمه هور | زشت باشد بچشمِ موشک کور *

بیت

صیاد نه هر بار شکاری ببرد | افتد که یکی روز پلنگش بدرد *

چنان که یکی از ملوکِ پارس حرسها الله تعالی نگینی گرانمایه در انگشتری داشت * باری بحکمِ تفرج با تنی چند از خاصان بمصلای شیراز بیرون رفت - فرمود - تا انگشتری را برگنبدِ عضد نصب کردند - تا هر که تیر از حلقه انگشتری بگذراند خاتم وی را باشد * اتفاقاً چهار صد حکم انداز در خدمتِ ملک بودند * بینداختند * جمله خطا کردند * مگر کودکی که بر بامِ رباطی بازیچه تیر هر طرف همی انداخت * بادِ صبا تیر او را از حلقه انگشتری گذرانید * انگشتری را بوی ارزانی داشتند و نعمتِ بی قیاس دادندش * پسر بعد ازین تیر و کمان را بسوخت * گفتندش که چرا چنین کردی * گفت - تا رونقِ نخستین بر جای بماند *

قطعه

که بود - کز حکیمِ روشن رای | بر نیاید درست تدبیری *

گاه باشد - که کودکی نادان | بغلط بر هدف زند تیری *

حکایت ۲۹

درویشی را شنیدم که در غاری نشسته بود و در بر روی خود از جهان بسته و ملوک و اغنیارا در چشم او شوکت نمانده * قطعه

هر که بر خود در سؤال کشاد | تا بمیرد نیازمند بُود *

آز بگذار و پادشاهی کن - | گردنِ بی طمع بلند بُود *

یکی از ملوکِ آن طرف اشارت کرد - که توثع بکرم و اخلاقِ عزیزان آنست که بنان و نمک با ما موافقت کنند * شیخ رضا داد - که اجابتِ دعوتِ سنت است * دیگر روز ملک بعذرِ قدومش رفت * عابد برخاست و ملک را در کنار گرفت و تَلَطُّف کرد * چون ملک غائب شد یکی از اصحاب شیخ را پرسید - که

زاده را بر حالتِ تباہِ او رحمت آمد - خلعت و نعمت داد و معتمدی با وی
فرستاد تا بشهرِ خویش آمد * پدر بدیدنِ او شادمانی کرد و بر سلامتِ حالش
شکر گذارد * شبانگاه از آنچه بر سرِ او گذشته بود از حالتِ کشتی و جورِ مَلاح
و جفای روستایان بر سرِ چاد و غدرِ کاروانیان در راه با پدر میگفت * پدر گفت -
ای پسر - نگفتمت در وقتِ رفتن - که تهی دستانرا دستِ دلیری بسته است
و پنجهٔ شیری شکسته *

بیت

چه خوش گفت آن تهیدستِ سلحشور | جوی زر بهتر از پنجاه من زور *
پسر گفت - ای پدر هر آینه تا رنجِ نبری گنجِ بر نداری - و تا جان در خطر نهمی
بر دشمن ظفر نیایی - و تا دانه نیفشانی خرمن بر نداری * نمینی که باندک
رنجی که بردم چه راحت حاصل کردم و بنیشتی که خوردم چه مایهٔ عسل
بدست آوردم *

بیت

گرچه بیرون ز رزق نتوان خورد | در طلب کاهلی نشاید کرد *

بیت

غواص گر اندیشه کند کامِ نهنگ | هرگز نکند دَرِ گران مایه بچنگ *

حکمت

آسیا سنگِ زیرین متحرک نیست - لا جرم تحملِ بارِ گران میکند * قطعه
چه خورد شیرِ شرزه در بنِ غار | باز افتاد در آنچه قوت بُود *
گر تو در خانه صید خواهی کرد | دست و پایت چو عنکبوت بُود *
پدر گفت - ای پسر - درین نوبت ترا فلکِ یآوری کرد و اقبالِ رهبری - تا
گلت از خار و خارَت از پا بدر آمد - و صاحب دولتی بتو رسید و بر تو بخشود -
و کسرِ حالِ ترا بتفئدی جبر کرد و چنین اتفاق نادر افتد - و بر نادر حکم نتوان
کرد * زینهار تا گرد این دام نگردي *

ازین بدرقه شما اندیشناکترم که از دزدان - چنان که حکایت کنند - که اعرابی را درمی چند گرد آمده بود - بشب از تشویش لوریان تنها در خانه خوابش نبردی * یکی را از دوستان بنزد خود برد تا وحشت تنهایی بدیدار او منصرف گرداند * شبی چند در صحبت او بود * چندان که بر درمهایش وقوف یافت - بتمامی ببرد و سفر کرد * بامدادان عرب را دیدند عریان و گریان * کسی گفتش - حال چیست - مگر آن درمهای ترا دزد برد * گفت - لا والله - بدرقه برد * قطعه هرگز ایمن زیار نه نشستم | تا بدانستم آنچه خصلت اوست *

زخم دندان دشمنی بترست | که نماید بچشم مردم دوست *

چه دانید ای یاران من که این جوان هم از جمله دزدان باشد و بعیاری در میان ما تعمیمه شده - تا بهنگام فرصت یارانش را خبر کند * پس مصلحت آن می بینم که مراورا خفته بگذاریم و رخت برداریم * کاروانیانش را تدبیر پیر استوار آمد و مهابتی از مشقت زن در دل گرفتند - رخت برداشتند و جوانرا خفته بگذاشتند * آنگاه خبر یافت که آفتاب بر کتفش تافت * سر بر آورد - کاروانرا ندید - بی چاره بسی بگردید و راه بجائی ندانست * تشنه و گرسنه و بی نوا روی بر خاک و دل بر هلاک نهاده میگفت *

بیت
مَنْ ذَا يُحَدِّثُنِي وَزَمَّ الْعِيسَ | مَا لِلْغَرِيبِ سِوَيِ الْغَرِيبِ انیس *

بیت

درشتی کند با غریبان کسی | که نا بوده باشد بغریب بسی *

مسکین درین سخن بود که پادشاه زاده در پی صیدی از لشکریان دور افتاده و بر بالای سرش ایستاده * این سخن بشنید و در هیأتش همی نگریست - دید صورت ظاهرش پاکیزه و سیرت حالش پریشان * پرسید که از کجائی و بدین جایگه چه گونه افتادی * برخی از آنچه بر سر او رفته بود اعادت کرد * ملک

قطعه

مَشَوِ ایمن که تنگ دل کردی | چون ز دستت دلی بتنگ آید *

سنگ بر باره حصار مزن | که بُود کز حصار سنگ آید *

چندانکه مَنوَد کشتی بر ساعد پیچید و بر بالای ستون رفت ملاح زمام از کفش
در گسلانید و کشتی براند * بیچاره متحیر بماند * روزی دو بلا و محنت کشید * روز
سوم خوابش گریبان گرفت و در آبش انداخت * بعد از شبانروزی دگر بر کنار
افتاد - از حیانش رمقی مانده بود * برگ درختان خوردن گرفت و بیخ گیاهان
بر آوردن * تا اندک مایه قوت یافت - سردر بیابان نهاد و هیرفت تا از تشنگی
بی طاقت شد * بسر چاهی رسید * قومی بر او گرد آمده بودند و شربتی آب
به پیشیزی می آشامیدند * جوان را پیشیز نبود - چندانکه طلب کرد و بیچارگی
نمود رحمت نیاوردند * دست تعدی دراز کرد - میسر نشد * تنی چند را فرو
گرفت - مردان غلبه کردند و بی محابا بزدند - مجروح شد * قطعه

پشه چو پر شد بزند پیل را | با همه تندي و صلابت که اوست *

مورچگان را چو بُود اتفاق | شیر ژیان را بدرانند پوست *

بحکم ضرورت در پی کاروانی افتاد و برفت * شبانگاه برسیدند بمقامی که از دزدان
پر خطر بود * کاروانیان را دید لرزه بر اندام افتاده و دل بر هلاک نهاده * گفت -
اندیشه مدارید - که درین میان یکی منم که تنها پنجاه مرد را جواب دهم - و
دیگر جوانان هم یاری کنند * کاروانیان را بلاف او دل قوی گشت و بصحبت او
شادمانی کردند و بزاد و آبش دستگیری واجب داشتند * جوان را آتش معده بالا
گرفته بود و عنان طاقت از دست رفته * لقمه چند از فرط اشتها تناول کرد و
دمی چند آب در پی آشامید - تا دیو درونش بیارامید و خوابش در ربود و
بخفت * پسر مردی پخته و جهان دیده در کاروان بود - گفت - ای یاران من

بی زرتوانی که کنی بر کس زور | گر زر داری بزور محتاج نه*
 زرتداری - نتوان رفت بزور از دریا | زورده مرد چه باشد - زریک مرد بیمار*
 جوانرا دل از طعنه ملاح بهم برآمد* خواست ازو انتقام کشد* کشتی رفته
 بود - آواز داد - که اگر بدین جامه که پوشیده ام قناعت میکنی دریغ نیست*
 ملاح طمع در جامه کرد و کشتی باز گردانید* بیت

بدوزد شره دیده هوشمند | در آرد طمع مرغ و ماهی ببند*
 چندانکه دست جوان بریش و گریبان ملاح رسید اورا بخود در کشید و بی
 محابا فرو کوفت* یارانش از کشتی بدر آمدند که پشتی کنند* همچنان درشتی
 دیدند - پشت بگردانیدند* جز این چاره ندانستند که بمصاحبت گرایند و
 باجرت مسامحت نمایند* مثنوی

چوپرخاش بینی تحمل بیمار | که نرمی به بندد در کارزار*
 لطافت کن آنجا که بینی ستیز | نبرد قرنم را تیغ تیز*
 بشیرین زبانی و لطف و خوشی | توانی که پیلی بموئی کشی*
 بعذر ماضی در قدمش افتادند - و بوسه چند بنفاق بر سر و چشمش دادند - و
 بکشتی در آوردند - و روان شدند* تا برسیدند بستونی که از عمارت یونان در آب
 ایستاده بود* ملاح گفت - کشتی را خللی است - یکی از شما که زور آورتر باشد -
 بدین ستون بررود و خرطوم کشتی بگیرد - تا از عمارت عبور کنیم* جوان بغرور
 دلوری که در سر داشت از خصم دل آزرده نیندیشید و قول حکمارا کار نبست
 که گفته اند - هرکرا رنجی رسانیدی اگر در عقب آن صد راحت رسانی - از
 پاداش آن یک رنج ایمن مباش - که پیکان اگرچه از جراحت بدر آید - آزار
 آن در دل بماند* بیت

چه خوش گفت یکتاش با خیل تاش | چودشمن خراشیدی ایمن مباش*

اگرچه مقسومست - اما باسباب حصولِ آن تعلّق شرطست * و بلا اگرچه
مقدورست از ابوابِ دخولِ آن حذر واجب * قطعه

رزق هر چند بی گمان برسد | شرط عقلست جُستن از درها *

گرچه کس بی اجل نخواهد مرد | تو مَرُو در دهانِ اژدرها *

درین صورت که منم با پیلِ دمان بزنم و با شیرِ ژبان پنجه در افکنم - پس
صلاحت آنست که سفر کنم - که ازین بیش طاقمت بی نوایی نمی آرم * قطعه

چون مرد در فتاد ز جای و مقامِ خویش |

دیگر چه غم خورد - همه آفاق جای اوست *

هر شب توانگری بسرائی همی رُو |

درویش هر کجا که شب آمد سرای اوست *

مرد خدا بمشرق و مغرب غریب نیست |

هر جا که میروند همه مُلکِ خدای اوست *

این بگفت و پدر را وداع کرد و همت خواست و روان شد و در هنگامِ رفتن

شنیدندش که میگفت - بیت

هنرور چو بختش نباشد بکام | بجائی رود کش ندانند نام *

همچنین میرفت تا برسد بکنارِ آبی که سنگ از صلابت او بر سنگ همی آمد

و خروشش بفرسنگ همی رفت * بیت

سهمگین آبی که مرغابی درو ایمن نبود |

کمترین موج آسیاسنگ از کنارش در ربود *

گروهی مردمان را دید هریک بقراضه در معبر نشسته * جوانرا دستِ عطا بسته

بود * زبانِ ثنا بر کشود * چندانکه زاری کرد یاری نکردند * ملاح بی مروت ازو

بخنده برگردید و گفت * بیت

گفت - خاموش - هر آن کس که جمالی دارد ا

هر کجا پای نهد دست بدارندش پیش *

نظم

چون در پسر موافقت و دلبری بود | اندیشه نیست گردِ پدرازویِ بری بود*
 او گهرست* گو- صدف اندر میانِ مباحش | دُرِ یتیم را همه کس مشتری بود*
 چهارم - خوش آوازی که به حنجره دأودی آب از جریان و مرغ از طیران باز
 دارد* پس بوسیلَت این فضیلت دلِ مردمان صید کند - و اربابِ معنی
 بمنادمتِ اورغبت نمایند* بیت

وَسَمْعِي إِلَيَّ حُسْنِ الْأَغَانِي | مَنْ ذَا الَّذِي جَسَّ الْمَثَانِي*

قطعه

چه خوش باشد آوازِ نرم و حزین | بگوشِ حریفانِ مستِ صبح*
 به از رویِ خوبست آوازِ خوش | که آن حظِ نفس است و این قُوتِ روح*
 پنجم - پیشه‌وری که بسعیِ بازو کفای حاصل کند - تا آب رویش از بهرِ نان
 ریخته نشود - چنانکه خردمندان گفته اند - قطعه

گر بغریبی رَوَد از شهرِ خویش | سختی و محنت نبردِ پاره دوز*

ور بخرابی فتد از مملکت | گرسنه خسپد ملکِ نیم روز*

چنین صفتها که بیان کردم در سفرِ موجبِ جمعیتِ خاطرت و داعیه طیب
 عیش - اما آنکه ازین جمله بی بهره است بخیالِ باطل در جهان برود و دیگر
 کس نام و نشانش نبرد و نشنود* قطعه

هر آنکه گردش گیتی بکین او برخاست | بغیرِ صلحتش رهبری کند ایام*

کبوتری که دگر آشیان نخواهد دید | قضا هی بردش تا بسوی دانه و دام*

پسر گفت - ای پدر قولِ حکمارا چه گونه مخالفت کنم که گفته اند - رزق

تا بدوکان و خانه درگروی | هرگز ای خام آدمی نشوی *

برو - اندر جهان تفرّج کن | پیش از آن روز کز جهان بروی *

پدر گفت - ای پسر منافعِ سفر برین نمط که گفتی بسیارست - لیکن پنج طائفه را مُسَلِّمست * نخستین بازرگانی که با وجودِ نعمت و مکنت و غلامان و کنیزکان دلاویز و شاگردانِ چابک و تیز هر روز بشهری و هر شب بمقامی و هر دم بتفرّجگاهی از نعیمِ دنیا متمتع شود * قطعه

مُنعم بکوه و دشت و بیابان غریب نیست - |

هر جا که رفت خیمه زد و خوابگاه ساخت *

و آنرا که بر مُراد جهان نیست دسترس |

در زادبومِ خویش غریبست و نا شناخت *

دوم - عالمی که بمنطقِ شیرین و کلامِ نمکین و قوّتِ فصاحت و مایهٔ بلاغت هر جا که رود بخدمتش اقدام نمایند و هر جا که نشینند اکرام کنند * قطعه

وجودِ مردمِ دانا مثالِ زَر و طلاست | که هر کجا که رود قدر و قیمتش دانند *

بزرگ زادهٔ نادان بشهروا ماند | که در دیارِ غریبش بهیچ نستانند *

سوم - خوبروئی که درونِ صاحبِ دلان بمخالطتِ او میل کند که بزرگان گفته اند - که اندکی جمال به از بسیاری مال و روی زیبا مرهمِ دل‌های خسته است و کلیدِ درهای بسته - لا جرم صحبتش را غنیمت شمارند و خدمتش را منت دارند *

قطعه

شاهد آنجا که رود عزّت و حرمت بیند |

ور برانند بقهرش پدر و مادرِ خویش *

پرِ طاووس در اوراقِ مصاحف دیدم - |

گفتم - این منزلت از قدرِ تو می بینم بیش *

ور آستانه سیمین بهیخ زر کوبند | گمان میر که یهودی شریف خواهد شد *

حکایت ۲۷

دزدی گدای را گفت - شرم نداری که از برای جوی سیم دست پیش هر لئیم
دراز میکنی * گفت -

بیت

دست دراز از پی یک حبه سیم | به که ببرند بدانگی دو نیم *

حکایت ۲۸

مُشت زنی را حکایت کنند - که از دهر مخالف بفرغان آمده بود و از بی نوایی
بجان رسیده * شکایت پیش پدر بُرد و اجازت خواست - که عزم سفر دارم -
مگر بقوت بازو کامی فراچنگ آرم *

بیت

فضل و هنر ضائعست تا ننمایند | عود بر آتش نهند و مُشک بسایند *

پدر گفت - ای پسر خیالی محال از سر بدر کن - و پای قناعت در دامن
سلامت کش - که بزرگان گفته اند - دولت نه بکوشیدنست - چاره آن کم
جوشیدنست *

بیت

کس نتواند گرفت دامن دولت بزور | کوشش بی فائده است و سمه بر ابروی کور *

بیت

اگر بهر سر مویت دو صد هنر باشد | هنر بکار نیاید چو بخت بد باشد *

بیت

چه کند زورمند و اژدر بخت | بازوی بخت به که بازوی سخت *

پسر گفت - ای پدر فوائد سفر بسیار است - و عوائد آن بیشمار از زهدت خاطر
و جر منافع و دیدن عجائب و شنیدن غرائب و تفرج بلدان و مجاورت خلایق
و تحصیل جاه و علم و ادب و مزید مال و مکسب و معرفت یاران و تجربت
روزگاران - چنانکه سالکان طریقت گفته اند - قطعه

شد غلامی که آبِ جو آرد | آبِ جو آمد و غلام ببرد *

دام هزار ماهی آوردی | ماهی این بار رفت و دام ببرد *

دیگر صیّادان دریغ خوردند و ملامتش کردند - که چنین صیدی در دامت افتاد
و نتوانستی نگاه داشتن * گفت - ای برادران - چه توان کرد - که مرا روزی نبود
و ماهی را همچنان روزی مانده بود حکمت

صیّاد بی روزی در دجله ماهی نگیرد و ماهی بی اجل بر خُشکی نمیرد *

حکایت ۲۵

دست و پا بُریده هزار پائی را بکُشت * صاحبِ دلی برو بگذشت و گفت - سُبْحان
الله آنکه با هزار پای که داشت چون اجلش فرا رسید از بی دست و پای
نتوانست گُرخت * مثنوی

چو آید ز پی دشمنِ جانِ ستان | به بندد اجل پایِ مردِ دوان *

در آن دم که دشمنِ پِیائی رسید | کمانِ کیانی نشاید کشید *

حکایت ۲۶

ابلهی را دیدم سمین و خلعتی ثمین در بر و مرکبی تازی در زیر و قصی مصری
بر سر * کسی گفت - ای سعدی - چگونه می بینی این دیبای معلّم بر این
حیوان لا یَعْلَم * گفتم - خطی زشتست که بآب زر نوشتست * بیت

قَدْ شَابَهُ بِالْوَرَى جِمَارٌ | سَجَلًا جَسَدًا لَهُ خَوَارٌ *

قطعه

بآدمی نتوان گفت ماند این حیوان | مگر دُرّاعه و دستار و نقّش بیرونش
بگرد در همه اسبابِ ملکِ هستی او | که هیچ چیز نیایی حلال جز خونش *

قطعه

شریف اگر متضعف شود - خیال مبند | که پایگاهِ بلندش ضعیف خواهد شد *

درویش بجز بوی طعامش نشنیدی | مرغ از پس نان خوردن او ریزه نچیدی *
 شنیدم که بدریای مغرب را در مصر برگرفته بود و خیالِ فرعونِی در سر کرده * ناگاه
 بادی مُخالف گرد کشتی بر آمد و دریا در جوش آمد * حتّی اِذَا اَدْرَكَ الْفَرْقَ -

بیت

با طبعِ ملولت چه کند دل که نسازد | شرطه همه وقتی نبود لائقِ کشتی *
 دستِ دعا بر آورد و فریادِ بی فائده کردن گرفت - قال الله تعالی فَاذَا رَكِبُوا فِي
 الْفُلِّكَ دَعُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ * بیت

دستِ تصرّع چه شود بنده مُسْتَخَاج را | وقتِ دعا بر خدا - وقتِ کرم در بغل *

قطعه

از زر و سیم راحتی برسان | خویشتن هم تمثّعی بر گیر *
 دان که این خانه از تو خواهد ماند | خِشتی از سیم و خشتی از زر گیر *
 آورده اند که در مصر اقاربِ درویش داشت - بعد از هلاکِ او بقیّتِ مالِ او
 توانگر شدند و جامه‌های کهنه بمرگِ او بدریدند * و خز و دمیاطی ببریدند * هم
 در آن هفته یکی را دیدم از ایشان بر باد پائی روان و غلامی پری پیکر در پی
 دوان - با خود گفتم - قطعه

و ده که گر مرده باز گردیدی | بمیانِ قبیله و پیوند *
 ردّ میراثِ سخت‌تر بودی | وارثانرا ز مرگِ خویشاوند *
 بسابقه معرفتی که در میان ما بود آستینش بکشیدم و گفتم - بیت
 بخور ای نیک سیرتِ سرّه مرد | کان یُکُون بختِ گرد کرد و نخورد *

حکایت ۲۴

صیّادی ضعیف را ماهی قوی در دام افتاد * طاقتِ ضبط آن نداشت - ماهی
 برو غالب آمد و دام از دستش در ربود و برفت * متحیر شد و گفت * قطعه

هر که بر خویشتن نبخشاید | گر نبخشد کسی برو شاید *

حکایت ۲۲

بازرگانی را دیدم که صد و پنجاه شتر بار داشت و چهل بنده خدمتگار * شبی در جزیرهٔ کیش مرا بحجرهٔ خویش برد و همه شب نیارامید از سخنهای پریشان گفتن - که فلان انبازم بترکستانست و فلان بضاعت بهندوستان و این قبائل فلان زمین است و فلان مال را فلان کس ضمیم * گاه گفتم که خاطر اسکندریه دارم که هوایش خوشست - و باز گفتم - نی - دریای مغرب مشوش است - سعدیا - سفری دیگر در پیشست * اگر آن کرده شود - بقیمتِ عرب بگوشه بنشینم * گفتم آن کدام سفر است * گفت - گوگرد پارسی بچین خواهم بُردن که شنیدم قیمتِ عظیم دارد - و از آنجا کاسهٔ چینی بُروم بَرَم و دیبای رومی بپند - و بُولَد هندی بحلب - و آبگینهٔ حلبی به یمن - و بُردِ یمانی بهارس - از آن پس ترک تجارت کنم و بدوکانی نشینم * چندانی ازین مالِ بخولیا فرو خواند که بیش طاقتِ گفتنش نماند * گفت - ای سعدی تو هم سخنی بگویی از آنها که دیدی و شنیدی * گفتم - تو چیزی نگذاشتی که من بگویم * نظم

آن شنیدستی که وقتی تاجری | در بیابانی بیفتاد از ستور -

گفت - چشمِ تنگِ دنیا دارا | یا قناعت پُر کند یا خالکِ گور *

حکایت ۲۳

مالداری را شنیدم که به بخل چنان مشهور بود که حاتم طائی بسخا * ظاهرِ حالش بنعمتِ دنیا آراسته - و خستِ نفس در نهادش همچنان متمکن تا بجائی که نانی را بجائی از دست ندادی - و گریهٔ ابی هریر در بلقمةٔ نواختی و سگِ اصحابِ کعبه را اسخواری نینداختی * فی الجمله کسی خانهٔ او را ندیدی در کُشاده و سفرهٔ او را سر کشاده *

بیت

پادشاه نباشد دهقانیِ رکیکِ التجا کردن - همین جای خیمه ز نیم و آتش
بر فروزیم * دهقانرا خبر شد - ما حضری از طعام ترتیب کرد و پیشِ سلطان بُرد
و زمینِ خدمت ببوسید و گفت - قدرِ بلندِ سلطان بنزول کردن در خانه دهقان
نازل نشدی و لیکن نخواستند تا قدرِ دهقان بلند شود * ملک را سخن او مطبوع
آمد * شبانگاه بمنزل او نزول کرد * دهقان خدمتِ پسندیده کرد * بامدادان ملک
باو خلعت و نعمت بخشید - شنیدم که قدیمی چند در رکابِ ملک میرفت
و میگفت -

قطعه

ز قدر و شوکتِ سلطانِ نگشت چیزی کم | ز التفاتِ بهمان سرایِ دهقانی *
کلاه گوشه دهقان بافتاب رسید | که سایه بر سرش افکند خون تو سُلطانی *

حکایت ۲۱

گدائی را حکایت کنند - که نعمتِ وافر اندوخته بود * یکی از پادشاهان گفتش *
می نماید که مالِ بیگران داری و ما را مهمتی پیش آمده است - اگر برخی از
آن دستگیری کنی بحکمِ عاریت چون ارتفاعِ ولایت رسد وفا کرده شود * گفت -
ای خداوند روی زمین - لائقِ قدرِ بزرگواری نباشد - دست بمالِ چون من گدای
آلوده کردن - که جو جو بگدائی فراهم آورده ام * گفت - غمی نیست که بتاتار
میدهم - النخبیثاتُ للخبیثین * بیت

قَالُوا عَجِبْنُ الْكِلْسَ لَيْسَ بِظَاهِرٍ | قُلْنَا نَسُدُّ بِهِ شُقُوقَ الْمَبْرُزِ *

بیت

گر آبِ چاهِ نصرانی نه پاکست | جهودِ مُرده میشوئی چه باکست *
شنیدم که سراز فرمانِ ملک باز زد و حجت آوردن گرفت و شوح چشمی نمود *
ملک فرمود تا مضمونِ خطاب از گدا بزجر و توبیخ مستخلص گردند * مشنوی
بلاطفت چو بر نیاید کار | سر بمی حرمتی کشد نا چار *

در بیابان خشک و ریگِ روان | تشنه را در دهان چه دُر چه صَدَف *
مرد بی توشه کافتاد از پای | در کمر بند او چه زر چه خزف *

حکایت ۱۸

یکی از عرب در بیابان از غایتِ تشنگی همی گفت - نظم

یا لَبِيتَ قَبْلَ مَنِّيتِي | یوماً افوز بَمَنِّيتِي *
نَهَرٌ تَلَاظَمَ رُكْبَتِي | فَاظَلَّ اَمَلًا قُرْبَتِي *

همچنین در قاعِ بسیطِ مسافری راه گم کرده و قوت و قوتش باخر آمده و درمی چند بر میان داشت * بسیار بگردید و راه بجای نبرد و بسختی هلاک شد * طائفه بر رسیدند - در مهرا را پیشِ رویش نهاده دیدند و بر خاک نبشته - قطعه
گر همه زر جعفری دارد | مرد بی توشه بر نگیرد کام *
در بیابان فقیرِ گرسنه را | شلغم پخته به ز نقره خام *

حکایت ۱۹

هرگز از جورِ زمان ننالیده بودم و از گردشِ آسمان روی در هم نکشیده - مگر وقتی که پایم برهنه بود و استطاعتِ پای پوشی نداشتم * بجامع کوفه در آمدم دانتگ - یکی را دیدم که پای نداشت - سپاس و شکرِ نعمتِ حق بجای آوردم و بر بی کفشی صبر کردم و گفتم - قطعه

مرغِ بریان بچشمِ مردمِ سیر | کمتر از برگِ تره بر خوانست -
و آنکه را دستگاه و قدرت نیست | شلغم پخته مرغِ بریانست *

حکایت ۲۰

یکی از ملوک با تنی چند از خاتمان در شکارگاهی بزمستان از شهر دور افتاد * شب در آمد - از دور دهی دیدند ویران و خانه دهقانی در آن * ملک گفت - شب آنجا رویم تا زحمتِ سرما کمتر باشد * یکی از وزرا گفت - لائی قدرِ بلند

ای موسی دعا بکن تا حق تعالی مرا کفافی دهد که از بیطاقتی بجان آمدم *
 موسی دعا کرد و برفت * پس از چند گاهی که از مناجات باز آمد دیدش
 گرفتار و خلعتی بر او گرد آمده * گفت - این را چه حالتست * گفتند - خمر خورده
 است و عریده کرده و یکی را کشته - اکنون قصاص فرموده اند * نظم
 گریهٔ مسکین اگر پر داشتی | تخم کُنْجشک از جهان برداشتی *
 عاجز باشد که دستِ قدرت یابد | بر خیزد و دستِ عاجزان بر تابد *
 موسی علیه السلام بحکمت جهان آفرین اقرار کرد و از تجاسرِ خویش استغفار *
 قال الله تعالی و لو بسط الله الرزق لعباده لبغوا فی الارض * بیت
 ماذا احضاک یا مغرور فی الخطر | حتی هلکت فلیت النمل لم تطر *

نظم

بِفله - چو جاد آمد و سیم و زرش | سیلی خواهد بحقیقت سرش *
 آن نه شنیدی که حکیمی چه گفت | مَور همان به که نباسد پَرش *

حکمت

پدر را عسل بسیار است | اما پسر گرمی دار است *

بیت

آن کس که توانگرت نمیگرداند | او مصلحت تو از توبه میداند *

حکایت ۱۷

اعرابی را دیدم - در حلقهٔ جوهریان بصره حکایت همی کرد - که وقتی در
 بیابانی راه گم کرده بودم و از زاد با من چیزی نمانده - دل بر هلاک نهادم *
 ناگاه کیسهٔ یافتم پُر از مروارید * هرگز آن ذوق و شادی فراموش نکنم که پنداشتم
 که گندم بریانست یا رزت - و باز آن تلخی و ناامیدی چون معلوم کردم که
 مروارید است *

قطعه

ادبست خاصه در حضرت بزرگان - و بطریقِ اِهمال نیز از آن درگذشتن نشاید -
 که طائفه بر عجزِ گوینده حمل کنند * برین دو بیت اختصار کردم *
 قطعه
 تتری گر کُشد مُخَنَّث را | تتریرا عوض نباید کُشت *
 چند باشد چو جسرِ بغدادش | آب در زیر و آدمی بر پشت *
 اندکی دلیلِ بسیاری بود و مِشتی نمونه خرواری * چنین شخصی که طرفی از
 نعمت او شنیدی - در آن سال نعمتِ بیگران داشت - تنگدستانرا زر و نیم
 دادی و مُسافرانرا سفرد نهادی * گروهی درویشان که از جور فاقه بجهان آمده
 بودند - آهنگِ دعوتِ او کردند و بمن مشاورت آوردند * سر از موافقتِ ایشان
 باز زدم و گفتم -
 قطعه

خورَد شیر نیم خورده سگ | ور بسختی بمیرد اندر غار *
 تن به بیچارگی و گرسنگی | بنه و دست پیش سیله مدار *
 گر فریدون شود بنعمت و جاد | بی هنرا بهیچ کس مشمار *
 پرنیان و نسیم بر نا اهل | لاجورد و طلاست بر دیوار *

حکایت ۱۵

حاتم طائی را گفتند - از خود بزرگ همت ترکسی دیده * گفت بلی - روزی
 چهل شتر قُربان کرده بودم و امرای عرب را طلب نموده - ناگاه بحاجتی
 بگوشه صحرا رفتم - خار کشی را دیدم پُشته خار فراهم آورده * گفتم - بهمیانی
 حاتم چرا تروی - که خلعتی بر سماء او گرد آمده اند * گفت - بیت
 هر که نان از عملِ خویش خورد | مِنتِ حاتمِ طائی نبرد *
 من اورا بهمت و جوانمردی برتر از خود دیدم *

حکایت ۱۶

موسیٰ پیغمبر علیه السلام درویشی را دید که از برهنگی بریگت اندر شده * گفت

بحاجتی که روی تازه رو و خندان باش | فرو نه بندد کاری کُشاده پیشانی*
آورده اند که در وظیفه او زیادت کرد و از ارادت کم - پس از چند روز چون بر
قرار معهودش ندید گفت* بیت

يُسْ الْمَطَاعِمُ حِينَ الذِّلِّ يَكْسِبُهَا | الْقَدْرُ مُنْتَصِبٌ وَالْقَدْرُ مُخْفُوضُ*

بیت

نام افزود و آب رویم کاست | بی نوائی به از مذلت خواست*

حکایت ۱۳

درویشی را ضرورتی پیش آمد* کسی گفتش - فلان نعمت بی قیاس دارد - اگر
بر حاجت تو وقوف یابد - همانا که در قضای آن توقف روا ندارد* گفت -
من او را نمی دانم* گفت مَنّت رهبری کنم* دستش گرفت و بمنزل آن
شخص بُرد* درویش یکی را دید لب فرو هشته و ابرو بهم کشیده و بُند و ترش
نشسته - سخن نگفت و باز گشت* یکی گفتش - چه گفتی و چه کردی*
گفت - عطای او بلقاي او بخشیدم* قطعه

میر حاجت بنزدیکِ ترش روی | که از خوی بدش فرسوده گردی*
اگر گوئی - غم دل با کسی گوی | که از رویش بنقد آسوده گردی*

حکایت ۱۴

سالی در اسکندریه خشک سالی پدید آمد چنانکه عنان طاقمت درویشان از
دست رفته بود - و درهای آسمان بر زمین بسته و فریاد اهل زمین بآسمان
در پیوسته* قطعه

نماند جانور از وحش و طیر و ماهی و مور | که برفلک نشد از بینوائی افغانش*
عجب که دُودِ دلِ خلق جمع می نشود | که ابر گردد و سیلاب دیده بارانش*
در چنین سالی مُخَنثی (دور از دوستان که سخن در وصف او گفتن ترک

سخن‌ها با خشونت گفتی * اصحاب از تعنت او خسته خاطر همی بودند و جز
تحمل چاره نبود * صاحب دلی بشنید - بخندید و گفت - نفس را وعده دادن
بطعام آسانتر است که بقال را بدرم * قطعه

ترک احسانِ خواجهِ اولیتر | کاحتمالِ جفایِ بوابان *
بتمنایِ گوشتِ مُردنِ به | که تقاضایِ زشتِ قصابان *

حکایت ۱۱

جوانمردی را در جنگِ تاتار جراحی هولناک رسید * کسی گفتش - فلان بازرگان
نُوشدارو دارد - اگر بخواهی باشد که قدری بدهد * و گویند - که آن بازرگان به
بخل چنان معروف بود که حاتم طائی بسخا * بیت
گر بجایِ نانش اندر سفره بودی آفتاب |

تا قیامت روز روشن کس ندیدی در جهان *
جوانمرد گفت - اگر نوشدارو خواهم - دهم یا ندهد - اگر دهد منفعت کند یا
نکند * بهر حال خواستن ازو زهر قاتلست * بیت

هر چه از دُنان بمنتِ خواستی | در تن افزودی و از جان کاستی *
حکما گفته اند - اگر آبِ حیاتِ فی المثل بآبِ روی فروشند دانا نخرد - که
مُردن بعلمتِ به از زندگانی بذلت * بیت

اگر حنظل خوری از دستِ خوشخوی | به از شیرینی از دستِ تُرش روی *

حکایت ۱۲

یکی از علما خورنده بسیار داشت و کفایِ اندک * با یکی از بزرگان که حسن
ظنِ بلیغ در حق او داشت حالِ خود بگفت * روی از تَوَّعِ وی درهم کشید
و تعرُّضِ سؤال از اهلِ ادب در نظرش نا پسند آمد * قطعه

ز بخت روی ترش کرده پیش یارِ عزیز | مَرُو - که عیش برو نیز تلخ گردانی *

حبس کردند و در زندان بگل بر آوردند* بعد از دو هفته معلوم شد که بی گناه اند*
 در بگشادند - قوی را دیدند مرده و ضعیف جان بسلامت برده* درین عجب
 ماندند - حکیمی گفت - اگر بر خلاف آن بودی - تعجب بودی زیرا که این
 بسیار خوار بود - طاقت بی نوائی نیاورد و بسختی هلاک شد - و آن دیگر
 خوبستن دار بود - بر عادت خود صبور بود - و بسلامت ماند* قطعه
 چو کم خوردن طبیعت شد کسی را | چو سختی پیشش آید - سهل گیرد*
 و گرتن پرورست اندر فراخی | چو تنگی بیند - از سختی بمیرد*

بیت

تنور شکم دم بدم تافتن | مصیبت بود روز نا یافتن*

حکایت ۸

یکی از حکما پسر را نهی کردی از خوردن بسیار - که سیری مرد را رنجور کند*
 گفت - ای پدر گرسنگی مردم را بگشد* نشنیده که ظریفان گفته اند - که بسیری
 مردن به که بگرسنگی جان سپردن* پدر گفت - اندازه نگهدار* قوله تعالی*
 کُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا*

بیت

نه چندان بخور کز دهانت بر آید | نه چندان که از ضعف جانست بر آید*
 قطعه

با آن که در وجود طعامست حظ نفس | رنج آورد طعام که بیش از قدر بود*
 گر گُلشکر خوری بتکلف - زیان بود | ورنان خُشک دیر خوری - گُلشکر بود*

حکایت ۹

رنجوری را گفتند - که دلت چه میخواید* گفت - آنکه دلم چیزی نخواهد* بیت
 معده چو پُرگشت و درون درد خاست | سود ندارد همه اسباب راست*

حکایت ۱۰

بقالی را در شهر واسط درمی چند بر صوفیان گرد آمده بود* هر روز مطالبه کردی و

دست از طعام باز بدارند * حکیم گفت - موجبِ تندرستی همین است * پس
زمینِ خدمت بپوشید و برفت * مثنوی

سخن آنگه کند حکیم آغاز | یا سرانگشت سوي لُتمه دراز *

که ز ناگفتنش خلل زاید | یا ز ناخوردنش بجان آید *

لاجرم حکمتش بود گنتار | خوردنش تندرستی آرد بار *

حکایت ۵

یکی توبت بسیار کردی و باز بشکستی تا یکی از مشائخ بدو گفت - چنین
میدانم که بسیار خوردن عادت داری و قیدِ نفس از موی باریکتر است یعنی
توبه - و نفس را چنین که تو میپروزی زنجیر بگسلاند و آید روزی که ترا بدرد *

بیت

یکی بچه گرگ می پرورید | چو پرورده شد خواجه را بر درید *

حکایت ۶

در سیرتِ اردشیر بابکان آمده است - که حکیم عرب را پرسید - که روزی چه
مقدار باید خوردن * گفت - صد درهم سنگ کفایت کند * گفت - این مقدار
چه قوت دهد * حکیم گفت - *هَذَا الْمِقْدَارُ يَحْمِلُكَ وَ مَا زَادَ عَلَي ذَلِكْ*
فَائِدَتُ حَامِلُهُ * یعنی این قدر ترا بر پای دارد و هرچه بر این زیاده کنی تو
حمالِ آنی *

بیت

خوردن برای زیستن و ذکر کردنست | تو معتقد که زیستن از بهر خوردنست *

حکایت ۷

دو درویش خراسانی در ملازمت صحبت یکدیگر سیاحت کردند * یکی ضعیف
بود - که روزه داشتی و بعد از دو شب افطار کردی و دیگری قوی - که روزی سه
نوبت خوردی * قصارا بر در شهری بتهمتِ جاسوسی گرفتار آمدند و هر دورا

گفت - من بسلطنت رسیدم و تو همچنان در مسکنت بهماندی * گفت ای برادر
شکرِ نعمتِ باری تعالی مرا می باید گفتن - که میراثِ پیغمبران یافتم - یعنی
علم - و تو میراثِ فرعون یعنی مُلکِ مصر * مثنوی

من آن مورم که در پایم بهالند | نه زنبورم - که از نیشم بنالند *

چگونه شُکر این نعمت گذارم | که زور مردم آزاری ندارم *

حکایت ۳

درویشی را دیدم که در آتش فاقه میسوخت - و خرقة بر خرقة میدوخت - و

تسلّی خاطرِ خود بدین بیت میکرد - بیت

بنای خشک قناعت کُنیم و جامهء دلق | که بارِ محنتِ خود به که بارِ منتِ خلق *

کسی گفتش - چه نشینی - که فلان در این شهر طبعی کریم دارد و لطفی عمیم -

میان بخدمتِ آزادگان بسته است و بر درِ دلها نشسته - اگر بر صورتِ حال

تو چنانکه است مَطَّلَع گردد - پاسِ خاطرِ عزیزت مَنّت دارد و غنیمت شمارد *

گفت - خاموش که در گرسنگی مُردن به که حاجت پیشِ کسی بُردن * قطعه

هم رقعۀ دوختن به و الزامِ کُنچِ صبر | کز بهرِ جامه رقعۀ برخواجگان نوشت *

حقّا که با عقوبتِ دوزخ برابرست | رفتن بپایِ مردی همسایه در بهشت *

حکایت ۴

یکی از ملوکِ عجم طبیبی حاذق بخدمتِ مصطفیٰ علیه السلام فرستاد * سالی

چند در دیارِ عرب بود - کسی پیشِ او نیامد و مُعالجَتی نخواست * روزی پیشِ

سید الانبیاء علیه السلام آمد و گله کرد - که مرا برای معالجتِ اصحاب فرستاده

اند و در این مُدت هیچ کس بمن التفاتی نکرد - تا خدمتی که بر این بنده مُعین

است بجای آورد * رسول صلعم فرمود - که این طائفه را طریقی است - که تا

ایشان را گرسنگی غالب نشود - چیزی نخورند و هنوز که اشتها باقی باشد

باب سوم - در فضیلتِ قناعت

سعدی ره کعبه رضا گیر | ای مرد خدا ره خدا گیر*
 بد بخت کسی که سر بتابد | زین در - که دري دگر نیابد*
 حکایت ۴۰

حکیمی را پرسیدند که از شجاعت و سخاوت کدام فاضلترست* گفت هرکرا
 سخاوت هست بشجاعت حاجت نیست* بیت
 نبشت است بر گورِ بهرام گور | که دستِ کرم به ز بازوی زور*
 گرفتیم عالمِ بمردي و زور | و لیکن نبردیم با خود بگور*
 قطعه

نماند حاتم طائی و لیک تا بآبد | بماند نامِ بلندش به نیکوی مشهور*
 زکوة مال بدر کن که فضلُ رزرا | چو باغبان ببرد بیشتر دهد انگور*

باب سوم

در فضیلتِ قناعت

حکایت ۱

خواهنده مغربی در صفِ بزازان حلب میگفت - ای خداوندان نعمت اگر
 شمارا انصاف بودی و مارا قناعت رسم سؤال از جهان برخاستی* قطعه
 ای قناعت توانگرم گردان | که وراي تو هیچ نعمت نیست*
 کنج صبر اختیار لُتمانست | هرکرا صبر نیست حکمت نیست*

حکایت ۲

دو امیر زاده بودند در مصر* یکی علم آموختی و دیگری مال اندوختی - آن
 علامه عصر شد و این عزیز مصر* پس توانگر چشمِ حقارت در فقیه نظر کرد و

ظاهرِ درویشان جامهٔ ژنده است و موی سُرده - و حقیقتِ آن دلِ زنده
و نفسِ مردد*
قطعه

نه آن که بر سرِ دعوی نشیند از خلقی | و گر خلاف کنند او بچنگ بر خیزد*
که گر ز کوه فرو غلطد آسیا سنگی | نه عارفست که از راهِ سنگ بر خیزد*
طریقی درویشان ذکر است و شکر و خدمت و طاعت و ائثار و قناعت و توحید
و توکل و تسلیم و تحمّل* هر که بدین صفتها موصوفست بحقیقت درویشست -
اگرچه در قباست* اما هرزد گوئی بی نمازی هوا پرستی هوس بازی که روزها
بشب آرد در بند شهوت و شبها روز کند در خوابِ غفلت - و بخورد هر چه
در میان آید و بگوید هر چه بر زبان راند - زندیقتست اگر چه در عباسست* قطعه
ای درونت برهنه از تقوی | کز برون جامهٔ ریا داری*
پردهٔ هفت رنگ را بگذار | تو که در خانه بوریا داری*

حکایت ۴۹ منظومه

دیدم گلِ تازه چند دسته | برگنبذی از گیاه بسته*
گفتم - چه بود گیاهِ ناچیز | تا در صفِ گل نشیند او نیز*
بگریست گیاه و گفت - خاموش | صحبت نکند کرم فراموش*
گر نیست جمال و رنگ و بویم | آخر نه گیاهِ باغِ اویم*
من بندهٔ حضرتِ کریم | پروردهٔ نعمتِ قدیم*
گر بی هنرم و گر هنرمند | لطفست امیدم از خداوند*
با آن که بضاعتی ندارم | سرمایهٔ طاعتی ندارم*
او چارهٔ کار بنده داند | چون هیچ وسیلتی نماند*
رسمیست که مالکانِ تحریر | آزاد کنند بندهٔ پیر*
ای بار خدای گیتی آرای | بر بندهٔ پیر خود بخشای*

حکایت ۴۶ منظومه

پیر مردی لطیف در بغداد | دخترش را بگش دوزی داد *
 مردکِ سنگدل چنان بگزید | لبِ دختر - که خون ازو بچکید *
 بامدادان پدر چنان دیدش | پیشِ داماد رفت و پرسیدش *
 کای فرومایه این چه دندانست | چند خائی لبش نه آنبانست *
 بمزاحمت نگفتم این گفتار | هزل بگذار و جد ازو بر دار *
 خوی بد در طبیعتی که نشست | نرود تا بروز مرگ از دست *

حکایت ۴۷

فقیه‌ی دختری داشت بغایت زشت روی بحدِ زنان رسیده - و با وجودِ جهاز
 و نعمتِ بسیار کسی بمناکحت او رغبت نمی نمود * بیت
 زشت باشد دیب و دیبا | که بود بر عروسِ نا زیبا *
 فی الجملة حکمِ ضرورت با ضریری عقدِ نکاحش بستند * آورده اند که در آن
 تاریخ حکیمی از سراندیپ آمده بود که دیدهای نا بینایان را روشن کردی *
 فقیه‌ها گفتند - چشمِ داماد را چرا علاج نمی کنی * گفت - می ترسم که بینا
 شود و دخترم را طلاق دهد * مصراع شوی زنِ زشت روی نا بینا به *

حکایت ۴۸

پادشاهی بچشمِ استحقار در طائفه درویشان نظر کرد - یکی از ایشان بفرست
 در یافت * گفت - ای ملک ما درین دنیا بجیش از تو کمترین و بعیش
 خوشتر و بمرگ برابر و در قیامت انشا الله بهتر * مثنوی
 اگر کشور کشائی کامرانست | و گردرویش حاجتمندِ نانست *
 در آن ساعت که خواهند این و آن مرد | نخواهند از جهان بیش از کفن برد *
 چو رختِ مملکت بر بست خواهی | گدائی خوشترست از پادشاهی *

حکایت ۱۴

یکی از صاحب‌دلان زور آزمائی را دید بهم بر آمده و در خشم شده و کف برده‌ان آورده * پرسید که او را چه حالتست * کسی گفت - فلان کس او را دشنام داده است * گفت - این فرومایه هزار من سنگ بر میدارد و طاقت یک سخنی نمی آرد *

قطعه

لافِ سرپنجگی و دعویِ مردی بگذار | عاجزِ نفسِ فرومایه چه مردی چه زنی *
گرت از دست بر آید - دهنی شیرین کن | مردی آن نیست که مُشتی بزنی بر دهنی *

قطعه

اگر خود بر دَرَدِ پیشانیِ پیل | نه مرد است آن که در وی مرد می نیست *
بني آدمِ سرشت از خالک دارد | اگر خاکی نباشد آدمی نیست *

حکایت ۱۵

بزرگی را پرسیدند از سیرتِ اخوانِ الصفا * گفت کمینه آن که مرادِ خاطرِ یاران
بر مصالحِ خود مقدم دارد * و حکما گفته اند - برادر که در بندِ خویشست نه
برادر و نه خویشست *

بیت

همراه گِرشتاب کند هره تو نیست | دل در کسی میند که دلبسته تو نیست *

بیت

چون نبود خویش را دیانت و تقوی | قطعِ رحم بهتر از مودتِ قُربی
یاد دارم که یکی از مُدعیانِ درین بیت بر قولِ من اعتراض کرد و گفت - حق
جَلَّ و علا در کتابِ مجید از قطعِ رحم نهی کرده است - و بمودتِ ذو القُربی
امر فرموده و آنچه تو می گوئی مناقضِ آنست * گفتم - غلط کردی - که موافقِ
قرآنست وَاِنْ جَاهَدَاكَ عَلٰی اَنْ تُشْرِكَ بِيْ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا *
بیت

هزار خویش که بیگانه از خدا باشد | فدای یک تن بیگانه کاشنا باشد *

حکایت ۱۴۲

طائفه رندان بخلاف و انکارِ درویشان بدر آمدند و سخنانِ ناسزا گفتند و درویشی را
 بزدند * از بی طاقتی شکایت پیشِ پیرِ طریقت برد - که چنین حالتی بر من
 رفت * پیر گفت ای فرزند خرقة درویشان جامهٔ رضاست - هر که درین کِسوت
 تحملِ نامرادی نکند - مدعی است - و خرقة بر وی حرام *

بیت

دریای فراوان نشود تیره بسنگ | عارف که برنجد تنگ آبست هنوز *

قطعه

گر گزندت رسد تحمل کن | که بعفو از گناه پاک شوی *
 ای برادر چو عاقبت خاکست | خاک شو پیش از آن که خاک شوی *

حکایت ۱۴۳ منظومه

این حکایت شنو که در بغداد | رایّت و پرده را خلاف افتاد *
 رایّت از رنجِ راه و گردِ رکاب | گفت با پرده از طریقِ عتاب *
 من و تو هر دو خواجه تاشانیم | بندد بارگاهِ سلطانیم *
 من ز خدمتِ دمی نه آسودم | گاه و بیگاه در سفر بودم *
 تو نه رنجِ آزمودنِ نه حصار | نه بیابان و راه و گرد و غبار *
 قدّم من بسعیِ پیشتر است | پس چرا عزّتِ تو بیشتر است *
 تو بر بندگان مه روئی | با کنیزانِ یاسمن بوئی *
 من فتاده بدستِ شاگردان | بسفر پایِ بند و سرگردان *
 گفت - من سر بر آستان دارم | نه چو تو سر بر آسمان دارم *
 هر که بیهوده گردن افرازد | خویش را بگردن اندازد *
 سعدی افتاده ایست آزاده | کس نباید بجنگِ افتاده *

گردانیدن - و راهِ بطالت گرفتن - و علما را بضالت منسوب کردن - و در طلبِ عالمِ معصوم بودن و از فوائدِ علمِ محروم ماندن * همچو نابینائی که شبی در وَحَل افتاده بود و می گفت - ای مسلمانان چراغی فرا راهِ من دارید - زنی فاحشه از درِ چاه گفت - تو که چراغ نه بینی چراغ چه بینی - همچنین مجلسِ واعظان چون کلبهٔ بزازانست - که آنجا تا نقدی ندهی بضاعتی نستانی - و اینجا تا ارادتِ نیاوری سعادتِ نبوی *

گفت عالمِ بگوشِ جان بشنو | ورنه ماند بگفتنش کردار *
باطلست آن که مدعی گوید | خفته را خفته کی کند بیدار *
مرد باید که گیرد اندر گوش | ورنه نوشتست پند بر دیوار *

حکایت ۴۰

صاحبِ دلی بمدرسه آمد ز خانقاه | بشکست عهدِ صحبتِ اهلِ طریق را *
گفتم - میانِ عالم و عابد چه فرق بود | تا اختیار کردی از آن این فریق را *
گفت - آن گلیم خویش برون میبرد ز موج | وین جهد میکند که رها ند غریق را *

حکایت ۴۱

یکی بر سرِ راهی مست خفته بود و زمامِ اختیارش از دست رفته * عابدی برو گذر کرد و در حالِ مستقیم او نظر کرد * چون از خوابِ مستی سر بر آورد گفت -
إِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا - نظم

إِذَا رَأَيْتَ أَثِيمًا | كُنْ سَاتِرًا وَحَلِيمًا *
يَا مَنْ تَقَبَّحَ لَعْوِي | لِمَ لَا تَمَرُّ كَرِيمًا *

قطعه

متاب - ای پارسا - روی از گنهگار | بخشاینده گی در رویِ نظر کن *
اگر من ناجوانمردم بکردار | تو بر من چون جوانمردان گذر کن *

چون دیگران فضل و بلاغت نیست و چیزی نخوانده ام - بیک بیت از من قناعت کنید * همگان بر خبت گفتند بگو * گفت - بیت

من گرسنه در برابر سفره نان | همچون عزیم بر در حمام زنان *
همه خندیدند و ظرافتش پسندیدند و سفره پیش او آوردند * صاحب دعوت گفت - ای یار زمانی توقف کن که پرستار نام کوفته بریان میسازند * درویش سر بر آورد و گفت - بیت

کوفته در سفره من گو مباش | کوفته را نان تهی کوفته است *

حکایت ۳۸

مریدی گفت پیری را - چه کنم که از خلایق برحمت اندرم از بسیاری که بزیارتم هي آیند و اوقات مرا از تردید ایشان تشویش حاصل می شود * گفت - هر چه درویشانند مرا ایشان را وامی بده و هر چه توانگرانند از ایشان چیزی بخواد - که دیگر گرد تو نگردند * بیت

گر گدا پیشرو لشکر اسلام بود | کافر از بیم توقع برود تا در چین *

حکایت ۳۹

فقیهی پدر را گفت - هیچ ازین سخنان رنگین متکلمان در من اثر نمی کند - بعلم آن که نمی بینم ایشان را کرداری موافق گفتاری * مثنوی

ترک دنیا ب مردم آموزند | خویشتن سیم و غله اندوزند *

عالمی را که گفت باشد و بس | چون بگوید نگیرد اندر کس *

عالم آن کس بود که بد نکند | نه که گوید بخلق و خود بکند *

بیت

عالم که کامرانی و تن پروری کند | او خویشتن گم است - کرا رهبری کند *
پدر گفت - ای پسر بمجرب این خیال باطل نشاید روی از تربیت ناصحان بر

حکایت ۳۵

مطابق این سخن پادشاهی را مهتمی پیش آمد - گفت - اگر انجام این کار بر مراد من باشد - چندین درم بر زاهدان نفقه کنم * چون حاجتش بر آمد و تشویش خاطرش برفت و فای نذرش بموجب شرط لازم آمد * یکی را از بندگان خاص کیسه درم داد تا بزاهدان تفرقه کند * آورده اند که غلام هشیار بود * همه روز برگردید و شبگاه باز آمد و درمها بوسه داد و پیش ملک بنهاد و گفت - چندان که زاهدان را جستم نیافتم * ملک گفت - این چه حکایتست آنچه من دانم درین شهر صد زاهدست * گفت - ای خداوند جهان آن که زاهدست زر نمیستانند و آن که زر میستانند زاهد نیست * ملک بخندید و باندیمان گفت - چندانکه مرا در حق این طائفه ارادت است و اقرار - مرا این شوخ دیده را عداوتست و انکار - و حق بجانب اوست * که گفته اند - بیت

زاهد که درم گرفت و دینار | زاهدتر از دیگر بدست آر *

حکایت ۳۶

یکی از علمای راسخ را پرسیدند - که چه گوئی در نان وقف * گفت - اگر از بهر جمعیت خاطر و فراغ عبادت می ستانند حلالست - و اگر جمع از بهر نان نشینند حرام *

بیت

نان از برای گنج عبادت گرفته اند | صاحب دلان - نه گنج عبادت برای نان *

حکایت ۳۷

درویشی بمقامی رسید که صاحب آن بقعه کریم النفس بود * طائفه اهل فضل در صحبت او هریک بذله و لطیفه چنان که رسم ظریفان باشد همی گفتند *

درویش راه بیابان قطع کرده بود و مانده شده و چیزی نخورده * یکی از آن میان بطریق انبساط گفت - ترا هم چیزی ببايد گفت * درویش گفت - مرا

بوئیدن و در جمال کنیزک نظر کردن - و خردمندان گفته اند زلفِ خوبان زنجیر
پای عقل است و دامِ مرغِ زیرک * بیت
در سرکارِ تو کردم دل و دین با همه دانش | مرغِ زیرک بحقیقت منم امروز تو دامي *
في الجملة دولتِ وقتِ زاهد بزوال آمد * قطعه

هر که هست از فقیه و پیر و مرید | و ز زبان آورانِ پاکِ نفس *
چون بدنیایِ دون فرود آمد | بعسل در بماند همچو مگس *
باری ملک بدیدنِ او رغبت نمود * عابد را دید از هیأتِ نخستین برگزیده و سرخ
و سفید گشته و فربه شده و کسوتِ نیکو پوشیده و بر بالَشِ دیبا تکیه زده و غلامِ
پری پیکر با مَروحه طائسی بر بالای سرش ایستاده * بر سلامتِ حالش شادمانی
کرد و بنشست * از هر دری سخن در پیوست تا بانجامِ حکایت گفت - من در
جهان این دو طائفه را دوست میدارم - علما و زهاد را * وزیر فیلسوفِ جهان دیده
حاضر بود - گفت ای خداوند شرطِ دوستی آنست که با هر دو طائفه نیکوئی کنی -
علما را زردهی - تا دیگر بخوانند و زهاد را چیزی مده تا از زهد باز نمانند * بیت
نه زاهد را درم باید نه دینار | چو بستند زاهدی دیگر بدست آر *
قطعه

آنها که سیرتِ خوش و سربست با خدای | بی نانِ وقف و لقمه در یوزه زاهدست *
انگشتِ خوبروی و بناگوشِ دلفریب | بی گوشوار و خاتمِ فیروزه شاهدست *
قطعه

درویشِ نیک سیرت و فرخنده خوی را | نایِ رباط و لقمه در یوزه گو مباش *
خاتونِ خوب صورت و پاکیزه روی را | نقش و نگار و خاتمِ فیروزه گو مباش *
بیت

تا مرا هست و دیگرم باید | گر نخوانند زاهدم شاید *

شب چو عقد نماز می بندم | چه خورد بامداد فرزندم *

حکایت ۳۴

یکی از متعبدانِ شام در بیشه سالها عبادت کردی و برگِ درختان خوردي *
 پادشاه آن طرف بحکم زیارت بنزدیکِ او رفت و گفت - اگر مصلحت بینی
 در شهر در آی - تا برای تو مکانی بسازم - که فراغِ عبادت ازین به میسر شود
 و دیگران هم ببرکتِ انفسِ شما مستفید گردند و صلاحِ اعمالِ شما اقتدا کنند *
 زاهدرا این سخن قبول نیامد و روی برتافت * یکی از وزرای ملک گفت - پاس
 خاطرِ ملک را روا باشد * اگر روزی چند بشهر اندر آئی و کیفیتِ مقام معلوم
 کنی پس اگر عفاي وقتِ عزیزان را کدورتی باشد اختیار باقیست * عابد رضا داد
 و بشهر اندر آمد * بستان سرای خاصِ ملک را از برای او پرداختند * مقامی
 دید دلکشای روان آسای *
 مشنوی

گلِ سرخس چو عارضِ خوبان | سنبلس همچو زلفِ محبوبان *
 همچنان از نهیبِ بردِ عجز | شیر ناخورده طفلِ دایه هنوز *

بیت

وَ افانین علیها جُلنار | عُلِقَتْ بالشجرِ الاخضر نار *

ملک در حال کنیزکی ماه روی پیشش فرستاد * نظم

ازین مہپارۀ عابد فریبی | ملائک صورتی طاؤس زیبی *

که بعد از دیدنش صورت نه بندد | وجودِ پارسایان را شکیبی *

همچنان در عقبش غلامی بدیع الجمال لطیف الاعتدال فرستاد * قطعه

هَلَكَ النَّاسُ حَوْلَهُ عَطْشًا | وَ هُوَ سَاقٍ يَرِي وَ لَا يَسْقِي *

دیده از دیدنش نگشتی سیر | همچنان کز فرات مُستسقی *

عابد طعمهای لذیذ خوردن گرفت و کسوتهای لطیف پوشیدن و از فواکه مشموم

بیت

پای در زنجیر پیشِ دوستان | به که با بیگانگان در بوستان *
 بر حالتِ من رحم آورد و بده دینار از قیدِ فرنگم خلاص داد و با خویشان
 بحال بُرد * دختری داشت - در عقدِ نکاح من آورد بکاین صد دینار * چون
 مدتی برآمد دختر بد خوی بود و ستیز روی و نا فرمان - زبان درازی کردن
 گرفت و عیش مرا منقص میداشت چنانکه گفته اند - مثنوی
 زن بد در سرایِ مرد نکو | هم درین عالمست دوزخِ او *
 زینهار از قرینِ بد زینهار | وَ قِنَا رَبَّنَا عَذَابَ النَّارِ *
 باری زبانِ تعنت دراز کرده همی گفت - تو آن نیستی که پدرم ترا بده دینار
 باز خرید - گفتم - بلی بده دینار از قیدِ فرنگم خلاص داد و بصد دینار بدست
 تو اسیر کرد * مثنوی

شنیدم گوسفندی را بزرگی | رهانید از دهان و دستِ گرگی *
 شبانگه کارد بر حلقش بمالید | روانِ گوسفند از وی بنالید *
 که از چنگالِ گرگم در ربودی | چو دیدم عاقبتِ گرگم تو بودی *
 حکایت ۳۳

یکی از پادشاهان عابدی را که عیال بسیار داشت پرسید که اوقاتِ عزیزت
 چه گونه می گذاری * گفت - شب در مُناجات و سحر در دعا حاجات و همه
 روز در بندِ اخراجات * ملک را مضمونِ اشارتِ عابد معلوم گشت - بفرمود تا
 وجهِ کفاف او معین دارند - تا بارِ عیال از دل او بر خیزد * مثنوی
 ای گرفتارِ پایِ بندِ عیال | دگر آزادیِ مبنده خیال *
 غمِ فرزند و نان و جامه و قوت | باز آرد ز سیرتِ ملکوت *
 همه روز اتفاق میسازم | که بشب با خدایِ پردازم *

شکم زندان باد است ای خردمند | ندارد هیچ عاقل باد در بند *
 چو باد اندر شکم پیچد فرو هل | که باد اندر شکم باریست بر دل *
 حریف ترش روی ناسازگار | چو خواهد شدن - دست پیشش مدار *

حکایت ۳۱

أَبُو هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ هَر رَوْز بِخَدْمَتِ مُصْطَفِي صَلَّي اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ آمَدِي *
 رَوْزِي رَسُول عَلَيْهِ السَّلَامُ فَرَمُود يَا أبا هُرَيْرَةَ زُرْنِي غَبَا تَزِدُّنَا حَبًّا يَعْنِي هَر رَوْز مِيا
 تا دوستي زياده شَوَد *

لطيفه

صاحب دلي را گفتند بدین خوبی که آفتابست ننشیده ایم که او را کسی دوست
 گرفته است * گفت - از برای آنکه هر روزش می بینند مگر بزمستان که
 محبوبست ازان محبوبست *

قطعه

بدیدار مردم شدن عیب نیست | ولیکن نه چندان که گویند بس *
 اگر خویشان را ملامت کنی | ملامت شنیدن نیاید ز کس *

حکایت ۳۲

وقتي از صحبت یاران دِ مشقَم ملالتی برخاست - سر در بیابانِ قدس نهادم و
 با حیوانات اُنس گرفتم - تا وقتی که اسیر قیدِ فرنگت شدم و در خندقِ طرابلس
 با جهودانم بکارِ گل داشتند * یکی از رؤسای حلب که سابقه معرفتی در میان
 ما بود گذر کرد - و بشناخت - گفت - این چه حالتست و چه گونه میگذرانی *
 گفتم -

قطعه

همی گریختم از مردمان بکوه و بدشت |
 که جز خدای نبودم بدیگری پرداخت *
 قیاس کن - که چه حالت بود در آن ساعت |
 که در طویلۀ نا مردمان ببايد ساخت *

گفت - ای یارِ عزیز تعزیتم کن - نه جای تهنیت است - آنکه که تو دیدی غمِ
نانی داشتم و امروز تشویشِ جهانی * مثنوی

اگر دنیا نباشد درد مندیم | و گر باشد بهرش پای بندیم *
بلایِ زین جهان آشوبتر نیست | که رنجِ خاطرست ار هست و نیست *
قطعه

مطلب - گر توانگری خواهی | جز قناعت - که دولت‌یست هنی *
گر غنی زر بدامن افشاند | تا نظر در ثواب او نکنی *
کز بزرگان شنیده ام بسیار | صبرِ درویش به که بذلِ غنی *
بیت

اگر بریان کند بهرام گوری | نه چون پای ملج باشد ز موری *

حکایت ۲۹

یکی را دوستی بود که عملِ دیوان کردی * مدّتی اتفاق دیدنش نیفتاد * کسی
گفت - که فلانرا دیر شد که ندیدی * گفت - من اورا نمیخواهم که بینم * قصارا
از کسان او یکی حاضر بود * گفت - چه خطا کرده است که از دیدن او ملولی *
گفت خطائی نیست - ولی دوستِ دیوانی را وقتی توان دید که معزول باشد * قطعه
در بزرگی و دار و گیرِ عمل | ز آشنایان فراغتی دارند *
روزِ درماندگی و معزولی | دردِ دل پیشِ دوستان آرند *

حکایت ۳۰

یکی از بزرگان را بادی مُخالف در شکم پیچیدن گرفت * طاقتِ ضبط آن
نداشت * بی اختیار از وی صادر شد - گفت - ای دوستان درین که کردم مرا
اختیاری نبود - ولیکن بشما بزه نرسید و مرا از آن راحت حاصل گردید * شما
بکرم معذور دارید - مثنوی

بیت

شتر را چو شور و طرب در سرست | اگر آدمی را نباشد خرسست *

بیت

وَ عِنْدَ هُبُوبِ النَّاشِرَاتِ عَلَيِّ الْحِمِي | تَمِيلُ غُصُونُ الْبَانِ لَا الْحَجَرَ الصَّلْدُ *

مثنوی

بذکرش هر چه بینی در خروشتست | دلی داند درین معنی که گوشست *
نه بلبل برگلش تسبیح خوان است | که هر خاری بتسیحش زبان است *

حکایت ۲۸

یکی از ملوکِ عرب مدتِ عرش سپری شد و قائم مقامی نداشت * وصیت کرد -
که بامدادان نخستین کسی که از در شهر در آید تاج شاهی بر سر وی نهند و تفویضِ
مملکت بدو کنند * قصارا نخستین کسی که در آمد گدائی بود - که همه عمر لقمه
لقمه اندوخته و رقعہ بر رقعہ دوخته بود * ارکانِ دولت و اعیانِ حضرت وصیتِ
ملک را بجا آوردند و تسلیمِ مفتاحِ قلاع و خزائن بدو کردند * درویش مدتی ملک
راند - بعضی از امرای دولت گردن از مطاوعت او بیچیدند و ملوکِ دیار از هر
طرف بمنازعت برخاستند و بمقاومت لشکر آراستند * فی الجمله سپاه و لشکر بهم
بر آمدند و برخی از اطرافِ بلاد از تصرف او بدر رفت * درویش ازین واقعه
پریشان و خسته خاطر همی بود تا یکی از دوستان قدیمش که در حالتِ درویشی
قرین او بود از سفر باز آمد * بچنان مرتبتی دیدش - گفت - منت خدایرا عز و
جل که بختِ بلندت یآوری کرد و اقبالِ رهبری - کُلت از خار و خارت از پای
بدر آمد تا بدین پایه رسیدی - إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا -

بیت

شگوفه گاد شگفتست و گاه خوشیده | درخت گاه برهنه است و گاه پوشیده *

قطعه

چو هر ساعت از تو بجائی رود دل | بتنهائی اندر صفائی نه بینی*
ورت مال و جاهست و زرع و تجارت | چو دل با خداست خلوت نشینی*

حکایت ۲۶

یاد دارم که در کاروانی همه شب رفته بودم و سحر بر کنار بیشه خفته* شوریده
که همراه ما بود راه بیابان گرفت و یکنکس آرام نیافت - چون روز شد -
گفتمش این چه حال بود* گفت بُلْبُلانرا دیدم که بناله در آمده بودند از
درخت و کبکان در کوه و غوکان در آب و بهائم در بیشه - اندیشه کردم که
مُرّت نباشد همه در تسبیح رفته و من بغفلت خفته* قطعه

دُوش مُرغی بصبح می نالید | عقل و صبرم بُرد و طاقت و هوش*
یکی از دُستانِ مخلص را | مگر آواز من رسید بگوش*
گفتم - باور نداشتم که ترا | بانگِ مُرغی چنین کند مدهوش*
گفتم - این شرط آدمیت نیست | عُرغ تسبیح خوان و من خاموش*

حکایت ۲۷

وقتی در سفر حجاز با طائفه جوانان صاحب دل همدم بودم و همقدم* و قتها زمزمه
بکردندی و بیستی مُحَقَّقانه بگفتندی* عابدی بود مُنکرِ حالِ درویشان و یخبر از
درد ایشان* تا برسیدیم بنخله بنی هلال کودکی از حیّ عرب بدر آمد و آوازی
برآورد که مُرغ از هوا درآورد* شتر عابدا دیدم که برقص در آمد و عابدا بینداخت
و راه بیابان گرفت* گفتم ای شیخ سماع در حیوانی اثر کرد و ترا تفاوت نمیکند -

نظم

دانی که چه گفت مرا آن بُلْبُلِ سحری | تو خود چه آدمی کز عشق یخبری*
اشتر بشعر عرب در حالتست و طرب | اگر ذوق نیست ترا - کج طبع - جانوری*

جور زبانِ مردمانِ برنجِ اندرام * شیخِ بگریست و گفت - شکرِ این نعمت چه
گونه گذاری که بهتر از آنی که می پنداردند * قطعه

چند گوئی که بداندیش و خسود | عیبِ جویانِ من مسکینند *

که ببد خواستتم بر خیزند | که بخون ریختم بنشینند *

نیک باشی و بدت گوید خلق | به که بد باشی و نیکت گویند *

اما حُسنِ ظنّ بزرگان در حقِ من بکمالست و نیکمردیِ من در عینِ نقصان *
روا باشد اندیشه بردن و تیمار خوردن * بیت

گر آنها که می دانمی کردمی | نکوسیرت و پارسا بودمی *

بیت

اِنِّی لَمْسَتِّرْ مِنْ عَیْنِ جِیْرَانِی | وَاللّٰهُ یَعْلَمُ اِسْرَارِیْ وَاعْلَانِیْ *

قطعه

در بسته بروی خود ز مردم | تا عیب نگسترد مارا *

در بسته چه سود - عالم الغیب | دانایِ زبّان و آشکارا *

حکایت ۲۴

گله کردم پیش یکی از مشائخ که فلان بفسادِ من گواهی داد * گفت - بصلاحش
نخل کن *

نظم

تو نیکو رُوش باش تا بد سگال | ببد گفتنِ تو نیابد مجال *

چو آهنگِ بربط بود مُستقیم | کَمی از دستِ مطربِ خوردِ گوشمال *

حکایت ۲۵

یکی از مشائخِ شام را پرسیدند - که حَقِیْقَتِ تصوّف چیست * گفت - از این
پیش طائفه بودند در جهان پراگنده بصورت - و بمعنی جمع - و امروز قومی
بظاهر جمع و بباطن پراگنده *

طالع میمون و بخت همایون بدین بقیعه رهبری کرد و بدست این مطرب توبه کردم - که دیگر بار بقیعت عمر خویش گرد سماع نگردم * قطعه
آواز خوش از کام و دهان لب شیرین | گر نغمه کند ورنکند - دل بفریبد *
ور پرده عشاق و نهانند و عراق است | از حنجره مطرب مکروه نرید *

حکایت ۲۱

لُتمان حکیم را گفتند - ادب از که آموختی * گفت - از بی ادبان - که هر چه از ایشان در نظرم نا پسند آمد از آن پرهیز کردم * قطعه
نگویند از سر بازچه حرفی | کزان پندی نگیرد صاحب هوش *
وگر صد باب حکمت پیش نادان | بخوانند - آیدش بازچه در گوش *

حکایت ۲۲

عابدی را حکایت کنند - که شی ده من طعام خوردی - و تا سحر در نماز ایستادی * صاحب دلی بشنید و گفت - اگر نیم نان بخوردی و بخفتی بسیار از این فاضلتر بودی * قطعه

اندرون از طعام خالی دار | تا در آن نور معرفت بینی *
تبی از حکمتی بعلت آن | که پُری از طعام تا بینی *

حکایت ۲۳

بخشایش الهی گم شده را در مناهی چراغ توفیق فرا راه داشت - تا بحلقه اهل تحقیق در آمد * بیمنی قدم درویشان و صدق نفس ایشان ذمائم اخلاقتش بحمائد مبدل گشت * دست از هوا و هوس کوتاه کرد و زبان طاعتان در حق وی دراز - که همچنان بر قاعده اولست و زهد و صلاحش نا معول * بیت
بعذر و توبه توان رستن از عذاب خدای | ولیک می توان از زبان مردم رست *
طاقب جور زبانها نیاورد و شکایت اینحال پیش پیر طریقت بُرد و گفت - از

بیت

نه بیند کسی در سماعت خوشی | مگروقت رفتن که دم در کشی *

مثنوی

چون باواز آمد آن بریط سرائی | کدخدارا گفتم - از بهر خدای *

پنبه ام در گوش کن تا نشنوم | یا درم بکشای تا بیرون روم *

فی الجملة پاس خاطر درویشان را موافقت کردم و شبی بچندین مجاهده بروز آوردم و گفتم -

مؤذن بانگ بی هنگام برداشت | نمیداند که چند از شب گذشتست *

درازی شب از مژگان من برس | که یکدم خواب در چشم نه گشتست *

بامدادان بحکم تبرک دستار از سر و دینار از کمر بکشادم و پیش مغنی نهادم -

و در کنارش گرفتم و بسی شکر گفتم * یاران ارادت من در حق وی بر خلاف

عادت دیدند و بر حقیقت عقل من حمل کردند و نهفته بختیدند * یکی از

آن میان زبان تعرض دراز کرد و ملامت کردن آغاز - که این حرکت مناسب

حال خردمندان نکردی - که خرقة مشائخ بچنین مطربی دادی که همه عمرش

درمی در کف نبوده است و قراضه در دلف * مثنوی

مطربی دور ازین خجسته سرائی | کس ندیدش دو باره در یک جای *

راست چون بانگش از دهن برخاست | خلق را موی بر بدن برخاست *

مرغ ایوان ز هول او بپرید | مغز ما بُرد و حلق خود بدرید *

گفتم - زبان طعنه آن به که کوتاه کنی بحکم آنکه مرا کرامت این شخص ظاهر

شده است * گفتم - مرا نیز واقف گردان - تا همچنین تقرّب نمایم و بر مطایبه

که رفت استغفار گویم * گفتم بعلمت آن که مرا شیخ اجل بارها بترک سماع فرموده

است و موعظتهای بلیغ گفته و در سمع قبول من نیامده - تا امشب که مرا

لُتْمانِ حکیم در آن کاروان بود * یکی از کاروانیان گفتش * کلمهٔ چند از حکمت و موعظت با اینان بگویی - باشد که از مالِ ما دست دارند - دریغ باشد که چندین نعمت ضائع شود * لُتْمان گفت - دریغ باشد کلمهٔ حکمت با ایشان گفتن *

قطعه

آهني را که مورچانه بخورد | نتوان بُرد ازو بصيقل زنگ *
با سیه دل چه سود گفتن وعظا | نرود مِیخِ آهني در سنگ *

قطعه

بروزگار سلامت شکستگان دریاب | که جبرِ خاطرِ مسکین بلا بگرداند *
چو سائل از تو بزاری طلب کند چیزی | بده - و گرنه ستمگر بزور بستاند *

حکایت ۲۰

چندانکه مرا شیخ ابو الفرج اجل شمس الدین بن جوزی رحمه الله علیه بترکِ سماع فرمودی و بخلوت و عزلتِ اشارت کردی - عنفوانِ شبابم غالب آمدی و هوا و هوس طالب * ناچار بخلافِ رایِ مَرَبِّي قدمی چند برفتمی و از سماع و مجالستِ درویشان حظی بر گرفتمی * و چون نصیحتِ شیخم یاد آمدی - گفتمی -

بیت

قاضي اربا ما نشیند بر فشاند دست را |

محتسب گرمي خورد معذور دارد مست را *

تا شبي بجمعِ قومي برسدیم و در آن میان مَطرِبِي دیدم - بیت
گوئي رگِ جان میگذرد نغمهٔ ناسازش | ناخوشتر از آوازهٔ مرگِ پدر آوازش *
گاهی انگشتِ حریفان در گوش و گاهی بر لب - که خاموش - چنانکه عرب گوید

نهاج الي صوت الاغاني بطيها | وانت مَعْنِي ان سكتَ نطيبها *

غم موجود و پریشانی معدوم ندارم | نَفْسِ میزَنم آسوده و عَمَرِ بسر آرم *
 اشتر سواری گفتش - ای درویش کجا میروی - باز گرد - که بسختی بمیری *
 نشنید و قدم در بیابان نهاد و برفت * چون بخلهٔ بنی محمود رسیدیم توانگرا
 اجل فرا رسید * درویش ببالینش پیامد و گفت - ما بسختی نمرديم و تو بر
 بُختي مُردی *

بیت

شخصی همه شب بر سر بیمار گریست | چون روز شد آن بُرد و بیمار بزیست *
 قطعه

ای بسا انسِ تیزرو که بماند | که خِرانگِ جان بمنزل بُرد *
 بس که در خاکِ تندرستانرا | دفن کردند و زخم خورده نمرَد *

حکایت ۱۸

عابدی جاهل را پادشاهی طلب کرد * عابد اندیشید که دارویی بخورم تا ضعیف
 شوم - مگر حسن ظنی که در حق من دارد زیادت شود * آورده اند که زهر قاتل
 بخورد و بُرد *
 قطعه

آن که چون پسته دیدمش همه مغز | پوست بر پوست بود همچو پیاز *
 پارسایان روی در مخلوق | پشت بر قبله میکنند نماز *

مثنوی

تا زاهدِ عَمَر و بکر و زیدی | اخلاص طلب مکن - که شیدی *
 چون بندهٔ خدای خویش خواند | باید که بجز خدا نداند *

حکایت ۱۹

کاروانی را در زمین یونان دزدان زدند و نعمتِ بیقیاس بُردند * بازرگانان گریه و
 زاری آغاز نهادند - خدا و رسول را شفیع آوردند * فائده نداد * بیت
 چو پیروز شد دزد تیره روان | چه غم دارد از گریهٔ کاروان *

گفت - بشفاعتِ تو حدِ شرع فرو نگذارم * گفت راست فرمودی اما هر که از مال وقف چیزی بدزد قطعش لازم نیاید که الوقف لا یملک - و هر چه در ملکِ درویشانست وقفِ محتاجانست * حاکم را این سخن استوار آمد و دست از وی برداشت * و ملامتش کرد که جهان بر تو تنگ آمده بود - که دزدی نکردی الا از خانه چینی یاری * گفت - ای خداوند نشنیده که گفته اند - خانه دوستان بروب و در دشمنان مکوب * بیت

چون فرومائی بسختی تن بجز اندر مده | دشمنانرا پوست بر کن دوستانرا پوستین *

حکایت ۱۵

پادشاهی پارسائی را پرسید که هیجت از ما یاد می آید * گفت - بلی هر گه که خدای عز و جل را فراموش میکنم یادش می آرم * بیت

هر سودود آن کش ز در خویش براند | و آنرا که بخواند بدر کس نه دواند *

حکایت ۱۶

یکی از صالحان بخواب دید پادشاهی را در بهشت و پارسائی را در دوزخ * پرسید که موجب درجات آن چیست و سبب درجات این چه - که من بخلاف این همی پنداشتم * ندا آمد - که این پادشاه بمحبتِ درویشان در بهشت است و این پارسا بتغربِ پادشاهان در دوزخ * قطعه

دلالت بچه کار آید و تسبیح و مرقع | خود را ز عملهای نکوهیده بری دار *

حاجت بکلاه برکی داشتنت نیست | درویش صفت باش و کلاه تتری دار *

حکایت ۱۷

پیاده سر و پا برهنه با کاروان حجاز از کوفه بدر آمد و همراه ما شد - نظر کردم معلومی نداشت * خرامان همی رفت و میگفت - نظم

نه براشتري سوارم نه چواشتر زیر بارم | نه خداوند رعیت نه غلام شهریارم *

مجلس گذر کرد و دورِ آخر دروِی اثر کرد * نعره چنان بزد که دیگران بموافقت
او در خروش آمدند و خامان مجلس در جوش * گفتم سبحان الله دوران با
خبر در حضور و نزدیکان بی بصر دور * قطعه

فهم سخن چون نکند مستمع | قوتِ طبع از متکلم مجوی *
فُسحت میدان ارادت بیار | تا بزند مرد سخن گوی گوی *

حکایت ۱۲

شبی در بیابان مکه از یخوایی پای رفتم نماند * سر بنهادم و شتر بانرا گفتم -
دست از من بدار قطعه

پای مسکین پیاده چند رود | کز تحمل ستوه شد بختی *
تا شود جسمِ فریبی لاشر ^{then} | لاغری مرده باشد از سختی *
گفت - ای برادر حرم در پیش است و حرامی در پس * اگر رفتی جان بسلامت
بردی و اگر خفتی مردی * بیت

خوشست زیر مغیلان برادِ بادیه خفت | شبِ رحیل - ولی ترکِ جان نباید گفت *

حکایت ۱۳

پارسانی را دیدم که بر کرانه دریا نشسته بود و زخمِ پلنگ داشت و بهیچ دارو به
نمیشد و مدتها در آن رنجوری شکرِ خدای عز و جل گفתי * بر رسیدندش که شکر
چه می گذاری * گفت الحمد لله که بمصیبتی گرفتارم نه بمعصیتی * قطعه
گر مرا زار بکشتن دهد آن یار عزیز | تا نگوئی که در آن دم غمِ جانم باشد *
گویم از بنده مسکین چه گنه صادر شد | کودل آزرده شد از من - غمِ آنم باشد *

حکایت ۱۴

درویشی را ضرورتی پیش آمد - گلیمی از خانه یاری بدزدید * حاکم فرمود - که
دستش ببرند * صاحبِ گلیم شفاعت کرد - که من او را بجل کردم * حاکم

و سلم مي فرمايد كه لي مع الله وقت لا يسعني فيه ملك مقرب ولا نبي مرسل * و نگفت علي الدوام * وقتي چنين بودي كه بجبرئيل و ميكائيل نپرداختي و ديگر وقت با حفصه و زينب در ساختن - كه مشاهدۀ ابرار بين التجلي و الاستتار - مي نمايد و هي را بايد * بيت

ديدار مي نمائي و پرهيز ميكني | بازار خویش و آتش ما تيز ميكني *
أشاهد من أهوي بغير وسيلته | فيلحقني شأن أضل طريقاً *
يوجج ناراً ثم يطفئ برشه | لذلك تراني محرقاً و غريقاً *

حكايت ۱۰ منظومه

يكي پُرسيد از آن گم کرده فرزند | كه اي روشن گهر پير خردمند *
ز مصرش بوي پيراهن شنيدني | چرا در چاه كنعانش نديدي *
بگفت احوال ما برق جهانست | دمي پيدا و ديگر دم نهانست *
گهي بر طارم اعلي نشينم | گهي بر پشت پاي خود نه بينم *
اگر درویش بريك حال ماندي | سردست از دو عالم بر فشاندني *

حكايت ۱۱

در جامع بعلبك كلمه چند بر طريق وعظ ميگفتم با جماعتي افسرده و دل مُرده و راه از عالم صورت بمعني نبرده * ديدم كه نفسم در نمي گيرد و آتشم در همزم تر اثر نميكنند * دريغ آمدم تربيت ستوران و آئينه داري در مجلس كوران - و ليكن در معني باز بود و سلسله سخن دراز * در بيان اين آيت و نحن اقرب اليه من حبل الوريد * سخن بجائي رسيده بود كه ميگفتم - قطعه دوست نزديكتر از من بمنست | و اين است مشكل كه من از وي دورم *
چه كنم با كه توان گفتم كه او | در كنار من و من مسجورم *

من از شراب اين سخن مست و فضلۀ قدح در دست كه ناگاه رونده در كنار

که دوگانه بگذارد - چنان خوابِ غفلت شان برده - که گوئی مُرده اند * گفت
 جانِ پدر اگر تو نیز بخفتی به که در پوستینِ خلق افتی * قطعه
 نبیند مُدعی جز خویش را | که دارد پرده پندار در پیش *
 گرش چشمِ خدا بینش ببخشد | نه بیند هیچکس عاجزتر از خویش *

حکایت ۸

یکی از بزرگان را در محفلِ همی ستودند و در اوصافِ حمیده اش مُبالغه همی
 نمودند * بعد از تأمل سر بر آورد و گفت - من آنم که من دانم * بیت
 کفیتِ ادی یا من تعد محاسنی | علانیتی هذا و لم تدّر باطنی *
 قطعه

شخصِ چشمِ عالمیان خوب منظر است |
 و ز خبثِ باطنم سرِ خجالتِ فتاده پیش *
 طاؤس را بنقش و نگاری که هست - خلق
 تحسین کنند - و او خجل از پای زشتِ خویش *

حکایت ۹

یکی از صلحای لبنان که مقامات او در دیارِ مغرب مذکور بود و بکرامات
 مشهور بجامع دمشق در آمد - بر کنارِ برکه کلاسه طهارت میکرد * ناگاه پایش
 بلغزید - بحوض در افتاد و بمشقتِ بسیار از آنجا خلاص یافت * چون از نماز
 برداختند - یکی از اصحاب مر او را گفت - مرا مُشکلی هست * شیخ گفت
 آن چیست * گفت - یاد دارم که روزی بر روی دریای مغرب میرفتی و
 قدمت تر نمیشد و امروز درین یک قامتِ آب از هلاکت چیزی نمانده
 بود - درین چه حکمتست * شیخ درین فکرِ زمانی فرو رفت * بعد از تأمل
 بسیار سر بر آورد و گفت - نشنیده که سید عالم محمد مصطفی صلی الله علیه

باب دوم - در اخلاق درویشان

چو از قومي يکي بيدانشي کرد | نه که را منزلت ماند نه مهرا *
 نمي بيني که گاوي در علفزار | بياليد همه گاوان ^{مهر} دِرا *
 گفتم سپاس و منت خداي را عز و جل که از فوائد درویشان محروم نماندم -
 اگرچه بصورت از ايشان وحيد شدم - اما بدین فائده مستفيد گشتم و مرا
 همه عمر اين نصيحت بکار آيد * مثنوي
 بيگ نا تراشیده در مجلسي | برنجد دل هوشمندان بسي *
 اگر برکه پُر کنند از گلاب | سگي دروي افتد کند مَنجَلاب *

حکایت ۶

آورده اند - زاهدي و هميان پادشاهي بود * چون طعام بنشستند - کمتر از آن
 خورد که ارادت او بود - و چون بنماز برخاستند بيشر از آن کرد که عادت او
 بود - تا ظن صلاحيت در حق او زيادت کنند * بيت
 ترسم نرسي بکعبه اي اعرابي | کين ره که تو ميروي بترکستانست *
 چون بخانه باز آمد سفره خواست تا تناول کند * پسري داشت صاحب
 فراست * گفت - اي پدر بدعوت سلطان بودي - طعام نخوردي * گفت - در
 نظر ايشان چيزي نخوردم که بکار آيد * گفت - نماز هم قضا کن که چيزي
 نکردي که بکار آيد *
 قطعه

اي هنرها نهاده بر کف دست | عيهارا نهفته زير بغل *
 تا چه خواهي خريدن اي مغرور | روز درماندگي بسيم دغل *

حکایت ۷

ياد دارم که در عهد طفوليت متعبد بودم و شبخيز و موع بزهد و پرهيز * شي
 در خدمت پدر نشسته بودم - و همه شب ديده برهم نزده و مصحف عزيز
 در کنار گرفته - و طائفه گرد ما خفته * پدر را گفتم - از اينان يکي سر بر نميدارد

خویش آن قدر قوت و سرعت میشناسم که در صحبتِ مردانِ یارِ شاطر باشم

بیت

نه بارِ خاطر *

إِنْ لَمْ أَكُنْ رَاكِبَ الْمَوَاشِي | أَسْعَى لَكُمْ حَامِلَ الْغَوَاشِي *

یکی از آن میان گفت - ازین که شنیدی دل تنگ مدار که درین روزها

دُزدی بصورتِ صالحان در آمد و خود را در سلکِ صحبتِ ما منتظم کرد *

از آنجا که سلامتِ حالِ درویشانست گمانِ فُتُولش نبردند و بیاری قبولش

بیت

کردند *

چه دانند مردم که در جامه کیست | نویسنده داند که در نامه چیست *

مثنوی

ظاهرِ حالِ عارفان دلگست | این قدر بس که روی در خلقتست *

در عملِ کوش و هر چه خواهی پوش | تاج بر سر نه و علم بر دوش *

زاهدی در پلاس پوشی نیست | زاهد پاک باش و اطلس پوش *

ترک دنیا و شهوتست و هوس | پارسائی - نه ترکِ جامه و بس *

در کج آگند مرد باید بود | بر مخنث سلاح جنگ چه سود *

فی الجمله روزی تا بشب رفته بودیم - و شبانگه در پایِ حصاری خفته * دزد بی

توفیقِ ابریتی رفیق برداشت، که بطهارت میرود - او خود بغارت رفت * بیت

ناسزای که خرّقه در بر کرد | جامه کعبه را جلّ خر کرد *

چندانکه از نظرِ درویشان غائب شد - ببرجی بر رفت و درجی بدزدید * تا

روز روشن شد آن تاریک دل مبلّغی راه رفته بود - و رفیقان بی گناه خفته *

بامدادان همه را بقلعه در آوردند و بزدان کردند * از آن تاریخ باز ترکِ

صحبتِ گفتیم و طریقِ عزلت گرفتیم * که السّلامه فی الّوحدۃ بر خواندیم که

قطعه

گفته اند *

من نگویم که طاعتن به پذیر | قلمِ عفو بر گناهانم کش *

حکایت ۳

عبد القادر گیلانی رحمه الله علیه را دیدند - که در حرم کعبه روی بر حصا نهاده
می نالید و میگفت - ای خداوند ببخشای - و اگر مستوجب عقوبتم - در
قیامت مرا نابینا برانگیز - تا در روی نیکان شرمسار نشوم * قطعه
روی بر خاک عجز میگویم | هر سحرگه که یاد می آید *
ای که هرگز فراموش نکند | هیبت از بنده یاد می آید *

حکایت ۴

دُزدی بخانه پارسائی در آمد - چندانکه جُست - چیزی نیافت * دلتنگ باز
گشت * پارسارا از حال او خبر شد * گلیمی که در آن خفته بود برداشت و
در ره گذر دزد انداخت - تا محروم نرود * قطعه
شنیدم که مردانِ رادِ خدا | دل دشمنان هم نکردند تنگ *
تُرّا کی میسر شود این مقام | که با دوستانست خلافت و جنگ *
مودتِ اهلِ صفا چه در روی و چه در قفا - نه چنانکه در پست عیب گیرند
و در پیشست بمیرند *

بیت

در برابر چو گوسفندِ سلیم | در قفا همچو گرگِ مردم در *

بیت

هر که عیبِ دگران پیش تو آورد و شمرد | بیگمان عیبِ تو پیشِ دگران خواهد بُرد *

حکایت ۵

تنی چند از روندگان مُتفق در سیاحت بودند و شریکِ رنج و راحت * خواستم
که مرافقت کنم - موافقت نکردند * گفتم از کرم و اخلاقِ بزرگان بعید است
روی از مُصاحبتِ مسکینان بر تافتن و فائده دریغ داشتن - که من در نفس

lit. those who
draw near to
the same time
will transform the
of the

باب دوم

در اخلاق درویشان

حکایت ۱

یکی از بزرگان پارسائی را گفت - که چه گوئی در حقِ فلان عابد - که دیگران در حقِ او بطعنه سخنها گفته اند * گفت - در ظاهرش عیب نمی بینم و در باطنش غیب نمی دانم *
قطعه

هرکرا جامهٔ پارسا بینی | پارسا دان - و نیک مرد انگار *
و رندانی که در نهانش چیست | محاسب را درون خانه چه کار *

حکایت ۲

درویشی را دیدم که سر بر آستان کعبه همی مالید و می گفت - یا غفور یا رحیم تو دانی که از ظلوم و جهول چه آید که ترا شاید *
عذر تقصیر خدمت آوردم | که ندارم بطاعت استظهار *
عاصیان از گناه توبه کنند | عارفان از عبادت استغفار *
عابدان جزای طاعت خواهند - و بازرگانان بهای بضاعت - من بنده امید آورده ام نه طاعت و بدریوزه آمده ام نه تجارت - اصنع بی ما انت له اهل و لا تفعل بنا ما نحن باهله *
بیت

گرکشی و زجرم بخشی | روی و سر بر آستانم *

بنده را فرمان نباشد | هر چه فرمائی بر آنم *

قطعه

بر در کعبه سائلی دیدم | که همی گفت و میگرستی خوش *

بندگان و خدمتگاران ببخشش و انعامِ خداوندی امیدوار اند * ملک گفت - اگر درین مفاوضت شبی تاخیر کردی - چه شدی * گفت - ای خداوندِ روی زمین نشنیده که گفته اند -
قطعه

تشنه سوخته بر چشمه روشن چورسد | تو مپندار که از پیلِ دمان اندیشد *
مُلحدِ گرسنه در خانه خالی پُر خوان | عقل باور نکند کز رمضان اندیشد *
ملک را این لطیفه خوش آمد و گفت - سیاه را بتو بخشیدم - کنیزک را چه کنم * وزیر گفت - کنیزک را هم بسیاه بخش - که نیم خورده سگ هم سگ را شاید - که گفته اند -
قطعه

هرگز اورا بدوستی مپسند | که رود جایی نا پسندیده *
تشنه را دل نخواهد آبِ زلال | نیم خورد دهانِ گندیده *
قطعه

دستِ سلطان دگر کجا بیند | چون بسرگین در افتاد ترنج *
تشنه را دل نخواهد آن کوزه | که رسید است بر دهانِ سکنج *
حکایت ۱۴۱

اسکندر را پرسیدند - که دیارِ مشرق و مغرب را بچه گرفتی - که ملوکِ پیشین را خزائن و عُمَر و لشکر بیش از تو بود - و چنین فتحی میسر نشد * گفت - بَعونِ الله تعالی * هر مملکت را که گرفتم رعیتش را نیازدم - و نامِ پادشاهانِ پیشین جز به نیکویی نبردم *

بیت
بزرگش نخواند اهلِ خرد | که نامِ بزرگانِ بزشتی بُرد *

قطعه

این همه هیچست چون می بگذرد | بخت و تخت و امرو نهمی و گیر و دار *
نامِ نیکِ رفتگان ضائع مکن | تا بماند نامِ نیکت بر قرار *

مثنوی

اگر روزی بدانش بر فرودی | ز نادان تنگ روزیتر نبودی *
بنادان آنچنان روزی رساند | که صد دانا در آن حیران بماند *

مثنوی

بخت و دولت بکار دانی نیست | جز بتأیید آسمانی نیست *
افتاد دست در جهان بسیار | بی تمیز ارجمند و عاقل خوار *
کیمیاگر بفضه مرده و رنج | ابله اندر خرابه یافته گنج *

حکایت ۴۰

یکی از ملوک را کنیزکِ خُحتی آوردند در غایتِ حُسن و جمال * خواست که
در حالتِ مستی با وی جمع شود * دختر ممانعت کرد * ملک در خشم
شد - و مراورا بسیاهی زنگی بخشید - که لبِ زبرینش از پرّه بینی بر گذشته
بود و زیرین بگریبان فرو هشته - هیكلی که صخره جَنی از طلعتِ او بر میدی و
عین القطر از بغلش بگندیدی *

تو گوئی تا قیامت زشت روئی | برو ختمست و بر یوسف نکوئی *

قطعه

چنانکه گفته اند

شخصی نه چنان کر به منظر | کر زشتی او خبر توان داد *
و انگاه بغل - نَعُوذُ بِاللّٰه | مُردار به آفتابِ مُرداد *

سیاه را در آن مدت نفس طالب بود - و شهوت غالب * مهرش بچنید و
مهرش برداشت * بامدادان که ملک هشیار شد - کنیزک را جُست و نیافت *
ما جرا بگفتند * خشم گرفت و فرمود - تا سیاه را با کنیزک دست و پا استوار به
بندند - و از بامِ جَوسقِ قلعه بخندق در اندازند * یکی از وزرای نیک محضر روی
شفاعت بر زمین نهاد و گفت - سیاه مسکین را درین خطائی نیست - بلکه سائر

بدست آهکِ تفته کردن خمیر | به از دست بر سینه پیش امیر *

قطعه

عمرِ گرانمایه درین صرف شد | تا چه خورم صیف و چه پوشم شتا *

ای شکمِ خیره بنانی بساز | تا نکنی پشتِ بخدمت دو تا *

حکایت ۳۷

کسی مُرده پیش نوشیروانِ عادل برد و گفت که فلان دشمنِ ترا خدای عزّ و

جل برداشت * گفت - هیچ شنیدی که مرا فرو خواهد گذاشت * بیت

مرا بمرگِ عدوّ جای شادمانی نیست | که زندگانیِ ما نیز جاودانی نیست *

حکایت ۳۸

گروهی از حکما در بارگاهِ کسریِ بمصلحتی سخن میگفتند - بزرجمهر خاموش

بود * گفتند - چرا درین بحث با ما سخن نگویی * گفت - وزرا بر مثالِ اطّبا اند -

و طبیب دارو ندهد مگر بسقیم - پس چون بینم که رایِ شما بر صوابست - مرا

در آن سخن گفتن حکمت نباشد * قطعه

چو کاری بی فصولِ من بر آید | مرا در وی سخن گفتن نشاید *

و گر بینم که نابینا و چاهست | اگر خاموش بنشینم گناهست *

حکایت ۳۹

هارون الرشید را چون مُلکِ مصر مُسلم شد - گفت بخلافِ آن طاعی که بغرور

مُلکِ مصر دعویِ خدائی کردی - بخشم این مملکت را مگر بکمترینِ بندگان

خویش * سیاهی داشت نامِ او خُصیب - مُلکِ مصر بویِ ارزانی داشت *

گویند که عقل و کفایتِ او بحدّی بود که سالی طائفه از حُرّاتِ مصر شکایت

بنزدیکِ او آوردند - که بر کنارِ رود نیل پنبه کاشته بودیم - بارانِ بی وقت آمد و تلف

کرد * گفت پشم بایستی کاشتن تا تلف نشدی * صاحبِ دلی بشنید - بخندید و گفت *

نه مردست آن بنزدیکِ خردمند | که با پیلِ دمان پیکار جوید *
 بلیِ مرد آنکس است از رویِ تحقیق | که چون خشمِ آیدش باطل نگوید *

مثنوی

یکی را زشتِ خوی داد دشنام | تحمّل کرد و گفت ای نیکِ فرجام *
 بترزانم که خواهی گفت - آنی | که دانم عیبِ من - چون من - ندانی *

حکایت ۳۵

با طائفه بزرگان در کشتی نشسته بودم * زورقی در پایِ ما غرق شد و دو برادر
 در گردابی افتادند * یکی از بزرگان ملاح را گفت - که بگیر آن هر دو غریق را -
 که پنجاه دینارت بهر یک میدهم * ملاح یکی را برهانید - و آن دیگری جان
 بحق تسلیم کرد * گفتم بقیّتِ عمرش نمانده بود - از آن در گرفتنِ تقصیر کردی *
 ملاح بخندید و گفت - آنچه تو گفتی یقین است و دیگر میلِ خاطر من به
 رهانیدنِ این بیشتر بود بسببِ آنکه وقتی در راهی مانده بودم - این مرا بر
 شترِ خود نشانده و از دستِ آن دیگر تازیانه خورده بودم * گفتم صدقَ الله
 العظیم که من عملِ صالحاً فلنفسه و من اساءَ فعَلِیْهَا * قطعه

تا توانی درونِ کس مخراش | کاندربین راهِ خاها باشد *
 کارِ درویشِ مُستمند بر آر | که تُرا نیز کارها باشد *

حکایت ۳۶

دو برادر بودند - یکی خدمتِ سلطان کردی - و دیگری بسعیِ بازو نان
 خوریدی * باری آن توانگر درویش را گفت - که چرا خدمتِ نکنی تا از
 مشقّتِ کار کردنِ برهی * گفت - تو چرا کار نکنی تا از مذلّتِ خدمتِ رهائی
 یابی - که حکما گفته اند - نانِ جَوین خوردن و بر زمینِ نشستن به از کمرِ
 زرین بستن و بخدمتِ ایستادن * بیت

روي زمين سخني ديگر بگويم - اگر راست نباشد هر عقوبت که فرمائي سزاوارم *
گفت آن چيست * گفت * قطعه

غريبي گرت ماست پيش آورد | دو پيمانه آبست ويک چمچه دوغ *
گر از بنده لغوي شنيدي مرنج | جهانديده بسيار گويد دروغ *
ملک بخنديد و گفت - ازين راستتر سخني در عمر خود نگفته * بفروود تا
آنچه مأمول او بود مهيا داشتند *

حكايت ۳۳

آورده اند که يکي از وزرا بر زيردستان رحمت آوردي و صلاح همگنان جُستي *
اتفاقاً بخطابِ ملک گرفتار آمد * همگان در موجب استخلاص او سعي کردند -
و موکلان بر وي در معاقبتش ملاطفت کردندي و بزرگانِ ديگر در سير نيک او
بپادشاه گفتند - تا ملک از سر خطاي او در گذشت * صاحبدي برين حال
اطلاع يافت و گفت * قطعه

تا دلِ دوستان بدست آري | بوستان پدر فروخته به *
بخشنِ ديگ نيک خواهان را | هر چه رختِ سراسر سوخته به *
با بدانديش هم نکوي کن | دهنِ سگ بلقمه دوخته به *

حكايت ۳۴

يکي از پسرانِ هارون الرشيد پيشِ پدر آمد خشم آلوده و گفت - فلان سرهنگ
زاده مرا دشنام داد * هارون الرشيد ارکانِ دولت را گفت - جزاي چنين کس
چه باشد * يکي اشارت بکُشتن کرد - و ديگري بزبان بُريدن - و ديگري بمصاره *
هارون گفت - اي پسر کرم آنست که عفو کني - و اگر نتواني - تو نيزش دشنام
ده - اما نه چندان که انتقام از حدّ بگذرد - آنگاه ظلم از طرفِ تو باشد - و
دعوي از قبلِ خصم * قطعه

ترا بر منست - آزارِ خود مجوی * گفت چگونه * گفت این عقوبت بر من
 بیگِ نفسِ بسر آید - و بزه آن بر تو جاوید بماند * رباعی
 دورانِ بقا چو بادِ صحرا بگذشت | تلخی و خوشی و زشت و زیبا بگذشت *
 پنداشت ستمگر که جفا بر ما کرد | برگردن او بماند و بر ما بگذشت *
 ملک را نصیحت او سودمند آمد - و از سرِ خون او در گذشت - و عذر خواست *

حکایت ۳۱

وزرای نوشیروان در مهمتی از مصالحِ مملکت اندیشه میکردند - و هر یک بر
 وفقِ دانشِ خود رائی میزد * ملک نیز همچنین تدبیری اندیشه کرد * بزرجمهرا
 رایِ ملک اختیار افتاد * وزیرانِ دیگر در سِرِّ با او گفتند - که رایِ ملک را چه
 مزیت دیدی بر فکرِ چندین حکیم * گفت - بموجبِ آنکه انجامِ کار معلوم
 نیست - و رایِ همگنان در مشیتِ الله تعالی است - که صواب آید یا خطا -
 پس موافقتِ رایِ ملک اولیتر - تا اگر خلافِ صواب آید - بعلمتِ متابعتِ او
 از معاتبتِ ایمن باشیم - که گفته اند * مثنوی

خلافِ رایِ سلطان رایِ جُستن | بخونِ خویش باشد دست سُستن *
 اگر شه روز را گوید شبست این | ببايد گفت اینک ماه و پروین *

حکایت ۳۲

سَبَاحی گیسوان بتافت که من علویم - و با قافلۀ حجاز بشهری در آمد - که از
 حجّ می آیم - و قصیده پیش ملک برد - که من گفته ام * یکی از ندهای
 ملک در آن سال از سفرِ دریا آمده بود * گفت - من اورا در عیدِ اضحی بصره
 دیده ام - حاجی چگونه باشد * دیگری گفت - من اورا می شناسم - پدرش
 نصرانی بود در ملاطیّه علوی چگونه باشد * و شعرش در دیوانِ آنوری یافتند *
 ملک فرمود تا بزنند و برانند که چندین دروغ چرا گفتی * گفت - ای خداوند

بدان که مُلوک از بهرِ پاسِ رعیت اند - نه رعیت از بهرِ طاعتِ ملوک -

چنانکه گفته اند * قطعه

پادشاه پاسبانِ درویشست | گرچه نعمتِ بقرِ دولتِ اوست *

گوسفند از برایِ چوپان نیست | بلکه چوپان برایِ خدمتِ اوست *

قطعه

گریکی را تو کامرانِ بینی | دیگری را دل از مجاهده ریش *

روزی چند باش تا بخورد | خاکِ مغزِ سرخیالِ اندیش *

فرقِ شاهی و بندگی بر خاست | چون قضای نبشته آید پیش *

ارکسی خاکِ مرده باز کند | نشناسد توانگر از درویش *

ملک را گفتارِ درویش استوار آمد * گفت - از من چیزی بخواه * گفت آن

خواهم که دیگر بار زحمت ندهی * گفت مارا پندی ده * گفت * بیت

دریاب کنون که نعمت هست بدست |

کین دولت و ملک می رود دست بدست *

حکایت ۲۹

endowed with power over fish

یکی از وزرا پیش ذو النونِ مصری رفت - و همت خواست - که روز و شب

بخدمتِ سلطان مشغول و بخیرش امیدوار و از عقوبتش ترسان * ذو النون

بگریست و گفت - اگر من خدا را چنین ترسیده‌ام که تو سلطان را - از جمله

صدیقان بودم * قطعه

گر نمودی امیدِ راحت و رنج | پایِ درویش بر فلک بودی *

ور وزیر از خدا بترسیدی | همچنان کز ملک ملک بودی *

حکایت ۳۰

پادشاهی بکشتنِ بی گناهی فرمان داد * گفت ای ملک بموجبِ خشمی که

چون پیلِ مسست در آمد بصدمتی که اگر کوه آهني بودی - از جا بر کندي *
 استاد دانست که جوان بقوت از وي برترست - و بصنعت برابر - بدان بند
 غریب که از وي پنهان داشته بود - در آویخت * جوان دفعِ آن ندانست *
 استاد اورا بدودست از زمین برداشت - و بالای سر بگردانید و بر زمین زد *
 غریب از خلق بر آمد * ملک فرمود استاد را خلعت و نعمت بی قیاس دادن -
 و پسر را زجر و ملامت کرد - که با پرورنده خویش دعوی مقاومت کردی - و بسر
 نبردی * پسر گفت - ای خداوند استاد بزور و قوت بر من دست نیافت - بلکه
 مرا در علم کشتی دقیقه مانده بود که از من دریغ همیداشت - امروز بدان
 دقیقه بر من دست یافت * استاد گفت از بهر چنین روز نگاه میداشتم - که
 حکما گفته اند - دوسترا چندان قوت مده - که اگر دشمني کند بتواند * نشنیده
 که چه گفت آن که از پرورده خود جفا دید - بیت

أَعْلَمُهُ الرَّمَايَةُ كُلَّ يَوْمٍ | فَلَمَّا اشْتَدَّ سَاعِدُهُ رَمَانِي *

قطعه

یا وفا خود نبود در عالم | یا مگر کس درین زمانه نکرد *

کس نیاموخت علم تیر از من | که مرا عاقبت نشانه نکرد *

حکایت ۲۸

درویشی مجرّد بگوشه صحرا نشسته بود * پادشاهی برو گذر کرد * درویش از آنجا
 که مُلکِ قناعتست - سر بر نیاورد - و التفات نکرد * پادشاه از آنجا که شوکت
 سلطنت است - بهم بر آمد و گفت - این طائفه خرّقه پوشان بر مثال حیوانند -
 اهلّیت و آدمیت ندارند * وزیر نزدیکِ درویش آمد و گفت - پادشاه روی
 زمین بر تو گذر کرد - چرا خدمت نکردی و شرط ادب بجا نیاوردی * گفت -
 ملک را بگو توقع خدمت از کسی دار - که توقع نعمت از تو دارد * و دیگر

زورمندی مکن بر اهلِ زمین | تا دعائی بر آسمان نرود *
 ظالم ازین سخن برنجید و روی درهم کشید و برو التفات نکرد * اخذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْإِثْمِ *
 تا شبی آتش در انبارِ هیزمش افتاد - و سائرِ املاکش بسوخت - و از بسترِ نومش
 برخاکسترِ گرمش نشاند * اتِّفَاقًا هَمَانِ صاحبِ دل بر وی بگذشت * شنیدش که
 با یاران همی گفت - ندانم که این آتش از کجا در سرای من افتاد * گفت - از
 دُودِ دلِ درویشان * قطعه

حذر کن ز دُودِ درونهای ریش | که ریشِ درون عاقبت سر کند *
 بهم بر مکن تا توانی دلی | که آهی جهانی بهم برزند *

حکمت

بر کاخِ شاهِ کیخسرو نوشته بود * قطعه
 چه سالهای فراوان و عمرهای دراز | که خلق بر سرِ ما بر زمین بخواهد رفت *
 چنانکه دست بدست آمدهست مُلُکُ بما | بدستهای دگر همچنین بخواهد رفت *

حکایت ۲۸

یکی در صنعتِ کشتی گرفتن بسر آمده بود * که صد و شصت بندِ فاخر درین
 علم دانستی - و هر روز بنوعی دیگر کشتی گرفتی - مگر گوشهٔ خاطرش با جمالِ
 یکی از شاگردان میلی داشت * صد و پنجاه و نه بندش بیاموخت - مگر
 یک بند که در تعلیمِ آن تاخیر کردی * فی الجمله پسر در صنعت و قوتِ بسر
 آمد - و کسی را با او امکانِ مقاومت نماند - بجایِ که روزی پیشِ سلطانِ آن
 عهد گفت که استاد را فضیلتی که بر منست از روی بزرگیست و حقِ تربیت
 و اگر نه بقوت از وی کمتر نیستم - و بصنعت با او برابرم * ملک را این ترکِ
 ادب از وی پسندیده نیامد * بفرومود تا مصارعت کنند * مقامی متسع ترتیب
 کردند * و ارکانِ دولت و اعیانِ حضرت و زورِ آورانِ اقالیم حاضر شدند * پسر

این حال مر خداوند را خطائی نمی بیند - بلکه تقدیرِ خداوندِ حقیقی چنین بود -
 که مر این بنده را مکروهی برسد - پس بدستِ تو اولیتر که سوابقِ نعمت و ایادی
 منت برین بنده داری - که حکما گفته اند - مشنوی

گرگزندت رسد ز خلقِ مرغِ | که نه راحت رسد ز خلقِ نه رنج *
 از خدا دانِ خلافِ دشمن و دوست | که دلِ هر دو در تصرفِ اوست *
 گرچه تیر از کمانِ همی گذرد | از کماندارِ بیند اهلِ خرد *

حکایت ۲۵

یکی از ملوکِ عرب را شنیدم که با متعلّقانِ دیوانِ فرمود - که مرسومِ فلانرا چندانکه
 هست مُضاعف کنید - که ملازمِ درگاه است و مترصدِ فرمان - و سائرِ خدمتگاران
 بلهو و لعب مشغولند - و در ادایِ خدمتِ مُتبهان * صاحبِ دلی بشنید و گفت -
 علو درجاتِ بندگانِ بدرگاهِ حق جلّ و علا همین مثال دارد * نظم
 دو بامداد گر آید کسی بخدمتِ شاه | سیوم هر آینه در وی کند بلطف نگاه *
 امید هست پرستندگانِ مخلص را | که نا امید نگردند ز آستانِ اله *

مشنوی

بهتری در قبولِ فرمانست | ترکِ فرمانِ دلیلِ حرمانست *
 هر که سیمایِ راستان دارد | سرِ خدمتِ بر آستان دارد *

حکایت ۲۶

ظالمی را حکایت کنند * که هیزمِ درویشانِ خریدی بحیف و توانگران را دادی
 بطرح * صاحبِ دلی بر او گذر کرد و گفت بیت
 ماری تو که هر کرا به بینی بزنی | یا بوم که هر کجا نشینی بکُنی *

قطعه

زورت ار پیش میروَد با ما | با خداوندِ غیب دان نروَد *

خدمت کردی - و در غیبت نیکو گفתי * اتفاقاً از وی حرکتی صادر شد که در نظرِ ملک ناپسندیده آمد * مصادره فرمود و عقوبت کرد * سرهنگانِ پادشاه بسوابِ انعام معترف بودند و بشکرِ آن مرتبه * پس در مدتِ توکیل او رفیق و مدارا کردند و زجر و معانیت روا نداشتند * قطعه

صلح با دشمنِ خود کن و گرتِ روزی او را در قفا عیب کند - در نظرش تحسین کن * سخن آخر بدهان میگذرد مؤذیرا | سخنش تلخ نخواهی - دهنش شیرین کن * آنچه مضمونِ خطابِ ملک بود از عهده بعضی از آن بدر آمد - و به بقیت در زندان بماند * یکی از ملوکِ نواحی در حُفّیه پیغامش فرستاد - که ملوکِ آن طرف قدرِ چنان بزرگوار ندانستند - و بی عزّتی کردند * اگر خاطرِ عزیزِ فلان احسن الله عواقبه بجانب ما التفاتی کند - در رعایتِ خاطرش هر چه تمامترست - سعی کرده شود - که اعیانِ این مملکت بدیدارِ وی مفتقرند و بجوابِ این حروف منتظر * خواهی برین وقوف یافت - و از خطر اندیشید * در حال جوابی مختصر - چنان که مصلحت دید که اگر بر ملا افتد فتنه نباشد - بر قفای ورق بنوشت و روان کرد * یکی از متعلقان - که برین واقف بود - ملک را اعلام داد که فلان را که حبس فرموده - با ملوکِ نواحی مراسله دارد * ملک بهم برآمد - و کشفِ این خبر فرمود * قاصد را بگرفتند - و رساله را بخواندند * نوشته بود که حسنِ ظنِ بزرگان در حقِ بنده بیش از فضیلتِ بنده است - و تشریفِ قبولی - که فرموده اند - بنده را امکانِ اجابت آن نیست بحکمِ آن که پرورده نعمتِ این خاندانم و باندک مایه تغییرِ خاطر با ولی نعمتِ قدیم بیوفائی نتوان کرد - که گفته اند - بیت آنرا که بجای تستِ هردم گرمی | عذرش بنه ار کند بعمری ستمی *

ملک را سیرتِ حق شناسی وی پسندیده آمد * نعمت و خلعت بخشید - و عذر خواست - که خطا کردم و ترا بی گناه بیازردم * گفت ای خداوند بنده در

من اولیتر که خون بیگناهی ریختن * سرو چشمش بموسید - و در کنار گرفت -
و بنعمت بی اندازه خوشنود گردانید - و آزادش کرد * گویند که هم در آن هفته
ملک شفا یافت *

قطعه

همچنان در فکر آن بیتم که گفت | پیل بانی بر لب دریای نیل *
زیر پایت گر بدانی حال مور | همچو حال تست زیر پای پیل *

حکایت ۲۳

یکی از بندگان عمرو لیث گریخته بود * کسان در عقبش رفتند و باز آوردند *
وزیرا با وی غرضی بود * اشارت بکشتن کرد - تا دیگر بندگان چنین کاری نکنند *
بنده پیش عمرو لیث سر بر زمین نهاد و گفت -

هرچه رود بر سرم چون تو پسندی رواست |

بنده چه دعوی کند - حکم خداوندرا ست *

اما بموجب آن که پرورده نعمت این خاندانم - نخواهم که در قیامت بخون
من گرفتار آئی * اگر بیگناه بنددرا خواهی کشت - باری بتاویل شرعی بکش -
تا بقیامت مؤاخذ نباشی * گفت - تاویل چه گونه کنم - گفت اجازت ده تا
من وزیرا بکشم - آنگه بقصاص او کشتن بفرما تا بحق کشته باشی * ملک
بخندید و وزیرا گفت - چه مصلحت می بینی * گفت ای خداوند این حرام
زادرا بصدق گور پدرت آزاد کن - تا مرا هم در بلا نیفگند - گناه از منست که
قول حکمارا معتبر نداشتم که گفته اند -

قطعه

چو کردی با کلون انداز پیکار | سر خودرا بنادانی شکستی *

چو تیر انداختی بر روی دشمن | حذر کن کاندرا آماجش نشستی *

حکایت ۲۴

ملک زوزن را خواهی بود کریم النفس و نیک محضر - که همگان را در مواجهه

گفت - تو کیستی و این سنگ بر من چرا زدی * گفت من فلانم و این سنگ همانست که در فلان تاریخ بر سر من زدی * گفت - چندین مدت کجا بودی * گفت از جاهت اندیشه میکردم - اکنون که در چاهت دیدم فرصت را غنیمت شمردم - که زیرکان گفته اند - مثنوی

ناسزائی را چو بینی بختیار | عاقلان تسلیم کردند اختیار *
چون نداری ناخن درنده تیز | با دادن آن به که کم گیری ستیز *
هر که با پولاد بازو پنجه کرد | ساعد سیمین خود را رنجه کرد *
باش تا دستش ببندد روزگار | پس بکامِ دوستان مغزش برآر *

حکایت ۲۲

یکی از ملوکِ مَرَضِیِ هائل بود - که اعاده ذکرِ آن ناکردن اولیتر است * طائفه از حکمای یونان متفق شدند - که مَرِ این رنجه را دوائی نیست - مگر زهره آدمی که بچندین صفت موصوف باشد * ملک بفرمود - تا طلب کردند * دهقان پسری یافتند بدان صفت که حکما گفته بودند * پدر و مادرش را بخوانند و بنعمت بیگران خوشنود گردانیدند - و قاضی فتوی داد - که خون یکی از رعیت ریختن برای سلامتِ نفسِ پادشاه روا باشد * جلالِ قصد او کرد * پسر سر سویی آسمان کرد و تبسم نمود * ملک پرسید درین حالت چه جای خندیدن است * پسر گفت نازِ فرزندان بر پدر و مادر باشد - و دعوی پیش قاضی برند - و داد از پادشاه خواهند - اکنون پدر و مادر بعلتِ حطامِ دُئیوی مرا بخون در سپردند - و قاضی بکشتنم فتوی داد - و سلطان مصلحتِ خویش در هلاکِ من می بیند - بجز خدای تعالی پناهی نمی بینم * بیت

پیش که بر آورم ز دست فریاد | هم پیش تو از دست تو می خواهم داد *
سلطان را ازین سخن دل بهم برآمد - و آب در دیده بگردانید - و گفت هلاک

حکایت ۲۰

عاملي را شنيدم که خانه رعيت خراب کړدي - تا خزانه سلطان آبادان کند -
بي خبر از قول حکما که گفته اند - هر که خلق را بيازارد - تا دل سلطان بدست
آرد - خدای تعالی همان خلق را بر وي گمارد - تا دمار از روزگارش بر آرد *

بیت

آتش سوزان نکند با سپند | آنچه کند دود دل دردمند *

لطیفه

گویند - سر جمله حیوانات شیراست * و کمترین جانوران خر - و باتفاق خردمندان
خر بار بر به از شیر مردم در * مشنوي

مسکین خر اگرچه بي تمیزست | چون بار همي برد عزیزست *

گاوان و خران بار بردار | به ز آدمیان مردم آزار *

ملک را طرفي از ذمائم اخلاقش بفرست معلوم شد - در شکنجه کشیدش -
و بانواع عقوبت بکشت * قطعه

حاصل نشود رضای سلطان | تا خاطر بندگان نجوي *

خواهي که خدای بر تو بخشد | با خلق خدای کن نکوي *

يکي از ستم دیدگان برو بگذشت و در حال تباه او تأمل کرد و گفت * قطعه
نه هر که قوت بازو و منصبی دارد | بسلطنت بخورد مال مردمان بگزاف *
توان بخلق فرو بردن استخوان درشت | ولي شکم بدر - چون بگیرد اندر ناف *

حکایت ۲۱

مردم آزاری را حکایت کنند - که سنگي بر سر صالحی زد * درویش را مجال
انتقام نبود - سنگ را با خود همیداشت تا وقتی که ملک را بر آن لشکري
خشم آمد - در چاه زندانش کرد * درویش بیامد - و سنگ بر سرش کوفت *

سخاوتِ بداد - و نعمتِ بی دریغ بر سپاه و رعیتِ بریخت * قطعه
 نیاساید مشام از طبلهٔ عود | بر آتشِ نه که چون عنبر ببوید *
 بزرگیِ بایدت - بخشندگی کن | که تا دانه نیفشانی نروید *
 یکی از جلسای بی تدبیر نصیحتش آغاز کرد - که ملوکِ پیشین این مالِ بسی
 اندوخته اند - و برای مصلحتِ نهاده - دست ازین حرکت کوتاه کن - که
 واقعا در پیشست و دشمنان در کمین - نباید که بوقتِ حاجت درمائی * قطعه
 اگر گنجی کنی بر عامیان بخش | رسد مهر گردایی را برنجی *
 چرا نستانی از هریک جوی سیم | که گرد آید ترا هر روز گنجی *
 ملک زاده روی ازین سخن در هم کشید - که موافقِ رای بلندش نیامد - و
 مراورا زجر فرمود و گفت - مرا خداوند تعالی مالکِ این ممالک کرده است -
 تا بخورم و ببخشم - نه پاسبانم که نگهدارم * بیت
 قارونِ هلاک شد که چهل خانه گنج داشت | نوشیروانِ مُرد که نامِ نیکو گذاشت *

حکایت ۱۹

آورده اند که نوشیروانِ عادل را در شکارگاهی صیدی کباب می کردند * نمک
 نبود * غلامی بروستا فرستادند - تا نمکِ آرد * نوشیروان گفت نمکِ بقیامت
 بستان تا بی رسمی نشود - و دیده خراب نگردد * گفتند - بدین قدر چه خلل
 زاید * گفت بُنیادِ ظلمِ اول در جهان اندک بوده است - هر که آمد بر آن مزید
 کرد - تا بدین غایت رسیده * قطعه

اگر ز باغِ رعیتِ ملک خوردِ سیمی | بر آورند غلامانِ اودرخت از بیخ *
 به پنج بیضه که سلطان ستم روا دارد | زنند لشکریانش هزار مرغِ بسیخ *

بیت

نماند ستمگار بد روزگار | بماند برو لعنتِ پایدار *

معین کرده - مگر یکی از ایشان حرکتی کرد - که مناسبِ حالِ درویشان نبود *
 ظنِ آن شخص فاسد گشت - و بازارِ اینان کاسد * خواستم - تا بطریقی کفافِ
 یاران مستخلص کنم * آهنگِ خدمتش کردم * دربانم رها نکرد - و جفا گفت *
 معذورش داشتم

قطعه

در میرو وزیر و سلطان را | بی وسیلت مگرد پیرامن *
 سگ و دربان چو یافتند غریب | این گریبان گرفت آن دامن *
 چندانکه مقربانِ حضرتِ آن بزرگ بر حالِ من وقوف یافتند - باکرامم در
 آوردند و برتر مقامی معین کردند * اما بتواضع فروتر نشستم و گفتم - بیت
 بگذار که بنده کمینم | تا در صقِ بندگان نشینم *
 گفت الله الله چه جای این سخنست - بیت

گر بر سر و چشم من نشینی | نازت بکشم که ناز بینی *
 بی الجملة بنشستم و از هر دری سخن در پیوستم تا حدیثِ زلتِ یاران در میان
 آمد - گفتم -

قطعه

چه جرم دید خداوند سابقِ الانعام | که بنده در نظر خویش خوار میدارد *
 خدایراست مسلم بزرگی و الطاف | که جرم بیند و نان برقرار میدارد *
 حاکم این سخن را پسندید و اسبابِ معاشِ یاران فرمود تا بر قاعدهٔ ماضی مهیّا
 دارند - و مؤنتِ ایامِ تعطیل را وفا کنند * شکرِ نعمت بگفتم - و زمینِ خدمت
 ببوسیدم - و عذرِ جسارت خواستم و در حال بیرون آمدم و گفتم - قطعه
 چو کعبه قبله حاجت شد - از دیارِ بعید | روند خلق بدیدارِ او از بسی فرسنگ *
 ترا تحمّل امثال ما نباید کرد | که هیچکس نزند بر درختِ بی برسنگ *

حکایت ۱۸

ملک زاده گنج فراوان از پدر میراث یافت * دستِ گرم بر کشاد - و داد

بیت

منشینِ تُرشِ روزگردشِ ایام که صبرا گرچه تلخست - ولیکن بر شیرین دارد*
 در آن مُدتِ مرا با طائفه یاران اتفاقِ سفرِ حجاز افتاد* چون از زیارتِ
 مکه باز آمدم - دو منزل استقبال کرد* ظاهرِ حالش را دیدم پَریشان و بر هیأتِ
 درویشان* گفتم که حال چیست* گفت - چنانکه تو گفتی - طائفه حسد
 بردند - و بخیانتم منسوب کردند* و ملک دامنِ مُلکه در کشفِ حقیقتِ آن
 استقصا نفرمود - و یارانِ قدیم و دوستانِ صمیم از کلمه حق خاموش گردیدند -
 و صحبتِ دیرینه فراموش کردند* قطعه

نه بینی که پیشِ خداوندِ جاه | ستایش کنان دست بر سر نهند*
 و گروزگارِش در آرد ز پای | همه عالمش پای بر سر نهند*
 فی الجمله بانواعِ عقوبتِ مُبتلا بودم - تا درین هفته - که مژده سلامتِ حجاج برسد -
 از بندِ گرانم خلاص دادند* گفتم موعظه من قبول نکردی - که گفتم - تلِ پادشاهان
 چون سفرِ ریاست سودمند و خطرناک - یا گنجِ برگیری یا در تلاطمِ امواجِ بحیری*
 بیت

یا دُرْ بهر دو دست کند خواجه در کنار | یا موجِ روزی افگندش مُرده بر کنار*
 مصلحت ندیدم ازین بیشِ ریشِ درونش بناخنِ ملامت خراشیدن - و نمک
 پاشیدن* بدین دو بیت اختصار کردم* قطعه

ندانستی که بینی بند بر پای | چو در گوشت نیامد پندِ مردم*
 دگر ره گر نداری طاقتِ نیش | مکن انگشت در سوراخِ کُردم*

حکایت ۱۷

تنی چند در صحبتِ من بودند - ظاهرِ ایشان بصلاح آراسته و باطن بفلاح
 پیراسته* یکی از بزرگان در حقِ این طائفه حسنِ ظنّ بلیغ داشت - و اداری

و لیکن متعندان در کمینند - و مدعیان گوشه نشین - اگر آنچه حُسنِ سیرتِ
تُست بخلاف آن تقریر کنند - در معرضِ خطابِ پادشاهِ اُفتی - در آن حالتِ کِرا
مجالِ مقال باشد - پس مصلحتِ آن می بینم که مُلکِ قناعت را حراست
کُنی - و ترکِ ریاست گوئی - که عاقلان گفته اند - بیت

بدریا در منافعِ بیشمارست | وگر خواهی سلامت - بر کنارست *

رفیق چون این سخن بشنید - بهم برآمد - و روی در هم کشید - و سخنانِ رنجش
آمیز گفتن گرفت - که این چه عقل است و کفایت و فهم و درایت - و قولِ
حکما درست آمد - که گفته اند - دوستان در زندان بکار آیند - که بر سفره همه
دشمنان دوست نمایند * قطعه

دوستِ مشمار آن که در نعمت زند | لافِ یاری و برادر خواندگی *

دوست آن دانم که گیرد دستِ دوست | در پریشان حالی و درماندگی *
دیدم که متغیر میشود - و نصیحتِ من بتعرض میشوند * بنزدیکِ صاحبِ دیوان
رفتم - بسابقه معرفتی که در میان ما بود صورتِ حالش بگفتم - و اهلیت و
استحقاقش بیان کردم - تا بکاری مختصرش نصب کردند * روزی چند برآمد
لطفِ طبعش را بدیدند - و حسنِ تدبیرش بپسندیدند * کارش از آن درگذشت
و بمرتبه و الاثر از آن متمکن گشت - و همچنین نجمِ سعادتش در ترقی بود - تا
باوج ارادت رسید - و مقربِ حضرتِ سلطان گشت - و مُشار الیه بالبنان و معتمد
علیه عند الاعیان شد * بر سلامتِ حالش شادمانی کردم و گفتم بیت

ز کار بسته میندیش و دل شکسته مدار |

که آبِ چشمه حیوان درون تاریکیست *

بیت

الا لا تحزننِ اِخا البلیة | فلیرحمن الطّاف حَقِیة *

به بین آن بی حمیت را که هرگز نخواهد دید رویِ نیکِ بختی *

تن آسانی گزیند خویشتن را | زن و فرزند بگذارد بسختی *

و در علم محاسبه چنانکه معلومست چیزی دانم * اگر بمعونت شما جهتی

معین گردد که موجب جمعیتِ خاطر باشد - بقیهٔ عمر از عهدهٔ شکرِ آن

بیرون نتوانم آمد * گفتم ای برادرِ عملِ پادشاهان دو طرف دارد - امیدِ نان و

بیمِ جان - و خلافِ رأیِ خردمندانست بامیدِ نان در بیمِ جان افتادن * قطعه

کس نباید بخانهٔ درویش | که خراجِ زمین و باغِ بده *

یا بتشویشِ غصهٔ راضی شو | یا جگر بند پیشِ زاغِ بده *

گفت این سخن موافقِ حالِ من نگفتی - و جوابِ سؤالِ من نیاوردی - نشنیده

که گفته اند - هر که خیانتِ نوزد دستش از حسابِ نلزد * بیت

راستی موجبِ رضایِ خداست | کس ندیدم که گم شد از رهِ راست *

و حکما گفته اند - چهار کس از چهار کس بجان آیند - حرامی از سلطان - و دزد

از پاسبان - و فاسق از غماز - و روسپی از محبتسب - آنرا که حسابِ پاکست از

محاسبه چه پاکست * قطعه

مکن فرخِ روی در عمل اگر خواهی | که وقتِ رفعِ تو باشد مجالِ دشمنِ تنگ *

توپاک باش و مدارایِ برادر از کس پاک | زنند جامهٔ ناپاکِ گازرانِ برسنگ *

گفتم حکایتِ آن رُویهٔ مناسبِ حالِ تُست که دیدندش گریزان و افتان و

خیزان میرفت * کسی گفتش - چه آفتست که موجبِ چندینِ مخافتست * گفت

شنیده‌ام که شتران را بسخره میگیرند * گفتند - ای سقیه شتر را با توجه مناسبست

و ترا با او چه مشابهت * گفت خاموش - اگر حاسدان بغرض گویند - که این

نیز شتر بچه است و گرفتار آیم - کرا غمِ تخلصِ من باشد - و تا تریاق از عراق

آورده شود مار گزیده مرده بود * ترا همچنان فضل است و دیانت و تقوی و امانت -

هُمّای بر همه مرغان از آن شَرَف دارد | که اُسْتُخوان خورد و طائری نیازارد *

مثل

سیاه گوش را گفتند - ترا ملازمتِ شیر بچه سبب اختیار افتاد * گفت - تا
فصلهٔ صیدش میخورم - و از شرِ دشمنان در پناهِ صولتش زندگانی میکنم * گفتند -
اکنون که بظَلِ حمایتش در آمدی - و بشکر نعمتش اعتراف کردی - چرا نزدیکتر
نیایی تا در حلقهٔ خاصانیت در آورد - و از بندگانِ مُخلصانیت شمارد * گفت -
همچنان از بطشِ وی ایمن نیستم *

بیت

اگر صد سال گبر آتش فروزد | چو یکدم اندران افتد بسوزد *

گاه افتد که ندیمِ حضرتِ سلطان زر بیابد - و گاه باشد که سرش برود - و حکما
گفته اند که از تلَوَنِ طبعِ پادشاهان پُر حذر باید بود - که وقتی بسلامی برنجند
و گاهی بدشنامی خلعت دهند - و گفته اند - که ظرافت بسیار هنرِ ندیمان است
و عیبِ حکیمان *

بیت

تو بر سرِ قدرِ خویش میباش و وقار | بازی و ظرافت بندیمان بگذار *

حکایت ۱۶

یکی از رفیقان شکایتِ روزگارِ نامساعد بنزدیکِ من آورد و گفت - کفافِ
اندک دارم و عیالِ بسیار - و طاقتِ بارِ فاقه نمی آرم - و بارها در دلم می آید
که باقلیمی دیگر نقل کنم تا بهر صفتِ زندگانی کرده آید - و کسی را بر نیک و بدِ
من اطلاع نباشد *

بیت

بس گرسنه خفت و کس ندانست که کیست |

بس جان بلب آمد که برو کس نگریست *

*he came to the point
i.e. he parted*

باز از شماتِ اعدا می اندیشم که بطعنه در قنای من بخندند - و سعی مرا
در حقِ عیالِ بر عدمِ مروتِ حمل کنند - و گویند *

قطعه

حکایت ۱۴

یکی از پادشاهان پیشین در رعایت مملکت مُستی کردی - و لشکر بسختی داشتی - قصارا چون دشمن صعب روی نمود - همه پشت بدادند و روی بگریز نهادند *

as a matter / course

چو دارند گنج از سپاهی دریغ | دریغ آیدش دست بُردن به تیغ *
 چه مردی کند در صفِ کارزار | که دستش تهی باشد از روزگار *
 یکی از آنان که با من دوستی داشت - ملامتش کردم - و گفتم - دوست و ناسپاس و سفله و نا حق شناس که باندک تغییر حال از مخدوم قدیم برگردد - و حقوقِ نعمتِ سالها در نوردد * گفت - اگر بگویم معذور داری - شاید که اسیم بی جو بود و نمودزین در گرو * سلطان که بزر با سپاهی بخیلی کند - با او بجان جوانمردی نتوان کرد *

غدر کردند
acted treacherously

ز رده مرد سپاهی را تا سر بنهد | و گرش زر ندهی سر بنهد در عالم *

بیت

إِذَا شَبَّحَ الْكَمِيَّ يَصُولُ بَطْشًا | وَ خَاوِيَ الْبَطْنَ يَبْطُشُ بِالْفِرَارِ *

حکایت ۱۵

یکی از وزرا معزول شده بحلقه درویشان در آمد - و برکت صحبت ایشان در وی اثر کرد - و جمعیتِ خاطرش دست داد * ملک بار دیگر با وی دل خوش کرد - و عملش فرمود * قبول نکرد - و گفت - معزولی به که مشغولی * رباعی
 آنان که بگنج عافیت بنشستند | دندانِ سگ و دهانِ مردم بستند *
 کاغذ بدریدند و قلم بشکستند | از دست و زبان حرف گیران رستند *
 ملک گفت - هر آئینه ما را خردمند کافی باید - که تدبیر مملکت را شاید *
 گفت نشان خردمند کافی آنست که بچنین کارها تن در ندهد *

بیت

و سورتِ پادشاهان پُر حذر باید بود - که غالبِ همتِ ایشان بر معظمتِ امور
مملکتِ متعلّق باشد - و تحمّلِ ازدحامِ عوامِ نکنند - گاهی بسلاهی برنجند - و
وقتی بدشنامی خلعت دهند *

مثنوی

حرامش بودِ نعمتِ پادشاه | که هنگامِ فرصت ندارد نگاه *
مَجَالِ سخن تا نبینی به پیش | به بیهوده گفتن میرِ قَدَرِ خویش *
ملک گفت این گدایی شوخ چشمِ مبتدرا که چندین نعمت باندک مدت
بر انداخت برانید - که خزینۀ بیت المال لقمۀ مساکینست نه طعمۀ اخوان
الشیاطین *

بیت

ابلهی کو روزِ روشن شمعِ کافوری نهد |
زود باشد - کش بشب روغن نباشد در چراغ *
یکی از وزرای ناصح گفت - ای خداوند روی زمین - مصلحت آن می بینم که
چنین کسانرا وجهِ کفاف بتفاریقِ مجری باید داشت تا در نَفَقَه اسراف نکنند *
اما آنچه فرمودی از زجر و منع مناسبِ سیرت اربابِ همت نیست * یکی را
بلطف امیدوار گردانیدن و باز بنومیدی خسته خاطر گردانیدن لائقِ اهلِ مروت
نباشد *

بیت

بروی خود در اطعام باز نتوان کرد | چو باز شد - بدُرُشتی فراز نتوان کرد *

بیت

مُرسِ جانی پَرَد که چینه بود | نه بجائی رَوَد که چي نبود *

قطعه

کس نبیند که تشنگانِ حجاز | بلبِ آبِ شور گرد آیند *
هر گجا چشمه بود شیرین | مردم و مُرس و مور گرد آیند *

Hardy (idg)

Hijaz the province of
Arabia in which are
Mekka & Medina

چه دعاست * گفت این دعای خیرست ترا و جملهٔ مسلمانان را * گفت
چگونه - گفت - اگر بمیری خلق از عذابِ تو برهند و تو از گناهان * مشنوی
ای زبردستِ زبردست آزار ا گرم تا گي بماند این بازار *
بچه کار آیدت جهان داری ا مُردنت به که مردم آزاری *

حکایت ۱۲

یکی از ملوکِ بی انصاف پارسائی را گفت - از عبادتِها کدام فاضلترست * گفت -
ترا خوابِ نیم روز - تا در آن یک نفسِ خلق را نیازاری * قطعه
ظالمی را خفته دیدم نیم روز ا گفتم این فتنه است خوابش بُرده به *
آنکه خوابش بهتر از بیدار بست ا آنچنان بد زندگانی مُرده به *

حکایت ۱۳

یکی از ملوک را شنیدم - که شبی در عشرت روز کرده بود - و در پایانِ مستی
میگفت *

بیت

مارا بجهان خوشتر ازین یکدم نیست ا کز نیک و بد اندیشه و از کس غم نیست *
درویشی برهنه بیرون بسرما خفته بود - بشنید و گفت * بیت
ای آنکه باقبالِ تو در عالم نیست ا گیرم که غمت نیست غمِ ما هم نیست *
ملک را این کلام خوش آمد * صَرَّ هزار دینار از روزن بیرون داشت - و
گفت - ای درویش دامنِ بدار * گفت دامن از گُجا آرم که جامه ندارم *
پادشاه را رحمت زیاده گشت - خلعتی بر آن مزید کرد - و پیشش فرستاد *
درویش آن نقدهارا باندک مدّت بخورد و تلف کرد و باز آمد * بیت
قرار بر کفِ آزادگان نگیرد مال ا نه صبر در دلِ عاشق نه آب در غریبِال *
در حالتی که ملک را پروای او نبود حالش بگفتند * ملک بهم بر آمد و روی در
هم کشید * و از اینجا ست که گفته اند اصحابِ فطنت و خبرت - که از حدّت

سردست *like the fingers: illusion to game of paauja in which two people sit each others hands, with fingers between fingers, the one trying to twist the hand of the other.*

۲۳

باب اول - در سیرت پادشاهان

يکي از ملوکِ عرب که به بي انصافي معروف بود بزيارت آمد - و نماز گذارد -
و حاجت خواست *

بيت

درويش و غني بنده اين خاكِ درند | آنان که غني ترند مُحتاج ترند *
آنگاه روي بمن کرد - و گفت - از آنجا که همتِ درويشان است و صدقِ معامله
ايشان توجه خاطر همراه من کنيد که از دشمنِ صعب انديشناکم * گفتمش - بر
رعيتِ ضعيف رحمت کن تا از دشمنِ قويِ زحمت نه بيني *

نظم

ببازوانِ توانا و قوتِ سردست | *

خطاست پنجهٔ مسکينِ ناتوان بشکست *

نترسد آن که بر افتادگان نبخشاید |

که گر ز پاي در آيد کسش نگیرد دست *

هر آن که تخمِ بدی کشت و چشمِ نيکي داشت |

دماغِ بيهده پُخت و خيالِ باطل بست *

ز گوشِ پنبه برون آر و دادِ خلق بده |

و گر تو مي ندهي داد - روزِ دادي هست *

مثنوي

بني آدم اعضا يکديگرند | که در آفرينش ز يک جوهرند *

چو عضوي ببرد آورد روزگار | دگر عضوهارا نماند قرار *

تو کز محنتِ ديگران بي غمي | نشايد که نامت نهند آدمي *

حکایت ۱۱

درويشي مستجاب الدعوه در بغداد پديد آمد * حجاج بن يوسف بخواندش - و
گفت مرا دعاي خير کن * گفت - خدايا جانِش بستان * گفت - از بهر خدا اين

+ the oriental practice
of plugging the ear with cotton
to keep out the cold
: "don't be deaf to
the people's cry for justice"

"should give thee
the name of man"

گفت خطائی معلوم نکردم - ولیکن دیدم که مهابتِ من در دلِ ایشان بیگرانست
و بر عهدِ من اعتمادِ کَلّی ندارند - ترسیدم که از بیمِ گزندِ خویش قصدِ هلاکِ
من کنند - پس قولِ حکما را کار بستم که گفته اند * قطعه

از آن کز تو ترسد بترس ای حکیم | و گر با چو او صد بر آئی بجنگ *
نه بینی که چون گریه عاجز شود | بر آرد بچنگال چشمِ پلنگ *
از آن مار بر پایِ راحی زند | که ترسد سرش را بگوید بسنگ *

حکایت ۹

یکی از ملوکِ عرب رنجور بود در حالتِ پیری - امید از زندگانی قطع کرده *
ناگاه سوارِی از در در آمد و گفت بشارتِ بادِ مرُثرا که فلان قلعه را بدولتِ
خداوندی کشادیم - و دشمنان را اسیر گرفتیم و سپاه و رعیتِ آن طَرَفِ بجمُلگی
مُطیعِ فرمان شدند * چون این سخن بشنید نفسی سرد بر آورد - و گفت - این
مژده مرا نیست - دشمنانم را ست یعنی وارثانِ ملک را *

قطعه

۱۴. ۱۵. ۱۶. ۱۷. ۱۸. ۱۹. ۲۰. ۲۱. ۲۲. ۲۳. ۲۴. ۲۵. ۲۶. ۲۷. ۲۸. ۲۹. ۳۰. ۳۱. ۳۲. ۳۳. ۳۴. ۳۵. ۳۶. ۳۷. ۳۸. ۳۹. ۴۰. ۴۱. ۴۲. ۴۳. ۴۴. ۴۵. ۴۶. ۴۷. ۴۸. ۴۹. ۵۰. ۵۱. ۵۲. ۵۳. ۵۴. ۵۵. ۵۶. ۵۷. ۵۸. ۵۹. ۶۰. ۶۱. ۶۲. ۶۳. ۶۴. ۶۵. ۶۶. ۶۷. ۶۸. ۶۹. ۷۰. ۷۱. ۷۲. ۷۳. ۷۴. ۷۵. ۷۶. ۷۷. ۷۸. ۷۹. ۸۰. ۸۱. ۸۲. ۸۳. ۸۴. ۸۵. ۸۶. ۸۷. ۸۸. ۸۹. ۹۰. ۹۱. ۹۲. ۹۳. ۹۴. ۹۵. ۹۶. ۹۷. ۹۸. ۹۹. ۱۰۰.

درین امید بسر شد - درِیغِ عمرِ عزیز | که آنچه دِلَم است از دَرَم فراز آید *
امید بسته بر آمد ولی چه فائده ز آنک | امید نیست که عمرِ گذشته باز آید *

قطعه

کوسِ رحلتِ بکوفتِ دستِ آجل | ای دو چشمِ وداعِ سر بکنید *
ای کفِ دستِ و ساعدِ و بازو | همه تودیعِ یکدیگر بکنید *
بر من اوفتاده دشمن کام | آخر ای دوستانِ گذر بکنید *
روزگارم بشد بنادانی | من نکردم - شما حذر بکنید *

حکایت ۱۰

سالی بر بالینِ تربتِ یحیی پیغمبر علیه السلام معتکف بودم - در جامعِ دمشق *

قطعه

پادشاهی کو روا دارد بستم بر زیر دست ا
دوستدارش روز سختی دشمن زور آورست *
با رعیت صلح کن و ز جنگِ خصم ایمن نشین ا
زان که شاهنشاه عادل را رعیت لشکرست *

حکایت ۷

پادشاهی باغلامی عجمی در کشتی نشسته بود * غلام هرگز دریا ندیده - و محنت
کشتی نیازموده - گریه و زاری آغاز نهاد - و لرزه بر اندامش افتاد * چندانکه
ملاطفت کردند - آرام نگرفت * ملک را عیش از او منعص شد - چاره ندانست *
حکیمی در آن کشتی بود - ملک را گفت اگر فرمائی - من او را خاموش گردانم *
پادشاه گفت غایت لطف باشد * حکیم فرمود تا غلام را بدریا انداختند - باری
چند غوطه بخورد * مویش بگرفتند و سوی کشتی آوردند * بهر دو دست در
سُکَن کشتی در آویخت * چون ساعتی برآمد - بگوشه بنشست - و قرار گرفت *
ملک را پسندیده آمد و گفت - اندرین چه حکمتست * گفت - اول محنت
غرق شدن نچشیده بود - قدر سلامت کشتی نمیدانست - همچنین قدر عافیت
کسی داند که بمصیبتی گرفتار آید * قطعه

ای سیرترانِ جوین خوش ننماید | معشوقِ منست آن که بنزدیکِ تو زشتست *
حورانِ بهشتی را دوزخ بود اعراف | از دوزخیان پرس که اعراف بهشتست *

بیت

فرقت میانِ آن که یارش در بر | با آن که دو چشم انتظارش بر در *

حکایت ۸

هرمز تاجدار را گفتند - که از وزیران پدر چه خطا دیدی - کد بند فرمودی *

حکایت ۲

یکی از ملوکِ عجم را حکایت کنند - که دستِ تطاولِ بمالِ رعیتِ دراز کرده بود - و جور و اذیت آغاز - تا بحدّی که خلق از مکائدِ ظلمش بجان آمده بودند - و از کُربتِ جَورش راهِ عُربتِ گرفتند * چون رعیت کم شد - و ارتفاعِ ولایت نقصان پذیرفت - خزینه تهی ماند - و دشمنان از هر طرف زور آوردند * قطعه هر که فریادِ رسِ روزِ مصیبت خواهد ا گو - در ایامِ سلامت بجوانمردی کوش * بنده حلقه بگوشِ ارِ ننوازی برود | لطف کن لطف - که بیگانه شود حلقه بگوش * باری در مجلسِ او کتابِ شاهنامه همی خواندند در زوالِ مملکتِ نَحاک و عهدِ فریدون * وزیرِ ملک را پرسید - که فریدون گنج و حشم نداشت - مُلک چه گونه برو مقرر شد * گفت - خلّقی بتعصّب برو گرد آمدند - و تقویت کردند - پادشاهی یافت * وزیر گفت - ای ملک - چون گرد آمدنِ مردم موجبِ پادشاهیست - تو هر خلق را چرا پریشان میکنی - مگر سرِ پادشاهی نداری * بیت همان به که لشکر بجان پروری | که سلطان بلشکر کند سروری * ملک گفت - موجبِ گرد آمدنِ سپاه و رعیت چیست * گفت پادشاه را کرم باید - تا برو گرد آیند - و رحمت تا در سایه دولتش ایمن نشینند - و ترا ازین هردو یکی نیست *

مثنوی

نکند جور پیمشه سلطانی | که نیاید ز گرگ چوپانی *
پادشاهی که طرحِ ظلم فگند | پای دیوارِ ملکِ خویش بکند *
ملک را پندِ وزیرِ ناصح موافقِ طبع نیامد - بند فرمود و بزندانِش فرستاد - مدّتی بر نیامده بود که بنی عمّ سلطان بمنازعت برخاستند - و مُلکِ پدر خواستند - قومی که از دستِ تطاولِ او بجان آمده بودند و پریشان شده بر ایشان گرد آمدند - و تقویت کردند - تا ملک از تصرفش بدر رفت *

with a ring in
his ear (badge
of slavery)

the first
death

شمشیر نیک ز آهن بد چون کند کسی | ناکس بتریت نشود ای حکیم کس*
 باران که در لطافت طبعش خلاف نیست | در باغ لاله روید و در شوره بوم خس*
 زمین شور سنبُل بر نیارد | درو تخم عمل ضائع مگردان*
 نکویی با بدان کردن چنانست | که بد کردن بجائی نیک مردان*

حکایت ۵

سرهنگ زاده را بر درِ سرای اُغلمش دیدم - که عقل و کیاستی و فهم و فراستی
 زائد الوصف داشت - هم از عهد خردی آثارِ بزرگی در ناصیه او پیدا و لمعان
 انوارِ زیرکی در جبینش مبین* بیت
 بالایی سرش ز هوشمندی | می تافت ستاره بلندی*
 فی الجمله مقبول نظر سلطان آمد - که جمال صورت و کمال معنی داشت - و
 حکما گفته اند - توانگری به نرسد نه به مال - و بزرگی بعقلست نه بسال* بیت
 کودکی که بعقل پیر بود | نزد اهل خرد کبیر بود*
 ابیانی جنس بر وی حسد بردند - بخیا نستی متهمش کردند* مصراع
 دشمن چه کند چون مهربان باشد دوست*
 ملک پرسید که موجب خصمی اینان در حق تو چیست* گفت در سایه
 دولت خداوندی دامِ مُلکه همگنان را راضی کردم - مگر حسود که راضی نمیشود
 الا بزوال نعمت من - دولت خداوندی باقی باد* نظام
 توانم آن که نیازم اندرون کسی | حسود را چه کنم - کوز خود بزیج درست*
 بمیر تا برهی ای حسود کین رنجیست | که از مشقت آن جز بمرگ نتوان رست*
 شور بختان بارزو خواهند | متبلان را زوال نعمت و جاه*
 گر نبیند بروز شیر چشم | چشمه آفتاب را چه گناه*
 راست خواهی - هزار چشم چنان | کور بهتر که آفتاب سیاه*

گیرد - که هنوز طفلست - و سیرت بغی و عناد آن گروه در نهب وی متمکن نشده - و در حدیثست مَا مِنْ مَوْلُودٍ إِلَّا وَ قَدْ يُوَلَّدُ عَلَي فِطْرَةِ الْإِسْلَامِ ثُمَّ أَبَوَاهُ يَهُودَانِهِ أَوْ يَنْصَرَانِهِ أَوْ يَمَجَّسَانِهِ * قطعه

با بدان یار گشت همسر لوط | خاندان نبوتش گم شد *

سگ اصحاب کهف روزی چند | پی نیکان گرفت و مردم شد *

این بگفت و طائفه از ندمای ملک با وی بشفاعت یار شدند - تا ملک از سر

خون او در گذشت - و گفت - بخشیدم اگر چه مصلحت ندیدم * رباعی

دانی که چه گفت زال با رستم گرد | دشمن نتوان حقیر و بیچاره شمرد *

دیدیم بسی آب ز سر چشمه خرد | چون بیشتر آمد شتر و بار ببرد *

فی الجملة وزیر پسر را بخانه برد و بنار و نعمت پیروید - و استاد ادیب را بتربیتش

نصب کرد - تا حسن خطاب و رد جواب و سائر آداب خدمت ملوک او را

بیاموخت - تا در نظر همگنان پسندیده آمد - باری وزیر از حسن اخلاق او در

حضرت ملک میگفت - که تربیت عاقلان در وی اثر کرده - و جهل قدیم از

جبلت او بدر رفته * ملک از این سخن تبسم کرد و گفت * بیت

غذیت پدرنا و نشأت فیما | فمن انباک انک ابن ذئب *

اذا کان الطباع طباع سوء | فلیس بنافع ادب الادیب *

بیت

عاقبب گرگ زاده گرگ شود | گرچه با آدمی بزرگ شود *

سالی دو برین بر آمد - طائفه اوباش محلت در او پیوستند - و عقد اخوت

بستند - تا بوقت فرصت وزیر را با هر دو پسرش بکشت - و نعمت بیقیاس

برداشت و در مغاره دزدان بجای پدر بنشست - و عاصی شد * ملک دست

تحیر بدندان گرفت و گفت * نظم

to help surprise
the more (تو که بیشتر)

شبانگاه که دزدان باز آمدند سفر کرده و غنیمت آورده رخت بنهادند - و سلاح بکشادند * نخستین دشمنی که بر سر ایشان تاختن آورد خواب بود * چندانکه پاسی از شب بگذشت -

بیت

قرص خورشید در سیاهی شد | یونس اندر دهان ماهی شد

مردان دلاور از همین گاه بدر جستند - و دست یکان یکان بر پشت بستند * و بامدادان همه را بدرگاه ملک حاضر آوردند * ملک همگنان را اشارت بکشتن فرمود * اتفاقاً در آن میان جوانی بود - که میوه عنفوان شبانش نو رسیده - و سبزه گلستان عذارش نو دمیده * یکی از وزرا پایه تخت ملک را بوسه داد - و روی شفاعت بر زمین نهاد - و گفت - این پسر هنوز از باغ زندگانی بر نخورده و از ریعان جوانی تمتع نیافته - توقع بگرم و اخلاق خداوندی آنست - که ببخشیدن خون او بر بنده منت نهد * ملک روی از این سخن در هم کشید - و گفت *

بیت

foundation, origin

پرتو نیکان نگیرد هر که بنیادش بدست | تربیت ناهل را چون گردگان برگنبذست * نسل فساد اینان منقطع کردن اولیترست - و بیم و بنیاد ایشان بر آوردن بهتر - که آتش نشانند و اخگر گذاشتن و افعی کشتن و بچه نگاهداشتن کار خردمندان نیست *

قطعه

ابراگر آب زندگی بارد | هرگز از شاخ بید بر نخوری *

با فرومایه روزگار میر | کر نی بویا شکر نخوری *

association

وزیر این سخن بشنید - طوعاً و کرهاً به پسندید - و بر حسن رأی ملک آفرین خواند - و گفت آنچه خداوند دام ملکه فرمود عین صوابست - اما اگر در سلک بدان تربیت یافتی طبیعت ایشان گرفتی - و یکی از ایشان شدی * لیکن بنده امیدوارست - که بصحبت صالحان تربیت پذیرد - و خوی خردمندان

طعامش کردند* خواهرش از غره بدید- و در چپه برهم زد* پسر بفرست دریافت
و دست از طعام باز کشید و گفت- محالست که هنرمندان بمیرند و بی هنران
جای ایشان گیرند*

بیت

کس نیاید بزیر سایه بوم | و ره‌ما از جهان شود معدوم*

پدر را ازین حال آگهی دادند* برادرانش را بخواند و هر یک را بواجبی گوشمالی
داد* پس هر یکی را از اطراف بلاد حصه معین کرد تا فتنه بنشست و نزاع
برخواست* که گفته اند ده درویش در گلیمی بخسپند و دو پادشاه در اقلیمی
نگنجند*

قطعه

نیم نانی گر خورد مردِ خدای | بذلِ درویشان کند نیمِ دگر*
هفت اقلیم آر بگیرد پادشاه | همچنان در بندِ اقلیمی دگر*

حکایت ۴

طائفه دزدانِ عرب بر سر کوهی نشسته بودند - و منفذِ کاروان بسته - و رعیتِ
بلدان از مکائد ایشان مرعوب - و لشکرِ سلطان مغلوب - بحکمِ آنکه ملایِ منیع
از قلّه کوهی بدست آورده بودند - و ملجا و ماوای خود ساخته* مدبرانِ ممالکِ
آن طرف در دفعِ مضرتِ ایشان مشورت کردند - که اگر این طائفه برین نسق
روزگاری مداومت نمایند مقاومت ممتنع گردد* مشنوی

درختی که اکنون گرفتست پای | به نیروی شخصی بر آید ز جای*

وگر همچنان روزگاری هلی | بگردنش از بیخ بر نگسلی*

سر چشمه شاید گرفتن ببیل | چو پُر شد نشاید گذشتن ببیل*

سخن برین مقرر شد - که یکی را بتجسس ایشان برگماشتند - و فرصت نگاه می
داشتند تا وقتی که بر سر قومی رانده بودند - و مقام خالی مانده* تنی چند از
مردانِ واقعه دیده و جنگ آزمود را بفرستادند - تا در شعبِ جبل پنهان شدند*

generally consists
of two small or half forms
meeting together in the
centre of the aperture.

frontier provinces,
lying at a distance from
the seat of government.

cannot be contained

upon a tribe

قطعه

آن شنیدی که لاغر دانا | گفت روزی بابلهی فربه *
اسب تازی اگر ضعیف بود | همچنان از طوبله خربه *
پدر بخندید - و ارکان دولت به پسندیدند - و برادران بجان رنجیدند * نظم
تا مرد سخن نگفته باشد | عیب و هنرش نهفته باشد *
هر بیشه گمان مبر که خالیست | شاید که پلنگ خفته باشد *
شنیدم که ملک را در آن مدت دشمنی صعب روی نمود * چون هر دو لشکر
روی بهم آوردند - اول کسیکه اسب در میدان جهانید آن پسر بود و می گفت *

قطعه

آن نه من باشم که روز جنگ بینی پشت من |
این منم کاندلر میان خاک و خون بینی سرب *
آنکه جنگ آرد بخون خویش بازی میکند |
روز میدان آنکه بگریزد بخون لشکری *
این بگفت - و بر سپاه دشمن زد - تنی چند از مردان کاری بینداخت - چون
پیش پدر آمد زمین خدمت ببوسید و گفت * قطعه
ای که شخص منت حقیر نمود | تا درشتی هنر نه پنداری *
اسب لاغر میان بکار آید | روز میدان نه گاو پرواری *
آورده اند که سپاه دشمن بقیاس بود - و اینان اندک * جماعتی آهنگ گریز
کردند - پسر نعره زد و گفت - ای مردان بکوشید تا جامه زنان نپوشید * سواران را
بگفتن او تهوور زیاده گشت و بیکبار حمله بردند * شنیدم که در آن روز بردشمن
ظفر یافتند * ملک سرو چشمش ببوسید - و در کنارش گرفت و هر روزش نظر
بیش می کرد - تا ولّی عهد خویش گردانید * برادرانش حسد بردند - و زهر در

one who fights only with
his own life, one who plays
the coward's trick of
the whole army.

تاکت کار
صافن
(Turkish conversation)

بابِ اول - در سیرتِ پادشاهان

این لطیفه بر طاقِ آیوان فریدون نوشته بود *

مثنوی

جهان ای برادرِ نماند بکس | دل اندر جهان آفرین بند و بس *
 مکن تکیه بر ملک دنیا و پشت | که بسیار کس چون تو پرورد و کُشت *
 چو آهنگِ رفتن کند جانِ پاک | چه بر تخت مُردن چه بر رویِ خاک *

حکایت ۲

یکی از ملوکِ خراسان سلطان محمود سُبُکْتِگین را بخواب دید بعد از وفاتِ او
 صد سال - که جمله وجود او ریخته بود و خاک شده - مگر چشمانش که در
 چشم خانه همی گردیدند * سائر حکما از تاویلِ آن خواب عاجز ماندند مگر
 درویشی که تعبیرِ آن بجای آورد و گفت - هنوز چشمش نگرانست که مُلکش
 با دگرانست *

نظم

بس نامور که زیر زمین دفن کرده اند | کز هستیش بروی زمین یکتا نشان نماند *
 و آن پیر لاشه را که سپردند زیر خاک | خاکش چنان بخورد کز اسخوان نماند *
 زنده ست نامِ فرخِ نوشیروان بعدل | گرچه بسی گذشت که نوشیروان نماند *
 خیری کن ای عزیز و غنیمت شمار عمر | زان پیشتر که بانگ بر آید فلان نماند *

حکایت ۳

ملک زاده را شنیدم که کوتاه قد و حقیر بود - و دیگر برادرانش بلند بالا و خوبرو *
 باری پدرش بکراهیت و استخفاف دروئی نظر کرد * پسر بفراسست دریافت و
 گفت - ای پدر کوتاه خردمند به از نادان بلند * نه هر چه بقامت مهتر بقیمت
 بهتر * الْشَّاءُ نَظِيفَةٌ وَالْقِیلُ جِيفَةٌ * بیت

اقل جبالِ الارضِ طُورِ وَاِنَّهٗ | لاَ عَظَمَ عِنْدَ اللّٰهِ قَدْرًا وَمَنْزِلًا *

Faridun the 7th King
of the 1st or Pesholadian
dynasty.

Supposed to be back

AD 497-1030
Sultan M. (son of) S

resign

* on living

is about me?

but it is not living

بابِ اول

در سیرتِ پادشاهان {^{habits}_{disposition}}

حکایت ۱

پادشاهی را شنیدم که بگشتنِ اسیری اشارت کرد * بیچاره در حالتِ نومیدی
 بزبانی که داشت ملک را دشنام دادن گرفت و سقط گُفتن - که گفته اند * قول
 هر که دست از جان بشوید | هر چه در دل دارد بگوید *

بیت

اذا يئسَ الانسانُ طالَ لِسَانُهُ | كَسْتَوْرَ مَعْلُوبٍ يَصُولُ عَلَي الكَلْبِ *

بیت

وقتِ ضرورتِ چو نماند گریز | دست بگیرد سرِ شمشیرِ تیز *

ملک پرسید - که چه میگوید * یکی از وزرایِ نیک محضر گفت - ای خداوند
 میگوید که و الكاظمين الغيظَ والعافين عن الناسِ و الله يُحِبُّ المحسنين * ملک را
 بروی رحمت آمد - و از سرِ خون او درگذشت * وزیرِ دیگر که فِد او بود گفت -
 ابنایِ جنسِ ما را نشاید که در حضرتِ پادشاهان جزِ برآستی سخن گویند * این
 شخص ملک را دشنام داد و نا سزا گفت * ملک روی از این سخن درهم کشید
 و گفت - مرا دروغِ وی پسندیده تر آمد از این راست که تو گفتی - که آنرا روی در
 مصلحت بود و این را بنابرِ خباثتی و خردمندان گفته اند - دروغِ مصلحت آمیز
 به از راستی فتنه انگیز *

بیت

دروغیکه حالِ دلت خوش کند | به از راستی کتِ مشوش کند *

+ هر که شاه آن کند که او گوید | حیف باشد که جزِ نکو گوید *

نظم

گرچه شاطر بود خروس بجنگ | چه زند پیش باز روئین چنگ *

گرچه شیراست در گرفتن موش | لیک موشست در مصاف پلنگ *

اما باعتمادِ سَعَتِ اخلاقِ بزرگان - که چشم از عوائبِ زیرستانِ بپوشند - و در
افشاءِ جرائمِ کهتران نکوشند - کلمه چند بر سیلِ اختصار از نوادر و امثال و اشعار
و حکایات و سیرِ ملوکِ ماضیه درین کتاب درج کردیم - و برخی از عمر گرانمایه
بروخرج * موجبِ تصنیفِ کتابِ گلستانِ این بود و بالله التوفیق * قطعه

بماند سالها این نظم و ترتیب | ز ما هر ذره خاك اُفتاده جایی *

غرضِ نقشیست کز ما باز ماند | که هستی را نمی بینم بقای *

مگر صاحبِ دلی روزی بر حُمت | کند در کارِ درویشان دعائی *

امعانِ نظر در ترتیبِ کتاب و تهذیبِ ابوابِ ایجازِ سخن مصلحت دید - تا این
روضه رعنا و حدیقه غلبا چون بهشت بهشت باب اتفاق افتاد - ازین سبب
که مختصر آمد - تا بملاّت نیجامد و الله الموفق لاتمامه *

باب اول در سیرتِ پادشاهان *	باب پنجم در عشق و جوانی *
باب دوم در اخلاقِ درویشان *	باب ششم در ضعف و پیری *
باب سیوم در فضیلتِ قناعت *	باب هفتم در تأثیرِ تربیت *
باب چهارم در فوائدِ خاموشی *	باب هشتم در آدابِ صحبت *

تاریخ کتاب

در آن مدت که مارا وقتِ خوش بود | ز هجرت شش صد و پنجاه و شش بود *

مراد ما نصیحت بود - گفتیم | حواله با خدا کردیم و رفتیم *

عذرِ تقصیرِ خدمت و موجبِ اختیارِ عزلت *

تقصیری و تقاعدي که در مواظبتِ خدمتِ بارگاهِ خداوندي ميرود - بنا بر آنست - که طائفه از حکماء هند در فضائلِ بزرجمهر سخن ميگفتند - و در آخر جز اين عيبش نتوانستند گفت که در سخن گفتن بطي است - يعني درنگِ بسيار ميکند و مُستمع را بسي منتظر بايد بود - تا وي تقريرِ سخن کند * بزرجمهر بشنيد و گفت اندیشه کردن که چه گويم به از پشيماني خوردن که چرا گفتم * مثنوي

سخندانِ پرورده پير کهن | بينديشد آنکه بگويد سخن *

مزن بي تأمل بگفتار دم | نکو گوي - گر دير گوئي چه غم *

بينديش و آنکه بر آور نفس | و زان پيش بس کن که گويند بس *

بَنطقِ آدمي بر ترست از دواب | دواب از تو به گر نگوئي صواب *

فکيف در نظر اعيان و بزرگانِ حضرتِ خداوندي - عزّ نصره - که مجمعِ اهلِ دل است - و مرکزِ علماء و مشايخ - اگر در سياقتِ سخن دليري کنم شوخي کرده باشم - و بضاعتِ مُزجاتِ حضرتِ عزيز آورده - و سبّه در بازارِ جوهريان جوي نيزد - و چراغِ پيش آفتابِ پرتوي ندارد - و مناره بلند در دامنِ کوهِ آلود پست نمايد *

مثنوي

هر که گردن بدعوي افرازد | دشمن از هر طرف برو تازد *

سعدی افتاده ايست آزاده | کس نيابد بچنگِ افتاده *

اول اندیشه و آنکهي گفتار | پاي پيش آمدست پس ديوار *

نخلبندم ولي نه در بوستان | شاهدم من ولي نه در کنعان *

لقمان حکيم را گفتند حکمت از که آموختي * گفت از نابينايان - که تا جاي

نه بينند پاي نه نهند - قَدَمُ الخروج قبل الولوج * مصراع

مرد پست بيازماي و آنکه زن کن *

امید هست که روی ملال در نکشد | ازین سخن - که گلستان نه جای دلشنگیست *
 علی الخصوص که دیباچه همایونش | بنام سعد ابو بکر سعد بن زنگیست *
 در مکارم اخلاق امیر عادل امیر فخر الدین ادام الله علوه *

دیگر عروس فکر من از بی جمالی سر بر نیارد - و دیده یأس از پشت پای خجالت
 بر ندارد - و در زمره صاحب دلان متجلی نشود - مگر آنکه که متحلی گردد بزبور
 قبول امیر کبیر - عامل - عادل - مؤید - مظفر - منصور - ظمیر سریر سلطنت - مشیر
 تدبیر مملکت - کف الفقراء - ملاذ الغرباء - مرتی الفضلاء - محب الانقیاء - غیاث
 الاسلام والمسلمین - عمدة الملوک والسلاطین - ابو بکر بن ابی نصر - اطل الله عمره -
 واجل قدره - و شرح صدره - و ضاعف اجره که ممدوح اکابر آفاقت و مجموعه
 مکارم اخلاق *

بیت

هر که در سایه عنایت اوست | گنہش طاعتست و دشمن دوست *
 بر هر یک از سائر بندگان و حوashi خدمتگاران خدمتی معین است - که اگر در
 ادای برخی از آن تهاون و تکاسل روا دارند - هر آینه در معرض خطاب آیند - و
 در محال عتاب - مگر طائفه درویشان - که شکر نعمت بزرگان بر ایشان واجب
 است - و ذکر جمیل و دعای خیر بر هگنان فرض - و ادای چنین خدمتی در
 غیبت اولیترست از حضور - که این بتصنع نزدیکست و آن از تکلف دور *
 باجابت مقرون باد *

نظم

پشت دوتای فلک راست شد از حرمتی | تا چو تو فرزند زاد مادر ایام را *
 حکمت محض است - اگر لطف جهان آفرین | خاص کند بنده مصلحت عام را *
 دولت جاوید یافت هر که نکو نام زیست | کر عقبش ذکر خبر زنده کند نام را *
 وصف ترا گر کند و نکند اهل فضل | حاجت مشاطه نیست روی دلارام را *

بامدادان که خاطر باز آمدن بر رای نشستن غالب آمد - دیدمش دامنی پُر
از گل و ریحان و سنبل و زیمُرن فراهم آورده - و عزیمت شهر کرده * گفتم گل
بوستان را چنانکه دانی بقای و عهد گلستان را وفائی نباشد - و حکما گفته اند هرچه
دیر نباید دلبستگی را نشاید - گفتا پس طریق چیست * گفتم برای نزهت ناظران
و مُسحِت حاضران کتاب گلستان توانم تصنیف کردن که باد خزان را بر اوراق
او دست تطاول نباشد - و گردش زمان عیش ربیعش بطیش خریف مبدل نکند *

مثنوی

بچه کار آیدت ز گل طَبَقی | از گلستان من بَر و رقی *

گل همین پنج روز و شش باشد | وین گلستان همیشه خوش باشد *

حالی که من این بگفتم دامن گل بریخت - و در دامنم آویخت * که الکریم اذا
وَعَدَ وَفِي * فصلی در همان روز اتفاق بیاض افتاد - در حسن معاشرت و آداب
مجاورت - در لباسی که متکلمان را بکار آید و مترسلان را بلاغت افزاید * فی الجملة
هنوز از گل بوستان بقیتی مانده بود - که کتاب گلستان تمام شد - و تمام آنکه
شود بحقیقت - که پسندیده آید در بارگاه جهان پناه - سایه کردگار - پرتو لطف
پروردگار - خُداوند زمان - کَهفِ امان - المُوید من السماء - المنصور علی الاعداء -
عَصْد الدولة القاهرة - بِسراج المِلَّة الباهرة - جَمال الانام - مَنخَر الاسلام - سعد بن
اتابک الاعظم - شاهنشاه المعظم - مالک رقاب الامم - مولي ملوک العرب والعجم -
سلطان البر والبحر - وارث ملک سلیمان - مَظفر الدنيا والدين - ابو بکر بن سعد بن
زنگی ادام الله تعالی اقبالهما و جعل کل خیر مآلهما و بکرشمه لطف خداوندي
مطالعه فرماید *

نظم

گر التفات خداوندیش بیاراید | نگار خانه چینی و نقش ارژنگیست *

کفارتِ یمین سهل - و خلافِ راهِ صوابست و نقضِ رأیِ اُولیِ الالبابِ ذو الفقارِ
علی در نیام و زبانِ سعدی در کام * قطعه

زبان در دهانِ خردمند چیست | کلیدِ درِ گنجِ صاحبِ هنر *
چو در بسته باشد چه داند کسی | که جوهرِ فروشست یا شیشه‌گر *
قطعه

اگرچه پیش خردمند خاموشی ادبست | بوقتِ مصلحت آن به که در سخن کوشی *
دو چیز طیرهٔ عقلست - دم فرو بستن | بوقتِ گفتن و گفتن بوقتِ خاموشی *
فی الجملة زبان از مکالمهٔ او در کشیدن فتوت نپنداشتم و روی از محاورهٔ او
گردانیدن مروت ندانستم که یارِ موافق بود - و در ارادت صادق * بیت
چو جنگ آوری با کسی در ستیز | که از وی گزیرت بود یا گریز *
بحکمِ ضرورت سخن گفتیم - و تفرجِ کنان بیرون رفتیم در فصلِ ربیعی که صولت برد
آرمیده بود - و آوارِ دولتِ ورد رسیده * بیت

پیراهنِ سبز بر درختان | چون جامهٔ عیدِ نیکبختان
قطعه

اولِ اردی بهشت ماهِ جلالی | بلبلِ گوینده بر منابرِ قصبان *
بر گلِ سرخ از نمِ افتاده لالی | همچو عرق بر عذارِ شاهدِ غضبان *
شبی در بوستان با یکی از دوستان اتفاقِ مبیعت افتاد * موضعی خوش و خرم -
و درختانِ دلکش و درهم - گوئی خُردهٔ مینا بر خاکش ریخته است - و عقدِ ثریا
از تاکش در آویخته *
قطعه

روضهٔ ماءِ نهرها سلسال | دوحهٔ سَجْعِ طیرها موزون *
آن پُر از لاله‌های رنگارنگ | و بین پُر از میوه‌های گوناگون *
باد در سایهٔ درختانش | گسترانید فرشِ بوقلمون *

سکوت

silence

frivolity
laid down breath

گریکی زین چهار شد غالب | جان شیرین بر آید از قالب *
 لاجرم مرد عارف کامل | نهد بر حیات دنیا دل *
 نیک و بد چون همی باید مرد | خُشک آن کس که گوی نیکی بُرد *
 برگ عیشی بگور خویش فرست | کس نیارد ز پس - تو پیش فرست *
 عمر برفست و آفتاب تموز | اندکی مانده - خواجه غره هنوز *
 ای تبی دست رفته در بازار | ترسمت باز ناوری دستار *
 هر که مزروع خود خورد بخوید | وقت خرمنش خوشه باید چید *
 پند سعدی بگوش جان بشنو | ره چنین است - مرد باش - و برو *
 بعد از تأمل این معنی مصلحت چنان دیدم - که در نشیمن عزلت نشینم - و
 دامن از صحبت فراهم چینم - و دفتر از گفته‌های پریشان بشویم - و من بعد
 پریشان نگویم *

بیت

زبان بریده بکنجی نشسته صم و بکم | به از کسی که نباشد زبانش اندر حکم *
 تا یکی از دوستان که در کجاوه غم انیس من بودی - و در جرّه هم جلیس - برسم
 قدیم از در آمد * چندانکه نشاط مرغبت کرد - و بساط ملاعبت گسترد -
 جوابش نگفتم - و سر از زانوی تعبد بر نگرفتم * رنجیده بمن نگه کرد و گفت * قطعه
 کنونت که امکان گفتار هست | بگو ای برادر بلطف و خوشی *
 که فردا چو پیک اجل در رسد | بحکم ضرورت زبان در کشی *
 یکی از متعلقان منش بر حسب این واقعه مطلع گردانید - که فلان عزم کرده
 است - و نیت جزم آورده - که بقیّت عمر در دنیا معتکف نشیند - و خاموشی
 گزیند - تو نیز اگر توانی سر خویش گیر - و راهِ سجانبت پیش آر * گفتا - بعزت
 عظیم و صحبت قدیم که دم بر نیارم - و قدم بر ندارم - مگر آنکه که سخن گفته
 شود بر عادت مألوف و طریق معروف - که آزدن دل دوستان جهلست - و

چنان بود در عهدِ اوّل که دیدم | جهان پُرز آشوب و تشویش و تنگی*
چنین شد در ایّامِ سلطانِ عادل | اتابکِ ابو بکر بن سعد زنگی*

نظم

اقلیمِ پارس را غم از آسیبِ دهر نیست | تا بر سرش بود چو توئی سایه خدا*
امروز کس نشان ندهد در بسیطِ خاک | مانند آستانِ درت مأمنِ رضا*
بر تُست پاسِ خاطرِ بیچارگان - و شکرِ بر ما - و بر خدای جهان آفرین جزا*
یارب ز بادِ فتنه نگه دار خاکِ پارس | چندانکه خاک را بود و آب را بقا*

در سببِ تالیفِ کتابِ گلستان

شبی در ایّامِ گذشته تأمل میکردم - و بر عجزِ تلف کرده تأسف میخوردم - و سنگِ
سراجۀ دل را بالماسِ آبِ دیده می سَافتم - و این ابیات مناسبِ حالِ خود

مثنوی

می گفتم

هر دم از عمر میروند نفسی | چون نگه میکنم نماند بسی*
اب که پنجاه رفت و در خوابی | مگر این پنج روز دریایی*
خجل آنکس که رفت و کار نساخت | کوسِ رحلت زدند و کار نساخت*
خوابِ نوشین بامدادِ رحیل | باز دارد پیاده را ز سبیل*
هر که آمد عمارتِ نو ساخت | رفت و منزل بدیگری پرداخت*
و آن دیگر بُخت همچنین هوسِ | وین عمارت بسر بُرد کسی*
یارِ نا پایدار دوست مدار | دوستی را نشاید این غدار*
مایه عیش آدمی شکمست | تا بتدریج میروند چه غمست*
گر ببندد چنانکه نکشاید | گر دل از عمر بر کند شاید*
ورکشاید چنانکه نتوان بست | گو بشو از حیاتِ دنیا دست*
چار طبعِ مخالف و سرکش | چند روزی بوند باهم خوش*

و ارادتِ صادق نموده * لا جرم کافهٔ انام از خواص و عوام بمحبت او گرائیده اند.

که الناسُ علي دين ملوکهم * رباعي

ز آنکه که ترا بر من مسکین نظرست | آثارم از آفتاب مشهورترست *

گر خود همه عیبهای بدین بنده درست | هر عیب که سلطان به پسندد هنرست *

نظم

گلی خوشبوی در حمامِ روزی | رسید از دست محبوبی بدستم *

بدو گفتم که مشکي يا عبري | که از بوی دلویز تو هستم *

بگفتا من گلی ناچیز بودم | ولیکن مدتی با گل نشستم *

کمالِ همنشین در من اثر کرد | و گرنه من همان خاکم که هستم *

اللهم متع المسلمين بطول حیاته | وَ ضَاعِفْ ثَوَابَ جَمِيلَه وَ حَسَنَاتَه *

و ارفع درجهٔ اودائِه و ولاتِه | و دهرِ علي اعدائِه و شَنَاتَه *

بما تلي في القرآن من آیاتِه | اللهم آمِنْ بَلَدُهُ وَ احْفَظْ وَلَدَهُ *

نظم

لقد سَعِدَ الدنيا به دَامَ سَعْدُهُ | وَ اَيَّدَ المولي بِالوِيَةِ النَصْرِ *

كذلك تنشأ لينة دَوَّرُهَا | وَ حُسْنُ نَبَاتِ الارضِ مِنْ كَرَمِ البَذْرِ *

ایزدِ تعالی و تقدسِ خطهٔ پاکِ شیراز را بهیبتِ حاکمانِ عادل و همتِ عالمانِ

عامل تا زمانِ قیامت در امان سلامت نگاه دارد *

ندانی که من در اقالیم غربت | چرا روزگاری بکردم درنگی *

برون رفتم از تنگِ ترکان که دیدم | جهان درهم افتاده چون موی زنگی *

همه آدمی زاده بودند لیکن | چو گرگان بخونخوارگی تیز چنگی *

درون مردمی چون ملکِ نیک محضر | برون لشکری چون هزاران جنگی *

چو باز آمدم کشور آسوده دیدم | پلنگان رها کرده خوی پلنگی *

بیت

کرم بین و لطفِ خداوندگار | گنه بنده کردست و او شرمسار*
 عاکفانِ کعبهٔ جلالش بتقصیرِ عبادتِ معترف که ما عبدناکِ حقِّ عبادتک و
 واصفانِ حلیهٔ جمالش بتحیرِ منسوب که ما عرفناکِ حقِّ معرفتک* قطعه
 گر کسی وصفِ او ز من پرسد | بی دل از بی نشان چه گوید باز*
 عاشقانِ کشتگانِ معشوقند | بر نیاید ز کشتگانِ آواز*

حکایت - یکی از صاحبانِ سرجمیبِ مراقبه فرو برده بود - و در بحرِ مکاشفه
 مستغرق شده - آنگاه که از آن حالت باز آمد یکی از دوستانِ او را بطریقِ انبساط
 گفت از آن بوستان که تو بودی ما را چه تحفهٔ کرامت آوردی - گفت بخاطر
 داشتم که چون بدرختِ گل برسم دامنی پُرکنم و هدیهٔ اصحاب را برم* چون
 بدرختِ گل رسیدم بوئی گلم چنان مست کرد که دامنم از دست برفت* نظم
 ای مرغِ سحرِ عشق ز پروانه بیاموز | کان سوخته را جان شد و آواز نیامد*
 این مدعیان در طلبش بی خبراند | کان را که خبر شد خبرش باز نیامد*
 ای برتر از خیال و قیاس و گمان و وهم | وز هرچه گفته اند - شنیدیم و خوانده ایم*
 مجلس تمام گشت و بی پایان رسید عمر | ما همچنان در اول وصفِ تو مانده ایم*
 ذکرِ محامدِ پادشاهِ اسلام خلد الله مُلکه*

ذکرِ جمیلِ سعدی که در افواهِ عوام افتاده - و صیتِ سُخنش که در بسیطِ زمین
 رفته - و قصبُ الحمیمِ حدیثش که همچو نیشکر می خورند - و رقعهُ مناشاتش که
 چون کاغذِ زر می بَرند - بر کمالِ فضل و بلاغتِ او حمل نتوان کرد - بلکه خداوند
 جهان و قطبِ دائرهٔ زمان - قائم مقامِ سلیمان - ناصرِ اهلِ ائمان - شاهنشادِ
 معظم - اتابکِ اعظم - مظفرالدنیا و الدین ابو بکر بن سعد بن زنگی - ظلّ الله فی
 ارضه ربّ الارض عنه راضِ بعینِ عنایت نظر کرده است - و تحسینِ بلیغ فرموده -

فَرَّاشِ بادِ صبارا گفت تا فرشِ زُهرْدینِ بگُسْتَرَد و دایه ابرِ بهارِیرا فرمود تا بَناتِ
نَبات را در مَهدِ زمینِ پیروَرَد - و درختان را بخلعتِ نوروزی قبايِ استمِرَق در بر
کرده و اطفالِ شاخ را بقدومِ موسمِ بهاری کلاهِ شگوفه بر سر نهاده و عصارهٔ نائی
بقدرتش از شهدِ فائق شده و تخمِ خُرمایِ بیمَنِ تربیتش نخلِ باسق گشته *

قطعه

ابرو باد و مه و خورشید و فلک در کارند | تاتو نانی بکف آری و بغفلت نخوری*
همه از بهرِ تو سرگشته و فرمان بردار | شرطِ انصاف نباشد که تو فرمان نبری*
در خبرست از سرورِ کائنات و مفخرِ موجودات و رحمتِ عالمیان و صفوتِ
آدمیان و تتمهٔ دورِ زمان احمدِ مجتبیٰ محمدِ مصطفیٰ صلی الله علیه و سلم

بیت

شَفِیعَ مَطاعِ نَبِیِّ کریم | قَسیمَ جَسیمَ بَسیمَ و سیمَ*

بیت

چه غم دیوارِ اَمّت را که باشد چون تو پشتیمان |
چه باک از موجِ بحرِ آن را که باشد نوحِ کشتیمان *

نظم

بَلِغِ العُلَیِّ بِکَمالِهِ | کَشَفِ الدُّجَیِّ بِجَمالِهِ*

حَسُنَتْ جَمیعِ خِصالِهِ | صَلُّوا عَلَیْهِ وَآلِهِ*

که هرگاه که یکی از بندگانِ گنهگارِ پَریشانِ روزگار دستِ انابتِ بامیدِ اجابت
بدرگاهِ حقِ جَلّ و علا بردارد - ایزدِ تعالی دروِي نظر نکند - بازش بخواند بازِ اعراض
کند - بازش بَشَضَرَع و زاری بخواند - حق سبحانه تعالی گوید یا ملائکَتي قد
استحییْتُ من عبدی و لیس له ربّ غیری فقد غفرتُ له یعنی دعوتش را اجابت
کردم و حاجتش را بر آوردم که از بسیاری دعا و زاری بنده شرم همیدارم *

preface

مَنْت خُدايِرا عَزَّو جَلَّ كِه طاعَتَش مُوجِبِ قُرْبَتِست - و بَشُكْرِ اندرَش مَزِيدِ
نِعْمَتِ * هر نَفْسِي كِه فَرُو مِيرود مُمَدِّ حَيَاتِست - و چُون بَر مِي آيد مُفَرَحِ ذَاتِ -
پَس در هر نَفْسِي دو نِعْمَتِ مَوْجُودِست و بَهرِ نِعْمَتِي شُكْرِي واجبِ * بَيتِ
از دَستِ و زَبانِ كِه بَر آيد | كَز عَهْدُهُ شُكْرَش بَدَر آيد *

grace

go down (as my
drawing in to the
lungs)

existing

قَوْلُهُ تَعَالَى

اعْمَلُوا آلَ دَاوُدَ شُكْرًا | وَ قَلِيلٌ مِّنْ عِبَادِيَ الشَّكُورُ *

قطعه

بندِده هِمَانِ بَه كِه ز تَقْصِيرِ خَوِيش | عَذَرِ بَدَرگَادِ خُدا آوَرَد *

وَرَنَه سَزَاوَرِ خُداوَنَدِيش | كَس نَتَوَانَد كِه بَجَا آوَرَد *

بَارَانِ رَحْمَتِ يَكْسَابِش دَمَرا فَرَا رَسِيدَد - و خَوَانِ الوَانِ نِعْمَتِ بَيدَرِغِش هِمَه

جَا كَشِيدَد - و پَرْدُ نَامُوسِ بَندِگَانِ بَغْناهِی فَا حَشِ نَدَرَد - و وَظِيفَهُ رُوزِي خَوَارَانِ

قطعه

بَخْطَايِ مَنكَرِ نُبَرَد *

اي كَرِيمِي كِه از خَزَانَهُ غَیْبِ | گَبَر و تَرَسَا وَظِيفَه خُور دَارِي *

دُوسْتَانِ را كَجَا كَنِي مَسْمُومِ | تُو كِه بَا دُشْمَنَانِ نَظَر دَارِي *

گلستان
شیخ مصباح الدین سعدی
شیرازی

از بوستان

نمازم ب سرمایه فضل خویش | بدریوزه آورده ام دست پیش *
شنیدم که در روز امید و بیم | بدان را به نیکان ببخشد کریم *
تو نیز از بدی بینیم در سخن | بخلق جهان آفرین کار کن *

بمطبع استیفن آستن صاحب در موضع هارتفورد
بقالب طبع در آمد سنه ۱۸۶۳ عیسوی

VOCABULARY.

ا

ابو

- A ا *a*, oh! ah! Also a particle of interrogation.
P آب *āb*, water; tears; anything liquid. آب حیات *ābi hayāt*, water of life, immortality. آب دهان *ābi dahān*, water of the mouth, saliva. آب دیده *ābi dīda*, water of the eye, tears. آب زر *ābi zar* (water of gold), white wine. آب زلال *ābi zulāl*, pure, limpid water.
A ابا *ibā*, refusal, aversion. P ابا کردن *ibā kardan*, to refuse, reject.
P آبادان *ābādān*, fertile, inhabited, cultivated; replenished, flourishing.
P آبجو *āb-jū*, flood-tide.
A ابد *abad*, age, eternity. P تا بابد *tā ba abad*, for evermore, to all eternity.
P آب دیده *āb-dīda*, water of the eye, tears.
P ابر *abr*, cloud. ابر آذر *abri āzur*, winter-clouds.
A ابرار *abrār* (pl. of بار *bār*), just, righteous. *Ibrār*, acceptance; justification.
A ابراهیم *ibrāhīm*, Abraham (the patriarch), sur-named النبي *an nabīy*, the Prophet, or خليل الله *khaliṭlu 'llāh*, the friend of God.
P آبرو *āb-rū* (water of the face), dignity, honor, character, reputation; rank, glory.
P ابرو *abrū*, the eyebrow.
A ابريق *ibrīk*, ewer, jug, gugglet.
P آبکش *āb-kash*, water-drawer; water-carrier.

- P آبگینه *ābgīna*, glass, mirror; drinking-glass.
A ابله *ablah*, foolish, simple; dolt, blockhead.
A ابله‌ی *ablahī*, stupidity, folly.
P ابله‌ی *ablahe*, a certain blockhead.
A ابلیس *iblis*, the Devil.
A ابن *ibn*, son. ابن ذئب *ibnu zi-bin*, son of a wolf, a wolf's cub.
A ابنای جنس *abnāyi jins* (pl. of ابن *ibn*) sons. *abnāyi jins*, those of the same species, character, rank, position, condition, or situation.
P آبنوس *ābnūs*, ebony.
A ابواب *abwāb* (pl. of باب *bāb*), doors, gates; chapters; taxes.
A ابوالفوارس *abū 'l fawāris*, father of cavaliers, or rather of those mounted on asses (here evidently a nickname given to a certain stentorian preacher).
A ابوان *abawāni* (dual of اب *ab*), both parents, father and mother. ابواد *abawāhu*, his parents.
A ابوبکر *abūbokr*, name of Muhammad's father-in-law and successor.
P ابوبکر بن سعد بن زنگی *abū bokr bin sa'ad bin zangī*, name of a monarch of the Atābak dynasty, to whom the Gulistān is dedicated.
A ابوهریره *abū hurairat* (acc. ابا هریره *abā hurairat*, obl. ابي هریره *abī hurairat*, father of the little cat) name of a companion of Muhammad, so called from a favourite kitten he had. Many traditions and anecdotes concerning Muhammad have been recorded by him.

P آبي *ābe*, a piece or a sheet of water; a sip or a draught of water.

A آبيات *abyāt* (pl. of بيت *baīt*), verses.

T اتابك *atābak*, a Turkish word signifying "father of the prince." A dynasty of Persian kings was so called: originally they were Turkumāns, and reigned from 1148 to 1264 A.D. To the sixth of them Saʿdī dedicated his "Gulistān."

P آتش *ātash* or *ātish*, fire; heat; rage.

P آتشي *ātashī* or *ātishī*, thou art fire.

A اتصال *ittisāl*, close union, attachment.

A اتفاق *ittifāk*, agreement, consent, concurrence, harmony; league; chance, accident, fortune, fortuity; arrangement. P اتفاق افتادن *ittifāk uftādan*, to happen, chance, occur; to agree.

A اتفاقاً *ittifākan*, in concert; by chance, accidentally, fortuitously.

A اتفقت *ittafakat*, it has united (fem. of the 8th form of the rt. ونفی *wafaka*).

A اتقيا *atkiyā* (pl. of تقي *takīy*), devout, pious.

A اتمام *itmām*, completion, accomplishment.

A اتوب *atūbu*, I turn by repentance (aor. of rt. تاب *tāba*, "he repented," concave و *wāw*).

A آتی *atā*, he came. آتانی *atānī*, he came to me.

A آثار *āthār*, (pl. of اثر *athar*), signs, marks, traces, prints, impressions, vestiges, indications; annals, histories, notable events.

A اثر *athar*, sign, mark, print, impression, vestige; effect.

A اثم *ithm*, sin, iniquity.

A اثم *athīm*, sinful, criminal; sinner, offender. اثمًا *athīman* (acc.)

A اجابة *ijābat*, answering, acceding to, response, acceptance, compliance, consent. P اجابت کردن *ijābat kardan*, to answer, respond.

A اجازه *ijāzat*, leave, permission; dismissal.

A اجتماع *ijتماع* (fem. of the 8th form of the rt. جمع *jamaʿ*) it has united.

A اجتهد *ijtihād*, striving to perform, diligence, care, effort, pains.

A اجر *ajr*, reward. اجره *ajrahu*, his reward.

A اجرة *ujrat*, recompense, reward, hire, wages; fee, fare, passage-money.

A آجل *ājil*, delaying; returning; future, belonging to the next life or world to come.

A اجل *ajal*, appointed time, death; fate, destiny.

A اجل *ajalla*, may (God) make resplendent or render glorious (3 p. sin. pret. 4th form of جل *jalla*, "he was glorious," used optatively).

A اجل *ajallu*, more or most excellent, more or most glorious, noblest.

A اجلاف *ajlāf* (pl. of جلف *jilf*), base fellows, ignoble tyrants.

A آحاد *āhād* (pl. of احد *ahad*), units, ones; individuals, private persons.

A احاد *uhāda*, singly.

A احب *uhibbu*, I love (aor. of احب *ahabba*, 4th form of the rt. حب *habba*).

A احتراز *ihtirāz*, carefulness, caution, forbearance, abstinence.

A احتلام *ihtilām*, dreaming; nocturnal pollution.

A احتمال *ihtimāl*, bearing, sustaining, putting up with, suffering, patience; suspicion.

A احد *ahad*, one. احدهم *ahaduhum*, one of them.

A احدي *ihda'* (fem. of احد *ahad*) one. احدي الحسنين *ihda' l hasanain*, one of the two good things.

A احسان *ihsān*, doing good, beneficence, kindness, well-doing.

A احسن *ahsan*, more beautiful. *Ahsana*, hath done good; (in prayer) may (God) make good (3 p. sin. pret. of the 4th form of the rt. حسن *hasuna*, used optatively).

A احسن *ahsīn*, do good (imp. of احسن *ahsana*).

A احشاء *ahshā'* (pl. of حشا *hasha'*), bowels.

A احصان *ihsān*, continence, chastity; besieging, strength.

A احفظ *ihfaz*, protect thou, keep, guard, defend (imp. of the rt. حفظ).

A احمد *ahmad*, more or most laudable. Ahmed, Achmet (one of the names of Muhammad).

A احمق *ahmak*, foolish; fool, blockhead.

A احمق تر *ahmaktar*, more foolish, a greater fool, simpleton, or blockhead.

A احوال *ahwāl* (pl. of حال *hāl*), states, conditions, circumstances.

A احياء *ahyā'* (pl. of حي *hayi*), tribes, clans,

- families. *ahyāyi* عرب, families or tribes of Arabia.
- A *akhā* (acc. of *akh*), brother (often used for the voc.). *akhā 'l balīyat*, brother in misfortune (acc. of *balīyat*).
- A *akhāza*, he made to ford (4th form of *khāza* concave). *akhāzaka*, induced thee to plunge, has made thee enter.
- P *akhtar*, star.
- A *ikhtisār*, abridgement, abbreviation, brevity, compendium, epitome. P *ikhtisār* *ikhhtisār kardan*, to cut short, abridge, curtail, epitomize.
- A *ikhtiyār*, election, choice, option, preference, selection; self-control; free and independent action; will, pleasure.
- A *akhāza*, he took. *akhāzathu 'l izzatu*, pride seized (or took hold of) him.
- A *ākhar*, last, end; after all, at least, in fine. *ākhir*, last, latter.
- A *ikhrājāt* (pl. of *ikhrāj*), outgoings, outlays, expenses, disbursements.
- A *ākhirat*, future state, next world.
- A *ukhra'* (fem. of *ākhar*), another.
- A *akhzar*, green.
- P *akhgar*, charcoal, embers.
- A *ikhlas*, sincerity; genuine piety; affection or attachment.
- A *akhlak* (pl. of *khulk*), habits, manners, morals, dispositions, tempers.
- A *akhū*, brother (nom. of *akh*).
- A *ikhwān* (pl. of *akh*), brothers, brethren (not by birth); comrades, friends. *ikhwānu 's safā*, brethren of purity (name of a confraternity, to which is ascribed the authorship of various works, one of which has been published).
- A *ukhūwat*, fraternity, brotherhood.
- P *adā*, pronunciation, voice.
- A *adā*, payment, performance.
- A *ādāb* (pl. of *adab*), good manners; ceremonies, courtesies; morals.
- A *adāma*, may (he) prolong (3 p. sin. pret. of the 4th form of *dāma*, concave, used optatively). *adāma 'llāh aiya-mahu*, may God prolong his days.
- A *adab*, politeness, respect; good breeding, good manners; polite literature; teaching, instruction.
- A *idrār*, salary, allowance, stipend, pay.
- A P *idrāre*, a pension.
- A *idrāk*, attainment, apprehension, comprehension, intelligence.
- A *adraka*, he overtook (4th form of the rt. *daraka*). *adrakahu 'l ghark*, drowning overtook him.
- A *ādām*, Adam. *banī ādam*, the sons of Adam, i.e. mankind.
- P *ādāmī*, human; a man; thou art a man.
- P *ādamiyān*, men, mortals, descendants of Adam.
- P *ādāmī-bacha*, child of man.
- A *ādamiyat*, humanity.
- P *ādāmī-zāda*, born of man, human.
- P *ādamiyī*, thou art a human being.
- P *ādamiye*, a certain man.
- A *adna'*, nearer, nearest; lower, lowest; smaller, smallest, lesser, least.
- A *adīb*, courteous; learned; tutor, instructor. *adabu 'l adīb*, the master's instruction.
- A P *adīm*, face; surface of the earth; goat's leather perfumed, which is brought from Arabia, Morocco leather. *adīmu 's samā*, expanse of heaven.
- P *ādīna*, Friday (Muhammadan sabbath).
- A *aza'*, vexation, trouble.
- A *izā*, when, whenever (future sense); lo!
- A *āzar*, name of Abraham's father, and an idolater. The last lunar winter-month.
- A *azall*, vilest, basest.
- A *izn*, leave, license, permission. *Izn* or *azn*, knowing. *Uzn*, the ear.
- A *aza'*, injury. *azan* (acc.), injury, hurt, harm; contumely.
- A *azīyat*, injury, hurt, harm, annoyance.

- P آر *ār*, bring, bring out (rt. آوردن *āvardan*).
 P ار *ar* (for اگر *agar*), if, what though, although.
 A ارادة *irādat*, wish, desire, will, inclination; purpose, meaning; teachable disposition, teachableness, docility.
 P آراستن *ārāstan*, to adorn, fit out, equip; to prepare.
 P آراسته *ārāsta*, adorned, decorated.
 P آرام *ārām*, rest, quiet. آرام گرفتن *ārām giriftan*, to take rest, to rest, to repose.
 A ارامل *arāmīl* (pl. of ارمال *armāl*), widows; distressed, poor persons.
 P آرامیدن *ārāmīdan*, to rest, repose, become still and quiet.
 P آرای *ārāi*, adorn thou (rt. آراستن *ārāstan*).
 P آرایش *ārāyish*, ornament; preparation.
 A ارباب *arbāb* (pl. of رب *rabb*), lords, masters. ارباب معنوی *arbābi ma'na'*, spiritual persons. ارباب همت *arbābi himmat*, high-minded; liberal persons.
 A ارتفاع *irtifā'*, exaltation, elevation, altitude, height; revenue.
 P ارجمند *arjmand*, rare, worthy, dear; noble, honoured, distinguished, illustrious.
 A ارخی *arkha'*, more or most flabby, flaccid, or pendulous.
 P اردشیر بابکان *ardsher bābakān*, the 1st king of the 4th Persian dynasty or Sassanides, was the son of a shepherd who married the daughter of one Bābak—hence the name. He was cotemporary with Commodus.
 P اردی بهشت *urdī bihisht* (like paradise), name of the second Persian month (April).
 A ارزاق *arzāk* (pl. of رزق *rizk*), possessions, riches.
 P ارزانی داشتن *arzānī dāshtan*, to give, bestow, confer, grant, make over.
 P آرزو *arzū*, wish, desire, eagerness, earnestness.
 P آرزیدن *arzīdan*, to be worth; to suit.
 P ارزشنگ *arzhang*, the house, studio, gallery, portfolio, or drawing-book of the painter and impostor Mānī.
 P ارزشنگی *arzhangi*, like the gallery, or worthy of the portfolio of Mānī.
 P ارسلان *arslān*, a lion; slave; name of several kings of Persia of the Seljuk dynasty.
 A ارض *arz*, earth, soil, land, country. الارض *al arz*, the earth. فی ارضه *fī arzihi*, in His earth. *Irza*, be thou pleased (imp. of the vb. رازی *raziya*).
 A ارفع *irfā'*, raise thou, elevate (imp. of رفع).
 A ارکان *arkān* (pl. of رکن *rukṇ*), pillars, buttresses. ارکان دولت *arkāni daulat*, pillars of the state, i.e. ministers.
 P آرم *āram*, I may bring (rt. آوردن *āvardan*).
 P آرمیدن *āramīdan*, to repose.
 P آرمیده *āramīda*, rested, reposed; moderated, abated, assuaged.
 P آره *arra*, a saw.
 P آری *ārī*, thou mayest bring (rt. آوردن).
 P آز *āz*, avarice, desire.
 P از *az*, from; among; of; above; beyond; than; on account of; with; by.
 P آزاد *āzād*, free. آزاد شدن *āzād shudan*, to be liberated, to be free. آزاد کردن *āzād kardan*, to free, set free, liberate, release.
 P آزادگان *āzādagān* (pl. of آزاده *āzāda*), the free from worldly cares, the religious.
 P آزادگی *āzādagi*, freedom, liberty.
 P آزاده *āzāda*, free.
 P آزار *āzār*, vexation, sorrow, grief, grieving, trouble, soreness, pain; (in comp. from آزاردن *āzārdan*) tormenting, tormentor.
 P آزاردن *āzārdan*, to vex, grieve, trouble.
 P از آن *az ān*, on that account, for that reason, hence, thence.
 P از آن پس *az ān pas*, after that, afterwards.
 P از آنجا *az ān jā*, from that position, on account of that (high) place; since, forasmuch, inasmuch.
 P از اینجا *az īn jā*, from this place, hence.
 P از بر *az bar*, by heart. از بر خواندن *az bar khwāndan*, to repeat by rote.
 P از برای *az birāi*, on account, for, for the sake.
 P از بهر *az bahr*, for the sake of. از بهر خدا *az bahrī khudā*, for God's sake.
 P از پای افتادن *az pāi uftādan*, to fall down.

- P از پاي پست *az pāi past*, decayed, sapped, undermined.
- P از پاي در آمدن *az pāi dar āmadan*, to fall into distress.
- A ازدحام *izdihām*, crowd, throng, concourse, press, pressure.
- P از در *az dar*, by the door or gate.
- P از درها *azdarhā* or از درها *azhdarhā*, large snake, serpent; dragon.
- P آزدن *āzardan*, to vex, pain, distress.
- P آزرده *āzarda*, vexed, grieved, pained, distressed.
- A ازرق *azrak*, blue, azure, cerulean.
- P ازرق پيراهن *azrak-pīrāhan*, clad in a blue vest.
- P آزرم جو *āzarm-jū*, mild, tolerant, patient.
- P آزرم جويي *āzarm-jūʿe*, a pacific person.
- P از رو *az rū*, on the ground, or score.
- P از که *az ki*, from whom.
- A آزیمه *azimmat* (pl. of زمام *zimām*), reins.
- P آزمودن *āzmūdan*, to try, prove, experience.
- P آزموده *āzmūda*, tried, proved, tested.
- P از او *az ū*, from him, from her, from it.
- P از او بر *az ū bar*, above him, higher than he.
- P از وي *az vai* or *wai*, from him.
- P از هر دي *az har dare*, of every kind, or description; on all topics.
- P ازین *azīn* (for از این *az īn*), from this; than this; at this; of this. ازین سبب *azīn sabab*, for this reason.
- P ازینان *azīnān* (for از اینان *az īnān*), of these.
- P ازین بیش *azīn besh*, more than this.
- P ازین پیش *azīn pesh*, formerly, heretofore; henceforth.
- P ازینجا *azīn jā*, hence.
- A آساء *asāʿa*, he sinned, did evil (4th form of ساء *sāʿa*, concave و *wāw*).
- P آسان *āsān*, easy. آسان تر *āsāntar*, easier.
- P آسایش *āsāyish*, tranquillity, ease, rest, repose.
- A اسباب *asbāb* (pl. of سبب *sabab*), causes, means; goods, chattels, furniture.
- P اسپ *asp*, horse, steed.
- P است *ast*, is.
- P استاد *ustād*, teacher, master, preceptor, instructor, pedagogue.
- P آستان *āstān* (or آستانه *āstāna*), threshold.
- A P استبرق *istabraq*, a kind of thick satin.
- A استتار *istitār*, concealment.
- A استحقار *istihkār*, decming or regarding as despicable; contempt, disdain.
- A استحقاق *istihkāk*, merit, deserving, desert.
- A استحييت *istahyaitu*, I am ashamed, I blush (10th form of the rt. حيي *hayiya*).
- A استخفاف *istikhfāf*, holding light or cheap, slight, disesteem, depreciation.
- A استخلاص *istikhlās*, liberation, deliverance, rescue, the effecting of a release.
- P استخوان *ustukhwān*, bone; stone of fruit.
- P استر *astar*, mule.
- A استطاعة *istitāʿat*, power, possibility, ability.
- A استظهار *istizhār*, imploring aid or protection.
- A استعارة *istiʿārat*, borrowing.
- A استعداد *istiʿādād*, capacity, genius, skill, aptitude, aptness.
- A استغفار *istighfār*, asking forgiveness.
- A استغفر الله *astaghfiru*, I ask pardon. استغفرک *astaghfiru'ullāh*, I ask pardon of God. استغفرک *astaghfiruka*, I ask pardon of thee. *Istaghfir*, ask forgiveness (10th form of the rt. غفر).
- A استقبال *istikbāl*, going to meet, greeting, giving a reception.
- A استقرار *istikrār*, confirmation, settlement, firmness.
- A استقصاء *istiksāʿ*, strict investigation, curiosity.
- P استوار *ustuwār*, firm, strong, fast, tight; sound, valid; faithful, true.
- P آستين *āstīn*, sleeve.
- A استئناس *istisnās*, familiarity, intimacy.
- A اسرار *isrār*, doing anything in private, secret acting. اسراري *isrārī*, my secret acting.
- A اسراف *israf*, extravagance, prodigality.
- A سعی *asʿaʿ*, I (will) endeavour, work, exert myself (aor. of the rt. سعی *saʿaʿ*), he strove.
- A اسکندر *Iskandar*, Alexander.
- A اسکندريه *Iskandariyah*, Alexandria in Egypt.

- A اسلام *islām*, the true faith, Islam, Islamism, the religion of Muhammad, orthodoxy.
- P آسمان *āsmān*, heaven, sky.
- P آسمانی *āsmānī*, heavenly.
- A اسمع *asmaʿ*, more or most agreeable to the ear, or worthy of being heard.
- P آسودن *āsūdan*, to rest, to repose, to be tranquil; to be refreshed, or regaled.
- P آسوده *āsūda*, at rest, still, quiet, at ease.
- P آسودتر *āsūdatar*, easier, more easily.
- P آسیا *āsyā*, mill. آسیای گردان *āsyāyi gardān*, revolving mill-stone.
- P آسیا سنگ *āsyā-sang*, mill-stone.
- P آسیب *āsīb*, trouble, injury, calamity.
- A اسیر *asīr*, prisoner, captive, slave.
- A اسیری *asīrī*, captivity. *Asīre*, a certain prisoner.
- P اش *ash*, him, his, her, hers, it, its.
- A اشاره *ishārat*, sign, signal, intimation, hint, suggestion, signification, denotation.
- P آشامیدن *āshāmīdan*, to sip, or drink.
- A اشاهد *ushāhidu*, I behold (aor. of the 3rd form of the rt. شهد).
- A اشتد *ishtadda*, he waxed strong (8th form of the rt. شد *shadda*).
- P اشتر *ushtur*, camel.
- P اشتر سوار *ushtur-suwār*, mounted on a camel.
- A اشتها *ishtihā*, appetite, desire.
- A اشتها *ishtahā*, he desired or longed for (8th form of the rt. شهي *shahī*).
من کان بین یدیه ما اشتها *man kāna baina yadaihi mā ishtahā* rutabun, he who has in his hands what dates he has an appetite for.
- A اشتر *asharr*, worse, more or most wicked.
- A اشربوا *ishribū*, drink ye (imp. of شرب).
- A اشعار *ashʿār* (pl. of شعر *shiʿr*) poems.
- P آشفتن *āshuftan*, to be disturbed, confounded.
- A اشقیاء *ashkiyā* (pl. of شقی *shakīy*) thieves, criminals, wretches, miscreants.
- P آشکارا *āshkārā*, evident, visible, manifest, public, apparent, known, revealed.
- P آشنا *āshnā* (pl. آشنایان), friend, acquaintance.
- P آشوب *āshūb*, terror, confusion, disturbance, tumult. آشوب تر *āshūbtar*, more perplexing, confounding, bewildering.
- P آشیان *āshyān*, nest.
- A اصحاب *ashāb* (pl. of صاحب *sāhib*), masters, owners, possessors; companions, comrades, friends. اصحاب کهف *ashābi kahf*, tenants of the cave, the seven sleepers (of Ephesus).
- A P اصطخر *Istakhar*, the ancient name of Persepolis, capital of Persia during the three first dynasties.
- A اصل *asl*, root, origin, principle; lineage, race.
- A اصلاً *aslan*, not at all, by no means.
- A اصنع *isnaʿ*, do thou (imp. of صنع).
- A اصوات *aswāt* (pl. of صوت), sounds, voices.
- A اضافة *izāfat*, addition, adjunct, supplement, augmentation. P اضافة نمودن *izāfa namūdan*, to add, to append.
- A اضل *azallu*, I lose, I am lost (aor. of ضل).
- A اطال *atāla*, he lengthened (4th form of the rt. طال *tāla*, concave).
اطال الله عمره *atāla ʿllāh ʿumrahu*, may God lengthen his life (the pret. is used as the optative).
- A اطباء *atibbā* (pl. of طبيب *tabīb*), physicians.
- A اطراف *atrāf* (pl. of طرف *taraf*), distant quarters, directions; extremities.
- A اطفال *atfāl* (pl. of طفل *tifl*), infants.
- A اطلاع *ittilāʿ*, investigation, discovery, information, knowledge, acquaintance.
- A اطلب *utlub*, seek thou (imp. of طلب).
- A اطلس *atlas*, satin.
- A اطماع *itmāʿ*, excitement, incitement, causing to desire or hanker.
- A اخل *azallu*, I would continue, I would not cease (aor. of the rt. ظل *zalla*).
- A اعادة *ʿādat*, repetition, recital, rehearsal; revisal.
- A اعتاق *ʿetāk*, manumission, liberation.
- A اعتبار *ʿetibār*, respect, regard, reverence.
- A اعتدال *ʿetidāl*, equity, moderation; equilibrium, symmetry, just proportion.
- A اعتدلت *ʿetadalat*, she becomes (or they become) straight (8th form of the rt. عدل).

- A اعتراض *i'etirāz*, opposition, objection, resistance.
 A اعتراف *i'etirāf*, confession, acknowledgment, avowal.
 A اعتقاد *i'etikād*, belief, confidence.
 A اعتماد *i'etimād*, trust, reliance, confidence.
 A أعداء *a'edā'* (pl. of عدو *adū*), foes, enemies.
 أعدائه *a'edā'ihī*, (upon) his foes.
 A عادل *a'edāl*, more or most just, juster.
 A أعدي *a'eda'*, more or most hostile.
 A أعرابي *a'arābīy*, Arab, Arabian.
 A أعراض *i'arāz*, turning away the face, refusal.
 A أعراف *a'arāf*, the boundary line between the paradise and hell of the Muhammadans.
 A أعضاء *a'azā'* (pl. of عضو *uzw* or عِزْو *izw*), limbs, members.
 A أعطاء *i'etā'*, giving, offering, bestowing.
 A أعظم *a'azam*, greater, greatest.
 A أعلام *a'lām* (pl. of علم *alam*), banners, flags, standards. *I'lām*, making known, information, announcing, notification.
 A إعلان *i'lān*, open acting, outward conduct.
 إعلاني *i'lānī*, my public or outward conduct.
 A أعلم *u'allimu*, I teach (aor. of the 2nd form of علم *alima*, he knew. أعلمه *u'allimuhu*, I teach him.
 A أعلى *a'ala'*, most high, supreme, highest, uppermost.
 A أعمال *a'māl* (pl. of عمل *amal*), works, acts, actions.
 A أعملوا *i'malū*, perform ye (imp. of عمل *amala*).
 A أعوذ *a'ūzu*, I take refuge (aor. of عاى *āza*, concave و *wāw*).
 A عهد *a'had*, I covenanted (gezmate of عهد *a'hadu*, aor. of عهد). الم عهد *a lam a'had*, did I not give a charge?
 A أعيان *a'ayān* (pl. of عين *ain*), eyes; nobles, chiefs. أعيان حضرت *a'ayāni hazrat*, nobles of the court, lords of the presence.
 P آغاز *āghāz*, beginning, commencement. آغاز نهادن *āghāz nihādan*, to begin, commence, set up.
 A اغاني *aghānī* (pl. of اغنية *ughniyat*), songs.
 A اغلب *aghlāb*, most, greater part, most part, the majority.
 T اغلامش *ughlamish*, a king of Turkistān, who reigned towards the year 656 of the Hijra. He was the son of Jingiz Khān.
 A اغنياء *aghniyā'* (pl. of غني *ghanīy*), rich men.
 P آغوش *āghosh*, embrace; bosom; servant, slave.
 A اغيار *aghyār* (pl. of غير *ghair*) others; rivals; strangers.
 A آفات *āfāk* (pl. of افق *ufk*), quarters of the world, horizons.
 A افانين *afānīn* (pl. of افنان), many branches.
 A آفة *āfat*, calamity, mishap, disaster.
 P آفتاب *āftāb*, the sun.
 P افتادگان *uftādagān* (pl. of افتاده *uftāda*), the fallen, the unfortunate.
 P افتادن *uftādan*, to fall, drop, alight, light; to befall, happen, occur, chance.
 P افتاده *uftāda*, fallen, dropped; still, at rest, not flying; humble, submissive.
 P افتان *uftān*, falling.
 A افتخار *iftikhār*, glory, boast.
 P افراختن *afrahkhtan*, to raise, exalt, lift up.
 P افروختن *afrokhkhtan*, to set on fire; to kindle, light (a fire).
 P آفریدن *āfrīdan*, to create.
 P آفریده *āfrīda*, created.
 P آفرین *āfirīn*, applause, acclamation, benediction, blessing; (in comp.) creating, creator; جهان آفرین *jahān-āfirīn*, world-creator.
 P آفرینش *āfirīnish*, creation.
 P افزودن *afzūdan*, to increase, augment.
 P افسانه *afsāna*, charm; fiction, figment, tale.
 P افسردن *afsurdan*, to wither, flag.
 P افسرده *afsurda*, spiritless, apathetic, drowsy, cold, dull, lifeless.
 A افشاء *ifshā'*, divulging, exposure.
 P افشانیدن *afshāndan*, to scatter, shake.
 A افضل *afzal*, more or most excellent, choicest.
 A افضلتر *afzaltar*, better, more excellent.
 A P افطار کردن *iftār kardan*, to break a fast.

- A افعي *af'ā'*, snake, viper.
P افغان *afghān*, lamentation, alas !
A افك *ifk* (acc. of افك *ifk*), falsehood, lie.
P افگندن *afgandan*, to throw, cast, throw down, upset; to strike, hit.
A افلاس *iflās*, insolvency, poverty, beggary.
A افواه *afwāh* (pl. of فوه *fūh*), mouths; rumour.
A افوز *afūzu*, (that) I might get, gain, or triumph (aor. of the rt. فاز *fāza*, concave, and *wāw*).
A انارب *akārīb* (pl. of قريب *karīb*), kinsmen, relations, relatives.
A اقليم *akālīm* (pl. of اقليم *iklīm*), climates, climes, regions.
A اقبال *ikbāl*, advancement, good fortune, prosperity, felicity. اقبالهما *ikbālahumā*, the good fortune of them both.
A اقتدا *iktidā*, taking as an example, making (one) an exemplar (قدوة *kidwat* or *kudwat*).
P اقتدا کردن *iktidā kardan*, to imitate.
A اقدام *ikdām*, coming forward, advancing; attention, effort, diligence, promptitude, eagerness. P اقدام نمودن *ikdām namūdan*, to advance, to approach.
A اقرار *ikrār*, confession, acknowledgment, avowal; assertion; acquiescence, favourable leaning.
A اقرب *akrab*, nearer, nearest.
A اقل *akall*, smaller, smallest, least.
A اقليم *iklīm*, region, country, climate, clime.
A P از اقليمي باقليمي *iktīme*, one region. *az iktīme ba iktīme*, from one country to another country, from clime to clime.
A اكابر *akābir* (pl. of اكبر *akbar*), the rich, nobles, grandees, magnates.
A اكبر *akbar*, greater, larger; sorer, severer.
A اكتسبت *iktasabta*, thou hast acquired (8th form of كسب *kasaba*). ما ذا اكتسبت *mā zā iktasabta*, what hast thou gained?
A اكرام *ikrām*, respect, honour, observance.
A اكمل *akmal*, more or most perfect.
A اكن *akun*, I am, I became, I may be (gezmate of اكون *akūnu*, aor. of كان *kāna*, concavo and *wāw*, and governs the acc.).

- P اكنون *aknūn*, now, just now, at present.
P آگاهي *āgāhī*, information, notice.
P اگر *agar*, if; although.
P اگرچه *agarchi*, although.
P آگندن *āgandan*, to fill, cram, stuff.
P آگنده *āganda*, filled, crammed, stuffed.
P آگنده پر *āganda-par*, stuffed with feathers.
P آگهي *āgahī*, information, intelligence, notice.
A آل *āl*, family, race, house, dynasty. آل داود *ālā dā'ūd*, O house of David! (the accusative serves for the vocative). وآله *wa ālihi*, and (on) his family.
A ال *al*, the (Arabic article, always prefixed to the noun).
A الا *alā*, holla! ho!
A الآ *allā* (for ان لا *an lā*), that not (a particle that nasbates the aorist); as لا تعبدوا *allā ta'budū*, that ye worship not. *Illā* (for ان لا *in lā*), if not, save, except, unless, but what.
P الا تا *alā tā*, ho! beware that.
A الباب *albāb* (pl. of لب *lubb*), hearts, souls, minds.
A آلة *ālat*, tool; organ (of generation).
A التجاء *iltijā*, fleeing for refuge; entreaty, request, petition. P التجا بردن *iltijā burdan*, to seek refuge.
A التفات *iltifāt*, attention, regard, courtesy, respect; heed, notice.
A P التفاتي *iltifāte*, a regard, a look.
A التي *allatī* (fem. of الذي *allazī*), who, which.
A الحان *alhān* (pl. of لحن *lahn*), notes, sounds, modulations, tones, tuncs.
A الحمد *al hamd*, praise. الحمد لله *al hamdu li'llāh*, praise be to God (commencement of the opening chapter of the Kur'ān). الحمدي *al hamde*, one such ejaculation, or chapter.
A الذي *allazī*, who, he who or he whom.
A الزام *ilzām*, forcing; obliging; confutation; keeping close (equivalent to لزام *lizām* or ملازمة *mulāzamat*).
A الطاف *altāf* (pl. of لطف *lutf*), benefits, favours, kindnesses.

- A الف *alif*, the letter ا. *alif be* تي الف بي تي *te*, a, b, c, the alphabet.
- A الفة *ulfat*, friendship, attachment, intimacy, familiarity.
- A القصة *al-kissa*, upon the whole, to sum up, to make short of the story.
- A الله *allāh* (originally *الاله al ilāh*) God. *Allāh* is used by all nations that profess Muhammadism, whatever language they speak. الله *allāh ta'ālā'*, God most high.
- A اللهم *allāhumma*, O God!
- A الماس *almās*, diamond.
- A ألوان *alwān* (pl. of لون *laun*), colours; sorts, various sorts, varieties.
- A الوداع *alwidā'*, farewell! adieu!
- P ألودن *ālūdan*, to stain, soil, defile, pollute.
- P ألودة *ālūda*, defiled, soiled, polluted; steeped.
- P الوند *alwand*, name of a high mountain in Hamadān, eighty leagues from Isfahān.
- A ألوية *alwiyat* (pl. of لواء *liwā'*), flags, standards, ensigns, banners.
- A الله *ilāh*, God.
- A P الهبي *ilākī*, divine.
- A الي من *ila'*, to, towards, as far as; at. الي من *ila' man*, towards whom, towards him who.
- A الي *ilaiya'*, to me, unto me.
- A اليك *ilaika*, towards thee.
- A اليكم *ilaikum*, to you, for you.
- A اليم *alīm*, painful, exerceiating.
- A اليه *ilaihi*, unto him.
- A اما *ammā*, but.
- P آماج *āmāj*, butt, mark for archers; bow-shot distance.
- A امام *imām*, leader, high priest, Imaum.
- A امان *amān*, safety, security.
- A امانة *amānat*, rectitude, sincerity, faith, religion.
- A امة *ummat*, religion; sect, nation, people.
- A امت *amut*, I die (gezmate of موت *amūtu*, aor. of the rt. مات *māta*, concave و *wāw*).
- A امتناع *imtinā'*, prohibition; refraining; abstinence.

- A امثال *amthāl* (pl. of مثل *mathal*), equals, fellows, likes, resemblances; fables, proverbs, aphorisms.
- P آمدست *āmadast*, hath come (poetically for است *āmada ast*).
- P آمدن *āmadan*, to come.
- F آمده *āmada*, come, arrived.
- P آمدي *āmāde*, would come, was in the habit of coming, used to come.
- A امر *amr*, command. امر و نهی *amr u nahy*, command and prohibition, ordering and forbidding; absolute authority.
- A امراء *umarā'* (pl. of امير *amīr*), commanders, princes, emirs.
- A امرد *amrad*, beardless and handsome.
- P امروز *imroz*, to-day, this day.
- P امشب *imshab*, to-night, this night.
- A امضاء *imzā'*, transmitting, despatching, carrying through, accomplishing.
- A امعان *im'ān*, advancing far into, penetrating.
- A امعان نظر *im'āni nazr*, gazing, directing of vision, careful glance, mature consideration.
- A امکان *imkān*, possibility, power.
- A فاذل املاً *amla'u*, I fill (aor. of rt. ملأ). فاذل املاً *fa azallu amla'u*, then would I continue to fill.
- A املاً *imlā'*, filling up.
- A املاك *amlāk* (pl. of ملك *mulk*), goods, possessions, property.
- A امم *umam* (pl. of امة *ummat*), peoples, nations, sects.
- A آمن *āmīn*, protect thou, render secure (imp. of آمنة *āmāna*, 4th form of the rt. امين *amīna*).
- A امواج *amwāj* (pl. of موج *mauj*), waves.
- A اموال *amwāl* (pl. of مال *māl*), monies, effects.
- P آموختن *āmokhtan*, to learn; to teach.
- A امور *umūr* (pl. of امر *amr*), affairs, matters, things.
- P آمیختن *āmekhtan*, to mix.
- A امید *umīd* or *umed*, *ummīd* or *ummed*, hope, desire, expectation.
- P امیدوار *umīdwār*, hopeful; aspirant.
- P امیدواری *umedwārī*, hopefulness, hope; thou art full of hope, thou hopest.

A امير *amīr*, commander, leader, captain, governor, lord, prince. امير كبير *amīri kabīr*, great lord, mighty prince.

A P زاد *amīr-zāda*, prince's son, prince.

P آميز *āmez* (in comp.), mixing; blended, mixed; replete.

P آن *ān* (pl. آنان *ānān*), that, he.

A ان *an*, that (indeclinable particle).

A ان *in*, if. ان لم *in lam*, if not. ان لم اكن *in lam akun*, if I may not be.

A ان *anna*, that. *Inna*, truly, verily (a particle which nasbates the aorist, and requires the following noun to be in the accusative; as انكر الاصوات *inna ankara'l aswāt*, truly the most offensive of noises. It is also a convenient peg on which to hang the affixed pronouns, as ائت *innaka*, truly thou.

A انا *ana*, I.

A انا *inā*, vase, vessel.

A انابة *inābat*, repentance.

A انار *anāra*, he illuminated (4th form of the rt. نار *nāra*, concave, *wāw*, but used optatively, as انار الله *anāra 'llāhu*, may God illumine.)

A انام *anām*, men, mankind, mortals.

P آنان *ānān* (pl. of آن *ān*), they, those.

P آنانکه *ānānki*, they who.

P انبار *ambār*, magazine, stack, granary, garner.

P انبار *ambāz*, partner in trade.

P انباري *ambāzī*, partnership.

A انباک *ambāka*, he announced to thee, taught, told, informed thee (4th form of the rt. نبی).

P انبان *ambān*, soft sheep-skins (that of goats being called اديم *adīm*); leather; a wallet.

A انبت *ambata*, he caused to bring forth, grow, or vegetate (4th form of نبت).

A انبساط *imbisāt*, gladness, recreation, mirth, gaiety, pleasantries.

P انبوه *ambūh*, concourse, mob, crowd.

P ان به *ān bih*, that (is) better.

A انبياء *ambiyā* (pl. of نبی *nabīy*), prophets.

A انت *anta*, thou.

A انتسبت *intasabta*, thou art related (8th form of the rt. نسب *nasaba*).

A انتظار *intizār*, expecting, watching, waiting, expectation.

A انتقام *intikām*, taking revenge, vengeance.

P آنجا *ānjā*, that place, there.

P انجام *anjām*, end, close; event, issue, conclusion.

P انجامیدن *anjāmīdan*, to finish, terminate, end, result, issue.

P انجمن *anjuman*, company, assembly, banquet.

A P انجیل *injīl*, the Gospel.

P آنچنان *ānchunān*, such as that, in that manner, in such a way.

P آنچنانکه *ānchunānki*, exactly as, even as.

P آنچه *ānchi*, that which, whatever.

P اند *and*, they are.

P انداختن *andākhtan*, to throw, hurl, fling, cast, shoot, discharge, reject. بگردن انداختن *ba gardan andākhtan*, to cast headlong.

P انداخته *andākhta*, cast, thrown; laid.

P انداز *andāza*, quantity, measure; symmetry, just measure, due proportion.

P اندام *andām*, body; limb, member.

P اندر *andar*, within, in, on, amidst. بشکر اندرش *ba shukr andarash*, in thanking Him.

P اندران *andarān*, into it, therein.

P اندرم *andaram*, I am in.

P اندرون *andarūn*, inner part, interior, inside, heart.

P اندرین *andarīn* (for اندر این *andar īn*) in this.

P اندک *andak*, little, few, small; trifling, trivial.

P اندکی *andake*, a little, very little, mere trifle.

P اندوختن *andokhtan*, to acquire, gain, pick up, collect, accumulate.

P اندوخته *andokhta*, accumulated, collected, gained, amassed.

P اندوه *andūh*, grief.

P انده *anduh*, grief, sadness, trouble.

P اندیشناک *andeshnāk*, anxious, in fear.

P اندیشناکتر *andeshnāktar*, more afraid.

P اندیشناکترم *andeshnāktaram*, (I) am more apprehensive.

- P اندیشه *andesha*, thought, consideration, reflection; doubt, anxiety, fear, care, concern.
 P اندیشیدن *andeshidan*, to consider, reflect, think, care.
 P اندیشیده *andeshida*, thought, considered.
 P آنرا *ānrā*, to that one, to him.
 A انس *uns*, society, familiarity; habit.
 A انسان *insān*, man. *الانسان al insān*, a man, the man.
 P آنست *ānast*, is that.
 P آنستی *ānaste*, that would be.
 A ان شاء الله *in shā'a 'llāh*, if it please God, God willing.
 A انصاف *insāf*, justice, equity.
 A انعام *in'ām*, benefaction, gratuity, largess, kindness, favour.
 A انفاس *anfās* (pl. of *نفس nafas*), spirits, breathings.
 A انفسکم *anfusukum*, your own souls.
 A آنکه *annaka*, that thou. *Innaka*, certainly thou.
 A انکار *inkār*, denial, finding fault; disapprobation, dislike, aversion.
 A انکر *ankar*, more or most odious or offensive.
 P آنکس *ānkas*, that person.
 P آنکه *ān ki*, he who, him who, that which.
 P انگاریدن *angārīdan* or انگاشتن *angāshstan*, to compute, reckon, suppose, deem.
 P آنگاه *ān gāh*, that time, then; there. *آنگاه که ān gāh ki*, when.
 P انگشت *angusht*, finger.
 P انگشتری *angushtarī*, a finger-ring.
 P آن گم کرده فرزند *ān gum karda farzand*, that one who had lost (his) son, i.e., Jacob.
 P انگور *angūr*, grape.
 P آنکه *āngah*, that time, then.
 P انگیزان *angekhtan*, to excite.
 P انگیزه *angekhta*, raised, excited.
 P انگیز *angez* (in comp.), exciting, stirring up.
 A ان لم *in lam*, if not (gezmatating particles).
 P آنم *ānam*, (I) am he, am that.
 A انوار *anwār* (pl. of *نور nūr*), lights, splendours.

- A انواع *anwā' (ع) (pl. of نوع nau' (ع))*, kinds, sorts, various kinds.
 P انوری *Anvarī*, name of a celebrated Persian poet, who died A.H. 597, A.D. 1200.
 A آنه *innahu*, verily he (or it).
 P آنها *ānhā* (pl. of *آن ān*), those things.
 P آنی *ānī*, such art thou, of it thou art.
 A آتی *innī*, of a truth I.
 A انیس *anīs*, comrade, intimate friend, companion.
 A او *au*, or.
 P او *ū* (by some *o*), he, him, she, her, it.
 P آواز *āwāz*, voice, sound, noise, shout, scream, cry; announcement, report.
 P آوازده *āwāza*, report, rumour, news.
 A آوان *āwān* (pl. of *آن ān*), times, seasons.
 P اوباش *aubāsh*, profligate, dissolute, dissipated; riff-raff, canaille, rabble.
 A اوج *auj*, top, summit, zenith.
 P او خویشتن *ū khweshstan*, he himself.
 A اویدان *awiddā' (pl. of ویدید wadīd)*, friends, lovers. *اویدانه awiddā'ihī*, of his friends.
 P او را *orā*, him, her; to him, to her.
 A اوراد *aurād* (pl. of *ورد wurd*), portions of the Kurān recited at different hours; daily rehearsals, devotions.
 A اوراق *aurāk* (pl. of *ورق warak*), leaves.
 P آورد *āvarad*, he should bring (rt. آوردن).
 P آوردن *āvardan*, to bring, fetch, adduce; to relate, report, allege; to bear, endure; to beget.
 P اوست *ūst*, he is.
 P اوستاد *ūstād*, master, teacher, pedagogue, instructor.
 A اوصاف *ausāf* (pl. of *وصف wasf*), qualities, praises.
 P افتادست *uftādast*, has befallen.
 P افتادن *uftādan*, to fall; stray; happen, occur.
 P افتاده *uftāda*, fallen; happened, occurred.
 A اوقات *aukāt* (pl. of *وقت wakt*), times, hours.
 A اول *auwal*, first, beginning; former; at first.
 A اولی *aulā'*, nearer, worthier, fitter.
 A اولوالباب *ālī 'l albāb* (obl. of *الباب al-bāb*), the wise, intelligent, prudent.

A P اولیتر *aulatar*, nearer, better, more fit, suitable, proper or convenient; preferable.

A اولئک *aula'ika*, they, those.

A اولین *awcalin* (oblique pl. of *اول* *awcal*), first, former (or it may possibly be the Persian *ین* *in* affixed to the Arabic).

P آویختن *āwekhtan*, to hang, catch hold of, cling.

P آویخته *āwekhta*, hung, suspended.

P آویی *ā-zi*, of it thou art.

P آه *āh*, oh! ah! alas! a sigh.

P آهستگی *āhistagī*, slowness, gentleness, lowness, softness of voice.

P آهسته *āhista*, slowly, quietly, softly, gently.

P آهک *āhak*, quick-lime, plaster, cement.
آهک تفتہ *āhaki tafta*, quick-lime.

A اهل *ahl*, people, inhabitants, family; worthy.

P اهل خرد *ahli khirad*, wise persons, men of understanding.

اهل دل *ahli dīl*, pious, prudent, wise.

اهل زمین *ahli zamīn*, inhabitants of the earth.

اهل شناخت *ahli shīnākht*, intelligent.

اهل صفا *ahli safā*, pure.

اهل طریق *ahli tarīk*, devotees.

اهل فضل *ahli fazl*, men of excellence or of learning; virtuous.

A اهلاً *ahlan*, heaven bless you! welcome!

A اهله *ahluhu*, worthy of it.

بہ اہلیہ *bī ahlihi*, worthy of it, deserving thereof.

A اہلیتہ *ahliyat*, worthiness, meetness; ability, capacity, skill.

A اہمال *ihmāl*, negligence, carelessness, inattention.

P آهن *āhan*, iron.

P آہنگ *āhang*, design, preparation, readiness; pitch, tune (of a musical instrument).

P آہنی *āhanī*, made of iron, iron.

آہانہ *āhane*, a piece of iron.

P آہنین *āhanīn*, made of iron, iron.

P آہنچنگال *āhanīn-changāl*, iron-clawed.

P آہو *āhū*, stag, deer, buck.

A آہوی *ahwa'*, I love.

آہواہ *ahwa'hu*, I love him (aor. of the rt. *ہوی* *hawa'*, he loved, desired, or wished for).

P آہی *āhe*, one sigh.

P آئی *ai*, O! (*interj.*)

A آیات *āyāt* (pl. of آية *āyat*), signs, miracles; verses of the Kurān.

A آیادی *ayādī* (pl. of يد *yad*), hands; benefits, favours.

A ایاز *Iyāz*, name of a favourite of Sultān Mahmūd.

A آیام *aiyām* (pl. of يوم *yawm*), days.

A آية *āyat* (pl. آیات *āyāt*), verse of the Kurān; miracle.

A ایتام *aitām* (pl. of یتیم *yatīm*), orphans.

A ائثار *isthār*, presentation, offering; preferring, preference; bestowing of benefits.

A ایجاز *ījāz*, abridging, epitomizing, compendium, abbreviation.

A آید *aiyada*, may (God) aid or strengthen (2nd form of آد, concave ي).

P آیدت *āyadat*, may come to thee, will be to thee.

آیدش *āyadash*, may come to him, will be to him (rt. آمدن *āmadan*).

P آیزد *izīd*, God.

P ایستادن *istādan*, to stand, stop, stay, continue, remain.

P ایستاده *istāda*, stood, standing.

P ایشان *ishān*, they, them, these.

A ایضاً *aizan*, also, likewise, moreover.

P آیکہ *ai ki*, alas! that.

P ایم *em*, we have, we are.

A ائمان *ismān*, faith, belief.

A ائمتہ *a'immat* (pl. of امام *imām*), high-priests, Imams.

A ایمن *aiman*, safe, secure, free, free from danger; void of care.

P این *in*, this; these.

P اینان *inān* (pl. of این *in*) these.

P اینجا *injā*, this place, here.

P اینرا *inrā*, to this.

P آینک *inak*, behold! lo!

P آینہ *ayina*, glass, mirror.

P ایوان *aiwān* or *iwān* (pl. ایوانہا *aiwānhā*), hall, court, palace, vestibule, gallery, portico.

P آئی *ā-zi*, thou comest (rt. آمدن *āmadan*).

- P آئین *ā'in*, law, canon, rule.
 P آئینه *ā'ina*, mirror, looking-glass.
 P آئینه دار *ā'ina-dār*, mirror-holder (an attendant on the great in the East).
 P آئینه داری *ā'ina-dārī*, office of mirror-holder.

ب

- P ب *ba*, to; at; with; by; in; for; according to. (It is sometimes pleonastic).
 A ب *bi*, by; with.
 P با *bā*, with, along with; to; possessed of; notwithstanding, in spite of.
 P با آن که *bā ān ki*, notwithstanding that.
 A باب *bāb*, door; chapter. باب التوبة *bābūt taubat*, door of repentance.
 P باختن *bākhlan*, to play, sport; to lose at play.
 PA با آخر *bā ākhīr*, to an end.
 PA با خشونت *bā khushūnat*, with roughness.
 P باد *bād*, wind, breeze, gale; pride, haughtiness, conceit, arrogance. باد مخالف *bādī mukhālīf*, adverse wind, foul wind.
 P بادام *bādām*, almond.
 P بادپا *bād-pā*, fleet, swift (steed).
 P بادپایی *bād-pāse*, a fleet horse, a steed.
 P بادشاه *bādshāh*, king.
 P بادگرد *bād-gird*, whirlwind, tornado.
 P بادی *bāde*, a flatus in the bowels, a fart.
 A بادیة *bādīyat*, desert.
 P بار *bār*, load; fruit; time. بار خاطر *bārī khātīr*, distress or load of mind. بار آوردن *bār āvardan*, to bear fruit. بار دیگر *bārī digar*, another time, a second time.
 P باران *bārān*, rain, shower.
 P باربر *bār-bar*, burden-bearing; beast of burthen.
 P بار بردار *bār-bardār*, bearer of burthens; pregnant (female).
 P بار خدا *bārī khudā*, Great God!
 P بارگاه *bār-gāh*, place of audience, royal court, palace.
 P باره *bāra*, twelve; battlements.
 P بارها *bār-hā* (pl. of بار), times, many times.

- A بارئ *bārī*, Creator. بارئ تعالیٰ *bārī ta'ālā'*, most high God.
 P باری *bāre*, a load, weight, burden; a turn, a time; once upon a time, one day; at least, at any rate. باری چند *bāre chand*, several times, sundry times.
 P باریدن *bārīdan*, to rain, to fall in showers.
 P باریده *bārīda*, rained.
 P باریک *bārīk*, fine, thin.
 P باریکتر *bārīktar*, thinner, finer.
 P باز *bāz*, back again; on the other hand; afterwards; wide open, open, ajar.
 P باز *bāz*, falcon.
 P بازار *bāzār* (pl. بازارها *bāzār-hā*), market, market-place, street with shops only.
 P سگ بازاری *bāzārī*, of the market. سگ بازاری *sagī bāzārī*, a street-cur.
 P باز آمدن *bāz āmadan*, to come back, to return; to come up right in front.
 P باز آوردن *bāz āvardan*, to bring back; to keep back.
 P باز پس *bāz pas*, restitution. باز پس دادن *bāz pas dādan*, to give back, restore.
 P باز خریدن *bāz kharīdan*, to buy back, to redeem, ransom.
 P باز دادن *bāz dādan*, to give back, restore.
 P باز داشتن *bāz dāshlan*, to keep back, detain, withhold, restrain.
 P بازرگان *bāzargān* (pl. بازرگانان *bāzargānān*), trader, merchant, trafficker.
 P بازرگانی *bāzargāne*, a certain merchant.
 P باز زدن *bāz zadan*, to strike again; to hold back.
 P بازست *bāzast*, is open.
 P بازش *bāzash*, again him.
 P باز کردن *bāz kardan*, to open, unfold, unravel; to draw back.
 P باز کشیدن *bāz kashīdan*, to draw back.
 P باز گذاشتن *bāz guzāshlan*, to leave, leave behind.
 P باز گردانیدن *bāz gardānīdan*, to turn back, bring back.
 P باز گردیدن *bāz gardīdan*, to turn back, return, revert.

- P باز گشتن *bāz gashtan*, to turn back, return, retreat, retire, withdraw.
- P باز گفتن *bāz guftan*, to reply.
- P باز ماندن *bāz ماندن*, to lag behind, to flag.
- P بازو *bāzū* (pl. بازوان *bāzuwān*), the arm from the shoulder to the elbow, upper arm.
- P بازي *bāzī*, play, romp, sport; pyrotechnics. بازی کردن *bāzī kardan*, to make sport.
- P بازیچه *bāzīcha*, play, sport, pastime; trifle, frivolity.
- P بازییدن *bāzīdan*, to play.
- A باس *bas*, power, strength; severity.
- A باسک *bāsik*, tall, lofty (palm-tree).
- P باش *bāsh*, be thou, stay, wait, have patience
- P باشد *bāshad*, it may be, must be, would be (rt. بودن *būdan*).
- A باطل *bātil*, vain, futile, idle, false, delusive.
- A باطن *bātin*, interior, inward, internal, inside; hidden. باطنی *bātinī*, my interior.
- P باغ *bāgh*, garden.
- P باغبان *bāghbān*, gardener, vine-dresser.
- P بافندست *bāfandast* (for بافنده است *bāfanda ast*) is a weaver.
- P بافنده *bāfanda*, weaver.
- A باقی *bākī*, remaining, left; enduring, lasting, perpetual, permanent.
- P باک *bāk*, fear; care, solicitude; harm.
- P با که *bā ki*, with whom.
- P بال *bāl*, arm; wing, pinion; stature.
- P بالا *bālā*, above, high; upper hand; summit, top; stature, height. بالا گرفتن *bālā giriftan*, to gain the ascendancy, get the upper hand.
- P بالاتر *bālātar*, higher.
- A بالینان *bi'l banān*, with the tips of the fingers.
- P بالش *bālīsh*, pillow, cushion.
- A بالغ *bāligh*, adult.
- A بالله *bi'llāh*, by God, with God.
- P بالین *bālīn*, pillow, bolster, cushion. بالین تربت *bālīni turbat*, head of a tomb.
- P بام *bām*, terrace or flat roof of a house.
- P بامداد *bāmdād* (or بامدادان *bāmdādān*), at morn, in the morning.

- P بامنش *bā manash*, with me (and) him.
- A P بان *bān*, tamarisk-tree.
- P بانگ *bāng*, cry, noise, shout, clamour, peal, roll, thunder; call to prayer from the minaret.
- P برداشتن *bāng bardāshstan*, to call to prayer. بانگ صبح *bāngi subh*, the morning summons to prayer, call to matins. بانگ نماز *bāngi namāz*, summons to prayer.
- P A باوجود *bā wujūd*, with the existence of, through, notwithstanding.
- P باور کردن *bāwar kardan* (or باور داشتن *bāwar dāshstan*), to believe, credit.
- P با و *bā wai*, with him, with her.
- A باهر *bāhir* (fem. باهرة *bāhīrat*), excellent, eminent, resplendent; open, plain, manifest, conspicuous.
- P باهم آمدن *bāham āmadan*, together, along with. باهم آمدن *bāham āmadan*, to fly in a passion.
- P باید *bāyad*, must be; he must, one ought; is proper, is requisite, is indispensable, beho- veth, is wanted. باید بود *bāyad būd*, one ought to be. بایدت *bāyadat*, dost thou need, wish, or want? باید مرد *bāyad murd*, (he) must die, one must die.
- P بایستی *bāyistī*, would be proper or necessary, would suit.
- P ببر *babar*, carry thou, carry off.
- P بت *but* (pl. بتان *butān*), idol.
- P بتر *battar* (for بدتر *badtar*), worse.
- P بت تراش *but-tarāsh*, carver of idols, sculptor.
- P بترس *batars*, be apprehensive (rt. ترسیدن *trāsīdan*).
- P بترند *battarand*, are worse.
- P بجا *ba jā*, in place, to place, towards. بجا آوردن *ba jā āvardan*, to bring into place, to perform, discharge.
- P بجان آمدن *ba jān āmadan*, heartily, sincerely. بجان آمدن *ba jān āmadan*, to be in imminent peril, to be at death's door, to be weary of life, to be tired to death. بجان پروردن *ba jān parwar- dan*, to cherish as one's life. بجان زنجیدن *ba jān ranjīdan*, to be cut to the heart, vexed to the soul, deeply distressed. بجان برنجند *ba jān baranjand*, are vexed to death, are sorely grieved.

- P بجای آوردن *ba jāi āvardan*, to carry into effect, to accomplish, perform, fulfil.
- P بجز *ba juz*, besides, save, except.
- A بجمالہ *bi jamālīhi*, by his beauty.
- P بچہ *bacha*, infant, child; whelp, cub, the young of an animal. *Bi chi*, by what (means)? in what (way)? to what (use)?
- P بچینم *ba chīnam*, I will pluck (rt. چیدن).
- A بحث *bahth*, controversy, dispute, discussion.
- P بحث کردن *bahth kardan*, to dispute.
- A بحر *bahr*, sea.
- P بحضور *ba huzūr*, into the presence.
- PA بحقیقت *ba hakikat*, in truth, really.
- PA بحکم *ba hukmi*, by way of, in accordance with. P بحکم آنکہ *ba hukmi ānki*, in accordance with that which, because that, for the reason that, so that, to a degree that.
- بحکم ضرورت *ba hukmi zarūrat*, by force of necessity. *ba hukmi* عاریت *āriyat*, by way of loan.
- P بخل کردن *bihil kardan*, to absolve, pardon, forgive.
- A بحور *buhūr* (pl. of بحر *bahr*), seas, oceans.
- P بخت *bakht*, fortune.
- P برگشته بخت *bakht-bar-gashta*, unfortunate.
- P بختی *bukhti*, a large, strong, hairy camel with two bunches, a Bactrian camel.
- P بختیار *bakht-yār*, fortunate, fortune's favorite.
- P بخش *baksh*, share, portion, lot.
- P بخشای *bakshāi*, forgive thou.
- P بخشایش *bakshāyish*, favour, forgiveness, grace.
- P بخشاینده *bakshāyandagī*, liberality; forgiveness.
- P بخشش *bakshish*, gift, gratuity.
- P بخشندگی *bakshandagī*, liberality.
- P بخشنده *bakshanda*, liberal.
- P بخشودن *bakshūdan*, to take pity.
- P بخشیدن *bakshīdan*, to bestow, grant, give, confer; make a present; to waive; to pardon, forgive.
- A بخل *bukhl*, avarice, stinginess, parsimony, penuriousness.
- P بخود بر *ba khud bar*, upon thyself.
- A بخل *bakhil*, stingy, niggard, avaricious; miser.
- A بخیلی *bakhili*, avarice, penuriousness, parsimony.
- P بد *bad* (pl. بدان *badān*), bad, evil, wicked.
- A بدا *badā*, it appeared (a defective verb).
- P بد اختر *bad-akhtar*, ill-starred, hapless.
- P بد اخترتر *bad-akhtar-tar*, more ill-starred, more unfortunate.
- P بد اختري *bad-akhtare*, an unlucky wight.
- P بدان *badān*, know thou (rt. دانستن *dānistan*).
- P بدان *badān* (pl. of بد *bad*), bad persons.
- P بدان *bidān* (for بد آن *bi ān*), with that; for that purpose, or design; to that (person).
- P بد اندیش *bad-andesh* (pl. بد اندیشان *bad-andeshān*), ill-wisher, malevolent, malignant.
- P بد بخت *bad-bakht*, ill-fated, hapless, unlucky, unfortunate, wretched.
- P بد بختي *bad-bakhti*, (thou) art unlucky.
- P بدخشان *Badakhshān*, a country of central Asia, celebrated for its rubies.
- P بد خوي *bad-khū*, bad-tempered.
- A بدر *badr*, full moon.
- P بدر *badar*, out, out of doors, without, forth.
- P بدر آمدن *badar āmadan*, to come out.
- P بدر رفتن *badar raftan*, to go out.
- P بدرقه *badraka*, guide, escort (through a trackless desert).
- P بدر کردن *badar kardan*, to expel, banish; to dispense, distribute.
- P بد روزگار *bad-rozgār*, unfortunate; wicked.
- P بد زندگانی *bad-zindagānī*, bad-lived.
- P بدست *bad ast*, is bad.
- P بدست آوردن *ba dast āvardan*, to get possession, procure, secure, gain; to look out for.
- P بدستم *ba dastam*, into my hand.
- P بد سگال *bad-sigāl*, ill-surmiser, evil-thinker.
- P بد فرجام *bad-farjām*, ending bad; malignant.
- P بد کاری *bad-kārī*, evil-doing.
- P بد گوهر *bad-gauhar*, of bad quality, coarse.
- P بد گوي *bad-gū* or *go* (pl. بدگویان *bad-gūyān*) evil speaker.

- P بد گهر *bad-guhar*, bad by nature, really bad.
 P بد مهر *bad-mīhr*, unkind.
 P بد مهری *bad-mīhrī*, unkindness.
 A بدن *badan*, body.
 P بدو *badū*, to him, to her, to it.
 P بد ده *bi dīh*, give thou pay (rt. دادن *dādan*).
 P بدی *badī*, badness, vice, evil, harm, misery.
Bade, a bad man.
 A بدیع *badī*, wonderful, rare, marvellous, strange, foreign; prompt; original. AP بدیع بدیع *badī-i jahān*, wonder of the world.
 P بدین *badīn* (for به این *ba īn*), to this, in this, with this (or these).
 P بدینها *badīnhā*, in these things.
 A بذر *bazr*, seed.
 A بذل *bazl*, gift, liberality, munificence, bestowment, distribution, profusion.
 P بذله *bazla* (pl. بذله *bazlahā*), joke, witticism.
 P بر *bar*, on, upon; up, above, over; by; according to; at, against.
 P بر *bar*, breast, bosom, chest; embrace; fruit.
 در بر کردن *dar bar kardan*, to clothe, invest.
 A بر *barr*, dry land, continent.
 P برابر *bar-ā-bar* (breast to breast), equal, parallel, on a level, on a par, opposite, over against. در برابر *dar barābar*, over against.
 P برادر *birādir* (pl. برادران *birādarān*), brother.
 P برادر خواندگی *birādir-khwāndagī*, profession of brotherly affection, calling one brother.
 P بر آمدن *bar āmadan*, to come up, ascend, arise; to emerge; to get on, succeed, prosper; to cope with successfully; to elapse.
 P بر آمیختن *bar āmekhtan*, to mix, mingle, commingle.
 P بر آمیخته *bar āmekhta*, mixed up.
 P بر آن *bar ān*, on that, upon that. بر آن شدن *bar ān shudan*, to agree to, will, wish, intend.
 P بر انداختن *bar andākhtan*, to throw down, throw away, fling about; to defeat.
 P بر انگیزدن *bar angekhtan*, to raise, stir up, excite.
 P بر آنم *bar ānam*, I obey.
 P بر آوردن *bar āvardan*, to bring up, raise; to

- tear up or out; to fetch (a breath), heave (a sigh); to complete, accomplish, perform, fulfil; to close up, fill, repair.
 P برای *birāyi*, for, because, for the sake.
 P بر آید *bar āyad*, may or can come out (rt. بر آمدن *bar āmadan*).
 P بر بر *bar bar*, on the breast.
 P بر بستن *bar bastan*, to pack up; to close, shut.
 P بر بسته *bar basta*, firm, fixed.
 P بر بط *barbut*, harp or lute.
 P بر بط سرای *barbut-sarāi*, harper, lutanist.
 P بر پا *bar pā*, raised, erect. بر پا داشتن *bar pā dāshdan*, to raise, establish, maintain.
 P بر ت *barat* (for بر تو *bar tū*), on thee.
 P بر تافتن *bar tāftan*, to twist, wring off; to turn away, avert.
 P بر تر *bartar*, higher.
 P بر تست *bar tust*, is on thee.
 A برج *burj*, bastion, tower, barbican.
 P بر جا *bar jā*, on the ground, prostrate; quiet, tranquil, steady.
 P بر جستن *bar jastan*, to start up, jump.
 P بر جهد *bar jahad*, leaps up.
 A برجی *burje*, a certain tower.
 P بر چیدن *bar chīdan*, to gather up, to remove.
 PA بر حق *bar hakk*, true, just.
 P برخ *bar kh*, part, portion.
 P برخاست *bar khāst*, a rising up.
 P برخاستن *bar khāstan*, to rise, rise up, arise; to break up, cease, end.
 P بر خواندن *bar khwāndan*, to recite, repeat.
 P برخي *barkhe*, a little, bit, one part, portion.
 P برخیز *bar khez*, rise, get up (rt. برخاستن *bar khāstan*).
 A برد *bard*, cold, chill.
 P برد *burd*, he carried away, he led.
 A برد *burd*, striped stuff. برد یمانی *burdi yamānī*, striped stuff of Yaman (Arabia Felix).
 P برداشتن *bar dāshdan*, to pick up, take up, to raise, hold up, lift, take off, remove, carry off; to sustain, bear.
 P بردردن *bar darīdan*, to split open, rip up, cleave asunder.

- P بردن *burdan*, to bear, carry; to conduct, lead; to bear away, remove, take away; to carry off, win; to support, suffer, endure; to prefer, lodge (a complaint); to throw away, lose, lower (one's character or dignity).
- P بردۀ *burda*, borne, borne away, carried off.
- P بر رفتن *bar raftan*, to go up, to climb.
- P بر سر *bar sar*, on or at the head, end, or point.
- بر سرش *bar sarash*, at his or its head. بر سر نهاده *bar sar nihāda*, placed on the head, coifed, capped.
- P برسم *ba rasam*, I should arrive.
- P برف *barf*, snow.
- P برف آب *barf-āb*, snow-water, iced water.
- P برفت *baraft*, he (she or it) departed.
- P بر فروختن *bar furūkh̄tan* (or *furokh̄tan*), to kindle, light up.
- P بر فزودن *bar fuzūdan*, to increase.
- P بر فشاندن *bar fishāndan*, to press, squeeze; to rap, tap; to snap (the fingers).
- A برق *bark*, lightning.
- P A بر قرار *bar karār*, in (one's) usual habit, or normal condition; firm, fixed.
- A برکات *barakāt* (pl. of برکۀ *barakat*), blessings.
- A برکۀ *birkat*, basin of a fountain. *Barakat*, blessing.
- P بر کشادن *bar kushādan*, to open; to remove, lighten.
- P بر کشودن *bar kushūdan*, to open, unloose.
- P بر کشیدن *bar kashīdan*, to extract, draw, unsheath.
- P بر کندن *bar kandan*, to tear up, eradicate, uproot; to strip off.
- P بر کنده *bar kanda*, plucked out, picked off.
- P بر کندي *bar kande*, he would uproot.
- P برکی *barakz*, a species of high-crowned cap made of felt.
- P برگ *barg*, leaf; provisions for the way.
- P برگزشتن *bar guzashtan*, to walk over; to pass beyond; to extend.
- P برگردیدن *bar gardīdan*, to turn away from.
- P برگرفتن *bar giriftan*, to take up or off, pick up; to raise, to derive; to remove, take away, carry off, clear; to attain.
- P برگزیدن *bar guzīdan*, to choose, select.
- P برگسلانیدن *bar gusilānīdan*, to snatch, wrench, break.
- P برگسلیدن *bar gusilīdan*, to snap, tear up.
- P برگشتن *bar gashtan*, to turn, retreat, retire.
- P برگشته *bar gashta*, upset, overturned, inverted, turned upside down.
- P برگماشتن *bar gumāsh̄tan*, to depute, appoint.
- P برم *baram*, I might (or would) bear (or bring) (rt. بردن *burdan*).
- P بر ما *bar mā*, on us.
- P بر می آید *bar mī āyad*, (it) comes out, it rises.
- P برنج *birinj*, rice.
- P برنجی *birinje*, one grain of rice.
- P بر نیارد *bar nayārad*, beareth not (rt. بر آوردن).
- P بر نیارم *bar nayāram*, I will not bring out.
- P بر نیامدن *bar nayāmadan*, not to happen, to fail (rt. بر آمدن *bar āmadan*).
- P برو *barū* (for براو *bar ā*), on him, her, or it. *Bi rav*, go (rt. رفتن *raftan*).
- P برو بر *barū bar*, upon him.
- P بروت *burūt*, whiskers, mustachios.
- P برومند *barūmand*, fruit-bearing, fruitful, fructiferous.
- P بیرون *birūn*, without, out, outside, forth.
- P بروی *bar vai*, on him, at him.
- P برۀ *bara* or *barra*, lamb.
- A برهان *burhān*, demonstration, conclusive proof, strong argument, conviction; clear judgment.
- P برهم زدن *barham zadan*, to strike together, slam, close hastily. دست برهم زدن *dast barham zadan*, to wring the hands.
- P برهنگی *barahnagī*, nakedness, nudity.
- P برهنه *barahna*, bare, naked, stripped; void.
- A بری *bari*, clear, quit, free, innocent; care-less. P بری داشتن *barī dāshtan*, to exempt.
- P بریان *biryān*, fried, broiled, parched. بریان ساختن *biryān sākhtan* (or کردن *kardan*), to fry, broil, grill, roast.
- P بریدن *burīdan*, to cut, cut off, amputate, separate the part; to prune.

- P بریدن *burridan*, to cut ; to prune.
 P بریده *burīda*, cut ; cut off, chopped off, amputated.
 P برین *barīn* (for براین *bar īn*), on this.
 A بزاز *bazzāz*, draper, mercer, clothier.
 P بزرجمهر *buzurj-mihr*, name of the prime minister of Nūshiravān, king of Persia.
 P بزرگ *buzurg*, great, venerable, grand ; grown up, arrived at years of discretion.
 P بزرگان *buzurgān* (pl. of بزرگ *buzurg*), ancestors ; great men, superiors, grantees.
 P بزرگتر *buzurgtar*, greater, grander.
 P بزرگ زاده *buzurg-zāda*, high-born.
 P بزرگوار *buzurgwār*, great.
 P بزرگواری *buzurgwārī*, greatness, excellence. *Buzurgwāre*, a great man.
 P بزرگ همت *buzurg-himmat*, high-minded.
 P بزرگ همت تر *buzurg-himmattar*, higher-minded, more magnanimous or high-spirited.
 P بزرگی *buzurgī*, greatness ; adulthood, maturity, riper years, superiority in years. *Buzurge*, a certain great man.
 P بزنی *ba zanī*, thou shouldst strike (rt. زدن).
 P بزه *baza*, sin, crime, guilt.
 P بس *bas*, many ; enough ; enough ! sufficient ! hold ! no more ! بس کردن *bas kardan*, to stop, leave off, give over.
 P بسا *basā*, many a, many a one.
 A بساط *basāt*, wide plain, extensive surface. *Bisāt*, bed, carpet, rug, anything spread.
 P بستان *bistān* or *bisitān*, take thou (rt. ستاندن *sitāndan*). *Bustān*, garden.
 P بستر *bistar*, bed, cushion, pillow.
 P بستن *bastan*, to shut, close ; to bind, tie, gird on, attach, fix ; to form, frame. نعل بستن *naʿl bastan*, to fix a shoe.
 P بستند *ba sitand*, they take or accept.
 P بسته *bastā*, tied, bound, girt ; shut, closed, fastened ; stopped, hitched ; locked ; set, fixed, formed ; fettered, shackled.
 P بسر آمدن *ba sar āmadan*, to come to an end ; to arrive at perfection, to excel. بسر شدن *ba sar shudan*, to come to an end.
 P بسر آوردن *ba sar āvardan*, to bring to an end.

- P بسر بردن *ba sar burdan*, to carry to an end, to finish ; to agree, harmonize.
 P بسر شدن *ba sar shudan*, to be finished.
 A بسط *basata*, he spread, he diffused widely.
 A بسم *bism* (for باسم *bi ismi*), in the name of.
 P بسوی *ba sāyi*, in the direction of, towards.
 P بسی *base*, much, many ; sufficient ; many a one ; many a day, often ; a long while. بسی نماند *base na mānad*, much remains not, it wants but little.
 P بسیار *bisyār*, much, many, numerous ; great, often, oftentimes.
 P بسیار خسب *bisyār-khasp*, very sleepy, somnolent, drowsy.
 P بسیار خوار *bisyār-khwār*, great eater, glutton, gormandizer.
 P بسیاری *bisyārī*, abundance, large quantity, multitude.
 A بسیط *basīt*, wide spread, extended, level surface, superficial ; simple.
 A بسیم *basīm*, affable, smiling.
 A بشارة *bashārat* or *bishārat*, good news, joyful tidings.
 A بشر *bashar*, man, mankind, mortals.
 A بشرة *basharat*, skin, surface-skin, outer cuticle, epidermis ; outside.
 A بشریة *bashariyat*, human nature, humanity.
 P بشنو *bishnav*, hear, hearken, listen (rt. شنودن).
 P بشوی *ba shuwī*, thou mayest wash.
 P بشوید *ba shūyad*, washes (rt. شستن *shustan*).
 A بصالح *bi sālih*, as virtuous.
 A بصرة *Basrat*, city of Basrah in the Persian Gulf, usually written Bussorah.
 A بضاعة *bizāʿat*, capital or stock in trade, merchandize, goods ; a share in a mercantile adventure or commercial enterprize.
 A بط *batt*, a duck.
 A بطاهر *bi tāhirin* (equivalent to طاهر *tāhirun*), clean, pure.
 A بطل *battāl*, idle, vain, false.
 A بطالة *batālat*, vanity, idleness, trifling talk, jesting.
 A بطش *batsh*, power, authority, severity.
 A بطن *batn*, belly.

- A ^{*}بطي *batis*, slow, tardy, sluggish.
 A بطيبها *bi tibiḥā*, on account of their sweetness.
 A بعد *baʿd* (also P از بعد *baʿd az*), after.
 A بعد *buʿd*, distance. بعد المشرقين *buʿdu 'l mashrikain*, distance of the tropics.
 P بعزت تر *ba ʿizzattar*, in higher estimation, more precious.
 A P بعضي *baʿze*, some, certain; a part, a portion.
 A بعل *baʿl*, lord, master; husband.
 A بعليكت *baʿalbakk*, Baalbee in Syria.
 A بعون *biʿaun*, by the aid of.
 A بعيد *baʿīd*, distant, remote, far.
 A بغداد *Baghdād*, Baghdād, a city on the Tigris.
 P بغل *baghl*, arm-pit.
 A بغوا *bagḥau*, they would be insolent, they had rebelled (rt. بغي *bagḥaʿ*).
 A بغي *baghy*, rebellion.
 A بغير *bi ghair*, without, except.
 A بقاء *bakāʿ*, duration, permanence, continuance, perpetuity.
 A بقال *bakkāl*, green-grocer; grain-merehant; grocer.
 A P بقائي *bakāʿe*, a duration, a permanence.
 A بقعة *bukʿat*, region, dwelling-place, house, edifice; monastery.
 A بقيّة *bakīyat*, remainder, residue, rest.
 A P بقيتي *bakīyate*, some remains, a remnant.
 P بكار آمدن *bakār āmadan*, to be of use, serviceable or useful, to serve a purpose; to avail.
 A بكتاش *Buktāsh*, name of a certain athlete.
 A بكر *Bakr*, a man's name.
 P بكش *ba kash*, draw thou. *Bu kush*, kill, slay.
 P بكشاي *bukshāi*, open thou (rt. كشودن).
 A بكم *bukm* (pl. of ابكم *abkam*), dumb.
 A بكماله *bikamālīhi*, by his perfection.
 P بگذار *bu guzār*, allow, give leave, suffer, permit.
 P بگفتا *bu guftā*, he (or she) said.
 P بگو *ba gū* (*ba go*, *bu gū* or *bu go*), say thou, speak.
 P بگوید *ba* or *bu gūyad*, says (rt. گفتن *guftan*).
 P بگیرد *ba gīrad*, seizes or will seize (rt. گرفتن).
 A بل *bal*, but, nay.

- A بلا *balāʿ*, calamity, trouble, evil, misfortune, affliction; seourge.
 A بلاد *bilād* (pl. of بلدة *balḍat*), cities, countries, provinces; an inhabited country.
 A بلاغ *balāgh*, arrival; conveyance. ما علي ^{*}
 البلاغ *mā ʿala 'r rasūli 'llā 'l balāgh*, the prophet has only to deliver his message.
 A بلاغة *balāghat*, eloquence; puberty, adulthood.
 A بلائي *balāʿe*, a calamity, trial or affliction.
 P بلبل *bulbul* (pl. بلبلان *bulbulān*) nightingale.
 P بلبلا *bulbulā*, O nightingale!
 P بلخ *Balkh*, a city of Khurāsān (ancient Bactria).
 P بلخي *balkhī*, native of Balkh.
 A بلد *balad*, country. بلده *baladahu*, his country.
 A بلدان *bulḍān* (pl. of بلدة *balḍat*), cities, towns.
 A بلدة *balḍat*, city, town.
 A P بلذت تر *ba lizzattar*, with greater deliciousness, more delicate or luxurious.
 A بلغ *balagha*, he attained or reached.
 A بلغ *balligh*, cause to arrive; convey, communicate (imp. of بلغ *ballagha*, 2nd form of بلغ).
 P بلکه *balki*, but, moreover; nay.
 P بلند *baland* (or *buland*), high, lofty, tall, exalted.
 P بلند آواز *baland-āwāz*, loud-voiced.
 P بلند بالا *baland-bālā*, tall of stature, high.
 P بلند بانگ *baland-bāng*, loud-sounding, noisy.
 P بلندي *bulandī*, height, elevation.
 A P بلور *ballūr* (or *billaur*), crystal.
 P بلورين *billaurīn* (or *ballūrīn*), made of crystal, crystalline.
 A بلوغ *bulūgh*, adulthood, puberty; maturity.
 P بلي *bale*, yes, true, certainly, indeed; well, right; but.
 A بليّة *balīyat*, misfortune, sore trial; affliction.
 A بليت *bulitū*, I am tried or afflicted (passive).
 A بليغ *balīgh*, great, vast; full, perfect; eloquent, foreible; eloquent.
 A بما *bi mā*, with whatever; according to what.
 P بماند *ba mānad*, (he) will remain.
 A P بمثل *ba mathal*, for example.

- A *bi mismaʿi* *bi mismaʿi*, in mine ear.
 A *biman* *biman*, with whom? to whom? P *بمنست* *ba manast*, is to me.
 P *ba mīr* *ba mīr*, die (rt. *murdan*). P *بمیرند* *ba mīrand*, they should die.
 A *bin* *bin* (for *ibn* ابن), when placed between two proper names), son.
 P *bun* *bun*, bottom, root, end. *sar u bun* سرو بن, head and tail, beginning and end.
 A *binā* *binā*, with us.
 A *binā* *binā*, building, edifice, fabric, structure.
 A *binā bar* *binā bar* (built upon), because, on account of, by reason of.
 P *banāt* *banāt* (pl. of *bint* بنت), daughters.
banāti nabāt بنات نبات, daughters of grass, i.e. tender herbage.
 P *bunā gosh* *bunā gosh*, cavity of the ear, lower part of the ear.
 P *ba nām* *ba nām*, in the name.
 A *banān* *banān*, finger, tips of fingers.
 P *band* *band*, bond, confinement, captivity, imprisonment, durance; gyves, shackles, fetters; trap, snare; trick, artifice, sleight of hand, manoeuvre in wrestling; imagination, idea, thought, scheme, hope, expectation; (imp. of *bandī* بستن), fix thou, attach. *bandī dast* بند دست, handcuffs, manacles. *band farmūdan* بند فرمودن, to order into confinement, to send to jail, to imprison.
 P *bandagān* *bandagān* (pl. of *banda* بنده), servants, slaves.
 P *bandagī* *bandagī*, service, servitude, slavery.
 P *bandan* *bandan*, to bind.
 P *banda* *banda* (pl. *bandagān* بندگان), servant, slave; your humble servant, your slave.
 P *bandiyān* *bandiyān* (pl. of *bandī* بندی), prisoners.
 P *bi nih* *bi nih*, place thou, lay (rt. *niḥādan* نهادن).
 A *bunaiya* *bunaiya*, darling child (dim. of *banay* بني for ابن *ibn*, son).
 P *bunyād* *bunyād*, foundation.
 A *banī ādam* *banī ādam* (sons of Adam), men.
 A *banī amm* *banī amm*, nephews.
 P *bū* *bū*, smell, perfume, scent, odour, aroma.
 A *bū* *bū* (for *abū* *abū*), father, parent, or author.

- bū 'l ʿajab* بو العجب (father of admiration), a wonderful thing.
 A *bawwāb* *bawwāb* (P pl. *bawwābān* بوابان) door-keeper, porter, warder.
 A P *ba wājibī* *ba wājibī*, suitable, merited.
 P *buwad* *buwad*, may be, shall be, should be.
 P *būdan* *būdan*, to be.
 P *būde* *būde*, he habitually was, he used to be; there would be.
 P *būriyā* *būriyā*, mat, coarse matting.
 P *būriyā-bāf* *būriyā-bāf*, weaver of mats, mat-maker.
 P *bostān* *bostān* (place of perfume), flower-garden; garden in general.
 P *būsa* *būsa*, kiss. *būsa dādan* بوسه دادن, to give a kiss, to kiss.
 P *būsīdan* *būsīdan*, to kiss; to rot.
 P *bū kalamūn* *bū kalamūn*, of various hues (as shot silk or the like); the chameleon; changeable, capricious, inconstant, variable.
 A *būm* *būm*, owl.
 P *būm* *būm*, country, region, land, ground.
 P *ba vai* *ba vai*, to him.
 P *bū* *bū* (or *bo*), odour, scent. *bū-i gul* بوی گل, perfume of roses.
 P *bū-īdan* *bū-īdan*, to scent, diffuse perfume; to smell.
 P *ba* or *bi*, to, for; in; with; of (sometimes pleonastic).
 P *bih* *bih*, quince; good, excellent; better, best; preferable; well, cured, healed.
 A *bihi* *bihi*, by, with, concerning, or about (him or it).
 P *bahā* *bahā*, price, value.
 P *bahār* *bahār* (pl. *bahārān* بهاران), spring.
 P *bahārī* *bahārī*, vernal.
 P *bi az* *bi az*, better than.
 P *bahāna* *bahāna*, pretext, excuse, shift, subterfuge.
 P *bahāna-jū* *bahāna-jū* (or *bahāna-jūy* جوئی), seeker of pretexts, shifty, shuffling.
 A *bahā-im* *bahā-im* (pl. of *bahīmat* بهیمه), beasts, brutes.
 P *bihtar* *bihtar*, better.

- P *biktare*, a better person.
 A *bahjat*, beauty; gladness.
 P *Bahrām*, name of several Persian kings.
 P *Bahrām Gor*, sixth of that name, a king of Persia, of the dynasty of the Sassanides, surnamed "Gor" from his fondness for chasing the wild ass.
 P *bahrām gore*, a Bahrām gore.
 P *bi hast*, is better.
 P *ba hasht*, in eight. *Bihisht*, paradise.
 P *ahli bihisht*, the blessed.
 P *bihishti*, of paradise, paradisaical, celestial, heavenly.
 P *bihishti-rā*, heavenly-faced.
 P *baham*, together. *baham bar āmadan*, to be displeased, disgusted, enraged; to be distressed, discomposed; to rise in opposition or rebellion. *baham bar zadan*, to convulse. *baham bar kardan*, to distress, displease, pain; to upset, overthrow.
 P *baham kashīda*, drawn together; knitted, frowning (brow).
 P *bahamand*, are together.
 P *bihī*, quince-like. *bihī-gard*, quince-like dust, rough down on the face.
 P *bihīn*, best.
 P *bī*, without (prefixed to many words).
 A *bī*, with me, unto me.
 P *biyā*, come thou (rt. *āmadan*).
 P *biyābān*, desert, wilderness. *biyābān kuds*, the desert of Jerusalem.
 P *biyābān-nishīn*, sitter in the desert, scenite.
 P *bi yābad*, may obtain (rt. *yāftan*).
 P *bī abrūī*, dishonourable act.
 P *bī ajal*, not reached the fatal hour.
 P *bī ikhtiyār*, without the will, without choice or self-control, unconscious.
 P *bī adab* (pl. *bī adabān*), ill-mannered, unpolite, rude, uncourteous.
 P *biyār*, bring thou (rt. *āvardan*).
 P *biyārāmīd*, ceased (rt. *āramīdan*).
 P *biyārāyad*, should adorn (rt. *آراستن*).
 P *bī āzār*, without pain or trouble, innoxious, harmless. *bī āzārtar*, more harmless, more innoxious.
 P *biyāzārad*, torments, vexes, harasses (rt. *āzārdan*).
 P *biyāzārdan*, to afflict (rt. *آزاردن*).
 P *biyāzāriyam*, thou grieveest me.
 P *biyāzmāi*, prove, try (rt. *آزمودن*).
 P *biyāsā-i*, thou wouldest rest (rt. *آسودن*).
 A *bayāz*, note-book, blank book, commonplace book; fair copy, thing written out fair.
 P A *bī i'tibār*, without estimation or consideration, disesteemed.
 P *biyālāyad*, taints (rt. *ālūdan*).
 P *biyāmoz*, learn thou (rt. *آموختن*).
 A *bayān*, explanation, disclosure, exposition, illustration.
 P *bī andāza*, without measure.
 P *bī insāf*, without equity, unjust.
 P *bī insāfi*, injustice; partiality.
 P *bī bar*, without fruit, unfruitful.
 P *bī barg*, leafless.
 P A *bī basar*, without sight; senseless.
 P *bī bahra*, without a portion, destitute, unfurnished; unprofitable, vain.
 A *bait*, distich, couplet, verse; house.
baitu 'l māl, chamber of finance, treasury.
 P A *bī tahāshā*, without ceremony, unceremoniously.
 P A *bī tadbīr*, without deliberation; imprudent.
 P A *baitam* (for *baiti man*), my distich.
 P A *bī tamīz*, void of discernment, stupid, dullard (not so correct as the next).
 P A *bī tamīz*, undiscerning, indiscriminating.
 P *bī tosha*, without provisions, provisionless, unprovided.
 P A *bī tawfīk*, graceless.

A بیتها *baithā* (P pl. of A بیت *bait*) verses.

A بیتي *baite*, a verse.

P بیجان *bījān*, lifeless. بیجان کردن *bījān kardan*, to deprive of life.

PA بی جمالي *bī jamālī*, want of beauty, uncomeliness, plainness.

PA بی جواب *bī jawāb*, unanswerable, irrefutable; without reply, having no answer.

P بیچارگی *bīchāragī*, helplessness.

P بیچاره *bīchāra* (pl. بیچارگان *bīchāragān*), without resource or remedy; helpless, remediless; in despair.

P بیچون *bī chūn*, without equal, peerless; God.

PA بی حاصل *bī hāsīl*, unprofitable.

PA بی حد *bī hadd*, unlimited, beyond bounds or just limits.

PA بی حرمت *bī hurmat*, disrespectful, uncivil, unceremonious, irreverent.

P بی حرمتي *bī hurmatī*, rudeness, incivility, discourtesy, disrespect, absence of ceremony.

PA بی حساب *bī hisāb*, incalculable, countless.

PA بی حمیت *bī hamīyat*, spiritless.

P بیخ *bīkh*, root. بیخ کردن *bīkh kardan*, to take root.

PA بیخبر *bī khabar* (P pl. بیخبران *bī khabarān*), without information, unaware, unconscious; uninformed, ignorant, unmindful. بیخبری *bī khabarī*, thou art ignorant. بیخبرانند *bī khabarānand*, they are ignorant.

P بیخوابي *bī-khwābī*, sleeplessness, loss of sleep, want of sleep.

P بی خود *bī khwud*, beside one's self.

P بید *bed*, willow. بید مشک *bedi mushk*, musk-willow.

P بیدار *bīdār*, awake; sober.

P بیداري *bīdārī*, state of being awake, waking, wakefulness, vigilance, want of sleep, absence of sleep, forbearance from sleep.

P بیدانش *bī dānīsh*, ignorant; ignorance.

P بیدانشي *bī dānīshī*, foolish act, folly, indiscretion.

P دریغ *bī dīragh*, unsparing, ungrudging, unstinted, liberal.

P بی دست *bī dast*, handless.

P بیدق *bīdak*, pawn at chess.

P بی دل *bī dīl*, without heart, out of heart; ignorant, silly.

P بی دین *bī dīn*, irreligious, infidel.

P بی دیني *bī dīne*, an infidel; a miscreant.

P بی رسمي *bī rasmī*, irregularity, bad precedent.

PA بی رضا *bī rizā*, without satisfaction.

P بی روزي *bī-rozī*, unaided by fortune, without luck, luckless, hapless, unlucky.

P بیرون *bīrūn*, out, outside, without, abroad, beyond.

P بی زر *bī zar*, without gold, moneyless.

A بیس *bīsa*, fie! out upon!

P بیست *bīst*, twenty.

PA بی سرو پا *bī sar u pā*, without head or foot, poor, destitute of everything, wretched.

P بی سرو پاڻي *bī sar u pā-ī*, wretchedness, complete destitution.

P بیش *besh*, greater, exceeding, more; any longer.

P بیشتر *beshtar*, more, more abundantly; for the most part; more intent.

P بی شرمي *bī sharmī*, shamelessness, impudence.

P بیش زور *besh-zor*, of great strength, very strong.

PA بی شک *bī shakk*, without doubt, doubtless.

P بیشمار *bī shumār*, innumerable, incalculable, untold.

P بیشه *bīsha*, desert, wild, uncultivated country; forest, wood. بیشه *bīshae*, a forest.

A بیضه *baizat*, egg.

A بیطار *baitār*, horse-doctor.

PA بی طاقت *bī tākat*, without strength, weak.

P بی طاقتي *bī tākatī*, weakness, inability, want of power to support, incapacity of endurance, impatience.

P بی طمع *bī tamē*, without longing or hankering, undesirous.

A بیع *baīē*, selling, buying, commerce.

PA بیعزي *bī izzatī*, dishonour.

P *bī gham*, unconcerned, without sorrow.

bī ghamī, (thou) art unconcerned.

P *bī fāzida*, useless, ineffectual, un-
availing, fruitless, unprofitable.

P *biyuftād*, he fell (rt. افتادن).

P *biyuftād*, he falls (rt. افتادن).

P A *bī kadr*, without power or value,
valueless.

P A *bī karār*, restless, fidgetty.

P A *bī kiyās*, without measure or number;
incalculable; immense, incomprehensible,
inconceivable; untold.

P *ba yakbār*, all at once.

P *bī kafsh*, shoeless, discalceated.

P *bī kafshī*, lack of shoes, shoelessness.

P *bīgāna* (pl. *bīgānagān*), foreign,
strange, alien.

P *bī gāh*, out of season.

P *bī girān*, inestimable, great, large,
immense, excessive.

P *bī gumān*, without doubt, assuredly.

P *bī gunāh*, guiltless, innocent.

P *bī gunāhe*, an innocent person.

P *bīl*, shovel, spade; pickaxe.

P *Bailkān*, name of a city in Armenia
Major, near the ports of the Caspian Sea.

P *bīm*, dread, fear; danger.

P *bīmār*, sick.

P A *bī muhābā*, without respect, un-
ceremoniously.

P A *bī murūwat*, unfeeling, unkind,
inhuman.

P *bī maghẓ*, without kernel, marrowless.

P *bain*, desert. *Baina*, between, betwixt.

P *bīn*, behold (imp. of دیدن).

P *bīnā*, seeing, possessed of vision.

P *bīnad*, sees, seeth (rt. دیدن).

P *biyandākh*, he overthrew, he
upset (rt. انداختن).

P *biyandesh*, reflect, consider (rt.
اندیشیدن).

P *bīnash*, behold (of) him (her or it.)
Bīnash, sight, vision.

P *bī nishān*, without sign, mark, or
trace; inscrutable.

P A *bī-nazīr*, matchless, unequalled, peer-
less, unmatched.

A *bainaka*, betwixt thee, between thee.

P *bīnam*, I see (rt. دیدن).

P *bī namāz*, prayerless.

P *bī namāze*, a prayerless fellow.

P A *bī nawā*, without food or victuals, indigent.

P *bī nawāzī*, indigence, indigency,
want of food, fasting, destitution.

A *bainī*, between me, betwixt me.

P *bīnī*, the nose; thou shalt or mayest
see; thou seest (rt. دیدن). *namī bīnī*,
namī bīnī, thou seest not; seest thou not?

A *baina yadai ba-ḡihā*, in the
presence of her lord.

A *bain yadaihi*, in his presence.

P *bīniyam*, thou seest me.

P A *bī wafāzī*, want of payment, failure
in performance; faithlessness, ingratitude.

P A *bī wakt*, unseasonable.

P *bīva*, widow.

P *bīva-zan*, widow woman.

P *bī hunar* (pl. *bī hunarān*),
stupid, unintelligent, unskilful, inapt; devoid
of merit, worthless; graceless, ungodly.

P *bī hangām*, unseasonable.

P *bīhūda* (or *bīhūda*), absurd, vain,
nonsensical, senseless, useless.

پ

P *pā*, foot, leg; base, foundation; power,
ability, strength.

P *pādāsh*, retribution, requital, retalia-
tion, reprisal.

P *pādshāh* (pl. *pādshāhān*),
king, monarch, emperor.

P *pādshāh-zāda*, king's son, prince.

P *pādshāhī*, condition of a king,

- royalty, kingly rank, dignity or office.
 پادشاهی کردن *pādshāhī kardan*, to act the king; to reign, rule, govern.
- پادشاهی *pādshāhe*, a certain king.
- پار *pār*, over, across.
- پارس *Pārs*, Persia.
- پارسا *pārsā* (pl. پارسایان *pārsāyān*), abstemious, pure, holy; devotee, ascetic.
- پارسا زاده *pārsā-zāda*, saint's son.
- پارسائی *pārsā-ī*, purity; holiness; asceticism.
Pārsā-e, a certain devotee, a pure, holy man.
- پارسی *Pārsī*, Persian.
- پاره *pāra*, torn to pieces, in rags.
- پاره پاره *pāra pāra*, patch upon patch.
- پاره دوز *pāra-doz*, patcher, botcher.
- پارینه *pārīna*, ancient; elapsed, past.
- پاس *pās*, watch, guard, defence; regard, consideration.
 پاس خاطر *pāsi khātir*, attention to wishes or wants.
- پاسبان *pāsbān*, watchman; shepherd.
- پاسخاطر *pās khātir*, attention to wishes; for the sake of, in deference to.
- پاسی *pāse*, one watch, a single watch.
- پاشیدن *pāshidan*, to sprinkle, strew, scatter.
- پاشیده *pāshīda*, strewed, scattered.
- پاک *pāk*, pure, clean, cleansed, bright; free.
 پاک کردن *pāk kardan*, to make clean, to cleanse, to clear, to free, to winnow.
- پاکباز *pāk-bāz*, sporting harmlessly; honourable lover.
- پاک بردن *pāk burdan*, to carry clean off.
- پاک دامن *pāk-dāman*, pure-skirted, one who keeps his garments clean and pure.
- پاک رو *pāk-rav*, upright in conduct.
- پاک سوختن *pāk sokhtan*, to consume utterly, to burn clean up.
- پاک نفس *pāk-nafs*, pure-souled.
- پاکیزه *pākīza*, pure, chaste; cleanly, neat.
- پاکیزه روئی *pākīza-rū-ī*, clear-faced.
- پالیهنگ *pālhang*, bridle, halter.
- پانزده *pānzdah*, fifteen.
 پانزده سالگی *pānzdah-sālagi*, the age of fifteen years.
- پای *pāi*, foot, leg; foundation; stand, pedestal; basement.
 پایت *pāyat*, thy foot.
 پایش *pāyash*, his (her or its) foot.
 پایم *pāyam*, my foot.
 از پای افتادن *az pāi uftādan*, to break down on the road.
 از پای در آمدن *az pāi dar āmadan*, to slip, trip, tumble, fall.
 در پای ما *dar pāyi mā*, in our wake.
 پای داشتن *pāi dāshtan*, to hold one's footing.
 پای گرفتن *pāi giriftan*, to obtain a footing, to take root.
- پایان *pāyān*, end, extremity, close.
- پای بند *pāi-band*, foot-bound, tied by the leg.
 پای بندیم *pāi-bandem*, we are tied by the leg.
- پاپوش *pāi-posh*, (foot-cover) shoe.
- پای پوشی *pāi-poshī*, covering for the feet.
- پایدار *pāi-dār*, firm, fixed, stable, permanent, lasting, enduring.
- پایگاه *pāi-gāh*, dignity, rank; office, post; step.
- پایمال *pāi-māl*, trodden under foot; ruined; vile.
- پاینده *pāyanda*, firm, perpetual, permanent, lasting, durable.
- پایه *pāya*, rank, grade, dignity; step, degree, point, promotion.
- پائی *pā-e*, a leg.
- پائیدن *pā-īdan*, to stand still or firm; to halt, hesitate; to last, endure.
- پختن *pukhtan*, to cook, boil; to concoct, imagine, entertain an idea, conceit, or notion.
- پخته *pukhta*, cooked, boiled; matured, ripe; rich in experience.
- پدر *pidar*, father.
 پدرت *pidarat*, thy father.
- پدرود *padrūd*, farewell, adieu.
- پدید *padīd*, clear, evident, plain, manifest, public.
 پدید آمدن *padīd āmadan*, to appear, become manifest.
- پذیر *pazīr*, accept thou.
- پذیرفتن *pazīrustan*, to accept, receive, submit to, consent; to experience, undergo.
- پر *par* (or پَر *parr*), feather, wing.
 پر، full, filled, crammed, glutted, satisfied; much.

- P پراگنده *parāganda*, scattered; disturbed, unquiet, restless, uneasy, distressed; ruined.
- P پراگنده دل *parāganda-dil*, heart-wounded, confused in mind, bewildered, distracted.
- P پراگنده روزي *parāganda-rozī*, disordered in one's circumstances; one whose worldly affairs are in confusion.
- P پرتو *partav*, ray, light, beam of sun or moon.
- P پرتوي *partave*, a ray, a single or solitary ray.
- P پر حذر *pur-hazar*, full of caution, heedful; ware, wary, cautious.
- P پرخاش *purkhāsh*, battle, war, conflict, strife, brawl, quarrel.
- P پر خطر *pur-khatar*, full of peril, dangerous.
- P پرداخت *pardākht*, engagement, business, affair, dealing; attention.
- P پرداختن *pardākhtan*, to quit, leave, abandon; to execute, finish; to arrange, prepare, set in order; to have dealings; to wait upon, to mind, attend to, be attentively employed, closely and busily engaged, or taken up with.
- P پرداخته *pardākhta*, engaged, employed, occupied; attentive.
- P پردرد *pur-dard*, full of pain, painful.
- P پرده *parda*, veil, curtain; musical key or mode; or style of music. پردهٔ الحان *parda-i alhān*, musical scale, gamut. پردهٔ بینی *parda-i binī*, the cartilage that separates the nostrils; the septum of the nose. پردهٔ عشاق *parda-i ʿushshāk*, (melody of lovers), name of a certain musical mode. پردهٔ هفت رنگ *parda-i haft rang*, veil of seven colours; worldly vanities.
- P پرده دار *parda-dār*, chamberlain.
- P پرستار *parastār* (pl. پرستاران *parastārān*), worshipper; servant, waiter, waiting-maid.
- P پرستند *parastanda*, adoring; worshipper.
- P پرسد *pursad*, he (or she) should ask or inquire.
- P پرسش *pursish*, question, enquiry; condolence.
- P پرسیدم *pursīdamash*, I asked him (or her).
- P پرسیدن *pursīdan*, to ask, inquire, interrogate, question.
- P پرنيان *parniyān*, a kind of fine painted Chinese silk; any garment made of the same.
- P پروا *parwā*, care, concern, anxiety, thought, attention, heed.
- P گاو پرواري *parwārī*, fatted, stall-fed. *gāvi parwārī*, fatted ox.
- P پروانه *parwāna*, moth.
- P پروردگار *parvardagār*, the Deity (as nourisher and supporter of all).
- P پروردن *parvardan*, to rear, foster, cherish, nourish, bring up, pamper.
- P پرورده *parvarda*, brought up, nourished, reared, fostered, educated; foster-son.
- P پرورش *parvarish*, bringing up, rearing, patronage, support, sustentation, sustenance, maintenance. پرورش *parvarishat*, thy nourishment.
- P پرورنده *parvarinda*, cherisher, bringer up, fosterer, nourisher, trainer.
- P پروریدن *parvarīdan*, to bring up, to train up, foster, cherish, nourish.
- P پروین *Parwīn*, the Pleiades.
- P پرده *parra*, side, border. پردهٔ بینی *parra-i binī*, the nostrils; the sides or walls of the nostrils.
- P پرهیز *parhez*, abstinent, temperate, chaste, continent; abstinence, continence, controul over the passions, sobriety. پرهیز کردن *parhez kardan*, to abstain, refrain.
- P پرهیزگار *parhezgār* (pl. پرهیزگاران *parhezgārān*), sober, abstinent, chaste, temperate, abstemious, moderate, cautious, careful.
- P پرهیزگاري *parhezgārī*, chastity, temperance, continence, restraint, moderation.
- P پري *parī*, fairy, elf, fay.
- P پري *purī*, thou art full, filled, crammed.
- P پري پيکر *parī-paīkar*, fairy-faced; beautiful, comely, handsome.
- P پریدن *parīdan*, to fly, to flutter.
- P پري رخسار *parī-rukhshār*, fairy-cheeked.
- P پري رو *parī-rū* (pl. پري روبان *parī rūyān*), fairy-faced; handsome, comely.
- P پریشان *pareshān*, dispersed, scattered; discursive, roving; confounded, confused; incohe-

- rent, desultory, rambling, random, hair-brained, harum scarum; afflicted, sad.
- P پريشان حال *pareshān-hāl*, distressed, ruined.
- P پريشان حالي *pareshān-hālī*, a distressed, sad, and ruined state; distress, misery, perplexity, vexation, trouble.
- P پريشان روزگار *pareshān-rozgār*, distressed in one's circumstances, ruined, broken, bankrupt.
- P پريشاني *pareshānī*, distraction, dispersion, rout; distress, desolation; insaneness, vagary.
- P پژمردن *pazhmurdan*, to fade, wither.
- P پژمرده *pazhmurda*, withered, faded.
- P پس *pas*, behind, after; then; therefore, consequently; hence, afterwards; the rear.
- P پست *past*, low, short, dwarfish. *Pasat*, behind thee, after thee.
- P پسته *pista*, pistachio-nut.
- P پسر *pisar* (pl. پسران *pisarān*), son, lad, boy.
- P پسري *pisare*, a boy, a lad, a son.
- P پسند آمدن *pasand āmadan*, to be pleasing, acceptable, approved, reasonable.
- P پسندن *pasandan* or پسندیدن *pasandīdan*, to approve, applaud, commend.
- P پسندید *pasandīd*, he approved; approved.
- P پسندیده *pasandīda*, approved, applauded, commended; acceptable, grateful; warranted.
- P پسندیده تر *pasandīdatar*, more approved.
- P پیچ *pasīch*, march, marching; preparation, preparative.
- P پسينيان *pasīniyān*, followers, those who come after; the moderns.
- P پشت *pusht*, the back; support, prop, stay.
- P پشت دادن *pusht dādan*, to turn the back, to fly, to flee. *پشت پا* *pushti pā*, instep.
- P پشته *pushta*, bundle, pack, load; faggot.
- P پشتي *pushti*, aid, help, succour.
- P پشتيان *pushtībān*, supporter; prop, buttress.
- P پشم *pashm*, wool.
- P پشه *pasha* or پشه *pashsha*, gnat.
- P پشيز *pashīz*, any little piece of money, small change.
- P پشيمان *pashīmān*, penitent, repentant.
- P پشيماني *pashīmānī*, penitence, repentance.
- P پشيماني خوردن *pashīmānī khurdan*, to repent, to grieve, to be sorry.
- P پلاس *palās*, coarse woollen cloth, such as is worn by dervishes, sackcloth.
- P پلاس پوش *palās-posh*, clad in dervish's attire, dressed in the garb of a dervish.
- P پلاس پوشي *palās-poshī*, a being dressed in the garb of a dervish.
- P پلنگ *palang* (pl. پلنگان *palangān*), leopard.
- P پلنگ افگن *palang-afgan*, leopard-killing, overthrower of leopards.
- P پلنگي *palangī*, peculiar to, pertaining to a leopard; the nature or ferocity of a leopard.
- P پليد *palīd*, filthy, dirty, impure, defiled.
- P پليدتر *palittar*, dirtier, more nasty, filthier.
- P پناه *panāh*, protection, defence, shelter.
- P پناهي *panāhe*, a shelter, a refuge.
- P پنبه *pamba* (or *pumba*), cotton.
- P پنبه دوز *pumba-doz*, carder of cotton.
- P پنج *panj*, five.
- P پنجاه *panjāh*, fifty.
- P پنجم *panjum*, fifth.
- P پنجه *panja*, claw, talon; hand with the fingers expanded. *پنجه در افگندن* *panja dar afgandan* (or *پنجه کردن* *panja kardan*), to grapple, contend, strive.
- P پند *pand*, advice, warning, admonition, counsel.
- P پندار *pindār*, conceit; esteem, good opinion; suppose, imagine (imp. of پنداشتن).
- P پنداشتن *pindāshtan*, to think, consider, suppose, imagine, fancy; to esteem; to conceit.
- P پندي *pande*, a bit of advice, hint, suggestion.
- P پنهان *pinhān*, secret, hidden, concealed, suppressed. *پنهان شدن* *pinhān shudan*, to be concealed.
- P پنير *panīr*, cheese (for which the panther is said to have a predilection, or at least to be satisfied with a small piece or morsel thereof).
- P پنيري *panīre*, a cheese.
- P پوست *post* (pl. پوستها *posthā*), skin, hide, rind, coat, peel, shell, slough (of a snake).

- post bar post, coat upon coat (like an onion).
- P پوستین *postin*, fur cloak or garment, dress made of skins. پوستین دریدن *postin daridan* (or پوستین افکندن *dar postin uftādan* or رفتن *raftan*), to speak ill of, to tell the faults, to slander.
- P پوستین دوزی *postin-dozī*, business of one who makes garments of skins; trade of a furrier.
- P پوستینی *postinī*, made of fur, fur-wrought.
- P پوشیدن *poshidan*, to cover, hide, conceal, mask; to wear, put on; to dress, clothe.
- P پوشیده *poshida*, hidden, concealed; covered, clothed, clad.
- P پولاد *pulād*, steel.
- P پولاد بازو *pulād-bāzū*, steel-armed, *i.e.* having an arm of steel; brawny, sinewy.
- P پویان *pūyān*, running.
- P پوئیدن *pūyīdan*, to run.
- P پهلو *pahlū*, the side under the short ribs.
- P پی *pai*, heel; footstep, track, trace; muscle, nerve; after, in pursuit of. از پی ما *az pai mā*, at our heels, after us.
- P پای *pai-ā-pai*, step by step, successively.
- P پیاده *piyāda* (pl. پیادگان *piyādagān*), foot-passenger, pedestrian; pawn at chess.
- P پیاز *piyāz*, onion.
- P پیام *payām*, news, message, errand.
- P پیچ *pech*, turn, twist.
- P پچانیدن *pechānīdan*, to twist; to turn away, withdraw.
- P پیچ پیچ *pech pech*, twisting and coiling.
- P پچیدن *pechīdan*, to coil, wind, twist, writhe, bend; avert, turn away; to roll, to rumble (as the bowels).
- P پیدا *paidā*, produced, created; plain, distinct, evident, manifest.
- P پیر *pīr* (pl. پیران *pīrān*), old, aged; holy man, saint; spiritual guide, prior, abbot. پیر طریقت *pīrī tarikat*, spiritual guide, superior of a religious order or community.
- P پیراستن *perāstan*, to adorn, patch up.
- P پیرامن *pīrāman*, and پیرامون *pīrāmūn*, about, around, round about, environs, skirt.
- P پیرانه *pīrāna*, like or worthy of an old man.
- P پیراهن *pīrāhan*, loose vest, tunic, shirt.
- P پیرایه *perāya*, ornament, decoration.
- P پیرزن *pīr-zan*, old woman.
- P پیرزنی *pīr-zane*, a certain old woman.
- P پیر مرد *pīr-mard*, old man.
- P پیروز *pīroz*, victorious; prosperous; favoured by fortune and opportunity.
- P پیرد زن *pīra zan*, old woman.
- P پیرهن *pīrahan*, shirt, shift, smock; tunic.
- P پیری *pīrī*, old age, decrepitude.
- P پیری *pīre*, an old man.
- P پیش *pesh*, before, in front of, in the van; in the presence of, to. *Payash*, at the heels of him or her, after it.
- P پیش آوردن *pesh ārdan*, take (imp. of *pesh āvardan*).
- P پیش ازین *pesh az īn*, before this, heretofore.
- P پیش آمدن *pesh āmadan*, to come before, meet; to occur, to happen.
- P پیشانی *peshānī*, forehead, skull.
- P پیشت *peshat*, before thee, in thy presence.
- P پیشتر *peshatar*, before, foremost.
- P پیش رفتن *pesh raftan*, to go a-head; to succeed.
- P پیشرو *pesh-rav*, leader, captain.
- P پیش گرفتن *pesh girīstan*, to propose to one's-self, to adopt, embrace.
- P پیش گیر *pesh gīr* (imp. of *pesh girīstan*), take, select, pick, choose.
- P پیشه *peshā*, business, craft, trade, habit.
- P پیشه ور *peshawar*, artificer, craftsman.
- P پیشین *peshīn*, primitive, preceding, former.
- P پیشینیان *peshīniyān*, those gone before, they of primitive times, the ancients.
- P پیغام *paighām* (or پیغم *paigham*), message.
- P پیغمبر *paigham-bar* (pl. پیغمبران *paigham-barān*), messenger, prophet.
- P پیک *paik*, courier, messenger.
- P پیکار *paikār*, battle, conflict, contest.
- P پیکان *paikān*, javelin, dart, spear.

- پیل *pīl* (pl. پیلان *pīlān*), elephant. پیل مست *pīlī mast*, furious elephant, elephant in rut.
 پیلبان *pīlbān* (pl. پیلبانان *pīlbānān*), elephant-keeper.
 پیلتن *pīl-tan* (elephant-bodied), big, huge, bulky, burly, gigantic.
 پیلور *pīlavar*, pedlar, huckster.
 پیله *pīla*, cocoon of the silkworm.
 پیمان *paimān*, promise, treaty, covenant.
 پیمانہ *paimāna*, measure either for wet or dry goods; cup, goblet, bowl.
 پیامبر *payam-bar*, messenger, prophet.
 پیامبر زادگی *payambar-zādagi*, birth or descent from a prophet.
 پیوستن *paivastan*, to join, unite, associate intimately.
 پیوسته *paivasta*, joined, united; constantly, habitually, uninterruptedly.
 پیوند *paivand*, kindred, relation, connexion; conjunction, joint, articulation.

ت

- ت *at*, of thee; to thee.
 تا *tā*, until; in order that, so that; as soon as, as much as; so long as, as long as; ere; lo! behold! beware! have a care!
 تاب *tāb*, heat, warmth, lustre; power.
 تابان *tābān*, lustrous, bright, shining, dazzling.
 تابستان *tābistān*, summer.
 تابدار *tāb-dār*, bright, shining, glossy.
 تاتار *Tātār*, Tartars, Tartary.
 تأثیر *ta-thīr*, influencing, impressing, impressiveness, efficiency, efficacy.
 تاج *tāj*, crown, diadem, coronet.
 تاجدار *tāj-dār*, wearing a crown, crowned, diademed.
 تاجر *tājir*, merchant, trader.
 تاجری *tājire*, a merchant.
 تا چند *tā chand*, how far? how long?
 تاختن *tākhtan*, to attack, rush upon; to gallop, to walk fast; incursion, irruption.
 تأخیر *ta-khīr*, delay, postponement, reservation.

- تأدیب *ta-dīb*, crudition, instruction; chastisement, correction, discipline.
 تاراج *tārāj*, plunder, devastation, destruction, waste, desolation; dissolution.
 تارک *tārak*, top, summit; crown of the head; point of a spear.
 تاریخ *ta-rīkh*, date, day of the month.
 تاریک *tārīk*, dark, dull, cloudy.
 تاریک دل *tārīk-dīl*, black-hearted; benighted, depraved.
 تاریکی *tārīkī*, darkness.
 تازند *tāzanda*, galloping, cantering, prancing.
 تازه *tāza*, fresh, verdant, blooming, blushing.
 تازه بهار *tāza-bahār*, fresh spring.
 تازه رو *tāza-rū*, fresh-faced, smiling.
 تازی *tāzī*, Arab, Arabian, Arabic language.
 تازیانه *tāziyāna*, scourge, lash; whipping, flogging, caning.
 تازیدن *tāzīdan*, to run.
 تأسف *ta-assuf*, grieving, regretting; grief, sadness, anguish, pain. خوردن *ta-as-suf khurdan*, to grieve.
 تأسفاً *ta-assufan*, of grief, from vexation, sorrowfully (acc. case employed adverbially).
 تافتن *taftan*, to shine, sparkle; to spin, to twist, twirl; to turn away the face.
 تاک *tāk*, vine, tendril; clasp.
 تا کجا *tā kujā*, how far? to what extent?
 تا کی *tā kai*, how long? till when?
 تألیف *ta-līf*, composition, compilation.
 تأمل *ta-ammul*, reflection, meditation, consideration, thought.
 تاوان *tāwān*, mulct, fine, amercement.
 تا و یا *tā wai or vai* (for *tā ū*), until he.
 تاویل *ta-wīl*, explanation, interpretation, exposition, commentary.
 تأیید *ta-yīd*, aid, help, assistance.
 تبار *tabār*, family, tribe.
 تباه *tabāh*, ruin, destruction; ruined; ruinous.
 تباهی *tabāhī*, ruin, wreck, perdition; wickedness, depravity, dissoluteness.
 تبدیل *tabdīl*, change, alteration, permutation.

- A تبرک *tabarruk*, felicitation, benediction, congratulation; abundance, plenty.
- A تبسم *tabassum*, smiling, smile.
- P تبه *tabah* (or تبۀ for تباد *tabāh*), ruin. تبۀ *tabah gashtan*, to become marred, to be spoiled.
- P تتری *Tatarī*, Tartary. کلاه تتری *kulāhi tatarī*, a Tartar cap such as is worn by men of distinction. *Tutare*, a Tartar.
- A تنمۀ *tatimmat*, completion; appendix, supplement.
- A تجارة *tijarat*, traffic, trade, commerce.
- A تجاسر *tajāsūr*, boldness, hardihood.
- A تجربة *tajribat*, experiment, experience, proof, trial.
- A تجريب *tajrib*, trial, testing, proof.
- A تجسس *tajassus*, spying, watching, search, inquiry.
- A تجلی *tajallī*, lustre, brightness, brilliancy. AP کردن تجلی *tajallī kardan*, to reveal, make clear or manifest.
- A تجنب *tajannub*, avoidance. AP تجنب کردن *tajannub kardan*, to shun, eschew, avoid, refrain, desist.
- A تحذیر *tahzīr*, bidding beware, setting on one's guard; threatening, cautioning, warning.
- A تحریر *tahrīr*, manumission; writing correctly.
- A تحریمۀ *tahrīmat*, rendering venerable or sacred; commencement of prayer.
- A تحسبوا *tahsībū* (the gezimated form of تحسبون *tahsībūna*, aor. of حسب *hasb*), ye will reckon. لا تحسبونی *lā tahsībūnī*, do not consider me.
- A تحسین *tahsīn*, commendation, applause, approbation, approval. AP کردن تحسین *tahsīn kardan*, to applaud, approve, commend.
- A تحصيل *tahsīl*, collection, gain, acquisition.
- A تحفۀ *tuhfat*, present, gift; rarity.
- A تحقیق *tahkīk*, investigation; truth, certainty. اهل تحقیق *ahli tahkīk*, divines, doctors of divinity.
- A تحکم *tahakkum*, commanding, ruling; dominion, rule, authority.
- A تحمل *tahammul*, bearing, carrying a load;
- supporting, bearing with; patience, endurance, forbearance.
- A تحیة *tahīyat* (pl. تحیات *tahīyāt*), congratulation, felicitation.
- A تحیر *tahaiyur*, astonishment, amazement, bewilderment, confusion.
- P تخت *takht*, throne.
- A تخلص *takhliṣ*, release, deliverance, rescue, salvation.
- P تخم *tukhm*, seed; fruit-stone; egg.
- P تدارک *tadāruk*, reparation, making amends; precaution, preparation.
- A تدبیر *tadbīr*, deliberation, counsel, advice; arrangement, management, skill, prudence, shift, contrivance; controul, government.
- A تدري *tadri* (gezimated form of تدري *tadrī*, aor. of the defective verb دري *darī*, he knew), thou hast known, or knowest.
- A تدري *tadrī* (aor. of the verb دري *darī*), thou knowest, or knewest.
- A تدریج *tadrīj*, gradation.
- A تذهیب *tazhīb*, gilding.
- P تر *tar*, wet, moist, fresh, green (also a particle which, added to an adjective, forms the comparative degree).
- P ترا *turā*, thee; to thee; for thee.
- P ترازو *tarāzū*, balance, scales.
- A ترانی *tarānī*, thou seest me (aor. of رأي *raʾa*, irregular, with the affixed pronoun).
- A تربة *turbat*, grave, sepulchre, tomb.
- A تربیة *tarbiyat*, instruction, discipline, tuition, education, training, bringing up.
- A ترتیب *tartīb*, arrangement; preparation, getting ready; composition.
- A ترتیل *tartīl*, reciting with a clear voice, chanting, intoning, intonation.
- A ترحم *tarahhum*, commiseration.
- A تردد *taraddud*, coming and going, continual movement to and fro; irresolution, hesitation, doubt, wavering.
- P ترسا *tarsā*, infidel; pagan; christian.
- P ترسان *tarsān*, fearing, dreading; afraid.
- P ترسد *tarsad*, (he or she) fears, or should fear.
- P ترسمت *tarsamat*, I fear thee.

- P *tarsīdan*, to fear, be afraid, alarmed or apprehensive; to stand in awe.
- P *tursh* or *turush*, sour, acid; crabbed; austere, rough, morose.
- P *tursh-rū*, sour-faced.
- P *turush-shīrīn*, sour-sweet.
- P *turush-taʿm*, sour-flavoured, acid.
- P *turshī*, acidity, sourness.
- A *tarakkī*, rise, ascendant, promotion, improvement.
- P *tark*, abandonment, forsaking, quitting, leaving, relinquishment, giving over, renunciation, neglect, dereliction; abdication.
- tarki adab*, rudeness, abandonment of due respect, breach of good manners.
- AP *tarki jān*, leave of life, farewell to life. *tark kardan*, to leave, quit, forsake.
- PA *Turk* (pl. *turkān*), Turk.
- A *tarikāt*, bequest, legacy, leaving.
- P *Turkistān*, Transoxiana.
- A *turunj*, citrou; orange. (See the chapter of the Kurʾān entitled "Joseph.")
- A *tarannum*, singing, modulation, humming to one's-self.
- P *tarra*, green, pot-herb.
- A *tiryāk*, treacle of Baghdād, esteemed an antidote against poison.
- A *turīdu*, thou desirest (aor. of *arād*, 4th form of *arād*, concave *wāw*).
- A *tazdād*, thou wilt increase (gezmate of *tazdādu*, aor. of *izdāda*, 8th form of the rt. *zād*, concave *ye*).
- A *tasbīh*, celebration of the praises of God; chaplet of beads, rosary.
- AP *tasbīh-khwān*, a singer of the praises of God; one who tells his beads.
- P *tast*, or *tust*, thee it is, is thine.
- bar tust*, on thee (devolves).
- A *tusrifā*, commit excess (gezmate of *tusrifāna*, aor. of *asrafa*, 4th form of the rt. *sarf*).
- A *tasallī*, consolation, solacing.

- A *taslīm*, delivery, surrender, consignment, submission, resignation; health, security. AP *taslīm kardan*, to give up, resign, surrender.
- A *tashbīh*, comparison, simile.
- A *tushrika*, nasbated aor. of *ashrak* he gave a partner, 4th form of the rt. *shark*.
- A *tashrif*, ennobling, honouring, conferring honour; compliment.
- P *tishnagi*, thirst, thirstiness.
- P *tishna* (pl. *tishnagān*), thirsty.
- P *tashwīr*, anguish, distress.
- A *tashwīsh*, bother, harass, confusion, alarm, disquietude.
- A *tasānīf* (pl. of *tasnīf*), literary compositions, books, works, writings.
- A *tasdik*, verifying, attesting; receiving as true, credence.
- A *tasarruf*, controul, power, grasp, disposal, use.
- A *tasannuʿ*, artifice, speciousness, dissimulation, display.
- A *tasnīf*, compiling, composing.
- A *tasawwur*, imagination, fancy, idea, image. AP *tasawwur kardan*, to imagine, image, picture, portray.
- A *tasawwuf*, contemplation; Sūfism.
- A *tazarruʿ*, humbling of one's self, profound submission, earnest supplication or deprecation.
- A *tatāwul*, oppression, usurpation, conquest; rudeness.
- A *tatīr*, gezmate of *tatīru*, aor. of the rt. *tāra*, he flew or fled, concave *ye*.
- A *tatlāʿu*, riseth (aor. fem. of *talaʿa*).
- A *tatawuw*, doing a good action gratis, supererogation. *bi tatawuw*, voluntarily.
- A *tatību*, thou art sweet (aor. of the rt. *tāba*, concave *ye*).
- A *taʿālāʾ*, he was exalted (3 pers. pret., 6th form of *ʿala*, often joined to the name of God in an optative sense, May He be exalted! and usually rendered adjectively, Most High).

- A تعبد *ta'abbud*, worship, adoration, devotion.
 A تعبدون *ta'budū* (gezmate or nasbate of *عبد* *abada*), ye worship.
 A تعبیه *ta'biyat*, arranging, exercising, inserting, fixing. AP *تعبیه شدن* *ta'bia shudan*, to be fixed.
 A تعبیر *ta'bir*, interpretation of dreams.
 A تعجب *ta'ajjub*, astonishment, surprise.
 A تعجیل *ta'jil*, haste, hurry, precipitation.
 A تعد *ta'uddu*, thou enumeratest (aor. of the verb *عد* *adda*).
 A تعدی *ta'addi*, assault, hostile encroachment, hostility, violence, oppression.
 A تعذیب *ta'azib*, infliction of punishment, torment, torture.
 A تعرض *ta'arruz*, finding fault, objecting; disapprobation, opposition, resistance, aversion, annoyance, exposure; presentation.
 A تعزیه *ta'ziyat*, condolence.
 A تعصب *ta'assub*, partiality, tenacity, bigotry, obstinacy.
 A تعطیل *ta'atil*, suspension, interruption; vacation, holiday.
 A تعلق *ta'alluk*, attachment, dependence.
 A تعلیم *ta'lim*, teaching, instruction.
 A تعنت *ta'annut*, reproach, taunt.
 A تعهد *ta'ahhud*, minding, looking after, attending to, tending, taking care of; agreement, promise.
 A تغابن *taghabun*, defrauding one another; vexation, peevishness, fretfulness, disappointment.
 A تغییر *taghayyur*, alteration, change.
 A تفاخر *tafakhur*, boasting, glorying.
 A تفاریق *tafarik* (pl. of *تفریق* *tafrik*), intervals, divisions; instalments.
 A تفاوت *tafawut*, difference, odds.
 A تفتیش *taftish*, inquiry, search, rummage.
 A تفحص *tafhahus*, investigation, search.
 A تفرج *tafaruj*, recreation, walking for amusement.
 AP تفرج گاه *tafaruj-gah*, place for recreation, ambulatory.
 A تفرقه *tafrikat*, division, distribution; discord, disunion, dissension. P کردن *tafrika kardan*, to distribute, separate.
 A تفقد *tafakkud*, strict search, diligent inquiry.
 A تفکر *tafakkur*, thinking, contemplation, thoughtfulness.
 A تفویض *tafwiz*, confiding, making over, consignment, transference.
 A تقاضا *takāzā* (originally *تقاضی* *takāzī*), exaction, dunning.
 A تقاعد *takā'ud*, backwardness, hanging back.
 A تقبح *tukabbihu* (aor. of *قبح* *kabbahu*, 2nd form of the rt. *قبح*), thou detestest.
 A تقدس *takaddasa*, he was sanctified (3rd pers. pret. 5th form of *قدس*); used optatively, May He be sanctified! and usually translated adjectively, Most Holy.
 A تقدیر *takdir*, decree, appointment, fate.
 A تقرب *takarrub*, association, intimacy; proximity, nearness, closeness. AP *تقرب نمودن* *takarrub namudan*, to approach, draw near.
 A تقریر *takrir*, averring, averment, avowal, recital, statement.
 A تقصیر *taksir*, deficiency, fault, failure, shortcoming.
 A تقول *takulu*, she says (aor. of the rt. *قال* *kāla*, concave و *wāw*).
 A تقوی *takwa'*, piety.
 A تقویه *takwiyat*, strengthening, invigoration, support.
 A تقویم *takwim*, straightening; an attempt to make straight.
 P تک *tak*, gallop, course, heat.
 A تکاسل *takāsul*, indolence, sluggishness.
 A تکبر *takabbur*, arrogance, pride.
 A تکسب *taksibu* thou mayest acquire (aor. of the rt. *کسب* *kasaba*, he gained).
 A تکلف *takalluf*, ceremony; dissimulation, insincerity; extravagance, profuseness.
 A تکلموا *takallamū*, speak ye (imp of 5th form of the verb *کلم*).
 A تکیه *takiyat*, pillow; reliance, support, dependence. P *تکیه زدن* *takiya zadan*, to lean.
 P *تکیه زده* *takiya-zada*, reclined, reclining.

- P **تگ** *tag*, canter, gallop; course, heat.
 A **تلاطم** *talātama*, (the water or wave) dashed (6th form of the verb **لطم**).
 A **تلاطم** *talātum*, buffeting, dashing.
 A **تلبیس** *talbīs*, fraud, trick, deceit, disguise.
 P **تلخ** *talkh*, bitter.
 P **تلخ گفتار** *talkh-guftār*, bitter in speech, satirical, reproachful.
 P **تلخی** *talkhī*, bitterness; bitter disappointment; thou art bitter.
 P **تلخی چشیده** *talkhī-chashīda*, tasted bitterness.
 A **تلاطف** *talattuf*, kindness, courtesy, blandness, affability.
 A **تلف** *talaf*, consumption, squandering, waste, ruin, destruction. AP **تلف شدن** *talaf shudan*, to be lost, to perish.
 P **تلف کرد** *talaf karda*, wasted.
 A **تلفیق** *talfīk*, sewing together; dressing, adorning.
 A **تلمیذ** *talmīz*, scholar, student, pupil, disciple.
 A **تلون** *talaun*, changeableness, versatility.
 A **تلی** *tuliya* (pret. pass. of **تلا** *tala'*), it is read.
 A **تم** *tamma*, was (or is) completed. **تم الكتاب** *tamma 'l kitābu*, the book is finished.
 A **تماشا** *tamāshā* (originally **تماشی** *tamāshī*), spectacle, sight.
 A **تمام** *tamām*, complete, perfect; sufficient; concluded, ended; finish, end, completion.
 P **به تمامی** *ba tamāmī*, altogether, in toto.
 A P **تمامتر** *tamāmtar*, more complete.
 A **تمتع** *tamattu'*, enjoyment.
 A **تمر** *tamr*, a date. **التمر یانع و الناطور غیر مانع** *at tamr yāni' wa 'n nātūr ghair māni'*, the date ripe, and the keeper not preventing.
 A **تمر** *tamurru*, thou passest by (aor. of the rt. **مر** *marra*).
 A **تمکین** *tamkīn*, power, authority, dignity.
 A **تملق** *tamalluk*, fawning, flattery, blandishment, cringing.
 A **تمنا** *tamannā* (originally **تمنی** *tamannī*), wish, desire, longing for.

- A **تمنن** *tamnun* (gezmate of **تمن** *tamunnu*, aor. of **من** *manna*, he upbraided (or reproached) on account of benefits conferred).
 A **تموز** *tamūz*, Syrian month (July).
 A **تمیز** *tamīz*, judgment, discernment.
 A **تمیل** *tamīlu*, bends (fem. aor. of **مال** *māla*, concave **ی** *ye*, governed by **غصون** *ghusūn*).
 P **تن** *tan*, body, person, individual; bulk. **تن دادن** *tan dādan*, to engage, mix one's self, meddle; to yield, give in, surrender.
 P **تن آسانی** *tan-āsānī*, case of body, personal comfort or indulgence.
 A **تناول** *tanāwul*, taking food, eating and drinking.
 A **تنبیه** *tambīh*, warning, caution, admonition.
 P **تن پرور** *tan-parvar*, luxurious, voluptuous, pamperer of the body.
 P **تن پروری** *tan-parvarī*, pampering of the body, luxury, voluptuousness.
 A **تنته** *tantahi*, gezmate of **تنتهی** *tantahī*, thou desistest, aor. of **انتهی** *antahī*, 8th form of **نهی** *nehī*.
 P **تند** *tund*, hasty, violent, impetuous; stern, severe, austere.
 P **تند خوی** *tund-khū*, violent-tempered.
 P **تند خوئی** *tund-khū-ī*, violence of temper, vehemence of disposition.
 P **تندرست** *tan-durust*, healthy, hale, sound, well, in rude and robust health.
 P **تندرستی** *tan-durustī*, soundness of body, health, healthiness.
 P **تندی** *tundī*, greatness, bulkiness; height; hastiness, haste, impetuosity, vehemence, impetuosity.
 A **تنزیل** *tanzīl*, revelation; the Kurān.
 A **تنشأ** *tansha'u* (3 per. sin. fem. aor. of **نشأ** *nashā'*), shoots, or may shoot upwards.
 A **تنعم** *tana'um*, happiness, luxurious enjoyment.
 P **تنک** *tunuk*, shallow.
 P **تنگ** *tang*, strait, narrow, tight; pained, anguished, distressed; insatiate, avaricious; vexation, affliction, annoyance.
 P **تنگ آب** *tang-āb*, shallow.

- P تنگ چشم *tang-chashm*, (narrow-eyed), covetous, insatiable, greedy, insatiate.
- P تنگ دست *tang-dast* (pl. تنگستان *tang-dastān*), poor, indigent, necessitous, distressed.
- P تنگ دستی *tang-dastī*, penury, indigence, straits, poverty.
- P تنگ دل *tang-dīl*, sad, melancholy, dumpish, vexed at heart, grieved.
- P تنگ روزی *tang-rozī*, pinched for food, straitened for daily bread.
- P تنگی *tangī*, distress, straits.
- A تنور *tannūr*, oven.
- P تنها *tanhā* (pl. of تن *tan*), bodies; alone, by one's self.
- P تنهایی *tanhāzī*, solitude, retirement, loneliness.
- P تنی چند *tane chand*, several persons, some individuals.
- P تو *tū*, thou; of thee, thy.
- A توابع *tawābiʿ* (pl. of تابع *tābiʿ*), followers, dependents; effects, results, consequences.
- A تواضع *tawāzuʿ*, humility, self-abasement, submission; politeness.
- A توام *tuwām* (P pl. توامان *tuwāmān*), twin.
- P توان *tuwān*, it is possible; one may or can.
- P توان رست *tuwān rast*, one may escape.
- P توان گفت *tuwān guft*, one may say, it may be said or spoken, it can be said.
- P توانا *tuwānā*, powerful, strong, able, stalwart.
- P توانایی *tuwānāzī*, power, ability, strength.
- P تواند *tuwānād*, it is possible, one may, one can.
- P توانستن *tuwānistān*, to be strong, powerful; to be able; to obtain the mastery.
- P توانگر *tuwāngar* (pl. توانگران *tuwāngarān*), rich, wealthy, opulent, affluent; great.
- P توانگرا *tuwāngarā*, O rich one!
- P توانگر همت *tuwāngar-himmat*, high-minded; rich in grace.
- P توانگری *tuwāngarī*, opulence, wealth; powerfulness, greatness. *Tuwāngare*, a certain great, powerful, or rich man.
- P توانم *tuwānam*, I am able or capable. توانم آن *tuwānam ān*, I am capable of that.
- P توانی *tuwānī*, thou art able, thou canst or mayest. توانی تا *tā tuwānī*, as much as thou canst, as far as thou art able.
- A توبه *taubat*, repentance, penitence.
- A توبیخ *taubīkh*, reproach, reproof, upbraiding, chiding, scolding.
- A توجه *tawajjuh*, turning of the face (وجه *wajh*); conversion, attention; favour, countenance.
- A توحید *tauhīd*, a profession of the unity of the Godhead, unitarianism, anti-trinitarianism.
- A تودیع *taudīʿ*, bidding adieu, taking farewell; dismissing; depositing.
- A توریت *taurīt*, the Pentateuch.
- P توشه *tosha*, provisions.
- A توفیق *taufīq*, divine guidance, favour of God; completion of one's wishes, success.
- A توقع *tawakkuʿ*, hope, expectation, expectancy.
- A توقف *tawakkuf*, delay, hesitation, pause, halt.
- AP توقف کردن *tawakkuf kardan*, to delay, to pause, wait, halt.
- A توکل *tawakkul*, confiding, trusting in God.
- P تو که *tū ki*, thou who, thou that.
- A توکیل *taukīl*, committal to custody; charge, custody.
- P تویی *tūzī*, thou art.
- P ته *tih* or *tah*, empty.
- A تهاون *tahāwun*, neglecting, negligence, slight, carelessness, remissness.
- A تهذیب *tahzīb*, adorning, correcting, amending, adjusting, polishing, finishing.
- A تهمته *tuhmat*, suspicion; calumny.
- A تهنیت *tahnīʿat*, congratulation, felicitation.
- A تهور *tahanwur*, fury, boldness, rush, onset, violent assault, attack.
- P تهی *tihī* or *tahī*, empty; thou art empty.
- P تهی دست *tihī-dast* (pl. تهیستان *tihī-dastān*), empty-handed, poor.
- P تهی مغز *tihī-maghz*, empty-brained, addled, shallow.
- P تیر *tīr*, arrow. AP علم تیر *ʿilmi tīr*, science of archery.
- P تیر انداز *tīr-andāz*, archer.
- P تیره *tīra*, muddy, turbid, obscure, dark.
- P تیره بخت *tīra-bakht*, unhappy, unfortunate.

- P تیرد *tira-bakhti*, thou art unfortunate, thou art (or wilt be) miserable.
 PA تیره رای *tira-rāi*, dark-minded, of beclouded judgment.
 P تیره روان *tira-ravān*, dark-souled.
 P تیز *tez*, sharp, keen; fierce, hot.
 P تیز چنگی *tez-changī*, sharpness of claw, rapacity.
 P تیز دندان *tez-dandān*, sharp-toothed.
 P تیز رو *tez-rav*, sharp-going, fleet, swift.
 P تیشه *tīsha*, axe, adze.
 P تیغ *tegh*, sword.
 P تیمار *tīmār*, care, attendance on the sick; grooming and currying a horse. تیمار خوردن *tīmār khwurdan*, to receive a rub, to get a brushing.

ث

- A ثابت *thābit*, firm, fixed, stable, confirmed, established. AP ثابت شدن *thābit shudan*, to be fixed, ratified. ثابت کردن *thābit kardān*, to make firm, to confirm, to ratify.
 A ثروة *tharwat*, opulence, riches.
 A ثریا *thuraiya'*, the Pleiades.
 A ثغور *thughūr* (pl. of ثغر *thagh*), passes. ثغور الاسلام *thughūru 'l islām*, the passes, straits, or frontiers of the lands of true faith.
 A ثم *thumma*, after that, then, afterwards.
 A ثمرة *thumrat*, fruit.
 A ثمین *thamīn*, precious, valuable, costly.
 A ثناء *thanā*, praise, encomium; compliment; flattery.
 A ثواب *thawāb*, reward, recompense.
 A ثوابی *thawābe*, a reward, a recompense.

ج

- P جا *jā*, place, room. جا همه *hama jā*, everywhere.
 A جاسوس *jāsūs*, spy, scout, emissary.
 A جاسوسی *jāsūsī*, espionage, spying.
 G جالینوس *Jālīnūs*, Galen, the physician.
 A جامع *jāmi*, a principal mosque or duomo

- where the prayer (oration or sermon) called خطبه *khutba* is recited on Fridays.
 P جامه *jāma* (pl. جامها *jāmahā*), garment, clothes, dress, raiment, robe, vest, vesture, garb, stuff. جامه کعبه *jāma-e kabā*, a covering of black cloth embroidered with silver, in which the square temple at Mecca is arrayed, and which is renewed annually. جامهای کهن *jāmahāyi kuhan*, old clothes.
 P جان بحق تسلیم کردن *jān ba hakk taslīm kardān*, to surrender the spirit to God. جان پدر *jāni pīdar*, soul (of) thy father! جان کندن *jān kandan*, to dig out the soul.
 P جانان *jānān* (pl. of جان *jān*), souls; dear ones.
 A جانب *jānīb*, side, direction, quarter.
 P جانستان *jān-sitān*, soul-seizing, life-taking; mortal.
 P جانور *jānvar*, animal, living creature.
 P جانوری *jānvarī*, (thou) art an animal.
 P جانی *jāne*, a single soul, a soul, a life; any living soul.
 P جاودانی *jāwidānī*, eternity; eternal.
 P جاوید *jāwīd*, immortal, perpetual, lasting, everlasting, enduring, permanent, eternal.
 P جاه *jāh*, rank, dignity, position, post, place. جاهت *jāhat*, thy rank.
 A جاهدان *jāhadāni* (dual of the pret. 3rd form of the rt. جهد), they both contend, or wage war against. جاهدات *jāhadāka*, they both fight against thee.
 A جاهل *jāhīl* (P pl. جاهلان *jāhīlān*), ignorant.
 P جای نفس *jāi* (pl. جایها *jāihā*), place. بجای زنان *jāyi nafas*, room for breathing. *ba jāyi zanān*, to woman's estate, womanhood.
 P جایگاه *jāi-gah*, place, spot; point, degree.
 P جائی *jā-e*, one place, particular place, point, degree; fresh place; respect, regard, reference.
 P جائیگاه *jā-e-gah*, place, locality.
 A جبال *jibāl* (pl. of جبل *jabal*), mountains.
 A جبر *jabr* or *jabar*, restoration, repairing damage, as setting a bone, or repairing the broken fortunes of a friend.

- جبرائيل *Jabrīl* (or جبرائيل *jabra'īl*, or جبرائيل *jabrā'il*), Gabriel, the archangel.
- جبل *jabal*, mountain.
- جيلة *jibillat*, nature, constitution.
- جبلتي *jibilliy*, natural, original, innate.
- جبين *jabīn*, temple, side of the forehead.
- جد *jud*, bestow thou, be bountiful (imp. of the rt. جاد *jāda*, concave و *wāw*).
- جدد *jadd*, earnestness, seriousness, exertion.
- جدال *jidāl*, strife, disputation, squabble.
- جدائي *judā'i*, separation.
- جذب *jazb*, drawing, attraction.
- جر *jarr*, drawing, dragging, trailing; deriving; the mark *kasra* (ـ), placed beneath a letter, and equivalent to our vowel *i*.
- عامل الجر *āmīlu 'l jarr*, one who draws or draws down, depressor; (in grammar) a governing power or particle that must be followed by the genitive or oblique case.
- جراح *jarrāh*, surgeon, chirurgeon.
- جراحة *jirāhat*, wound, sore; a wound on any part of the body except the head.
- جرائم *jarā'im* (pl. of جريمة *jarīmat*), crimes, offences, sins, trespasses.
- جرم *jurm*, fault, crime.
- جريان *jarayān*, flowing, running.
- جز *juz*, except, save, besides, all but.
- جزاء *jazā'*, recompense, retribution.
- جزم *jazm*, amputation, cutting, breaking off; decision, determination; decided, positive.
- جزيرة *jazīrat*, island; peninsula.
- جس *jassa*, he touched, felt, fingered.
- جسارة *jasārat*, daring, presumption, boldness, hardihood, audacity.
- جستن *jastan*, to spring, leap, bound, jump.
- جستن *justan*, to search, seek, aim at, strive to win; to hunt after, pry into.
- جسد *jasad*, the body (of man, genie, or angel); the calf of the children of Israel (spoken of in the Kur'ān). جسدًا *jasadan* (acc.)
- جسر *jisr*, bridge.
- جسم *jism*, the body.
- جسيم *jasīm*, corpulent, portly; majestic.

- جعبة *ja'bat*, quiver, case for arrows.
- جعفري *ja'farī*, the finest kind of gold.
- جعل *ja'ala*, he placed, made, appointed, or constituted (used optatively).
- جفا *jafā'*, tyranny, ill-usage, maltreatment, oppression, cruelty, severity, violence; incivility, insolence; coarseness.
- جفائي *jafā'e*, an insult, an outrage.
- جفت *juft*, pair, couple, brace; partner, mate; fellow. جفت گرفتن *juft giriftan*, to take a partner, to marry, to pair.
- جگر بند *jigar-band*, liver, lungs and heart; son.
- جل *jalla*, he shone in glory (epithet of God).
- جل و علا *jalla wa 'ala'*, may (He) be glorified and exalted; High and Glorious.
- جيل *jull*, housing, horse-cloth.
- جلاد *jallād*, executioner, headsman.
- جلال *jalāl*, majesty, glory. AP جلالت *jalālash*, his glory.
- جلالي *jalālī*, the new Persian era, so called from Jalālu'd dīn Malik Shāh, under whose reign, which commenced A.H. 465, the Persian calendar was reformed.
- جلساء *julasā'* (pl. of جليس *jalīs*), companions, comrades.
- گلنار *julnār* (from گلنار *gulnār*), pomegranate-flowers.
- جليس *jalīs*, companion, associate.
- جماد *jamād*, not growing, inanimate, inorganic (as a stone).
- جماعة *jamā'at*, meeting, society, congregation, crowd, multitude, troop, swarm.
- جماعتي *jamā'ate*, a troop.
- جمال *jamāl*, beauty, comeliness. بی جمال *bi jamālīhi*, by his beauty.
- جمشید *Jamshed*, an ancient king of Persia, being the fourth monarch of the first or Peshdādyān dynasty. He built Istakhar or Persepolis, and was dethroned by Zakhāk.
- جمع *jam'*, company, class, sect; conjunction; the plural number; collected, composed, tranquil; united. AP جمع شدن *jam' shudan*, to become collected; to have carnal connexion. جمع اند *jam' and* for جمع اند *jam' and*, are collected.

- A جمع *jam'ce*, a company.
- A جمعية *jam'ciyat*, collection; reflection; tranquillity, quiet, calm.
- P بجملي *jumlagi*, completely. *ba jumlagi*, in the mass, altogether.
- AP جملة *jumla*, sum, whole, all, total number; gang. A في الجملة *'l jumla*, on the whole, to sum up all, in short.
- A جميع *jam'ce*, all, the whole.
- A جميل *jam'il*, good, beautiful; fair, honourable.
- A جن *jinn*, fairy, genius.
- P جنبانیدن *jumbānidan*, to cause to be shaken, to make to move, to wag, wave or nod.
- P جنبیدن *jumbidan*, to agitate, shake, stir, bestir.
- P جنبیده *jumbida*, stirred.
- A جنبین *jambaini* (obl. of جنبان *jambāni*), both sides. جنبیک *jambaika*, thy two sides.
- A جنة *jannat* (pl. جنات *jannāt*), garden.
- A جنس *jins*, genus, kind, stock, sort.
- P جنگ *jang*, war, battle, fight, strife, conflict, contest. جنگ آوردن *jang āvardan*, to wage war, to fight. جنگ و فتنه *jang u fitna*, war and strife.
- P جنگ آزموده *jang-āzmūda*, tried in war, experienced in battle, veteran.
- P جنگ آور *jang-āvar* (pl. جنگ آوران *jang-āvarān*), warrior.
- P جنگ آوری *jang-āvarī*, aggression, strife.
- P جنگ جو *jang-jū* (pl. جویان *jūyān*), war-seeing, pugnacious; warrior.
- P جنگی *jangī*, warlike, martial.
- A جنون *junūn*, insanity, madness, frenzy.
- AP جني *jinnī*, demon, spirit.
- P جو *jav*, barley. *Jū*, river, stream.
- A جواب *javāb*, answer, reply.
- A جوابی *javābe*, an answer, a reply.
- A جوار *jūvār*, neighbourhood.
- P جوال *jūwāl*, sack, bag, sacking.
- P جوال دوز *jūwāl-doz*, large packing-needle.
- P جوان *jawān* (pl. جوانان *jawānān*), youth, young man.
- P جوانمرد *jawān-mard*, brave; honest fellow, brave lad; liberal, generous.
- P جوانمردی *jawān-mardī*, manliness, courage; liberality. *Jawān-marde*, a certain brave man.
- P جوانی *jawānī*, season of youth, youth, juvenility, adolescence. *Jawāne*, a youth, one young man, a certain youth; a lovely youth, a graceful page.
- P جو جو *jav jav*, grain by grain, barley-corn by barley-corn.
- A جود *jūd*, liberality, bounty.
- A جور *jaur*, violence, severity, oppression, insult, outrage, injustice, tyranny; brutality, churlishness, boorishness.
- AP جور پيشه *jaur-pesha*, inured to tyranny, tyrannical, brutal; tyrant.
- A جوز *jauz*, nut.
- A ابو الفرج بن جوزي *jauzīy*, vendor of nuts. *abū 'l faraj bin jauzī*, name of a celebrated preacher at Baghdad.
- A جوسق *jausak*, lofty edifice, palace, kiosk.
- P جوش *josh*, ebullition, ferment; clamour.
- P جوشانیدن *joshānidan*, to cause to boil.
- P جوشن *jaushan*, coat of mail.
- P جوشن خاي *jaushan-khāi*, piercing the coat of mail.
- P جوشیدن *joshidan*, to boil, effervesce; to fume, fret, fly in a rage; to hum, buzz, to be all in a bustle, to spirt out; to beat, palpitate, pulsate, throb.
- A جوهر *jauhar*, jewel; essence, staple, nature, root, origin; element.
- P جوهر فروش *jauhar-farosh*, seller of jewels, jeweller.
- P جوهریان *jauhariyān* (pl. of جوهری *jauharī*), jewellers.
- P جوي *jave*, a single barley-corn, a grain of barley. جوي سيم *jave sīm*, a grain of silver, silver dust. *Jūy*, stream, river; seek thou.
- P جویان *jūyān*, seeking.
- P جوين *jāvīn* or جوين *jāvīn*, of barley, barley-made. نان جوين *nāni jāvīn*, barley bread.
- P جوئیدن *jūšidan*, to seek.
- A جهاز *jahāz*, ship; paraphernalia of a bride, her trousseau.

- A جہال *jūhāl* (pl. of جاہل *jāhīl*), ignorant.
 P جہان *jahān*, world; (part. of جہیدن *jahīdan*) dancing, quivering, flickering, flashing.
 P جہان آفرین *jahān-āfirīn*, world-creator, God.
 P جہان پناہ *jahān-panāh*, asylum of the world.
 P جہان داری *jahān-dārī*, possession of the world, empire.
 P جہاندان *jahāndan*, to leap, dart.
 P جہان دیدہ *jahān-dīda*, one who has seen the world, great traveller.
 P جہانی *jahāne*, a world, a vast multitude.
 P جہانیدن *jahānīdan*, to impel, urge, to cause to leap, force to gallop.
 A جہۃ *jihat*, mode, reason, cause; wages, salary.
 A جہتی *jihate*, a salary, wages.
 A جہد *jahd*, labour, study, endeavour, care, pains, diligence.
 A جہل *jahl*, ignorance, stupidity.
 P جہود *jūhūd* (pl. جہودان *jūhūdān*), Jew.
 A جہول *jahūl*, extremely ignorant.
 P جہیدن *jahīdan*, to gallop off.
 A جیب *jaib*, bosom; breast of a garment; pocket.
 A جاء جئت *jāʾta*, thou camest (pret. of the rt. جاء *jāʾa*, concave ي *ye*). جئتني *jīʾtanī*, thou comest (or camest) to me.
 A جيران *jirān* (pl. of جائر *jāʾir*), neighbours.
 جیرانی *jīrānī*, my neighbours.
 A جيش *jaish*, army, military resources.
 A جيفة *jīfat*, carcase, carrion.

چ

- P چابک *chābuk*, active, smart, expert, alert.
 P چادر *chādar*, sheet; veil reaching from head to foot.
 P چار *chār*, four.
 P چار پا *chār-pā*, four-footed, quadruped.
 P چار پایہ *chār-pāya*, (four-footed) bedstead, charpoy.
 P چار پائی *chār-pāʾe*, a quadruped.
 P چارہ *chāra*, remedy, resource, help.
 P چالاک *chālāk*, vigilant, alert, smart, active.

- P چاد *chāh*, well; pit; dungeon. چاد زندان *chāhī zindān*, dungeon, prison-hole.
 چاہت *chāhat*, thou in the well; thy well.
 P چپ *chap*, left side, left hand.
 P چرا *chirā*, why? wherefore? for what? what?
 P چراغ *chirāgh*, lamp.
 P چراغی *chirāghe*, a lamp.
 P چراگاہ *charā-gāh*, grazing-place; meadow, mead, pasture.
 P چرخ انداز *charkh-andāz*, cross-bowman.
 P چست *chust*, quick, brisk, smart, sharp, sprightly.
 P چشم *chashm* (pl. چشمان *chashmān*), eye, sight, view; hope, expectation.
 P چشمخانه *chashm-khāna*, socket of the eye.
 P چشم درد *chashm-dard*, pain in the eye, ophthalmia.
 P چشمہ *chashma*, fountain, spring. چشمہ حیوان *chashma-i haivān*, the fountain of life, or immortality. چشمہ ہور *chashma-i hor*, fountain of light.
 P چشیدن *chashīdan*, to taste.
 P چشیدہ *chashīda*, tasted; proved, experienced.
 P چکیدن *chakīdan*, to drop, drip, trickle.
 P چکیدہ *chakīda*, dropped, trickled, dribbled, dripped.
 P چگونگی *chigūnagī*, state, particulars, the why and wherefore.
 P چگونہ *chigūna*, how? in what way?
 P چگونہ *chigūna-e*, how art thou?
 P چل *chil* (for چہل *chihāl*), forty.
 P چل سالہ *chil sāla*, forty years old.
 P چمچہ *chamcha*, spoon.
 P چنان *chunān*, like that, such as, such as that, in that manner, just the same, in such a manner, so, to such a degree or extent.
 P چنانکہ *chunānki*, as that which, such as, just as, exactly as, in the same manner as, according as, to such a degree as; so that.
 چنانکہ دانی *chunānki dānī*, as thou knowest.
 P چند *chand*, so as, such, some; a few, sundry, several, much; how much? how many? how oft? تنی چند *tane chand*, some persons.

- کلمه *roze chand*, a few days. روزي چند
kalimasi chand, a few words. چندد
 P چندان *chandān*, much, all that, so much, so little.
 P چندانکه *chandān ki*, as long as, as soon as, whilst, to the extent that, so much that, so much as that; ere, or ever; how much soever, however much, although, notwithstanding.
 P چنداني *chandāne*, a good deal, more than enough, much, very much.
 P چند روز *chand roz*, some days, a few days.
 P چندين *chandīn*, some, certain, much, such, such as this, or these, so much as this, so many, all this, all these.
 P چنگ *chang*, crook, claw, grasp, clutch; harp, lute, guitar.
 P چنگال *changāl*, claw, talon, gripe.
 P چنين *chunīn*, thus, like this, such as this or these, all this, so much, thus much, in this way.
 P چو *chū*, like; when, whilst, since, whereas, if so be (a contraction of چون *chūn*).
 P چوب *chūb* or *chob*, wood, stick, bludgeon.
 P چوپان *chūpān* (or چوبان *chūbān*), shepherd.
 P چوپاني *chūpānī*, pastoral office, duty or business of a shepherd.
 P چوگان *chaugān*, game of horse-shinty; the bat used in the said game curved at one end.
 چوگان آبنوس *chaugāni ābnūs*, an ebony bat (to which flowing jetty curls are compared).
 P چون *chūn*, how? when, whenever, whilst, as, like, such as, so much as, whereas, since, because, how.
 P چونتو *chūn tū*, like thou.
 P چوني *chūnī*, how art thou? how farest thou? how do you do?
 P چه *chi*, what? why? how? what matters it? or, how! how many! what! چه بودي *chi būde*, how would it be? would to heaven! I wish it were.
 P چهار *chahār*, four.
 P چهار پا *chahār-pā* (pl. چهار پايان *chahār-pāyān*), four-footed, quadruped.
 P چهارم *chahārum*, fourth.
 P چه پائي *chi pā-i*, what! dost thou stand still? why dost thou hesitate? (rt. پائيدن *pā-īdan*.)

- P چه خوش گفت *chi khwush guft*, how well spake!
 P چه در روي و چه در قفا *chi dar rū wa chi dar kafā*, what before one's face, the same behind one's back.
 P چه شد *chi shud*, what has happened?
 P چه گونه *chi gūna-e*, how art thou?
 P چهل *chihāl*, forty.
 P چي *chi* (for چيز *chīz*), thing, anything.
 P چيدن *chīdan*, to pluck, gather, pick, peck, glean, collect.
 P چيره *chīra*, rude, uncivil, bold, impudent.
 P چيز *chīz*, thing.
 P چيزي *chīze*, something, a little, any thing, aught.
 P چيست *chīst*, what it is; what is it? what is? حال چيست *hāl chīst*, what's the matter?
 P چين *Chīn*, China; (imp. of چيدن *chīdan*), gather, pick, collect.
 P چينه *chīna*, grain; pickings for birds.
 P چيني *Chīnī*, of China, Chinese.

ح

- A حاتم طائي *Hātim Tā-i*, name of an illustrious Arab of the tribe of طي *ṭayy*, celebrated among Eastern nations for his liberality.
 A حاج *hāj*, pilgrim to Mecca.
 A حاجات *hājāt* (pl. حاجة *hājat*), wants, necessities, necessary matters.
 A حاجة *hājat*, want, need, necessity, occasion; urgent, pressing case. A حاجت خواستن *hājāt khwāstan*, to pray, state one's wants in prayer.
 A P حاجتمند *hājatmand*, necessitous, in want, in need of.
 A حاجتي *hājate*, a private business.
 A P حاجي *hājīy*, a pilgrim to Mecca.
 A حادث *hādith*, occurring; occurred, happened.
 A حاذق *hāzīk*, acute, sharp, intelligent, skilful, clever.
 A حاسد *hāsīd* (P pl. حاسدان *hāsīdān*), envious.
 A حاصل *hāsīl*, gain, acquisition, result; manifest. A P حاصل شدن *hāsīl shudan* (or حاصل

- گردیدن *hāsīl gardīdan*), to be gained or procured; to happen, befall, arise, occur. حاصل کردن *hāsīl kardan*, to get, acquire, earn.
- حاضر *hāzīr* (Ppl. حاضران *hāzīrān*), present, ready, prompt, in attendance, waiting.
- حاکم *hākīm* (Ppl. حاکمان *hākīmān*), governor, ruler, magistrate, judge.
- حال *hāl*, state, condition, circumstance; state of feeling; ecstasy, rapture; instant, moment. P حال چیست *hāl chīst*, what is the matter?
- حالة *hālat*, state, quality, condition, circumstance; ecstasy, rapture; A P thy state. P چه حالتست *chi hālat ast*, what has happened? what is the matter?
- حالتی *hālate*, a state, a condition.
- حالی *hāle*, at the time, at the instant; one state, a state; whilst. P حالی که *hāle ki*, the instant that, forthwith that.
- حامل *hāmīl*, carrying; carrier, bearer. حامل الغواشي *hāmīla 'l ghawāshī*, (as) carrier of the saddle-coverings. حامله *hāmīluhu*, its carrier.
- حامله *hāmīlat*, pregnant, teeming (female).
- حامی *hāmī*, defender, protector, guardian.
- حبا *hibban*, in point of affection (acc., used in an adverbial sense).
- حبة *habbat*, grain, seed, berry.
- حبس *habs*, confinement, imprisonment, hold, duranee vile.
- حبل *habl*, rope, cord. حبل الوريد *hablu 'l warīd*, jugular vein (of which one is situated on either side of the neck).
- حبيب *habīb*, beloved, sweetheart, friend.
- حتی *hatta'*, until, so that.
- حج *hajj*, pilgrimage to Mecca.
- حجاج *hujjāj* (pl. of حاج *hāj*), pilgrims to Mecca.
- حجاج بن يوسف *Hajjāj bin Yūsuf*, name of a Governor of Arabian Irāk under the Caliph Abdulmalik, A.H. 65.
- حجاز *hijāz*, Mecca, and the adjacent territory, Arabia Petrea; one of the principal modes or styles in Persian music, viz.; 1. اصفهان *isfa-*
- hān*; 2. عراق *irāk*; 3. حجاز *hijāz*. Nine others are enumerated.
- حجازی *hijāzīy*, native of, belonging to Hijāz.
- حجة *hujjat*, argument, argumentation, warm discussion; reason.
- حجر *hajar*, stone.
- حجرة *hujrat*, closet, chamber, cell, cabin; nuptial chamber.
- حد *hadd*, bound, boundary, extent, limit, degree; just limits. حد شرع *haddi sharē*, legal punishment, requirement of the law.
- بحدی *ba hadde*, to a limit, extent, degree, or point.
- حدة *hiddat*, passion, sharpness, vehemence.
- حدث *hudth*, novelty, recent event. Hadath, young man, youth.
- حدثی *hadathe*, a certain youth.
- حدیث *hadith*, discourse, history, story, legend, tradition; especially the traditions regarding Muhammad. (Those related by Abu Huraira amount to more than five thousand three hundred.)
- حدیقه *hadikat*, enclosed garden; palm-grove.
- حذر *hazar*, caution, warning; guard, care. A P حذر کردن *hazar kardan*, to be ware, to be on one's guard, to exercise caution.
- حر *harr*, heat, warmth.
- حرث *hurrāth* (pl. of حارث *hārith*), farmers, agriculturists, ploughers.
- حراسة *hirāsāt*, custody, guardianship, care, defence.
- حرام *harām*, unlawful, forbidden, illicit, prohibited, disallowed.
- حرامزاده *harām-zāda*, bastard, villain, rogue, rascal; villainous, rascally.
- حرامی *harāmīy* (Ppl. حرامیان *harāmīyān*), robber, outlaw, assassin, brigand, bandit.
- حرس *harrasa*, he protected (2nd form of the rt. حرس الله *harrasahā 'llāh*, may God defend her! (the pret. used optatively.)
- حرف *harf*, letter, word, vocable, particle.
- حرف گیر *harf-gīr*, captious; censorer, eritic, caviller.
- حرفی *harfe*, a single letter.

- A حَرَكَه *harakat*, motion, act, action, movement; conduct, behaviour; improper act, unbecoming action.
- A حَرَكَتِي *harakate* (usually *harkate*), an action.
- A حَرَم *haram*, sacred; the sacred enclosure at Mecca; female apartments, harem.
- A حَرَمَان *harmān*, repulse, disappointment.
- A حَرَمَةٌ *harmat*, honour, respect, reverence, veneration.
- A حَرُور *hurūr*, heat, warmth.
- A حُرُوف *hurūf* (pl. of حَرْف *harf*), letters, characters.
- A حَرِير *harīr*, silk.
- A حَرِيس *harīs*, greedy, eager, wistful.
- A حَرِيف *harīf* (P pl. حَرِيفَان *harīfān*), companion, fellow, associate; impudent, loose, or audacious fellow; rival.
- A حَزِين *hazīn*, sad, mournful, plaintive.
- A حِس *hiss*, feeling, sensation.
- A حِسَاب *hisāb*, account, reckoning, calculation.
- A حِسْب *husb*, computing, reckoning. حِسْبُهُ *hasbuhu*, his sufficiency; sufficient for him. حَسْبِ وَاقِعِهِ *hasbi wāq'ih*, according to circumstances; suitably to the case. P بِرِ حَسْب *bar hasbi*, according to; in conformity with.
- A حَسَد *hasad*, envy. P حَسَدِ بَرْدَن *hasad burdan*, to envy, to bear malice.
- A حَسْرَةٌ *hasrat*, grief, regret, vexation. P حَسْرَتِ خَوْرَدَن *hasrat khwurdan*, to sigh for.
- A حَسْرَتِي *hasrate*, a vexation.
- A حَسَن *hasun*, beauty; goodness, excellence. حَسَنِ تَدْبِير *husni tadbīr*, wholesome discipline. حَسَنِ خُطَاب *husni khitāb*, elegance of address, polite conversation. حَسَنِ رَاي *husni rāi*, just observation. حَسَنِ ظَن *husni zann*, good opinion. *Hasan*, beautiful, excellent.
- A حَسَنَات *hasanāt* (pl. of حَسَنَة *hasanah*), good works.
- A حَسَنِ مَيْمَنْدِي *Hasan Maimandī*, Khwājah Ahmad bin Hasan, called Maimandī, from the town of Maimand, where he was born, was the Wazīr of Sultān Mahmūd, of Ghizneh.
- A حَسَنِي *hasanī*, beauty, comeliness.
- A حَسُود *hasūd* (P pl. حَسُودَان *hasūdān*), envious; envier, maligner.
- A حَشَم *hasham*, pomp, retinue, suite, train; magnificence.
- A حِصَار *hisār*, fortified town, castle, fort, fortress; siege.
- A حِصَارِي *hisāre*, a fort, a fortress.
- A حِصْبَاء *hasbā*, gravel, pebbles, shingle, beach.
- A حِصَّة *hissat*, lot, share, portion.
- A حِصُول *husul*, acquisition, gain.
- A حِصِي *hasa'* (or حَصَا *hasa'*), gravel, pebbles.
- A حِضْرَة *hazrat*, presence, court, majesty; his (or your) Grace, Reverence, Lordship, Worship.
- A حِضُور *huzūr*, presence, court.
- A حِطَام *hutām*, anything dry, brittle; anything small, paltry or minute; rubbish, trash.
- A حِظَا *hazz*, delight, pleasure, enjoyment, gratification; flavour, taste; part, portion, stock.
- A حِفْصَة *Hafsat*, name of Omar's daughter, one of the wives of Muhammad, and frequently styled أُمُّ الْمُؤْمِنِينَ *ummu 'l mu'minīn*.
- A حِفْظَا *hifz*, custody; memory.
- A حَقِّ *hakk*, just, true (an attribute of God); God; right, truth, justice; just right, due, or claim. حَقِّ عِبَادَتِكَ *hakka 'ibādatika*, the due of Thy worship, or as Thou deservest to be worshipped. حَقِّ مَعْرِفَتِكَ *hakka ma'arāfatika*, the right of the knowledge of Thee, i.e. as Thou oughtest to be known.
- A حَقًّا *hakkan*, really, truly, verily, in sooth.
- A حَقَارَة *hakārat*, contempt.
- A P حَقِّ شَنَاس *hakk-shinās*, grateful.
- A P حَقِّ شَنَاسِي *hakk-shināsī*, gratitude.
- A P حَقِّ نَا شَنَاس *hakk nā shinās*, ungrateful.
- A حَقُوق *hakūk* (pl. of حَقِّ *hakk*), rights, duties, dues, just claims.
- A حَقِير *hakīr*, base, contemptible, mean, despicable; a wretch.
- A حَقِيقَة *hakikat*, truly, reality, fact.
- A حِكَايَة *hikāyat* (pl. حِكَايَات *hikāyāt*), story, tale, fable, narrative, narration, anecdote, relation.

- A **حکم** *hukm*, order, command; rule, dominion; check, restraint; decision, judgment.
- A **حکماء** *hukamā* (pl. of **حکیم** *hakīm*), sages, wise men, philosophers; physicians.
- A P **حکم انداز** *hukm-andāz*, obedient to orders; hitting the mark; skilful archer.
- A **حکمة** *hikmat*, philosophy, wisdom, wise saw or saying, axiom; wit, cleverness. P **درین چه حکمتست** *dar in chi hikmatast*, what's the wit of this? in this what wisdom is there?
- A **حکومة** *hukūmat*, sentence of a judge, decision, decree.
- A **حکیم** *hakīm* (P pl. **حکیمان** *hakīmān*), sage, philosopher; physician.
- A **حکیمی** *hakīme*, a certain wise man.
- A **حلال** *halāl*, lawful, legitimate, allowable.
- A **حلاوة** *halāwat*, sweetness.
- A **حلب** *Halab*, Aleppo, a town of Syria.
- P **حلبی** *halabī*, of Aleppo, Aleppine. (Some five or six centuries ago Aleppo was the chief depot for mirrors and glass wares from the manufactories of Venice destined for the East.)
- A **حلقن** *halk*, throat.
- A **حلقه** *halkat*, ring, ear-ring, circle; assembly.
- A P **حلقه بگوش** *halka ba gosh*, (ring in the ear, as badge of servitude), obedient.
- A **حلقی** *halke*, a throat, a windpipe; hence, a musical and melodious voice.
- A **حلم** *hilm*, mildness, meekness, clemency, gentleness.
- A **حلوا** *halwā*, a sweet cake or pudding made of butter, flour, and milk; sweetmeats.
- A **حلیة** *hilyat*, splendour, external appearance.
- A **حلیم** *halīm*, mild, gentle, meek. **حلیما** *halīman* (acc. used adverbially), meekly, mildly.
- A **حمار** *himār*, male ass, jackass; stupid fellow.
- A **حمال** *hammāl*, carrier of burdens, porter, bearer; laden, loaded, charged.
- A **حمام** *hammām*, bath; warm bath.
- A **حمایة** *himāyat*, protection, defence, safeguard.
- A **حمائد** *hamā'id* (pl. of **حميدة** *hamīdat*), laudable acts, praiseworthy deeds.
- A **حمد** *hamd*, praise. **الحمد لله** *al hamdu li'llāh*, praise be to God!

- A **حمل** *haml*, load, burden; pregnancy. P **حمل کردن** *haml kardan*, to impute, ascribe, charge.
- A **حملة** *hamlat*, assault, attack, charge.
- A **حمي** *hamā'* (for **حمام** *hamā'im*), doves.
- A **ورق الحمي** *wurku'l hamā'*, the brown (or the dusky) of the pigeons. **Hima'**, pasture-land which is reserved exclusively for the horses of the ruler; inaccessible, forbidden, interdicted; a place from which the public is debarred and excluded; any secluded spot.
- A **حمية** *hamīyat*, warmth, zeal, nice sense of honour; impetuosity.
- A **حميد** *hamīd* (fem. **حميدة** *hamīdat*), praised, lauded; laudable, praiseworthy.
- A **حمير** *hamīr* (pl. of **حمار** *himār*), asses.
- A **حنجرة** *hanjarat*, windpipe, larynx.
- A **حنظل** *hanzal*, colocynth, bitter gourd.
- A **حواشي** *hawāshī* (pl. of **حاشية** *hāshiyat*), followers, attendants, domestics.
- A **حوالة** *hawālat*, a recommending, or entrusting to the care of another; transference.
- A **حوت** *hūt*, large fish, whale.
- A **حور** *hūr* (pl. of **حورا** *hawrā*), fair, white-complexioned; celestial brides, houries; (used in the singular) celestial bride, hourie.
- P **حوران** *hūrān* (P pl. of **حور** *hūr*), celestial brides, virgins of paradise, houries.
- A **حوض** *hawz*, reservoir, tank, cistern; pond.
- A **حوله** *haulahu*, round about him.
- A **حي** *haiy*, tribe (of Arabians).
- A **حياة** *hayāt*, life. A P **حياتست** *hayātašt*, is life.
- A **حيران** *hairān*, perplexed, harassed, bewildered, confounded, at one's wit's end.
- A **حيف** *haif*, oppression, violence, injustice; a pity, a sad thing.
- A **حيل** *hiyal* (pl. of **حيلة** *hīlat*), tricks, devices, stratagems, (vulgarly) dodges.
- A **حيلة** *hīlat*, artifice, stratagem, device, trick.
- A P **حيلها** *hiyalhā* (P pl. of **حيل** *hiyal*), tricks, stratagems, arts, devices.
- A **حين** *hīn*, interval, period of time.
- A **حيوان** *haiwān* (pl. **حيوانات** *haiwānāt*) animal, brute, beast.
- A **حيوة** *hayāt*, life.

خ

- A خاتم *khātim*, seal; ring, finger-ring.
 A خاتمة *khātimat*, end, conclusion; seal.
 P خاتون *khātūn*, lady, matron, dame.
 P خار *khār*, thorn. خارت *khārat*, thy thorn.
 هر خاري *har khāre*, every thorn, each thorn.
 P خارا *khārā*, hard stone, rock.
 P خاربن *khār-bun* (pl. خاربنان *khār-bunān*), root of thorn or bramble.
 P خارکش *khār-kash*, carrier of thorn-fagots.
 P خارکن *khār-kan*, one who roots up thorns.
 P خاستن *khāstan*, to rise, to get up, arise; to occur, happen.
 P خاسته *khāsta*, grown up, sprung up, risen.
 A خاص *khāss* (P pl. خاصان *khāssān*), special, particular, private, peculiar; intimate, select, choice; special favourite; confiscated, confiscate, forfeit.
 A P خاصه *khāssa*, especially, particularly.
 A خاصية *khāssiyat*, peculiarity, property, speciality.
 A خاطر *khātir*, heart, mind, thought, idea; will, choice; spirits, feeling; account, sake.
 P خاك *khāk*, dirt, clay, earth, soil, ground, land, dust; hence, lowly, mean. خاک در *khāki dar*, earth of a door (or visitation), where one's wishes are obtained. خاک مرده *khāki murda*, ashes of the dead.
 P خاک آلود *khāk-ālūd*, begrimed with dirt.
 P خاک پا *khāk pā*, dust of the feet.
 P خاک زاد *khāk-zād*, sprung from earth, earth-born, earthy.
 P خاکسار *khāksār*, mixed with earth, earth-like; humble; abject, base, grovelling; sordid wretch.
 P خاکستر *khākistar*, ashes.
 P خاکم *khākam*, I am earth.
 P خاکی *khākī*, earthy; humble, abased; thou art earth. از خاکی *az khākī*, from earth thou art.
 A خالی *khālī*, empty, void, free from; destitute, deserted.

- P خام *khām* (pl. خامان *khāmān*), raw, crude; inexperienced.
 P خاموش *khāmosh*, silent, taciturn; silence! hush!
 P خاموشي *khāmoshī*, silence, taciturnity.
 P خاندان *khāndān*, family, race, line; house, household, home; court, king's household.
 P خانقاه *khānkāh*, monastery, convent, religious house for darweshes.
 P خان و مان *khān u mān*, house, family; riches, and especially hereditary possessions, moveable and real.
 P خانه *khāna*, house, abode, home; nest.
 P خانه پردازی *khāna-pardāzī*, domestic economy.
 P خانه خدا *khāna-khudā*, master of the house, major-domo.
 P خانمان *khānmān*, house, family.
 A خاوي *khāwī*, empty, void. خاوي البطن *khāwī 'l batn*, empty-bellied.
 P خايه *khāya*, testicles.
 P خائیدن *khāzīdan*, to bite, gnaw, chew.
 A خباثت *khābāth*, wickedness, malignity, malice, malevolence.
 A خبث *khubth*, malignity, malice, malevolence; impurity, obscenity.
 A خبر *khābar*, information, intelligence, knowledge, acquaintance, report, rumour, news, account, description, sacred story, tradition; prophecy, prediction.
 A خبره *khubrat*, experience, trial, proof.
 A خبيث *khābīth*, impure, malicious.
 A خبيثه *khābīthat* (pl. خبيثات *khābīthāt*), impure thing (fem. of خبيث *khābīth*).
 A خبيثين *khābīthīn* (obl. pl. of خبيث *khābīth*), impure.
 A ختم *khātm*, seal; completion, conclusion, end.
 A P ختم شدن *khātm shudan*, to be stamped or sealed. A ختم قرآن *khātmī kur'ān*, perusal of the Kur'ān from the beginning to the end.
 A ختمی *khātme*, a complete perusal of the Kur'ān from beginning to end.
 P ختني *khutanī*, Chinese, of Chinese Tartary.
 A خجالة *khijālat*, shame, blush, bashfulness, confusion.

P خجسته *khujasta*, happy, auspicious.

A خجل *khajil*, blushing, ashamed. A P کردن خجل *khajil kardan*, to shame, to put to the blush.

A خجلة *khajlat*, bashfulness, blush, shame, funk, confusion.

P خدا *khudā*, God.

P خدا پرست *khudā-parast*, God-worshipper, devout.

A خدام *khuddām* (pl. of خادم *khādīm*), domestics, servants.

P خداوند *khudāwand* (pl. خداوندان *khudāwandān*), lord, master, seignior, owner, possessor. خداوند حقيقي *khudāwandi hakikī*, the real master, i.e. God.

P خداوند زاده *khudāwand-zāda* (pl. خداوند زادگان *khudāwand-zādagān*), nobleman's son.

P خداوندگار *khudāwandagār*, Creator of the world.

P خداوندي *khudāwandī*, lordship, sovereignty, divinity, providence; your Majesty, Highness, Lordship, etc.

P خدای *khudāi*, God.

P خدایا *khudāyā*, O God!

P خدایرا *khudāirā*, to God, for God.

P خدائی *khudāi*, divinity, deity, godship.

A خدمه *khidmat*, service, ministry, tendance, attendance; homage.

A P خدمتگار *khidmatgār*, servant, waiting or serving man, personal attendant.

A خدمتي *khidmate*, a particular or special service; the particular service.

P خرد *khār*, ass, donkey. خرد جال *khari dajjāl*, the ass of Antichrist.

A خراب *khārāb*, destroyed, ruined.

A خرابات *khārābat* (pl. of خرابه *khārāba*), ruins, devastations; tavern.

A خرابه *khārābat*, devastation, ruin.

A خرابه *khārāba*, ruin, a ruin.

A خرابي *khārābi*, ruin.

A خراج *khārāj*, tribute, tax, revenue, rent.

P خراسان *Khurāsān*, the province of Persia bordering on Herāt, Khorassan.

P خراساني *khurāsānī*, of Khorassan.

P خراشیدن *khārāshīdan*, to scratch, scrape, graze, lacerate, wound, grate, irritate.

P خرامان *khārāmān*, strutting, swaggering, waving, jaunty.

P خرامیدن *khārāmīdan*, to walk proudly, jauntily, gracefully, to strut, wave to and fro.

P خربزه *khārbuza*, melon, cucumber.

P خربزه زار *khārbuzazār*, cucumber-bed, melon-ground.

A خرج *khāraj*, expenditure, expense, outgoing.

P خرج *kharch*, expense, outgoings. خرج نمودن *kharch namūdan*, to spend, expend.

P خرد *khurd*, little, small. *Khīrad*, wisdom, good sense, sound judgment.

P خردمند *khīradmand* (pl. خردمندان *khīradmandān*), wise, intelligent, judicious.

P خردد *khurda*, fragment, particle, scrap, crumb.

P خردی *khurdī*, infancy, childhood, first part of life. خردیت *khurdiyat*, thy childhood.

P خرست *khārast* (for خراست *khār ast*), is an ass.

P خرسک *kharsak*, leap-frog, or blind-man's-buff (a child's game).

A خرطوم *khartūm*, proboscis; bowsprit.

A خرف *khārif*, doting old man, dotard.

P خرقة *khirka*, religious mendicant's garment made of shreds or patches, garb, habit.

P خرقة پوش *khirka-posh* (pl. خرقه پوشان *khirka-poshān*), clad in shreds and patches dervish, religious mendicant.

P خرگاه *khargāh*, royal tent; court, palace.

P خرم *khurram*, pleasant, delightful.

P خرما *khurmā*, date (a fruit).

P خرمن *khirman*, harvest, corn reaped and stacked, but not yet threshed out.

P خر مهره *khār-muhra*, a small shell used in some countries as coin.

P خرمي *khurramī*, delight, joy, glee, happiness.

P خرنند *khārand*, they purchase (rt. خریدن *khīrīdan*); are asses (for خراند *khār and*).

P خروار *khārwar*, ass-load.

A خروج *khurūj*, egress, going forth, exodus.

الخروج قبل الواو *al khurūj kabla 'l wulūj*,

- (provide for) egress before entering, (look before you leap).
- P خروس *khurūs*, cock, chanticleer.
- P خروش *khurosh*, loud noise or cry, clamour, shouting. در خروش *dar khurosh*, loud, vocal, resonant.
- P خروشدن *khuroshīdan*, to make a loud noise, or outcry, to shout, clamour, cry aloud.
- P خری *khare*, an ass.
- P خریدار *kharīdār*, purchaser.
- P خریدن *kharīdan*, to purchase, buy.
- P خریدی *kharīde*, he used to purchase, he would buy.
- A خریف *kharīf*, autumn.
- A خزر *khazz*, silk, raw silk.
- P خزان *khazān* or *khizān*, autumn.
- A خزانه *khizānat*, treasury, exchequer; store. خزانه غیب *khizāna-i ghāib*, hidden stores.
- A خزائن *khazā'in* (pl. of خزانه *khizānat*), treasures, treasures.
- A خزف *khazaf*, potsherd, bit of crockery.
- A خزینه *khazīnat*, treasure; treasury, exchequer, storehouse.
- P خس *khās*, thistle; weed.
- A خسارۀ *khāsārat*, loss, damage.
- P خسپیدن *khuspīdan*, to lie, sleep, slumber; to lodge.
- A خستۀ *khissat*, vileness, baseness; tenacity, avarice.
- P خسته *khasta*, wounded, hurt, infirm, sick; sad, dispirited. دلہای خستہ *dilhāyi khasta*, broken hearts. خستۀ *khasta-e*, thou art sad.
- P A خستۀ خاطر *khasta-khātir* (or P خستۀ دل *khasta-dil*), pained at heart, annoyed, vexed.
- A خسیس *khāsīs*, sordid, vile, low, base, worthless, grovelling.
- A خشب *khashab*, dry wood, timber.
- P خشت *khisht*, brick, tile. خشت پیروزہ *khishti pīroza*, turquoise-coloured bricks.
- P خشت زن *khisht-zan*, brickmaker.
- P خشتی دو *khishte*, a brick, a tile. خشتی دو *khishte dū*, a couple of bricks.
- P خشک *khushk*, dry, sere; arid, barren.
- P خشک رودی *khushk-rūde*, a dried-up stream.
- P خشک سال *khushk-sāl*, dry year, barren year, year of drought and dearth.
- P خشک سالی *khushk-sālī*, scarcity, dearth.
- P خشک مغز *khushk-maghz*, dry-brain, noodle.
- P خشکی *khushkī*, dryness, dry land; drought.
- P خشم *khishm* or *khashm*, anger, wrath, rage, fume, fury, pet, passion. در خشم شدن *dar khishm shudan* (or خشم گرفتن *khishm giriftan*), to fly in a rage, to take fire.
- P خشم آلود *khishm-ālūda*, overflowing with rage, sullied with anger.
- P خشمناک *khishmnāk*, angry, raging, furious.
- A خشن *khashuna*, he was rough; (in the assertion of a general proposition, the preterite is often employed for the aorist), he is rough.
- P خشنود *khushnūd*, pleased, contented.
- A خشونۀ *khushūnat*, roughness, ruggedness; asperity, severity.
- A خصال *khisāl* (pl. of خصلۀ *khāslat*), qualities, properties. خصالہ *khisālīhi*, (of) his endowments.
- A خصلۀ *khāslat*, quality, disposition, habit.
- A خصم *khasm*, enemy, antagonist, opponent.
- A خصمی *khasmī*, enmity, contention.
- A علی الخصوص *khūsūs*, particular. علی الخصوص *ala 'l khūsūs*, in particular, particularly, especially.
- A خصومۀ *khūsūmat*, enmity, strife, quarrel, disputation.
- A خصب *khāsīb*, palm-tree. *Khusaib*, name of a man.
- A خط *khatt*, line, boundary; character, handwriting, letter; moustache, beard. خط سبز *khatti sabz*, down upon the face (like that upon a peach), incipient beard.
- A خطا *khata'*, fault, error, sin, offence, mistake. خطا است *khatast*, is a mistake. خطا کردن *khata kardan*, to commit a fault, to sin, fail, miss. خطای منکر *khatayi munkar*, atrocious sin.
- A خطاب *khitāb*, address, harangue; sermon, homily; discussion; charge, accusation; reproof, chiding, displeasure.

- P خطاي *khatai*, Seythia beyond Mount Imaus; Cathay.
- A خطاي *khata'e*, a sin, a fault; any particular offence; a single slip or failure.
- A خطبا *khutabā* (pl. of خطيب *khatab*), preachers.
- A خطبة *khutbat*, an oration delivered every Friday, after the forenoon service, in the principal Muhammadan mosques, in which they praise God, bless Muhammad and his descendants, and pray for the sovereign. This was generally pronounced formerly by the reigning Caliph, or the heir-apparent.
- A خطة *khittat*, country, district, region, city.
- A خطر *khatar*, danger, peril, risk, jeopardy, hazard.
- A P خطرناک *khataarnāk*, dangerous, hazardous, perilous.
- A خطيب *khatab*, preacher, public speaker, orator.
- A خطير *khātīr*, great, important, grave; hazardous, perilous, critical.
- P خفا *khufācha*, name of a certain banditti of plundering Arabs.
- A خفة *khiffat*, lightness; frivolity, weakness. خفت راي *khiffati rāi* (or عقل خفت *khiffati aql*, weakness of intellect.
- P خفت *khuft*, sleeping, nap.
- P خفتن *khuftan*, to sleep, to lie down.
- P خفته *khufṭa*, slept, sleeping, asleep, lying down; sleeper.
- A خفية *khufyat*, concealment, secrecy. P A در خفيه *dar khufya*, in secret, privately.
- A خفية *khafiyat* (fem. of خفي *khafiy*), secret, hidden, latent.
- P خلاب *khilāb*, clay, dirt, mud, mire, filth.
- A خلاص *khālās*, liberation, release, escape, deliverance.
- A خلاف *khilāf*, difference; opposition, contradiction, dispute, disputation; opposing, contrary. A P خلاف کردن *khilāf kardan*, to oppose, contradict, violate, break.
- A خلافة *khilāfat*, vicegerency, caliphate; imperial dignity, monarchy.
- A خلان *khullān* (pl. of خليل *khālīl*), intimate friends.
- A خلّاق *khālā'ik* (pl. of خليفة *khālikat*), peoples, creatures, nations.
- A خلد *khallada* (3 per. sin. pret. 2nd form of the rt. خلد used optatively), may (God) prolong or perpetuate.
- A خلعة *khil'at*, robe of honour.
- A خلق *khalk*, creatures, created things, people, folk, men, mankind. *Khulk* or *khuluk*, nature, habit, disposition.
- P خلق آزار *khalk-āzār*, man-tormentor.
- A خلتان *khulkān* (pl. of خلق *khulk*), tattered threadbare garments.
- A خلقي *khalki*, a mote of people, a host of folk, a crowd; any created being; hence, a form, figure.
- A خلل *khālāl*, fault, flaw, defect, leak, injury, damage, detriment, harm; disturbance.
- A خلوة *khāwat*, retirement, privacy, seclusion.
- P خلوت نشین *khāwat-nishīn*, sitting in retirement, recluse. خلوت نشینی *khāwat-nishīnī*, thou art a recluse.
- A خليفة *khālifāt*, vicegerent, the title of the successors of Muhammad, first assumed by, or given to, Abūbākr.
- P خم *kham*, curl; coil, noose.
- A خمار *khumār*, effects of intoxication, crop-sickness or head-ache after drinking.
- A خمر *khamr*, fermenting; wine or any fermented drink.
- P خم کمند *kham-kamand*, noose.
- P خموش *khamosh*, silent.
- A خمیر *khamīr*, dough, leaven. A P خمیر کردن *khamīr kardan*, to knead.
- P خندان *khandān*, laughing, smiling, giggling.
- A خندق *khandak* (or خندق *khanzak*), ditch, trench, moat, fosse (a word derived from P کنده *kanda*, dug, digged, excavated).
- P خنده *khandā*, laughter, laughing.
- P خندیدن *khandīdan*, to laugh, titter, smile, giggle.
- P خنک *khunuk*, happy, fortunate; cool, temperate.
- P خو *khū*, nature, habit, disposition. خوي خردمند *khūyi bad*, bad temper. خوي خردمندان *khūyi khiradmandān*, disposition of the wise.

- P خواب *khwāb*, sleep, slumber, dream.
- P خوابگاه *khwāb-gāh*, place of sleep, dormitory.
- P خواجه *khwāja* (pl. *khwājagān*), man of distinction, lord, master; gentleman; good-man; Mister; teacher; merchant; owner; eunuch. *خواجه عالم* *khwāja-i ālam*, lord of the world (Muhammad).
- P خواجه تاش *khwāja-tāsh* (pl. *khwāja-tāshān*), schoolfellow, playmate, comrade.
- P خوار *khwār*, contemptible, mean, despised, abject. *خوار داشتن* *khwār dāshtan*, to hold in contempt, to despise. (in comp.) Eating, (from *خوردن* *khurdan*, to eat), as *مردم خوار* *mardum-khwār*, man-eater, cannibal.
- A خوار *khwār*, lowing, bleating (of oxen, sheep, etc.).
- P خوارزم *khwārazm*, the ancient Chorasmia, lying along the banks of the river Oxus or Jaihūn, and extending to the Caspian sea.
- P خوارزم شاه *khwārazm-shāh*, title of the Sultan علاء الدین *alā-u'd dīn Muhammad*, who reigned in Khārazm from 1200 to 1220 of our era.
- P خواست *khwāst*, solicitation, begging.
- P خواستن *khwāstan*, to want, desire, wish, will, ask, beg, crave, demand, require; to design, intend; to seek, covet; to be willing; to call down; to wed, espouse.
- A خواص *khawāss* (pl. of *خاصة* *khāssat*), nobles, grandees. *خواص و عوام* *khawāss u awāmm*, nobles and plebeians, gentle and simple.
- P خوان *khwān*, furnished table, tray, dish.
- P خواندن *khwāndan*, to read, recite, repeat, chaunt, intone; to call upon, invoke; to summon, challenge, proclaim; to lay claim; to crow.
- P خواندند *khwāndand*, thou hast read.
- P خواد *khwāh*, wishing, desiring; wanting, requiring; whether, either, or.
- P خواهر *khwāhar*, sister.
- P خواهندد *khwāhandad*, he who asks or wishes; beggar, mendicant, suppliant.
- P خواهی *khwāhī*, thou wishest; dost thou wish?
- P خوب *khūb* (pl. *خوبان* *khūbān*), good, beautiful, fair, well.
- P خوبرو *khūb-rū* (or *خوب روی* but pronounced *khūb-rū*), fair-faced, handsome, comely.
- P خوب روی *khūb-rū-i*, thou art fair-faced. *Khūb-rū-ye*, a handsome-faced person.
- P خوب صورت *khūb-sūrat*, comely, handsome.
- P خوب منظر *khūb-manzar*, fair to behold, comely in appearance.
- P خوبی *khūbī*, beauty, comeliness.
- P خود *khūd*, self, himself, herself, itself; one's own.
- A خود رای *khūd-rāi*, self-opiniated, headstrong, opinionative, conceited.
- P خودی *khūdī*, one's own; pride, vanity, conceit; egotism, selfishness.
- P خوردن *khurdan*, to eat; to drink; to swallow, devour, consume, corrode; to gnaw; to experience, enjoy, suffer; to fret; eating.
- P خورده *khurda*, eaten. *خورده انبان* *khurda-i ambān*, crumbs in a wallet.
- P خوردي *khurdī*, infancy, childhood. *Khurde*, (he) was accustomed to eat.
- P خورديش *khurdīyash*, his minority, his nonage.
- P خورش *khurish*, food. *خورشت* *khurishat*, thy food, thy nourishment.
- P خورشيد *khurshed*, the sun.
- P خورم *khurram*, joyful, pleasant.
- P خورنده *khuranda*, eater; fed, maintained, victualled; household.
- P خوش *khush* (but made to rhyme with *کش* *kash*), pleasant, agreeable, delightful, nice, palatable, grateful, happy, good, well.
- P خوشانیدن *khoshānīdan*, to cause to dry up.
- P خوش آواز *khush-āwāz*, pleasant-voiced, sweet-voiced, having a melodious voice.
- P خوش آوازي *khush-āwāze*, one with a sweet voice.
- P خوشبوي *khush-bū*, sweetly-scented, fragrant, odoriferous.
- P خوشتر *khushtar*, pleasanter, more agreeable.
- P خوشخو *khush-khū*, of pleasing manners, good-tempered.

- P خوش سخن *khwush-sukhan*, well-spoken.
 P خوش طبع *khwush-tab'c*, good natured.
 P خوش گریستن *khwush giristan*, to weep abundantly, or ad libitum.
 P خوش گفت *khwush guft*, he well spake.
 P خوشنود *khwushnūd*, content, satisfied, well-pleased.
 P خوشه *khūsha*, ear of corn.
 P خوشی *khwushī*, gladness, mirth, gaiety, cheerfulness, pleasantness, agreeableness, delight, enjoyment, diversion, fun.
 P خوشیدن *khoshīdan*, to wither, dry, parch.
 P خوشیده *khoshīda*, withered, faded.
 A خوض *khūz*, wading, fording; plunging into, entering precipitately; resolving, purposing, deliberating, consulting, taking counsel.
 P خوکردن *khū-karda*, habituated.
 P خون *khūn*, blood; killing, murder.
 P خونخوار *khūn-khwār*, blood-devouring, sanguinary, blood-thirsty.
 P خونخوارگی *khūn-khwāragi*, ferocity.
 P خوی *khūy* (the same as *خو* *khū*), habit, temper, disposition.
 P خوید *khawīd*, green corn, wheat or barley not yet in ear.
 P خویش *khwesh*, self; one's own; (my, thy, his, hers, its, ours, your, their) own; kinsman, relative, relation.
 P خویشاوند *khweshāwand*, kinsman.
 P خویشتن *khwesh-tan*, own person, self; own.
 P خویشتن دار *khweshtan-dār*, temperate, abstemious.
 P خویشتنید *khweshtaned*, of your own ye are.
 A خیار *khīyār*, cucumber.
 A خیال *khayāl*, imagination, fancy, thought, notion, idea, conceit, whim, caprice; phantom, ghost, spectre, apparition. P خیال بستن *khayāl bastan*, to suppose, imagine, form a notion, entertain an idea, dream of.
 A خیالاً *khayālan* (acc.) as an apparition.
 P خیال اندیش *khayāl-andesh*, fantastic, chimerical, conceited, whimsical, vain.
 A خیانه *khīyānat*, perfidy, treachery, treason, disloyalty, insincerity.

- A خیانتی *khīyānate*, an act of disloyalty, a case of treason, an instance of treachery.
 A خیر *khair*, well; good, virtuous, fair, happy, honourable; goodness, kindness, kind attention; any desirable moral excellence; goods, riches, good things. AP خیر است *khair ast*, it is well; is it well?
 P خیره *khīra*, malignant, malevolent; indolent, torpid; stupid, grovelling; angry, moody.
 P خیره رای *khīra-rāi*, of dark or mean understanding, grovelling.
 P خیره رو *khīra-rū*, shameless, impudent.
 P خیره سر *khīra-sar*, headstrong; silly, stupid, blundering.
 P خیزان *khēzān*, rising. A افتان و خیزان *uftān u khēzān*, now falling and now rising, i.e. with difficulty.
 P خیزیدن *khēzīdan*, to rise, spring.
 P خیل *khail*, troop, body of men; tribe.
 P خیلتناش *khailtāsh*, fellow-soldier, comrade; commander, general; name of an athlete.
 P خیل خانه *khail-khāna*, illustrious family.
 A خیمه *khaimat*, tent, tabernacle. AP خیمه زدن *khaima zadan*, to pitch a tent.

د

- P داد *dād*, he gave; gift; justice, measure, redress; cry for redress or justice. A توان داد *tuwān dād*, one can give.
 P دادن *dādan*, to give, surrender, resign, yield; to give leave, allow, suffer, permit.
 P دادی *dāde*, justice, judgment (emphatically): he used to give.
 P دار *dār*, keep (imp. of داشتن *dāshtan*).
 P دارو *dārū*, medicine, drug, physic, remedy.
 P تلخ داروی *dārūyi talkh*, bitter medicine.
 P دار و گیر *dār u gir*, pomp, bustle, consequence.
 P دارویی *dārū-e*, a certain medicine, a drug.
 P داری *dārī*, thou holdest, supportest, keepest, maintainest (rt. داشتن *dāshtan*).
 P دارین *dāraini* (obl. of داران *dārāni*, du. of دار *dār*), two worlds, both worlds.
 P داشتن *dāshtan*, to have, hold, possess, keep;

- to keep up, maintain; to place, deposit; to withhold, withdraw; to wear. دست داشتن *dast dāshtan*, to hand over, to restore.
- A داعي *dāʿi*, inviting, stimulating; the author or cause of anything.
- A داعية *dāʿiyyat*, cause, source; claim, pretension, call.
- P دام *dām*, snare, net, gin, springe.
- P دام *dāma*, may he (or it) be perpetual, or continue (3 per. pret. concave و *wāw*, used optatively). دام ملکه *dāma mulkuhu*, may his kingdom endure!
- P داماد *dāmād*, son-in-law.
- P دامن *dāman*, skirt of a garment; base of a hill.
- P دامنم *dāmanam* (for دامن من *dāmani man*), my skirt, the skirt of my robe.
- P دامني *dāmane*, a skirt, a whole skirt.
- P دامی *dāmī*, (thou) art the snare.
- P دان *dān*, know, consider (imp. of دانستن).
- P دانا *dānā* (pl. دانایان *dānāyān*), wise, knower, wise man.
- P داناتر *dānātar*, wiser.
- P دانایی *dānāʿi*, knowledge, science. *Dānā-e*, a man of wisdom.
- P دانستن *dānistan*, to know, consider, esteem, regard.
- F دانستی *dāniste*, he might know; he used to know.
- P دانش *dānish*, knowledge, science, learning.
- P دانشمند *dānishmand*, wise, intelligent, knowing, learned.
- P دانشمندی *dānishmande*, a certain learned man.
- P دانگ *dāng*, a weight, the fourth part of a dram; the sixth part of a *dīnār*.
- P دانه *dāna*, grain, corn, seed; bait; bead; bead of a rosary.
- P دانی *dānī*, thou knowest (2 per. pres. of دانستن *dānistan*).
- A داود *Dāʿūd*, David, king of Israel.
- A P داودی *Dāʿūdī*, David-like, resembling David the sweet singer of Israel.
- P داور *dāwar*, judge, ruler; God.
- A دائرة *dāʿirat*, circle, circumference, orbit; cycle.
- A دائم *dāʿim*, lasting, unintermitting, ceaseless; always, perpetually.
- P دایه *dāya*, nurse, foster-mother.
- A دبیق *dabīk*, name of a small town in Egypt, where they manufactured stuffs of gold tissue, which were called دبیقی *dabīkī*.
- A دجال *dajjāl*, Antichrist.
- A دجلة *dijlat*, the river Tigris.
- A دجی *dujaʿ*, darkness. الدجی *ad dujaʿ*, the darkness (the same for all three cases).
- P دختر *dukhtar* (pl. دختران *dukhtarān*), daughter; damsel, girl, lass. دختر خواستن *dukhtar khwāstan*, to ask a girl in marriage, to court, betroth.
- P دخترک *dukhtarak*, little girl, young virgin, maiden.
- A دخل *dakhḥl*, entering; income, receipt, revenue.
- A دخول *dukḥul*, entrance, ingress, access, arrival.
- P دد *dad* (pl. ددان *dadān*), wild beast, beast of prey.
- P در *dar*, in, into, within, among; concerning, about, respecting, on, upon, at; under. بدريا *ba daryā dar*, in the sea; (pl. درها *darhā*), door, gate, avenue; topic, subject. از در *az dar*, by the door.
- A در *darr*, milk, especially such as flows spontaneously from the udder in a copious stream. *Durr*, pearl. دریتم *durri yatīm*, rare, incomparable pearl.
- P دراز *darāz*, long; outstretched, extended. دراز کردن *darāz kardan*, to stretch forth.
- P درازی *darāzī*, length.
- A دراسة *dirāsāt*, study, reading; lesson, lecture.
- P در آشفتن *dar āshuftan*, to be disturbed, thunderstruck.
- A درآة *durrāʿat*, upper garment of cotton.
- P در آمدن *dar āmadan*, to come in, enter.
- P در آموختن *dar āmokhtan*, to teach.
- P در انداختن *dar andākhtan*, to hurl, cast.
- P درانیدن *darānīdan*, to tear, to cause to burst.
- P در آوردن *dar āvardan*, to bring in; to bring down.

P در آویختن *dar āwekhtan*, to fasten on, to lay hold of, cling, hang to.

P در آویخته *dar āwekhta*, suspended.

P در آی *dar āi*, enter thou, come in.

A در آیه *dirāyat*, knowledge, science; quality; manner.

P در باختن *dar bākhtan*, to play, stake, gamble away; to lose at play.

P دربان *darbān*, porter, doorkeeper, warder.

P در بر *dar bar*, on, or in the breast; in the arms. در بر کردن *dar bar kardan*, to put on (clothes); to wear, assume. در بر گرفتن *dar bar giriftan*, to put on, assume, wear.

P در بسته *dar-basta*, having the door shut, with closed doors, shut in.

P در بند *dar band*, in the bond; enslaved.

P در پس *dar pas*, in the rear.

P در پی *dar pai*, at the heels or footsteps.

P در پیش *dar pesh*, before, a-head, in front.

P در پیوستن *dar paivastan*, to join; to be engaged in.

P در پیوسته *dar paivasta*, engaged in.

P درت *darat*, thy door, thy gate.

A درج *darj*, infolding, collecting, preserving, comprising, holding. *Durj*, casket.

A درجات *darajāt* (pl. of درجه *darajat*), steps; ascending degrees (opposed to درکات *darakāt*).

A درجه *darajat*, step, degree, rank, dignity.

A درجی *durje*, a casket.

P A در حال *dar hāl*, immediately, instantly, forthwith.

P A در حق *dar hakk*, in reference, respect, or regard, concerning, on behalf.

P درخت *dirakht* (pl. of درختان *dirakhtān*), tree, shrub, bush.

P در خواب *dar khwāb*, in sleep, asleep. در خوابی *dar khwābī*, (thou) art asleep.

P در خورد *dar khwurd*, worthy, suited.

P درد *dard*, pain, ache, anguish.

P دردا *dardā* (interj.), alas!

P در دادن *dar dādan*, to submit, yield, surrender.

P دردمند *dardmand*, afflicted, aching, suffering pain, pained.

P دردمندیم *dardmandim*, we are pained.

P در ربودن *dar rubūdan*, to seize, snatch, carry off; to save, rescue; to steal upon.

P در رسانیدن *dar rasānidan*, to bring in.

P در رنجیدن *dar ranjidan*, to be annoyed, vexed.

A درس *dars*, study, reading.

P در ساختن *dar sākhtan*, to do with, to agree with; to be satisfied and content.

P درست *darast* (for درست *dar ast*), is in, is comprised. *Durust*, complete, entire, sound; just, right, true, valid; healed.

P درست نا کرده *durust nā karda*, unfinished, not done correctly.

P در ستیزیدن *dar sitezidan*, to strive obstinately and pertinaciously.

P در سر *dar sar*, in the head.

P درشت *durusht*, hard, harsh; rugged, rough; thick, firm; stern, surly.

P درشت خو *durusht-khū*, rough-tempered.

P درشت رو *durusht-rū*, crabbed-faced.

P درشتی *durushtī*, roughness; unkindness, harshness, severe treatment, severity. *bulkiness (Pl)*

P در افتادن *dar futādan*, to fall, to fall in.

P A در قفا *dar kafā*, behind.

A درکات *darakāt* (pl. of درکه *darakat*), steps for descending, descents.

P در کار اند *dar kār and*, are at work, are busy.

P در کشاده *dar-kushāda*, open-doored, having the door open.

P در کشیدن *dar kashidan*, to draw in, contract; to suppress, restrain, refrain; to drag.

P درگاد *dar-gāh*, court, gate, threshold; shrine; palace, king's court.

P در گذاشتن *dar guzāshthan*, to pass by; to pass over.

P در گذراندن *dar guzrānidan*, to cause to pass.

P در گذشتن *dar guzashtan*, to elapse, to pass on, to pass over, pass by, pass away, die.

P در گرفتن *dar giriftan*, to take effect, to impress.

P در گرو بودن *dar girav būdan*, to be in deposit, in pledge, in pawn.

P در گسستن *dar gusistan*, to be broken or twisted, to break down, fail.

- P *dar gusilānīdan*, to snatch, twitch, wrest, wrench.
- P *daram* (for *darī man*), my gate.
- P *diram* (pl. *diramhā*), money; a silver coin worth about twopence; dram (weight).
- P *dar māndagī*, distress, sorrow, melancholy, depression, sadness; want; inability.
- P *dar māndan*, to be in want, at a loss, at a standstill, to stick, sink, flounder; to be distressed.
- P *dar mānda* (pl. *dar māndagān*), distressed, unfortunate.
- P *diram-dār* (pl. *diram-dārān*), possessed of wealth, monied, rich.
- P *dirame*, a single dirhem. *dirame chand*, a few dirhems, a little money.
- P *dar miyāni shān* (for *dar miyān*), among them.
- P *dar miyān nihādan*, to lay before; to entrust; to expose; to speak of.
- P *darrinda*, that which rends, rips, or tears; rapacious, ravenous.
- P *dirang*, delay, hesitation.
- P *dirangī*, tardiness, lingering, delay.
- P *dar navardan*, to travel.
- P *dar navardīdan*, to wrap up, to fold together; to obliterate.
- P *dar ū*, in him, in it, thereon. *Dirav*, harvest, reaping.
- P *darwāza*, door.
- P *durogh*, lie, falsehood, untruth.
- P *durogh-zan*, false, untrue, liar.
- P *durogh*, a lie, a falsehood. *duroghī ke*, a lie that.
- P *darūn*, within, in; heart, inside.
- P *dar vai*, upon him; in it.
- P *diravīdan*, to mow, reap.
- P *darwesh* (pl. *darweshān*), poor, needy, indigent; religious mendicant, dervish.
- P *darwesh-sīrat*, poor in spirit,

of a humble disposition, having the manners or temper of a dervish.

- P *darwesh-sifat*, dervish-like, endowed with the qualities of a dervish.
- P *darweshī*, the condition of a dervish, poverty. *Darwesh*, a dervish, certain dervish.
- P *darhā* (pl. *dar*), doors; gates. *darhāi āsmān*, windows of heaven.
- P *dar ham*, together; perplexed, confused, intertwined; pell-mell; vexed, annoyed. *Dirham*, a drachm, a dirhem.
- P *darham uftāda*, fallen into chaos and confusion, embroiled, entangled.
- P *darham kashīdan*, to draw together, to contract.
- P *dare*, a door.
- P *daryā*, sea, ocean; any large river, as the Indus or Nile. *daryāyi maghrīb*, Western Sea, Mediterranean. *daryāyi haftgāna*, the seven seas. *bar daryā dar*, in the sea, into the sea.
- P *dar yāb*, know thou, consider, be wise (imp. of *dar yāftan*).
- P *dar yāftan*, to discover, find out, apprehend, understand, comprehend.
- P *darīcha*, window, small door.
- P *darīdan*, to rend, tear, rip.
- P *darīda*, rent, torn.
- P *diregh*, alas! what a pity! pity, harm; denial, refusal; repugnance, reluctance, unwillingness; sorrow, vexation, grief, remorse.
- P *diregh khwurdan*, to grieve, to be vexed. *diregh dāshtan*, to deny, grudge, refuse, withhold, keep back.
- P *direghā*, alas! ah! well-a-day!
- P *darīn*, in this; in these (another mode of writing *dar īn*).
- P *daryūza*, mendicancy, mendicity.
- P *duzd* (pl. *duzdān*), thief, robber.
- P *duzdi*, theft, robbery. *Duzde*, a certain thief, a robber.
- P *duzdīdan*, to steal, rob, thieve.
- P *dast* (pl. *dasthā*), hand; paw;

- pre-eminence, superiority, victory. بدست *ba dast* آوردن *ba dast āvardan*, to gain, secure.
- P دستار *dastār*, turband; apron; apronful.
- P بدست *dast ba dast*, (from) hand to hand. دست بردن *dast bar dast zadan*, to wring the hands.
- P برداشتن *dast bar dāshdan*, to withdraw the hand; to leave, let alone.
- P برفشاندن *dast bar fishāndan*, to rub the hands together (for joy).
- P دست تنگی *dast-tangī*, straits, penury.
- P دادن *dast dādan*, to give a hand; to help, aid, assist, favour, promote.
- P دست رس *dast-ras*, come to hand, obtained, within one's power; means of subsistence, livelihood; friendly.
- P دستگاہ *dast-gāh*, help, relief; power, strength, means, ability; wealth.
- P دستگیری *dast-gīrī*, taking by the hand; aid, help, assistance, دستگیری کردن *dast-gīrī kardan*, to hand over.
- P دستم *dastam*, my hand.
- P دست و پا *dast u pā*, hand and foot.
- P دست و پا بریده *dast u pā burīda*, amputated in hands and feet.
- P دستور *dastūr*, custom, habit; prime minister.
- P دسته *dasta*, handful, bundle; handle.
- P یافتن *dast yāftan*, to get the hand, to triumph.
- P دشت *dasht*, desert, plain without water.
- P دشمن *dushman* (pl. دشمنان *dushmanān*), foe, enemy, foeman.
- P دشمن کام *dushman-kām*, (foe's wish) death.
- P دشمنی *dushmanī*, enmity, hostility.
- P دشنام *dushnām*, abuse.
- P دشنامی *dushnāme*, an abusive word; abuse, incivility, rudeness.
- P دشوار *dushwār*, not easy, difficult; harsh, painful, distressing.
- A دعا *du-ā*, prayer, invocation, intreaty, supplication; benediction. دعای خیر *du-āyi khair*, prayer for welfare.
- A دعائی *du-ā-e*, a prayer; an imprecation.
- A دعا *du-ā*, they called upon (or, they call upon) (pret. of the rt. دعا, defective و *wāw*).
- A دعا *du-ā*, prayer, suit, petition; invitation; convivial meeting, feast, banquet, entertainment. AP دعوتش *du-āwatash*, his prayer.
- A دعوی *du-āwā*, claim, demand; plea, excuse; plaint; petition, suit at law, prosecution; assumption, pretension.
- P دغا *daghā*, imposture, cheat, fraud.
- P دغائی *daghā-i*, impostor, hypocrite.
- P دغل *daghal*, false, base, spurious; vice, fraud.
- P دف *daf*, a single drum, i.e., with only one skin; tambourine.
- P دفتر *daftar*, book, register, journal, record, folio, volume.
- A دفع *daf*, repelling, parrying, averting, checking, keeping off. AP دفع انداختن *daf andākhtan*, to refuse, defer, postpone.
- A دفن *dafn*, burial, sepulture, interment. AP دفن کردن *dafn kardan*, to inter, bury.
- A دق *dakk*, defamation, calumny, slander.
- A دقیقه *dakikat*, particle; nice point, subtlety.
- A دکان *dukān*, shop.
- P دیگر *digar* (pl. دیگران *digarān*), other, different; any more, again.
- P دیگر بار *digar bār*, another time, again.
- P دیگر باره *digar bāra*, again, once more.
- P دیگر ره *digar rah*, another road; another time.
- P دیگری *digare*, another.
- P دل *dil*, heart. دل نهادن *dil nihādan*, to set the heart.
- P دل آرام *dil-ārām*, heart-pleasing, heart-refreshing, solacing, delightful; lover.
- P دل از دست رفتن *dil az dast rafta*, one who has lost his heart; lorn, forlorn.
- P دل آزرده *dil-āzarda*, displeased, irritated, nettled, provoked, pained, distressed.
- P دل آشفته *dil-āshufta*, distressed in mind.
- P دل افروز *dil-afroz*, heart inflaming.
- A دلالة *dalālat*, indication; proof, evidence.
- P دلوار *dil-āvar*, stout-hearted, bold, brave, intrepid, valiant.

- P *dil-āvarī*, intrepidity, boldness; contest.
 P *dil-āwekhta*, enamoured; loved.
 P *dil-āwez*, heart-attracting, alluring, charming, ravishing.
 P *dil-bar*, charming; charmer.
 P *dil-barī*, captivation of the heart. *Dil-bare*, a captivator of the heart, a charmer.
 P *dil-bastagī*, attachment, heart-union.
 P *dil-basta*, united in heart, attached.
 P *dil-band*, heart-binding; agreeable, lovely, charming, fascinating.
 P *dilat*, thy heart, thine heart.
 P *dil-tang*, heart-sick, disheartened, sad, vexed, distressed, out of spirits.
 P *dil-tangī*, distress, depression of spirits, sadness; heart-burning; oppression.
 P *dil-khwush*, pleased, satisfied, contented, cheerful, glad; appeased.
 P *dil-dār*, possessing or holding the heart; charming.
 P *dil zi jān bar dāshtan*, to give up the hope of life.
 P *dil-sitān*, heart-taking, fascinating.
 P *dil-firoz*, enlivening, glad, joyous.
 P *dil-farīb*, heart-stealing, cheating, bewitching, deceitful.
 P *dalk*, dervish's habit, rags.
 P *dil-kash*, heart-attracting, alluring.
 P *dil-kushā*, heart-expanding, exhilarating.
 P *dil-murda*, dead at heart, cold-hearted.
 P *dile*, a heart, a single heart.
 P *dilīr*, bold, brave, audacious, courageous.
 P *dilīrī*, courage, boldness, audacity.
 A *datīl*, guide, conductor; proof; argument, demonstration.
 P *dam*, respiration, breath; moment; gulp, draught. *dam bar āvardan*, to draw a breath. *dam zadan*, to breathe; to proceed. *Dum*, tail.
 A *damār*, ruin, destruction.
 P *dimāgh*, brain; conceit, fancy, notion, pride, consequential airs.
- P *damān*, swift; powerful; terrible, furious, unruly.
 P *dam ba dam*, moment to moment, each moment.
 P *dam dar kashīdan*, to cease to breathe, to be silent, hold one's breath.
 A *dammir*, hurl thou ruin and destruction (imp. of 2nd form of the root *دمر*).
 P *Damishk*, Damascus, the capital of Syria.
 P *damī*, inflated, puffy, tumid, windy, gouty. *Dame*, an instant, one moment. *dame chand*, a few moments.
 A *dimyāt*, Damietta in Egypt.
 A *dimyātī*, a species of fine cotton cloth or stuff made at Damietta, dimity.
 P *damīdan*, to blow, bloom, expand; to sprout (as an incipient beard); to appear, to burst forth as the dawn.
 P *damīda*, blown, blooming, budded, shot forth.
 P *dumbāl*, tail, stern; rudder.
 P *dandān*, tooth.
 P *dandāne*, one tooth, a single tooth.
 A *dunya'*, world, earthly possession. *الدنيا* *ad dunya' wa 'd dīn*, the world and religion, (church and state). *dun-yāyi dūn*, base world. *hayātī dunya'*, the present life.
 P *dunya'-dār*, (holding the world), man of the world, wealthy person; worldling.
 A *dunyawī*, worldly, secular.
 P *dū*, two; both.
 A *dawā*, medicine, remedy. A P *dawā kardan*, to medicate, to treat medically.
 A *dawābb* (pl. of *dābbat*), cattle, beasts, brutes. (*Dawābb* is often employed in the sense of the singular.)
 A *dawām*, perpetuity, duration. *علي الدوام* *ala 'd dawām*, perpetually, uninterruptedly.
 P *dawān*, running; runner.
 P *dawānīdan*, to cause, suffer, or allow to run.
 A *dawā'e*, a remedy, a medicine.
 P *dū bār*, twice.

- P دو باره *dū bāra*, a second time, twice.
 P دو برادر *dū birādar* (not دو برادران *dū birā-darān*), two brothers.
 P دو تا *dū tā*, double, twofold; convex or concave, bent.
 A دوحه *dauhat*, grove, orchard, thicket.
 P دوختن *dokhtan*, to sew; to close up; to broider; to transfix, pierce.
 P دوخته *dokhta*, sewed, sewed up, closed.
 P دود *dūd*, smoke. دل دود *dūdi dīl*, smoke from the heart, sigh, groan.
 P دودمان *dūdman*, great tribe, family.
 A دور *daur*, revolution; cycle, time; the world; fortune; cup handed round by guests. دور آخر *dauri ākhīr*, last going round of the cup.
 P دور *dūr* (pl. دوران *dūrān*), far, distant, remote; avaunt! P دورم *dūram*, I am far.
 P دور افتاده *dūr uftāda*, strayed away, wandered afar off, gone to a distance.
 A دوران *daurān*, revolution, circle, cycle.
 P دوزخ *dozak*, hell.
 P دوزخی *dozakhi* (pl. دوزخیان *dozakhiyān*), infernal; prisoner in hell; damned.
 P دوست *dost* (pl. دوستان *dostān*), friend, lover. دوست داشتن *dost dāshtan*, to love, like, fancy, hold or esteem as a friend.
 P دوستدار *dost-dār*, friendly, friend.
 P دوست رو *dost-rū*, having the countenance of a friend, amiable.
 P دوستی *dostī*, friendship, alliance, love. Doste, a friend, a certain friend.
 P دوش *dosh*, shoulder; last night.
 P دوشیزه *doshīza*, virgin.
 P دوغ *dogh*, sour milk, buttermilk, whig, whey.
 P دوکان *dūkān*, shop.
 P دوگانه *dūgāna*, twofold; a prayer in which two inclinations of the body are made. دوگانه *dūgāna-e*, a single one of such prayers.
 A دولت *daulat*, wealth, fortune, prosperity, happiness; power; reign, empire, dynasty.
 A دولتی *daulate*, a fortune.
 P دوم *duwum* (or دومین *duwumīn*), second.

- P دُون *dūn* (pl. دونان *dūnān*), mean, sorry, shabby, base, low, vile.
 A دُون *dūna*, beside, short of, exclusive of. دُون العذاب الاکبر *dūna 'l azābi 'l akbar*, besides the greater (or sorcer) punishment.
 P دو نیم *dū nīm*, two halves; in two, in twain.
 P دو هفته *dū hafta*, two se'nights, a fortnight.
 P دویدن *davīdan*, to run.
 P ده *dah*, ten.
 P ده *dih*, village, hamlet, town; (imp. of دادن *dādan*), give thou; (in comp.), giver.
 P دهان *dahān*, mouth; orifice; jaws.
 P دهانی *dahāne*, the mouth.
 P ده خدا *dih-khudā* (or ده خدای *dih-khudāi*), head man of a village.
 P دهد *dihad*, he (she or it) gives or may give (rt. دادن *dādan*).
 A دهر *dahr*, time, age, eternity; world; fortune.
 A دهشت *dahshat*, fear, awe, dismay.
 P دهقان *dihkān*, villager, rustic, peasant.
 P دهقان پسر *dihkān-pisar*, peasant's boy.
 P دهل *duhul*, drum, tabour.
 P دهلیز *dihlīz*, vestibule, portico.
 P دهمت *dihamat*, I should bestow on thee.
 P دهن *dahan*, mouth.
 P دهنی *dahane*, a mouth.
 A دیار *diyār* (pl. of دار *dār*), houses; (pl. of دیر *dairat*), countries, regions, provinces, districts.
 A دیار بکر *Diyār-bakr*, name of the country anciently called Mesopotamia.
 A دیانة *diyānat*, religion, adherence to religion, conscience, conscientiousness, honesty, probity.
 P دیبا *dībā*, brocade, cloth of gold.
 P دیباجه *dībāja*, preface; frontispiece of a book (often decorated with gold and colours).
 A ديبتي *dībak*, brocade.
 P دیدار *dīdār*, sight, look, view, interview.
 P دیدمش *dīdamash*, I saw, beheld, viewed, or regarded him.
 P دیدن *dīdan*, to see, perceive, behold, look at, notice, observe, witness; to meet with, suffer, experience.

- P دید *dīda*, seen; having seen; eye-sight.
 P دید *dīda-e*, thou hast seen.
 P دیر *dīr*, late, long, slow; old, antique.
 P دیر دیر *dīr dīr*, very seldom, at rare intervals, after a long time; very late.
 P دیرینه *dīrīna*, old; long-lived; of long standing; a long while.
 P دیرینه روز *dīrīna-roz*, old, aged, ancient.
 P دیگ *deg*, pot, cauldron.
 P دیگر *dīgar* (pl. دیگران *dīgarān*), other, another; on the other hand; besides, moreover, further, again; any more, any longer.
 P دیگران *dīgarān*, others, other persons.
 P دیگر بار *dīgar-bār*, another time, again.
 P دیگر دم *dīgar dam*, another moment.
 P دیگر روز *dīgar roz*, next day.
 P A دیگر وقت *dīgar wakt*, another time.
 P دیگری *dīgare*, one other; the other.
 A دین و دولت *dīn*, religion, faith, creed. دین و دولت *dīn u daulat*, church and state.
 A P دینار *dīnār*, a silver coin weighing seven or ten drachms.
 P دنیا فروش *dīn ba dunya'-farosh*, a seller, or one who barters religion for the world.
 P دیو *dīv*, devil, daemon, spirit.
 P دیوار *dīwār*, wall.
 P دیوان *dīwān*, finance department; tribunal of justice or revenue; a complete series of odes running through the whole alphabet, the verses of the first class terminating in |, of the second in ب, and so on. In Persian the dīwāns of Hāfiz and Jāmī are the most celebrated. صاحب دیوان *sāhibi dīwān*, comptroller of the finances, chancellor of the exchequer.
 P دیوانه *dīwāna*, mad, crazy, deranged.
 P دیوانی *dīwānī*, belonging to a court of law or exchequer; a financier; financial.
 P دیو صفت *dīv-sifat*, devil-like, like devils.
 P دیه *dīh*, village.

ذ

- A ذ *zā*, he; this.
 A ذی *zā 'llazī*, he who.

- A ذات *zāt*, person, body; nature, essence, soul, self; genus, species, race, breed.
 A ذخیر *zukhr*, treasure; provision, store, hoard.
 A ذخیره *zakhīrat*, store, hoarded supply.
 A ذره *zarrat*, atom, particle, little.
 A ذکر *zīkr*, memory, mention, memorial, remembrance, recital; repeating of the names, attributes, or praises of God. بذکرش *bazīkrash*, in His praise, in the mention of Him.
 A ذل *zull*, baseness, abjectness, meanness, disgrace, humiliation.
 A ذلة *zillat*, error, blunder; disgrace; baseness, vileness.
 A ذلتی *zillatī*, a base passion, a vile propensity, anything shameful, scandalous, disgraceful, and dishonourable.
 A ذلک *zālīka*, that.
 A ذلیل *zālīl*, abject, mean, sorry, despicable.
 A ذم *zamm*, blame, detraction.
 A ذمائم *zamā'im* (pl. of ذميمة *zamīmat*), crimes, misdeeds, base and reprehensible qualities, culpabilities.
 A ذنب *zanab*, tail.
 A ذو *zū*, endued with, possessed of (always found in composition). ذو القربى *zū'l kurba'*, possessed of relationship, kinsman.
 A ذو الفقار *zū'l fakār*, name of the celebrated sword which formerly belonged to العاص بن العاص *Al'ās bin munabbih*, an unbeliever who was slain at the battle of Badr. It became the property of Muhammad, and afterwards fell into the possession of his son-in-law and successor, the caliph Alīy.
 A ذو النون *zū'l nūn*, a name of Abū Fazl Suban bin Ibrāhīm, a celebrated Muhammadan saint, chief of the Sūfis, who died in Egypt, A.H. 245.
 A ذوق *zauk*, taste, relish, gust, delight.
 A ذوی *zawī* (obl. of ذو *zawū*, pl. of ذو *zū*), possessed of, endued with. ذوی القربى *zawī'l kurba'*, possessed of affinity, relatives, relations, kinsmen.
 A ذئب *zīb*, wolf.
 A ذیل *zail*, lappet, or train to a robe, lower extremity, skirt of a garment.

- P *rā*, sign of the oblique case in Persian.
 A *raʿat*, she saw (rt. *raʿaʿ*, he saw).
 A *rāhat*, quiet, repose, rest, ease.
 P *rāz*, secret, mystery.
 A *raʿs*, head; *raʿsuhu*, his head.
 P *rāst*, straight, direct, exact, correct, right, true; the right hand; immediately, directly. *rāst khwāhī*, thou wantest the truth; askest thou the truth?
 P *rāsttar*, truer, more correct.
 P *rāst-sukhan*, true in speech, truthful.
 P *rāstī*, truth, veracity; rectitude; straightforwardness; rank of dexter.
 A *rāsikh*, firm, solid, steady; profoundly learned, standard, classical (author).
 A *rāzin* (for *rāziyūn*), pleased, satisfied, contented.
 A *rāzī*, content, satisfied, pleased, acquiescing. A P *rāziyam*, I am content.
 A *rāʿī*, shepherd, pastor.
 A *rākīb*, riding; rider. *rākīb al-mawāshī*, (as) riding (or a rider of) the beasts.
 A *rākībāt* (pl. of *rākībāt*, fem. of *rākīb*), female riders.
 P *rāndan*, to drive, goad, spur, impel, propel, push forward, urge onward, chase away, expel; to attack, fall foul upon; to carry on.
 P *raʿū*, they (masc.) saw (rt. *raʿaʿ*).
 P *rāh*, way, road, path; voyage, journey.
 P *rāh-na-burda*, untravelled.
 A *raʿy*, view, opinion, judgment, sentiment. A P *rāyi buland*, exalted understanding. *rāi zadan*, to give an opinion.
 A *raʿyat*, standard, flag, banner, ensign.
 A *raʿaita*, thou sawest, or seest (rt. *raʿaʿ*).
 A *rāʿe*, an opinion; a new opinion.

- A *rabb*, lord; Creator, God; O lord! *rabb*, Lord of the earth.
 A *rubba*, many. *rubba sadīkin*, many a sincere friend.
 A *ribāt*, any public building, as an inn, caravansery or monastery.
 A *rubāʿīy*, a verse of four hemistichs, tetrastich, quatrain.
 P *rubāʿīdan*, to seize, rob.
 A *rabbanā*, O our Lord! (accusative used for the vocative).
 P *rubūdan*, to snatch, steal, ravish; to withdraw one's-self.
 A *rabīʿ*, the spring, vernal season.
 A *rabīʿī*, vernal.
 A *rajm*, pelting with stones.
 A *rihlat*, march; departure; death.
 A *rahm*, compassion, mercy, *Rahim*, womb.
 A *rahmān* (or *rahīm*), merciful. *ar rahmānu 'r rahīm*, the merciful, the pitiful; the most merciful.
 A *rahmat* (or *rahamat*), pity, mercy, clemency; blessing; a mercy, a gift of the Divine mercy. *rahmatu 'llāh ʿalaihi*, the mercy of God (be) upon him. A P *rahmat āvardan*, to shew pity, to exercise mercy.
 A *rahīl*, journey, departure.
 A *rahīm*, merciful, full of pity.
 A *rukham*, marble, alabaster.
 P *rakht*, furniture, stuff, apparatus, apparel, baggage, luggage.
 P *rukhsār*, cheek.
 P *rakhsanda*, shining, bright, dazzling, effulgent.
 P *rakhsīdan*, to shine, flash, glitter.
 A *radd*, return; restitution, restoration; refutation. *raddi jawāb*, rejoinder.
 P *raz*, vine, grape.
 A *ruzz*, rice.
 A *rizk*, support, sustenance, subsistence, rations, daily bread, provision, allowance

- appointed by Providence. رِزْقٌ معلومٌ *rizkun ma'ālūmun*, an assured subsistence.
- A رسالة *risālat*, letter, epistle, missive; treatise, pamphlet, tract.
- P رسانیدن *rasānīdan*, to cause to arrive, send, bring, transport, carry; to inflict.
- P رستم *Rustam*, son of Zāl, the most renowned of the heroes of ancient Persia, their Hercules.
- P رستن *rāstan*, to be liberated, escape, get free.
- P رستن *rustan*, to grow, sprout.
- P رسته *rasta*, escaped; saved.
- A رسم *rasm*, law, canon, rule, custom, habit, usage.
- A راسمی *rasmī*, a custom; customary.
- P رسوا *ruswā*, disgrace.
- A رسول *rasūl* (P pl. رسولان *rasūlān*), messenger, apostle; prophet.
- P رسیدن است *rasīdast* (equivalent to رسیدن است *rasīda ast*), has arrived.
- P رسیدن *rasīdan*, to arrive, reach, touch, attain.
- P رسیده *rasīda*, arrived.
- A رش *rashsh*, sprinkling, aspersion.
- A رشف *rashf*, drop, sip, suck.
- P رشک *rashk*, emulation, zeal, envy.
- A رشوة *rishwat*, bribe. AP رشوت خوردن *rishwat khwurdan*, to take bribes.
- A رضا *rizā*, content, satisfaction, acquiescence, resignation, good will, consent, good pleasure, favour; content, satisfied.
- A رضینا *razīnā*, we are satisfied.
- A رطب *rutab*, ripe dates.
- A رعایا *ra'āya* (pl. of رعیه *ra'īyat*), subjects.
- A رعایت *ri'āyat*, care, attention; respect, regard.
- P رعایت خاطر کردن *ri'āyati khātir kardan*, to respect, to attend to the wishes.
- A رعد *ra'd*, thunder.
- P رعنا *ra'nā*, delicate, tender, beautiful.
- A رعیه *ra'īyat*, subject, peasant, cultivator, ryot.
- A رغبة *raghbat*, strong desire, wish, inclination, avidity, greediness.
- P رفتار *raftār*, going, travelling; travel.
- P رفتن *raftan*, to go, depart; to escape; to attain; to descend.
- P رفتن *raftan*, to sweep.
- P رفته *rafta* (pl. رفتگان *raftagān*), gone, set off, passed, departed, travelled; dead, deceased.
- A رفع *raf'at*, lifting, raising, elevation; promotion; removal (from an office); (in grammar) Zamma, i.e. the short vowel *u* at the end of a word in nouns, denoting the nominative.
- A رفیق *rifk*, benignity, courtesy.
- A رفقة *rafkat*, *rifkat*, or *rufkat*, a company of fellow-travellers; society, friendship.
- A رفیع *rafī'at*, raised, high, exalted.
- A رفیق *rafīk* (P pl. رفیقان *rafīkān*), companion, associate, friend.
- A رقاب *rikāb* (pl. of رقة *rakabat*), necks.
- A رقص *raks*, dancing; capering; ambling, prancing.
- A رقة *ruk'at*, patch; letter, short note, scrap of paper; petition. AP رقة بر رقة *ruk'a bar ruk'a*, patch upon patch.
- A رقم *rakm*, writing, inscription.
- A رقیب *rakīb*, rival, competitor; watcher.
- A رقية *rukyat*, incantation, magic, spell.
- A رکاب *rikāb*, stirrup.
- A رکه *rukbat*, the knee. رکه *rukbatī*, my knee.
- A رکبوا *rakībū*, they embark (pret. of رکب).
- A رکه *rak'at*, a devout inclination of the body during prayer, so that the hands touch or rest upon the knees.
- A رکیک *rakīk*, thin, slender, mean, paltry, petty, weak, small.
- P رگ *rag*, vein. رگ جان *ragi jān*, heart-strings.
- P رگ زن *rag-zan*, phlebotomist, bleeder.
- A رمایه *rimāyat*, shooting; archery.
- A رمضان *ramazān*, the ninth month of the Muhammadan year. A strict fast was enjoined by Muhammad upon all his followers from sunrise to sunset daily throughout this month.
- A رمق *ramak*, last breath, departing spirit.
- A رمی *rama'*, he shot (a defective verb). رمی *rama'nī*, he shot me, he hit me.
- P رمیدن *ramīdan*, to flee in terror, to be scared.
- P رنج *ranj*, trouble, labour; toil, moil; anguish, grief, pain, annoyance; moodiness.

F رنجانیدن *ranjānīdan*, to displease, annoy, vex, put to grief, affect with disgust.

P رنجش *ranjish*, pettishness, indignation.

P رنجش آمیز *ranjish-āmez*, mixed with displeasure; angry, testy.

P رنجور *ranjūr*, sick, afflicted, ill, ailing, valedudinary.

P رنجوری *ranjūrī*, sickness, disorder, distemper.

P رنجه *ranja*, pain, grief.

P رنجی *ranje*, a grief, a vexation, annoyance.

P رنجیدن *ranjīdan*, to be displeased, offended, vexed, put out of humour, annoyed, made sad.

P رنجیده *ranjīda*, vexed, displeased, annoyed.

P رند *rind* (pl. رندان *rindān*), debauchee, rake.

P رنگ *rang*, colour, hue; dye, tint.

P رنگارنگ *rang-ā-rang*, many-coloured, of various hues, colours or kinds.

P رنگین *rangīn*, coloured; eloquent, flowery (language), florid (style).

P رو *rav*, go thou (imp. of رفتن *raftan*).

P رو *rū*, face, surface; consideration, sake, cause, reason. بار روی خاک *bar rūyi khāk*, on the face of the earth, on the bare ground.

P روا *rawā*, lawful, allowable, passable, right, fit, proper. روا داشتن *rawā dāshtan*, to allow, permit, sanction.

P روان *ravān*, life, soul, spirit; also (partic. of رفتن *raftan*), going, moving, shifting, running. روان شدن *ravān shudan*, to depart, set out. روان کردن *ravān kardan*, to send away, to despatch, dismiss.

P روان آسا *ravān-āsā*, soul-refreshing, spirit-soothing.

P روب *rob* (imp. of روبیدن *robīdan*), wipe.

P روباه *rūbāh*, fox.

P روبیدن *robīdan*, to wipe, sweep, dust; to clean.

A روح *rūh*, spirit, soul. کُتِ روح *kūti rūh*, food of the soul.

P رود *rūd*, river. *Ravad*, he goes, he may or might go (rt. رفتن *raftan*).

P روده *rūda*, intestines, entrails, guts, viscera. روده تنگی *rūda-i tang*, narrow guts.

P روز *roz* (pl. of روزها *rozhā*), day. روز داد *rozi dād*, day of retribution. روز شمار *rozi shumār*, day of reckoning. روز میدان *rozi maidān*, day of battle.

P روزگ *rozak*, a short day. روزگي چند *rozake chand*, a few short days.

P روزگار *rozgār* (pl. روزگاران *rozgārān*), fortune; state, condition; living, livelihood, means of subsistence; time, life. روزگار بردن *rozgār burdan*, to live, to associate. روزگار نا مساعد *rozgārī nā musā'id*, unpropitious fortune, hard times.

P روزگاري *rozgāre*, a time, some time, a length of time, a while, a long period.

P روزن *rauzan*, window; chimney, aperture for the escape of smoke.

P روزه *roza*, fasting, fast.

P روزي *rozī*, fortune, luck, daily bread or food.

P روزي *roze*, one day, a single day; some day.

P روزي چند *roze chand*, several days, many days.

P روزي دو *roze dū*, a couple of days.

P روزي دو سه *roze dū sih*, two or three days.

P روزي خوار *rozī-khwār* (pl. روزي خواران *rozī-khwārān*), eater of daily bread; a living creature.

P روزي ده *rozī-dih*, giver of daily bread, bestowing (or bestower of) subsistence.

A رؤسا *ru-asā* (pl. رؤيس *ra-īs*), chiefs.

P روسپي *rūspī*, harlot, whore, courtesan.

P روستا *rūstā*, village, market-town.

P روستا زاد *rūstā-zāda* (pl. روستا زادگان *rūstā-zādagān*), village-born; rustic, villager.

P روستاي *rūstāi* (pl. روستايان *rūstāyān*), peasant, villager, rustic.

P روستايي *rūstāye* (or روستائي *rūstā-e*), a villager.

P روش *ravish*, gait, walk, carriage; procedure, custom; conduct, behaviour.

P روشن *roshan*, bright, shining, clear, light, enlightened; limpid.

P روشنائي *roshnā'ī*, light, brightness.

P روشن راي *roshan-rāi*, of enlightened judgment.

P روشن گهر *roshan-guhar*, bright-souled, luminous, sparkling as a gem.

- A روضة *rauzat*, garden.
 P روغان *raughan*, grease, oil, butter.
 A روم *Rūm*, the Turkish empire.
 A P رومي *rūmī*, Turkish, produced in Turkey.
 P روند *rawinda* (pl. روندگان *rawindagān*), one that goes; traveller, passenger.
 P رونق *raunak*, ornament, beauty, bloom, lustre, shine, glory.
 P روي *rūy* (pronounced *rū*), face, countenance, aspect. روي درهم کشیدن *rū darham kashīdan*, to frown. روي زمين *rūyi zamīn*, the face of the earth. روي کردن *rū kardān*, to turn the face. *Ravī*, thou goest, mayest go (rt. رفتن *raftan*).
 P رويت *rūyat*, thy face, thy countenance.
 P رویدن *rū-īdan*, to grow, vegetate; to make grow, cause to vegetate.
 P روئين *rū-īn*, brazen, consisting of brass.
 P روئين چنگ *rū-īn-chang*, brazen-clawed.
 P ر *rah*, road; time, turn.
 P رها *rahā*, leave. رها کردن *rahā kardān*, to leave, quit, abandon, put off, lay aside; to give leave.
 P رهانیدن *rahānīdan*, to cause or allow to escape; to save, free, deliver, rescue, release.
 P رهايي *rahāzī*, escape, deliverance, release, emancipation.
 A رهبانیه *rahbānīyat*, monasticism; monkery. لا رهبانیه فی الاسلام *lā rahbānīyata fi 'l islām*, there are no monkish practices in Islām.
 P رهبر *rah-bar*, guide, road-guide.
 P ر *rah* بردن *rah burdan*, to obtain the road, to get access to.
 P رهمري *rah-barī*, guidance, direction.
 P ر *rah-zan*, robber, highwayman.
 P رهگذر *rah-guzar*, passage, way.
 P رهیدن *rahīdan*, to rid one's self, escape, get free or clear of.
 A رياء *riyā*, hypocrisy.
 A رئاسة *ri-āsāt*, dominion, authority, headship; clerkship.
 A ريحان *raihān*, an odoriferous herb (as sweet basil).

- P ريختن *rehkhtan*, to pour out, spill, scatter, shed, crumble.
 P ريخته *rehkhta*, crumbled; shed, spilt, poured, strewn.
 P ريزد *reza*, crumb, scrap, shred.
 P ريسمان *rīsmān*, rope, string; cable, hawser.
 P ريش *resh*, wound, sore, blain, ulcer; bleeding, wounded, sore. *Rīsh*, beard; dress, suit of clothes for festive occasions.
 P ريشان *reshān*, wounded, bleeding.
 A ريعان *rai-ān*, best of anything, flower or vigour of youth.
 P ريگت *reg*, sand. ريگت روان *regi ravān*, shifting sand, quicksands.
 P ريو *rīv*, fraud, deceit.

ز

- P ز *zi* (for از *az*), than; of; from, out of.
 P زاد *zād*, provisions for a journey; he was born (rt. زادن *zādan*). زاد راد *zādi rāh*, provisions for a journey.
 A زاد *zāda*, (he or it) increased, was over and above, exceeded (concave ي *ye*).
 P زاد بوم *zād-būm*, father-land, place of one's birth, native country.
 P زادگان *zādagān* (pl. of زاده *zāda*), born; children, young ones.
 P زادگي *zādagī*, birth, parentage.
 P زادن *zādan*, to be born, arise, spring; to give birth to, to bring forth.
 P زاده *zāda*, born; son. زاده *zāda-e*, a son.
 P زار *zār*, groan, lamentation; groaning, afflicted; weak, contemptible; wretch.
 P زاري *zārī*, lamentation, cry.
 P زاغ *zāgh*, a crow.
 P زال *Zāl*, the father of Rustam and son of Sām Narīmān. He was called زر *zar*, or golden, because when born he was covered with yellow down. He was put to death by Bahman; an old man or woman; a graybeard.
 F زالي *zāle*, a certain old woman.
 P زان *z'ān* (for از آن *az ān*), from that; than that.

P زانگه *z'ānki* (for از آنکه *az ān ki*), because that.

P زانگه *z'ān gah* (for از آنکه *az ān gah*), from that time.

P زانم *z'ānam*, than that I am.

P زانو *zānū*, knee.

A زاهد *zāhid* (P pl. زاهدان *zāhidān*), devout, abstinent; recluse, hermit, anchorite.

A P زاهدتر *zāhittar*, more of a recluse, more hermit-like.

A زاهدي *zāhidī*, piety, religion, devotion. *Zāhide*, a recluse.

A زائد *zā'id*, increasing, exceeding. زائد الوصف *zā'idu'l wasf*, indescribable, beyond description.

A زائر *zā'ir* (P pl. زائران *zā'irān*), visitor, pilgrim.

A زائل *zā'il*, waning, declining, decaying; impaired.

P زاینده *zāyinda* or *zāyanda*, bringing forth; productive; a mother; springing, flowing, running (fountain or well); unfailing, perennial.

P زائیدن *zā'idan*, to bring forth; to procreate.

P زبان *zabān* (pl. زبانها *zabānhā*), tongue; language, speech, dialect.

P زبان آور *zabān-āvar* (pl. زبان آوران *zabān-āvarān*), eloquent, fluent.

P زبان آوري *zabān-āvarī*, eloquence, flow of language, fluency of tongue, readiness.

P زبان بریده *zabān-burīda*, tongue-tied, silent.

P زبان دراز *zabān-darāz*, long-tongued; scold.

P زبان درازي *zabān-darāzī*, length of tongue.

P زبانه *zabāna*, flame.

P زباني که *zabāne*, a tongue, a language. زباني که داشت *zabāne ki dāsh*t, the language that he possessed, i.e. his own language, or dialect.

P زبردست *zabar-dast* (pl. زبردستان *zabar-dast-ān*), having the upper hand; oppressive, violent; oppressor.

P زبرین *zabarīn*, upper, superior.

P زبوني *zabūnī*, meanness, baseness, vice, villainess, faultiness, wickedness, depravity.

P زبهر *zi bahri*, for the sake of.

A زيب *zabīb*, currants, sun-raisins.

P ز پاي در آوردن *zi pāi dar āvardan*, to trip up, to throw down, to prostrate.

P ز پس *zi pas*, after, behind.

A زجر *zajr*, chiding, scolding, reproof, rebuke; impediment, opposition, violence. *driving away (pl)*

A زحمة *zahmat*, trouble, inconvenience, annoyance, affliction, disquietude.

P زخم *zakhm*, wound.

P زخم خوردن *zakhm-khwarda*, received a wound, wounded.

P زخمه *zakhma*, bow or plectrum of a violin or other musical instrument, fiddlestick.

P زخود *zi khwud*, of himself (herself, itself).

P زدن *zadan*, to strike, beat, hit, smite, shoot, whip, flog, flagellate; to dash, fling, cast; to rap; to attack; to sting; to strike up.

P زر *zar*, gold; money in general.

P زرر *zarr*, gold. زر جعفري *zarri ja'farī*, the purest kind of gold (such as was formerly the Venetian ducat in Europe).

P زرا اندود *zar-andūd*, overlaid with gold, gilded, gilt.

P زرت *zarat*, thy gold.

P زرد *zard*, yellow.

A زرع و تجارت *zar' u tijarat*, sowing; sown field. زرع و تجارت *zar' u tijarat*, farm and merchandise.

P زرق *zark*, hypocrisy, fraud, imposture.

P زرنی *zurnī*, visit me (from زر *zar*, imp. of زار *zāra*, concave و *wāw*, with the affix ن *nī*, me).

P زرین *zarīn* or *zarrīn*, golden.

P زشت *zisht*, ugly, plain, ill-favoured, deformed; odious, offensive, disgusting.

P زشت خو *zisht-khū*, of an odious temper.

P زشت خوئي *zisht-khū'e*, a certain ill-tempered fellow.

P زشت رو *zisht-rū*, ugly-faced.

P زشت روئي *zisht-rū'e*, ugliness of face.

P زشت نامي *zisht-nāmī*, infamy.

P زشتي *zishtī*, ugliness, foulness; opprobrium, reproach.

P زکوة *zakāt*, alms, almsgiving.

A P زال *zulāl*, pure, limpid, wholesome water.

A زلة *zallat*, slip, fall, error, mistake.

- P زلف *zulf*, curling lock of hair, ringlet.
 A زم *zumma*, (the camel) was bridled, or haltered (pass.).
 P زما *zi mā* (for از ما *az mā*), from us, our.
 A زمام *zimām*, rein, bridle, halter.
 A زمان الوصل *zamān*, time, season, age. زمان *zamāna* 'l wasl, time of visiting (accus.).
 P زمانه *zamāna*, time; world.
 A زمانی *zamāne*, a while, a little while.
 P زماکش *zama^{kh}shar*, name of a town in Khwārazm, the birthplace of Abū 'l Kāsim Mahmūd, son of Omar, author of several works, particularly of a commentary on the Kur'ān.
 A زمره *zumrat*, circle, assembly, crowd.
 P زمردین *zumurrudīn*, of emerald hue.
 A زمزمه *zamzamat*, speaking low, whispering, murmuring; a musical manner of reading, chant, concert.
 P زمستان *zamistān*, winter.
 A زمن *zaman*, time, season.
 P زمن *zi man* (for از من *az man*), from me.
 P زمین *zanīn*, earth, ground; landed property, estate, land.
 P زن *zan* (pl. زنان *zanān*), woman; wife. زن خواستن *zan khwāstan*, to seek a woman in marriage, to court. زن کردن *zan kardan*, to take a wife, marry, wed. زن و فرزند *zan u farzand*, wife and child; wife and children. زن باردار *zani bār-dār*, pregnant woman.
 A P زنبور *zambūr*, wasp, hornet, drone. زنبورم *zambūram*, (I) am a wasp.
 P زنجیر *zanjīr* or *zinjīr*, chain, fetter. زنجیری پای *zinjīri pāi*, fetters.
 P زناکدان *zanakh^hdān*, chin, lower jaw; beard.
 P زن خواسته *zan-khwāsta*, married a wife.
 P زندان *zindān*, prison, jail, lock-up.
 P زندست *zindast*, is living, survives (equivalent to زنده است *zinda ast*).
 P زندگانی *zindagānī* (or زندگی *zindagī*), life, living.
 P زنده *zinda*, living, alive. زنده کردن *zinda kardan*, to animate, to make alive.
 P زندیق *zindīk* (pl. زندیقان *zindīkān*), impious; fire-worshipper.
 P زنگ *zang*, rust.
 P زنگار *zangār*, verdigris; rust.
 P زنگ خورده *zang-khwurda*, eaten up with rust, corroded, rusty.
 P زنگی *Zangī*, Æthiopian, Ethiop. The surname of the family of Sangar or Salgar, who established a dynasty under the title of Atābak, (q.v.) There were two branches of this family, the first of which ruled at Shirāz in Persia, the second in Syria and Mesopotamia.
 P زنند *zanand*, they strike (rt. زدن *zadan*).
 P زنبهار *zinhār*, beware! have a care!
 P زنی *zanī*, womanhood. زانه *Zane*, a wife; a woman.
 A زوال *zawāl*, decline, wane, setting, departure, fall.
 P زود *zūd*, swift, quick; swiftly, soon, readily, quickly, speedily.
 P زودتر *zūttar*, quicker, sooner, more speedy.
 P زودی *zūdi*, speed, swiftness, quickness, suddenness.
 P زور *zor*, strength, power, force, violence. زور آوردن *zor āvardan*, to bring violence, to press heavily.
 P زور آزما *zor-āzmā*, strong, powerful, athletic; athlete.
 P زور آزمایی *zor-āzmā-e*, an athlete; a certain wrestler.
 P زور آور *zor-āvar* (pl. زور آوران *zor-āvarān*) possessing or bringing strength; vigorous, powerful; athlete.
 P زور آورتر *zor-āvartar*, stronger.
 P زور آوری *zor-āvarī*, vigour; combat, fight.
 P زورق *zaurak*, pinnace, yawl, skiff.
 P زورمند *zormand*, robust, powerful, strong.
 P زورمندی *zormandī*, strength, force, violence. *Zormande*, a strong powerful fellow.
 P زوزن *Zauzan*, name of a city lying between Herat and Nishapur; also of an extensive district, dependant of Nishapur, and comprising 124 townships.
 P زه *zih*, bowstring. زه کردن *zih kardan*, to fix a bowstring, string (a bow).

أ زاهد *zuhhād* (pl. of زاهد *zāhid*), religious men, recluses, ascetics, devotees.

پ زهار *zahār*, the lower part of the belly, the pubic region.

أ زهد *zuhd*, abstinence, devotion; religious mortification, rigorous and severe.

پ زهر *zahr*, poison, venom, bane. زهر قاتل *zahrī kātīl*, deadly poison.

پ زهره *zahra*, gall-bladder; boldness, spirit.

أ زیاده *ziyādat* (in پ written both زیادت *ziyādat* and زیاده *ziyāda*), augmentation, increase; (used adjectively), additional, excessive, much, more. AP زیادت کردن *ziyādat kardan* (or زیاده کردن *ziyāda kardan*), to increase, augment, raise, enhance. زیاده گردیدن *ziyāda gardīdan* (شدن *shudan* or گشتن *gash-tan*), to become greater, to increase, grow, wax stronger.

أ زیاده حسنی *ziyāda-hasanī*, extreme comeliness, exceeding beauty.

أ زیارة *ziyārat*, visit; visitation; pilgrimage.

پ زیارتگاه *ziyārat-gāh*, place to which pilgrimage is made; shrine.

پ زیان *ziyān*, loss; detriment, injury, harm, hurt, mischief; decline, decay.

پ زیب *zīb* or *zeb*, ornament, beauty.

پ زیبا *zībā*, beautiful, fair, elegant, graceful.

پ زیبق *zībak*, quicksilver, mercury.

پ زبیدن *zībīdan*, to adorn; to become, beseeem, suit; to please, to be agreeable.

أ زيد *Zaid*, a proper name. پ زیدی *zaidī*, thou art (of) Zaid. تا عمرو بکر و زیدی *tā amr u bakr u zaidī*, as long as thou art (a follower) of Amr, Bakr, and Zaid (names expressive of worldliness and secularity).

پ زیر *zīr*, under, beneath, below, down. زیر بار شدن *zīri bār shudan*, to be under a load, to be burdened.

پ زیرا که *zīrā ki*, because that.

پ زبردست *zīr-dast* (pl. زبردستان *zīr-dastān*), powerless; under authority; inferior; oppressed.

پ زبردست آزار *zīrdast-āzār*, oppressor of the weak.

پ زیرک *zīrak*, quick, sagacious, shrewd, intelligent, witty.

پ زیرکی *zīrakī*, quickness, intelligence, sprightliness, wit, spirit, genius.

پ زیرین *zīrīn*, lower, inferior, nether.

پ زیستن *zīstan*, to live; to survive; living.

پ زیگ *zi yak* (for از یک *az yak*), of one.

پ زین *zīn*, than this.

أ زینب *Zainab*, name of one of the numerous wives of Muhammad.

أ زینة *zīnat*, ornament, decoration, gear; attractiveness.

پ زینهار *zīnhār*, defence, protection; care, caution; beware! have a care! زینهار کردن *zīnhār kardan*, to be upon one's guard, to protect one's self.

پ زیور *zīwar*, ornament.

ژ

پ ژاله *zhāla*, hail.

پ ژنده *zhinda*, old and patched (garment).

پ ژیان *zhiyān*, formidable, terrible, fierce, rampant.

س

أ سابق *sābīk*, past, preceding, prior, former, antecedent, bygone. سابق الانعام *sābiku 'l in-ām*, of former favours.

أ سابتة *sābikat*, (fem.) former, past.

أ ساتر *sātīr*, veiling, concealing, hiding; concealer. ساترا کن *sātiran* (acc.) *kun sātiran*, be (or become thou) a concealer.

پ ساختن *sākhtan*, to do, form, make, build, construct, contrive, perform, arrange; to prepare, make ready; to do with, manage, make shift; to be content; to agree, harmonize; to counterfeit.

پ ساخته *sākhta*, made; built; arranged, prepared, got ready.

پ ساز *sāz*, musical instrument.

أ ساعة *sā'at*, hour, moment.

أ ساعتی *sā'ate*, an hour, a while.

أ ساعد *sā'id*, the arm from the wrist to the elbow, fore-arm. ساعده *sā'iduhu*, his arm.

- A ساق *sāk*, the leg.
- A ساق *sākin* (with *tanwin* for ساقی *sākiyun*), a cup-bearer.
- A ساقی *sākī*, cup-bearer.
- P سال *sāl* (pl. سالها *sālḥā*), year.
- P سالار *sālār*, general, chief, leader, commander.
- A سالک *sālik* (P pl. سالکان *sālikān*), travellers.
- P سالگی *sālagī*, (in comp.) age.
- P ساله *sāla* (pl. سالها *sālāḥā*), age; years, as
پنج ساله *panj sāla*, five years old.
- P سالی *sāle*, one year; a whole year; a certain year.
سالی دو *sāle chand*, several years. سالی دو *sāle dū*, a couple of years.
- P سالیان *sāliyān*, years.
- A سائر *sāʾir*, every; remainder, rest, all, except, the other; the whole.
- A سائل *sāʾil*, asking; beggar, petitioner, suitor, supplicant.
- P سایه *sāya*, shade, shadow.
- P سایه پرورده *sāya-parvarda*, nursed in the shade, delicately brought up.
- P سائیدن *sāʾidan*, to grind, rub, triturate.
- A سبب *sabab*, cause, reason, motive.
- A سبحانه *subhān allāh*, O God! O holy God!
حق سبحانه *ḥakk subhānuhu wa taʿālāʾ*, God the most Holy and the most High.
- P سبز *sabz*, green, verdant, fresh.
- P سبزه *sabza*, verdure, herbage; green herb, potherb; sprouting or incipient beard.
- A سبع *sabʿ*, (fem.) seven. The seven long chapters of the Kurʾān from بقره *bakrat* to توبة *taubat*. PA هفت سبع *haft sabʿ*, seven of (or seventimes) these seven chapters.
- P سبک *sabuk*, light, not heavy.
- P سبکبار *sabuk-bār*, light in weight; lightly loaded; ready to rise and travel.
- P سبکپا *sabuk-pā*, light-footed, light of foot.
- P سبکتاگین *Sabuktagīn*, name of a brave general, and father of Sultan Mahmūd, founder of the dynasty of the Ghaznavids, who flourished in the beginning of the eleventh century.
- P سبکسار *sabuk-sār*, light-headed, addle-pated, of weak intellect.
- P سبکساری *sabuk-sārī*, lightness.
- A سبیل *sabīl*, road, path, way. PA برسبیل *bar sabīlī*, by way of.
- P سپاس *sipās*, thanks, thanksgiving.
- P سپاه *sipāh*, soldiery, army.
- P سپاهی *sipāhī*, military, of the military order.
- P سپر *sipar*, shield. سپر انداختن *sipar an-dākhtan*, to throw away the shield, to give up the contest, to yield.
- P سپرباز *sipar-bāz*, (player with the shield), skilful warrior.
- P سپردن *sipurdan*, to entrust, consign, give up, surrender, resign.
- P سپری شدن *siparī shudan*, to be completed, finished, spent, terminated, ended.
- P سپند *sipand*, wild rue, the seed of which is used by fumigation to counteract the evil eye.
- P است *ast*, is, (he, she, it) is.
- P ستاره *sitāra*, star.
- P ستاندن *sitāndan*, to take, receive, accept; to seize, catch, snatch; to exact, levy.
- P ستایش *sitāyish*, praise, laud; encomium; compliment, flattery.
- P ستادن *sitadan*, to take, accept; to take away.
- P ستردن *siturdan*, to shave.
- P سترده *siturda*, shaved, shaven.
- P ستم *sitam*, tyranny, oppression, outrage, injustice; deliberately, designedly, purposely.
- P ستم دیدگان *sitam-dīdān* (pl. ستم دیدگان *sitam-dīdagān*), one who has seen or experienced oppression.
- P ستمگار *sitamgār* (or ستمگر *sitamgar*), tyrannical; tyrant, oppressor.
- P ستمگاری *sitamgārī* (or ستمگری *sitamgarī*), tyranny, oppression, cruelty.
- P ستمی *sitame*, an act of oppression.
- P ستودن *sitūdan*, to praise, laud.
- P ستور *sutūr*, animal, beast of burden (as a horse, mule, or the like).
- P ستون *sutūn*, pillar, column.
- P ستود *sutūh*, tired, jaded, knocked up; afflicted; fear, dread.

P *sitez*, emulation, contention, strife; obstinate, contentious, quarrelsome; contend thou, persist.

P *sitez-rā*, of a quarrelsome countenance; brawling, contentious.

P *sitezā*, strife, contention.

P *sitezīdan*, to contend, strive.

A *saj*, cooing of doves; rhyme, metre, cadence.

A P *saj-gū*, speaker in rhythmical sentences, or rounded periods.

A *sujūd*, worship, adoration, prostration.

A *Sahbān bin Wā'il*, name of an individual reputed to have been the most eloquent man that ever lived in Arabia.

A *sahar*, twilight, dawn of day, morning.

PA *murghī sahar*, bird of the morn.

A P *sahar-gah* (or *sahar-gāhān*), dawn, morn-tide.

A *saharī*, morning, matutinal. *Sahare*, one morning, on a certain morning.

A *sakhā* (or *sakhāwat*), liberality, generosity.

P *sakht*, hard, strong; painful, sore.

P *sakht-pai*, of strong muscle, muscular.

P *sakhttar*, harder; more painful or distressing.

P *sakhtī*, hardness, adversity, hardship, ills, distress, agony; vehemence, severity; stinging.

P *sakhtī-kashīda*, endured hardship.

A *sukhrat*, one who is compelled to labour.

AP *ba sukhra giriftan*, to take by force, employ enforced labour, press, impress.

P *sukhun* or *sukhan* (pl. *sukhūnā* or *sukhanān*), word, speech, discourse; business, affair, matter, circumstance. *sukhan*

paivastan, to connect or draw out a discourse.

P *sukhan-chīn*, tale-bearer.

P *sukhan-dān* or *sukhan-gū*, speaker, orator.

P *sukhane* or *sukhune*, a word. *sukhane*

chand, a few words.

A *sadd*, obstruction; mound, dike, bank, rampart. *saddi ramak*, sufficient to preserve life.

P *sar*, head, top, summit; tip, point, end; cover, lid; intention, design; desire, wish, inclination, propensity; thought, idea, fancy; source, spring; chiefest, choicest. *sar angusht* (pl. *sar angushtā*), tip of the finger. *sari khwesh*, one's own way or will. *sar khwesh giriftan*, to depart, to be off.

sari dast, tips of the fingers. *sar kardan*, to break out; to burst (as a boil or wound); to come to a head.

sar kashīdan, to draw back the head; to disobey, to become refractory; to end. *az sar*, from the beginning, de novo. *ba sar burdan*, to carry to an end, to complete, finish.

A *sirr* (pl. of *asrār*), secret, mystery.

A *sarrā*, an easy, happy condition (opposed to *zarrā*).

A *sirāj*, lamp.

P *sarācha*, inner apartment, or closet.

sarācha-i dil, purse of the heart.

P *sar-anjām*, conclusion, termination, end; accomplishment; issue; materials, requisites, stores, provisions, furniture; whatever is essential to any undertaking.

F *Sarāndīb*, Ceylon.

P *sarāi*, palace, house, inn, abode, mansion; (in comp.) playing; player on a musical instrument. *sarāyi digar*, the next mansion, i.e. the other world. *dar sarāi*, in the house, at home.

P *sarāse*, a mansion, a house, a home.

P *sarāzīdan*, to sing, to warble; to play on an instrument.

P *sar-panjagī*, strength of fist, grip.

P *sar-panja*, nails, claws, open hand, expanded fingers; the wrist.

- P سرتیز *sar-tez*, hot-headed, headstrong.
 P سرخ *surkh*, red, crimson; blooming, blushing.
 P سرد *sard*, cold, cool; extinct.
 P سردست *sar-dast*, tips of the fingers.
 P سرزنش *sarzanish*, rebuke, chiding, reproach, taunt; chastisement.
 P سرشت *sirish*t, nature, temperament, physical part; physics.
 P سرعۃ *sur'at*, speed, swiftness.
 P سرکش *sar-kash*, headstrong, heady, refractory, rebellious.
 P سرکشاده *sar-kushāda*, having the table-cloth spread.
 P سرکشی *sar kashī*, refractoriness.
 P سرکوفته *sar-kofta*, bruised in the head. سرکوفته مارم *sār-kofta māram*, I am a crushed-headed serpent.
 P سرکه *sirka*, vinegar.
 P سرگردان *sar-gardān*, bewildered, giddy, dizzy, vertiginous.
 P سرگشته *sar-gash*ta, whirling round; astonished; dizzy; afflicted.
 P سرگین *sargīn*, dung.
 P سرم *saram*, my head.
 P سرما *sarmā*, winter, cold.
 P سرمایه *sar-māya*, capital, stock-in-trade.
 P سرمست *sar-mast*, intoxicated to the last degree, dead-drunk.
 P سرنديپ *sarandīb* (or سرنديپ *sarandīp*), Ceylon.
 P سرو *sarv*, cypress. سرو خرامان *sarvi kharāmān*, waving cypress.
 P سروپا *sar u pā*, head and foot, from head to foot.
 P سرود *surod*, song.
 P سرودن *surodan*, to sing, to warble.
 P سرور *sarvar*, head, chief, principal.
 P سروري *sarvarī*, chiefship, command, captaincy; empire, sovereignty, rule, sway.
 P سروکار *sar u kār*, business, service.
 P سرة *sara*, current (as coin); good, worthy, faultless.
 P سرهنگ *sarhang*, officer, captain, headman, master; boatswain.

- P سرهنگي *sarhangī*, official.
 A سري *sara'*, he travelled, visited, or came by night (a defective verb).
 P سري *sarī*, desire, longing, wish. Sare, a head, one head; an affection.
 A سرير *sarīr*, throne.
 P سزا *sazā*, punishment.
 P سزاوار *sazāwār*, worthy, deserving, meriting; suitable.
 P سست *sust*, weak, feeble, languid, dead beat.
 P سست بازو *sust-bāzū*, languid, weak in the arm.
 P A سست رغبت *sust-raḡbat*, of blunted passions, palled.
 P سستي *sustī*, negligence, sloth, laxness, remissness; gentleness.
 P سصد *sisad*, three hundred.
 A سطوة *satwat*, dominion, majesty; force, domination; bluster.
 A سعادة *sa'ādāt*, happiness, felicity.
 A سعة *sa'at* or *si'at*, liberality, facility, wideness, amplitude.
 A سعد *sad*, happiness; name of the father of ابو بكر *abū bakr*. سعدة *sa'duhu*, his happiness.
 A سعد الدنيا *sa'ida 'd dunya'*, the world prospers, and is happy.
 P سعدي *Sa'dī*, Shaikh Muslihu 'd dīn Shīrāzī, the most celebrated of Persian writers, was born at Shīrāz, A.H. 571, A.D. 1175.
 P سعديا *sa'diyā* (voc. case of سعدي *sa'dī*, name of the poet), O Sadi.
 A سعي *sa'iy*, purpose, study, endeavour, effort, pains, labour, trouble, exertion. A P سعي کردن *sa'iy kardan*, to strive, to attempt, to endeavour.
 A سفاهة *safāhat*, stupidity, folly.
 P سفت *suft*, he bored; boring, piercing, perforating.
 P سفتن *suftan*, to bore, pierce, perforate.
 P سفته *sufta*, bored, pierced, perforated.
 A سفر *safar*, journey, travel, voyage. A P سفر ديار *safari daryā*, sea-voyage.
 A سفره *sufrat*, table; furnished table; tablecloth, especially one of leather which travellers spread on the ground. A P سفره نهادن *sufrā nihādan*, to spread a table.

A P سفر کرد *safar karda*, having made a journey; travelled.

P سفله *sifla*, mean, base, low, sorry.

A سفلی *sufli* (fem. of اسفل *asfal*), lower, inferior. ידי سفلی *yadi sufli*, the lower (i.e. receiving) hand.

P سفید *safed*, white, fair.

A سفیه *safih*, stupid, ignorant, insane, silly, foolish.

A سقط *sakat*, anything of a base nature; coarse abuse, rude reproach.

A سقیم *sakim*, sick, infirm, ill; invalid.

A سگان *sukkān*, helm or rudder of a ship.

A سکت *sakatta*, thou art (or wert) silent (pret. of the verb سکت *sakata*).

P سکنج *sukunj*, one who has fetid breath; ulcerated; fetid breath.

G سکندر *sikandar*, Alexander.

A سکون *sukūn*, tranquillity, rest, repose.

P سگ *sag* (pl. سگان *sagān*), dog. سگ بازاری *sagi bazarī*, dog of the bazar, a street-dog. سگ شکاری *sagi shikārī*, hunting-dog.

P سگال *sigāl*, thought, conjecture, suspicion, surmise.

P سگی *sage*, a dog, one dog.

A سأل *sal*, ask thou (irregular imp. for أسأل *is'al*, from rt. سأل *sa'ala*, he asked).

A سلاح *silāh*, arms, accoutrements.

A سلاطین *salātīn* (pl. of سلطان *sultān*), sultans, emperors.

A سلام *salām*, salutation, peace.

A سلامة *salāmat*, safety, rest, peace, welfare, well-being; sincerity, integrity. في السلامة *as salāmat fi 'l wahdat*, safety (is) in solitude.

A سلامي *salāme*, a salutation, a salaam.

P سلاشور *silahshor*, a horseman that displays the throwing of the javelin, vaulting, and other dexterity on horseback; champion, swordsman.

A سلسال *salsāl*, limpid water wavering like a chain.

A سلسله *silsilat*, chain, series.

A سلطان *sultān*, king, emperor, monarch.

A سُلطانی *sultānī*, royalty, office or authority of a king. *Sultāne*, an emperor, a monarch.

A سلطنة *saltanat*, power, dominion, royalty.

A P سلطنتی *saltanatī*, of the kingdom thou art.

A سلك *silk*, thread, string, series, order, train, connexion.

A سلم *salima*, he was (or is) safe.

A سليم *salīm*, sound, perfect, healthy; mild, gentle, tame, pacific; simple.

A سليمان *Sulaimān*, Solomon.

A سماء *samā*, heaven, sky.

A سماعة *samāhat*, beneficence, liberality.

A سماء *sumāt*, table covered with food.

A سماع *samā* (or سماعة *samā'at*), hearing; song or dance, especially the circular dance of dervishes.

A سمع *sam*, the ear. سمعی *sam'ī*, my ear.

A سمعت *sami'at*, she (or they) irrational fem. heard (3rd sing. fem. pret.).

P سمند *samand*, a horse of a noble breed, a bay horse with black legs and tail.

A سموم *samūm*, sultry suffocating blast, destructive to travellers, simoom of the desert.

A سمین *samīn*, fat, sleek, plump.

A سنان *sinān*, point of a javelin, spear-head.

P سنبل *sumbul*, hyacinth, spikenard; any odoriferous flower.

A سنة *sunnat*, rule, law, canon; the traditions of Muhammad, considered by the orthodox Muslims as a supplement to the Kur'ān, and of equal authority. They are rejected, however, by the Shiya or sect of Ali.

A سنجار *Sinjār*, name of a city in Mesopotamia.

P سنجیدن *sanjidan*, to weigh; to ponder.

P سنگت *sang*, stone, rock; weight. سنگت زدن *sang zadan*, to pelt, to throw a stone.

P خرد سنگ *sang-khurda*, a bit or small piece of stone.

P سنگدل *sang-dil*, (heart of stone), hard-hearted, cruel, unfeeling.

P سنگساری *sangsārī*, stoning, lapidation.

P سنگی *sangī*, heaviness, weight. *Sange*, a rock, an individual stone.

P سنگین *sangīn*, of stone, heavy.

A سنور *sinnaur*, cat. کسنور *ka sinnaurin*, as a cat.

P سوي *sū*, side, quarter, direction; towards. بسوي *ba sūyi āsmān*, in the direction of the heavens, towards heaven. سوي کشتي *sūyi kashtī*, towards the ship.

A سوء *sū*, evil, badness.

A سوابق *sawābik* (pl. of سابقه *sābikat*), past events, things gone before. سوابق نعمت *sawābiki niḡmat*, former favours.

A سواد *sawād*, blackness. سواد الوجه *sawādu'l wajhi*, blackness of face.

P سوار *sucār* (pl. سواران *suwārān*), horseman, rider; mounted.

P سوارم *sucāram*, (I) am mounted.

P سواري *suwārī*, (thou) art mounted. *Suwāre*, a mounted horseman, a sowar.

A سوال *su'al*, question, inquiry; begging, mendicity.

P سوختن *sokhtan*, to burn, consume.

P سوخته *sokhta*, burned, consumed.

P سود *sūd*, gain, profit, use. سود داشتن *sūd dāshstan*, to afford profit, to avail.

P سودا *saudā*, melancholy, insanity, vain or insane procedure; trade, traffic.

P سودمند *sūdmand*, profitable, salutary, useful.

P سودن *sūdan*, to wear, rub, bray, deface.

P سوده *sūda*, rubbed, worn, effaced, obliterated.

P سودي *sūde*, a profit, any profit.

P سوراخ *sūrākh*, hole, crevice.

A سورة *saurat*, power (of kings or tyrants) despotism, despotic power. *Sūrat*, chapter of Kur'ān (of which there are one hundred and fourteen).

P سوز *soz*, burning, heat, flame.

P سوزان *sozān*, burning, flaming, blazing.

P سوزن *sozan*, needle.

P سوزیدن *sozīdan*, to burn.

P سوگند خوردن *saugand*, oath, swearing. سوگند خوردن *saugand khwurdan*, to take oath, to swear.

A سوات *sawwalat*, she (or it) suggested evil or fictions (3 per. sing. fem. pret. of سؤل 2nd form of the root سال, concave و *wāw*).

P سوم *siwum*, third.

P سوهان *sūkān* (or سوهن *sūhan*), file, rasp (for iron or for wood).

A سوي *siwa'*, save, besides, except.

P سوي *sū*, side, quarter; towards. سوي آسمان *sūyi āsmān*, towards heaven.

P سه *sih*, three.

P سه بار *sih bār* (not بارها *bārḥā*), three times, thrice.

P سه شش *sih shash*, three sixes (a throw at dice).

P سصد *sisad* or *sasad*, three hundred.

A سهل *sahl*, easy, not difficult, simple, trifling.

A سهلا *sahlan*, easily; softly; may God grant (you) every facility or convenience.

A P سهل تر *sahltar*, more easy, easier.

A P سهل جو *sahl-jū*, seeking to be smooth or easy, peacefully disposed, pacific, gentle.

A P سهل گوي *sahl-gū*, soft or fluent speaking.

P سهمگين *sahmgīn*, formidable, awful.

P سبي *sahī*, straight, erect, upright.

P سه يک *sih yak*, three aces (at dice).

A سهيل *suḥail*, the star Canopus.

P سي *sī*, thirty.

A سياح *saiyāh*, traveller, pilgrim; great peregrinator.

A سياحة *siyāhat*, journey, travel; pilgrimage.

A شياحي *saiyāhe*, a traveller. (شيايدي *shai-yāde*, an impostor, would have been a better reading, as being more emphatic).

A سياسته *siyāsāt*, chastisement; discretionary punishment such as the law has not provided, but as may be inflicted by the judge; administration of justice, government.

A سياقه *siyākat*, mode, manner, style, fashion; subject, topic.

P سياد *siyāh*, black, sable, dark, opaque; negro, Ethiop.

P سياد فام *siyāh-fām*, black-coloured, swarthy.

P سياد گوش *siyah-gosh*, (black-ear), lynx; the animal called the lion's provider.

P سياهي *siyāhī*, black-servant, negro; blackness, darkness, swarthinness. *Siyāhe*, a black, a negro.

P سيب *sīb* (by some *seb*), apple.

P سيبی *sebe*, one apple, an apple.

- P سین *sikh*, roasting-spit.
 A سید *saiyid*, lord. سید الانبیاء *saiyidu 'lambiyā*, lord of the prophets, Muhammad. سید عالم *saiyidi ālam*, lord of the world.
 A سیر *sair*, walking (for amusement), promenading; journeying; perusal of a book. *Siyar* (pl. of سیرة *sīrat*), morals, virtues, habits, qualities.
 P سیر *ser*, full, satiate, satisfied, sated, glutted; tired, wearied. *Sīr*, garlic.
 A سیرة *sīrat*, virtue, moral quality, disposition; way of life, mode, habit; history, memoir.
 P سیری *serī*, fulness, satiety, repletion.
 A سیف *saiḥ*, sword, sabre.
 A سیل *sail*, torrent, flood.
 P سیلاب *sailāb*, flood, torrent, inundation.
 A سیلی *saile*, a torrent, a flood, an inundation.
 P سلی *sīlī*, blow with the open hand edge-ways, cuff, slap.
 P سیم *sīm*, silver.
 P سیمā *sīmā*, face, aspect, countenance, similitude, resemblance.
 P سیمین *sīmīn*, of silver, silvery.
 P سینه *sīna*, breast, bosom, chest.
 P سوم *sīwum*, third.
 P سیاه *siyah*, black, sable, jetty; gloomy, sad.
 P سیه دل *siyah-dil*, black-hearted.

ش

- P ش *ash*, to or of, him, her, it, them.
 A شابه *shābaha*, he resembled (3rd form of the rt. شبه).
 A شاة *shāt*, sheep, ewe. الشاة *ash shāt*, the sheep.
 P شاخ *shākh*, branch, bough.
 P شادمان *shādmān*, joyful, glad, joyous.
 P شادمانی *shādmānī*, joyfulness, joy, rejoicing, exultation.
 P شادی *shādī*, joy, gladness, rejoicing, glee. شادی کنان *shādī kunān*, rejoicing.
 P شاشیدن *shāshīdan*, to stale, squirt urine.
 A شاطر *shātīr*, bold, courageous, brisk, lively.

- A شافی *shāfī*, healing, salutary, sanatory.
 A شاکر *shākir*, thanking, praising; grateful.
 P شاگرد *shāgird* (pl. شاگردان *shāgirdān*), student, scholar, pupil; apprentice; servant, groom.
 A شام *Shām*, Syria, and its capital, Damascus.
 A P شامیان *shāmiyān*, the inhabitants of Shām, the Syrians or Damascenes.
 A شأن *sha'n*, thing, affair, business; state, condition.
 P شان *shān*, nature, state, condition; regard, respect; pomp, splendour. (for ایشان *eshān*) they, them.
 P شاه *shāh*, king.
 A شاهد *shāhid*, mistress; lover; a beautiful or beloved object; a witness.
 P شاهد پسر *shāhid-pisar*, lovely boy.
 A شاهی *shāhidī*, airs; insolence, indignation.
 P شاهنامه *Shāh-nāma*, (book of the kings), the celebrated poem of Firdausī.
 P شاهنشاه *shāhanshāh*, king of kings.
 P شاهی *shāhī*, royalty.
 P شاید *shāyad*, is fit, suited, or allowable; suits, is becoming, proper or worthy, behoveth; it is possible, may be, perhaps, perchance.
 P شایستن *shāyistan*, to suit, to be proper.
 P شایسته *shāyista*, worthy, suitable, proper; promising.
 P شاییدن *shāyīdan*, to be worthy.
 P شب *shāb* (pl. شبها *shabbā*), night. شب قدر *shabi kadr*, night of power, the 27th of Ramazān, when the Kur'ān is said to have been sent down from heaven.
 A شباب *shabāb*, youth, prime of life.
 P شبان *shabān* or *shubān*, shepherd.
 P شبانروز *shabān-roz*, night and day.
 P شبانگاه *shabāngāh* (or شبانگه *shabāngah*), night-time, evening, even-tide, nightfall.
 P شبپره *shap-para*, (night-flyer), bat, reremouse.
 P شبخیز *shab-khez*, rising at night, keeping vigils.
 A شبع *shab*ع or *shiba*ع, satiety, pall.
 A شبع *shabi*ع, he was satiated, sated, glutted, he was (or is) satisfied.
 P شبگاه *shab-gāh*, even-tide, evening, night-time.

- P شبنم *shab-nam*, night-moisture, dew.
 A شبه *shabah*, glass-bead.
 P شبی *shabe*, one night, a single night, a whole night.
 P شپرد *shapara* or شیر *shappara*, bat, rere mouse.
 P چشم شیر *shappara-chashm*, bat-eyed, purblind.
 A شتاء *shitā*, winter.
 P شتاب *shitāb*, haste, hurry.
 P شتابان *shitābān*, one who makes haste.
 P شتافتن *shitāftan*, to make haste.
 P شتر *shutur*, camel. P A شتر صالح *shuturi sālih*, the camel which the prophet Sālih is said to have brought out of a block of stone as a sign to the tribe of Thamūd. (Kur'ān, ch. vii.)
 P شتر بار *shutur-bār*, a camel's load.
 P شتربان *shuturbān*, camel-man, camel-driver, one who attends to a camel.
 P شتر بچه *shutur-bacha*, camel-colt.
 A شجاعة *shajā'at*, valour, courage.
 A شجر *shajar*, tree.
 A P شحنة *shahna*, superintendent of police.
 A شخص *shakhṣ*, person, individual; form, figure.
 A P شخصم *shakhṣam*, my person.
 A شخصي *shakhṣe*, a person, a single person, one person, an individual, a certain person.
 A شداد *shidād* (pl. of شدید *shadīd*), vehement, violent, hard, severe, inexorable.
 A شدة *shiddat*, hardship, sufferings.
 P شدن *shudan*, to be, become, happen, befall; to go, depart, pass away; to enter.
 P شده *shuda*, become; hath or had become; gone, departed. شدۀ *shuda-e*, one that hath become; turned into.
 P شدي *shude*, he would have become. چه *chi* شدي *shude*, what would have happened? what harm would there have been?
 A شر *sharr*, evil, malignity, depravity, wickedness.
 A شراب *sharāb*, wine.
 A شربة *sharbat*, one drink, one sip, a single draught; beverage, syrup, sherbet.
 A شرابت *sharabtu*, I drank.

- A شربتي *sharbati*, a draught.
 A شرح *sharaha*, (God) opened the heart or disposed the mind (towards religion;—used optatively).
 P شرزد *sharza*, fierce, enraged.
 A شرط *shart*, condition, requirement; rule, regulation.
 P شرطه *shurta*, propitious, favourable. باد شرطه *bādi shurta*, favourable wind.
 A شرع *shar'at*, law, equity.
 A شرعي *shar'at*, legal, lawful.
 A شرف *sharaf*, excellence, nobility, eminence, dignity, honour.
 P شرم *sharm*, shame.
 P شرمزده *sharm-zada*, struck with shame, shame-stricken, abashed.
 P شرمسار *sharmsār*, ashamed, downcast.
 P شرمساري *sharmsārī*, shame, confusion of face, being downcast or abashed.
 A شرد *sharah*, avidity, appetite, greediness, cupidity.
 A شریف *sharīf*, noble, illustrious.
 A شریک *sharīk*, partner, sharer.
 P شستن *shustan*, to wash.
 P شش *shash*, six. سه شش *sih shash*, three sixes (sizes).
 P ششم *shashum*, sixth.
 P شصت *shast*, sixty.
 A P شطرنج *shatranj*, chess.
 A شعب *shī'b*, path through mountains, defile.
 A شعر *shī'r*, poetry, poesy.
 A شعراء *shu'arā* (pl. of شاعر *shā'ir*), poets.
 A شفاء *shifā*, convalescence, recovery. A P شفا یافتن *shifā yāftan*, to obtain a cure.
 A شفاعة *shifā'at*, intercession.
 A شفة *shafat* or شیف *shifat*, lip. شفة الصائم *shifatul sāsīm*, the lip of one keeping a fast (apt to be flabby and withered).
 A شفقة *shafakat*, pity, clemency, compassion, sympathy.
 A شفیع *shafī'at*, advocate, intercessor. A P شفیع آوردن *shafī'at āvardan*, to bring (or invoke as) an intercessor.

A شَقَو *shukūk* (pl. of شَقَّ *shakk*), chinks, cracks.

A شَكَّ *shakk*, doubt, scepticism.

P شکارگاه *shikār-gāh*, hunting-ground, game-preserve, chase or ground stored with such beasts as are hunted.

P شکاری *shikārī*, suited to the chase; game, prey. سگ شکاری *sagi shikārī*, hunting-dog, hound.

P شکافتن *shikāftan*, to split.

A شکایه *shikāyat*, complaint, grievance. P شکایت *shikāyat* کردن (or آوردن *āvardan*), to complain, to lodge a complaint.

A شکر *shukr*, returning thanks, thanksgiving.

A P شکر گذاردن *shukr guzārdan*, to return thanks. شکر گذاشتن *shukr guzāshtan*, to return thanks. A شکر نعمت *shukr ni‘mat*, thanks for favours and benefits received.

شکراً *shukran*, (acc.) thanks, thanksgiving; thankfully.

A شکر *shakar*, sugar.

P شکر خنده *shakar-khanda*, sweetly smiling.

A شکری *shukre*, one act of praise, a giving of thanks.

P شکست *shikast*, he broke; breaking, fracture, breakage.

P شکستن *shikastan*, to break.

P شکسته *shikasta* (pl. شکستگان *shikastagān*), broken, shattered; sprained, dislocated; impaired, enfeebled, weakened.

A شکل *shakl*, figure, form.

P شکم *shikam*, stomach, belly, paunch, bowels; womb.

P شکم بندد *shikam-banda*, slave to appetite.

P شکم درد *shikam-dard*, belly-ache, gripes.

P شکانجه *shikanja*, stocks, rack.

A شکور *shakūr*, thankful, grateful. الشکور *ash shakūr*, the thankful.

P شکیبی *shikībe*, a particle or atom of patience.

P شکیبیدن *shikībīdan*, to be patient; to do without, to dispense with.

P شگفت *shiguft*, astonishment, amazement, surprise. شگفت آمدن *shiguft āmadan*, to be astonished. شگفتست *shiguftast* (for شگفته است *shigufta ast*), hath blossomed.

P شگفتن *shiguftan*, to admire; to bloom, blossom.

P شگوفه *shigūfa*, blossom, bud.

P شلغم *shalgham*, turnip.

P شما *shumā*, (pron. 2 per. pl.), ye, you.

A شماتة *shamātat*, delight at another's woe, joy at the misfortunes of an enemy.

P شمار *shumār*, (imper.) count, reckon, esteem.

روز شمار *rozi shumār*, day of reckoning.

P شماریدن *shumārīdan*, to count, esteem, reckon.

A شمائل *shamā'il* (pl. of شمال *shimāl*), virtues, talents, qualities.

A شمائلی *shamā'ilī*, physical.

A شمة *shammat*, atom, particle, whiff.

P شمردن *shumurdan*, to count, reckon, enumerate.

A شمس *shams*, (fem.) sun. شمس الدین *shamsu 'd dīn*, (sun of religion), a proper name.

P شمشیر *shamshīr*, sword, cimeter.

A شمع *sham‘*, waxlight, candle, taper.

P شمیدن *shamīdan*, to scent, to smell.

A شنائة *shunāt*, (pl. of شانی *shānī*), haters.

P شناخت *shinākht*, knowledge.

P شناختن *shinākhtan*, to know; to recognise, acknowledge, consider, regard.

A شناعة *shun‘at*, turpitude, brutality.

P شنگرف *shangarf*, cinnabar, vermilion.

P شنو *shinav* (imp. of شنودن *shinūdan*), hear.

P شنودن *shinūdan*, to hear; to understand; to obey.

P شنوم *shinavam*, I may hear.

P شنید *shanīd*, he heard; hearing.

P شنیدستی *shanīdastī*, thou heardest.

P شنیدن *shanīdan*, to hear; to hearken, listen; to hear of, about, concerning; to perceive, smell, scent.

P شنیدد *shanīda‘e*, thou hast heard.

A شنیع *shanī‘*, base, odious, disgusting.

P شو *shav*, be, or become thou (rt. شدن *shudan*). Shū, husband; wash thou (rt. شستن *shustan*).

It is also written شوي .

P شوخ *shokh*, saucy, insolent, playful, arch.

- P *shokh-chashm*, saucy-eyed, impudent, wanton.
- P *shokh-chashmī*, sauciness, petulance, insolence.
- P *shokh-dīda*, wanton-eyed, saucy; hussey.
- P *shokhī*, petulance, presumption, pertness, sauciness.
- P *shavad*, would be or become (rt. شدن).
- F *shor*, noise; perturbation, disquiet, commotion, disturbance, emotion; salt, saline, brackish; bad luck.
- P *shor-bakht*, ill-fated, unfortunate.
- P *shorish*, distraction, confusion of mind; tumult.
- P *shora*, nitre, saltpetre; salsuginous.
- P *shora-būm*, salt, brackish ground.
- P *shore*, a crazy passion, insane delusion.
- P *shorīdan*, to be confounded, distracted.
- P *shorīda*, distracted, disturbed, perturbed, disquieted; mad, crazy, enthusiast.
- A *shaukat*, pomp, splendour, grandeur, magnificence.
- P *shauhar*, husband.
- P *shavī*, thou becomest. *Shū*, husband.
- P *shūyam*, I would wash. *shūyad*, he washes (rt. شستن *shustan*).
- P *shah*, king.
- A *shahd*, honey.
- P *shahr*, city, town.
- P *Shah-ravā*, name of a certain despotic monarch, who forced leathern money to be received as coin of the realm in his kingdom.
- P *shahre*, a certain city.
- P *shahr-yār*, (friend of the city) king.
- P *shahwār*, (fit for a king), royal.
- A *shahwat*, lust.
- A *shai'an* (acc. of شئ *shai*), thing.
- A *shaiyūd*, impostor.
- A *shayātīn* (pl. of شيطان *shaitān*), devils, demons.
- A *shaiḥ*, hoariness.

- A *shaiḥ*, venerable or learned man, doctor.
- shaiḥ* شيخ ابو الفرج شمس الدين بن جوزي *shaiḥ* *abū 'l faraj shamsu 'd dīn bin jawzī*, name of a celebrated preacher of the sect of Hanbal, and Sadī's master. He was born A.H. 510, and died A.H. 597.
- P *shaid*, deceit, fraud, trick, hypocrisy.
- shaidī* شيدى (thou) art (a mass of) hypocrisy.
- P *shaidā*, distractedly in love, insane.
- P *shīr*, milk. *Sher*, lion.
- P *Shīrāz*, name of the capital of Fars, or Persia Proper.
- P *shīrāzī*, native or inhabitant of Shīrāz.
- P *sher-mard* (pl. شیر مردان *sher-mard-ān*), (lion-man), bold, brave.
- P *sher-mardī*, (thou) art a brave lad.
- P *sherī*, leonine, lion-like.
- P *shīrīn*, sweet.
- P *shīrīn-zabān*, sweet-tongued.
- P *shīrīn-zabānī*, sweetness of speech.
- P *shīrīn-lab*, sweet-lipped.
- P *shīrīnī*, sweetness; a sweetmeat.
- P *shīsha*, glass.
- P *shīshagar*, glass-blower.
- A *shaitān*, Satan. الشيطان *ash shaitān*, the devil.
- P *shīva*, elegance, grace, blandishment, coquetry; habit, custom, manner of living.
- A *shai'an*, a thing (acc.).

ص

- A *sābir*, patient.
- A *sāhib*, master, owner, proprietor, possessor, possessed of. صاحب دیوان *sāhibī dīwān*, superintendent of finance.
- A *sāhib-tamīz*, man of discernment; discerning, discernor.
- A P *sāhib-tamīzī*, (thou) art a man of discernment.
- A *sāhib-jamāl* (pl. صاحب جمال *sāhib-jamālān*), beautiful, comely.
- A P *sāhib-dīl* (pl. صاحب دلان *sāhib-dīlān*), spiritual, pious; man of piety.

أ صاحب دنیا *sāhib-dunya'*, wealthy.

أ صاحب دولت *sāhib-daulat*, wealthy.

أ صاحب فراسة *sāhib-firāsāt*, shrewd, intelligent.

أ P صاحب هنر *sāhib-hunar*, skilful.

أ صاحب *sāhat*, she (or it) cried out, or would have cried aloud (pret. fem. concave ي *ye*).

أ صادر *sādir*, issuing, proceeding, going forth; issued, passed, emanated. A P صادر شدن *sādir shudan*, to originate; to go out; to escape.

أ صادق *sādik*, true, just, sincere.

أ صافي *sāfi*, pure, sincere; candid.

أ صالح *sālih* (P pl. صالحان *sālihān*), good, just, pious, virtuous; name of a prophet who was sent on a mission to the people of the tribe of ثمود *thamūd*, but they hamstrung the camel, which he, in proof of his mission, had miraculously brought out of the rock. Persisting in their unbelief they were slain by the angel Gabriel.

أ صالحاً *sālihan*, a good action; virtuously.

أ صالحی *sālihe*, a certain pious man.

أ صائم *sā'im*, fasting; one who fasts, faster.

أ صبا *saba'*, zephyr, gentle breeze. *Saba'* or *siba'*, boyishness.

أ صباح *sabāh*, morning. *عالي الصباح* *ala's sabāh*, in the morning.

أ صباحة *sabāhat*, beauty, elegance.

أ صبح *subh*, morning.

أ صبر *sabr*, patience. A P صبر کردن *sabr kardan*, to have patience, to wait; to abstain.

أ فصر *fa sabrun*, patience then.

أ صبر *sabir* or *sabr*, aloes.

أ صبح *sabūh*, dawn; a morning-draught.

أ صبور *sabūr*, patient.

أ صبورى *sabūrī*, patience.

أ صحبة *suhbat*, society, company, companionship, fellowship, friendship.

أ صحة *sihhat*, good health, soundness.

أ صحراء *sahrā'*, desert, wilderness.

أ صحن *sahn*, courtyard, area.

أ صخر *sakhra*, name of an evil genius which attempted to steal the ring of Solomon. (He was a prodigy of ugliness.)

P صد *sad*, a hundred.

أ صداق *sadāk*, marriage-settlement made by a husband on the wife.

P صد باب *sad bāb*, a hundred chapters.

P صد چندان *sad chandān*, a hundred times as much.

أ صدر *sadr*, breast, chest; chief seat.

P صد سال *sad sāl*, a hundred years, a century.

أ صدف *sadaf*, shell; oyster-shell.

أ صدق *siddik*, truth, veracity; sincerity.

أ صدق الله العظيم *sadaka 'llāhu 'l azīm*, the great God spoke true.

أ صدقة *sadkat*, alms; propitiatory offering, sacrifice.

أ صدمة *sadmat*, percussion, collision, shock.

أ صديق *sadik*, sincere, true, just; a true friend.

أ صديق *siddik* (P pl. صدیقان *siddikān*), faithful witness to the truth (epithet of Joseph, Abū-bakr and Abraham).

أ صرة *surrat*, a purse filled with gold or silver.

أ صرف *sarf*, changed; expenditure. A P صرف کردن *sarf shudan*, to be spent. *sarf kardan*, to spend, expend.

أ صعب *sa'eb*, hard, rough, difficult, troublesome.

أ صف *saff*, rank, file, row, line, series. P A در صف *dar avval saf*, in the first form, class, rank, or row.

أ صفا *safā*, purity. *أخوان الصفا* *ikhwānu's safā*, brethren of purity, name of a society of learned men, founded at Bassora towards the close of the fourth century of the Hijra.

P صفاهان *Sifāhān* (for *أصفاهان* *Isfāhān*), the capital of Persian Irāk (the ancient Parthia).

أ صفائي *safā'i*, purity; exhilaration, recreation.

أ صفة *sifat* (P pl. صفتها *sifathā*), quality, property, attribute; form, mode, manner; (in comp.) like. A P هر صفت *har sifat*, any how.

أ صفوة *safwat*, purity.

P صلا *salā*, invitation; a proclamation either for giving food to the poor, or for selling anything.

أ صلابة *salābat*, hardness; firmness, severity, violence; majesty, awe, dignity.

أ صلاح *salāh*, rectitude, probity, honesty, virtue; well-being, welfare, prosperity; peace; advice.

A صلاحية *salāhīyat*, integrity, honesty, probity; devotion, piety.

A صلح *sulh*, peace, reconciliation, pacification, harmony, compact, truce.

A صلحاء *salahū* (pl. of صالح *sālih*), just, pious.

A صلد *sald* or *sild*, hard, solid, strong, smooth and bare. (The text reads *salad*).

A صلعم *sal'am* (a contraction of the phrase صلي الله عليه وسلم *salla' llāh alaihi wa sallama*, q.v.).

A صلوا *sallū* (2 per. pl. imp. of صلي *salla'*), pray ye, invoke ye blessings.

A صلوات *salawāt* (pl. of صلوة *salāt*) benedictions.

A صلوة *salāt* (pl. صلوات *salawāt*), compassion, mercy from God, the divine benediction and blessing.

A وسلم صلي الله عليه وسلم *salla' llāh alaihi wa sallama*, may God be propitious unto him, and preserve (him). (Obs. صلي *salla'* and وسلم *sallama* are the 3rd persons sing. pret. of the 2nd form of conjug. of the roots صلا and سلم employed in an optative or benedictive sense).

A صم *summ* (pl. of اصم *asamm*), deaf persons. صمم *summun bukmun*, deaf (and) dumb (a Kuranic phrase).

A صميم *sanīm*, sincere, pure, genuine.

A صندل *sandal*, sandal-wood or ointment; sandal-powder mixed with rose-water (used as a liniment for the head and feet in cases of violent headache and fever).

A صندوق *sandūk*, chest, coffer, ark. A صندوق گور *sandūki gor*, sarcophagus.

A صنع *san' or sun'*, make, creation, work.

A صنعة *san'at*, profession, craft, trade, art.

A صنم *sanam*, image, idol; mistress, beloved one.

A صواب *sawāb*, rectitude, reason, propriety, good sense, soundness; meritorious action, whatever is right. صواب يا خطا *sawāb yā khata'*, right or wrong.

A صوت *saut*, clamour, sound, voice, noise.

A صورة *sūrat*, shape, form, figure, appearance, aspect, likeness, effigy. A صورت بستن *sūrat bastan*, to assume a form; to be supposed, imagined, conceived, conceivable or practi-

cable. A صورت حال *sūratī hāl*, state of the case, statement of circumstances. صورت و

معني *sūrat uma'na'*, body and spirit; matter and mind; semblance and reality. عالم

عالم *ālamī sūrat*, the visible or external world. A بصورت *ba sūrat*, to outward appearance, ostensibly.

P صوفي *sūfī* (pl. صوفيان *sūfiyān*), wise, pious; a religious order among the Persians, who led a more regular and contemplative life than the common dervishes.

P صوفی *sūfiye*, a certain Soofy.

A صولة *saulat*, fury, ferocity, fierceness, severity, rigour, violence.

A صياد *sayyād* (P pl. صيادان *sayyādān*), huntsman, hunter; fowler; fisherman.

A صيت *sīt*, fame, renown.

A صيد *said*, game, prey, chase. A P صيد کردن *said kardan*, to hunt.

A صیدی *saide*, some game, a piece of game, a head of game.

A صيف *saif*, summer, May and June, the hotter months being called قیظ *kaiz*.

A صیقل *saikal*, polishing, furbishing; furbishing instrument.

ض

A ضاعف *zā'afa* (pret. of the 3rd form of the rt. ضعف, used optatively), may He double or multiply twofold. Zā'if, (imp.).

A ضائع *zā'ie*, wasting, wasted; wandering, lost; erred, strayed.

A ضبط *zabt*, holding fast, securing, containing, retaining; confiscation.

A ضجور *zajūr*, peevish, pettish, fretful, repining.

A ضحاک *Zahhāk*, name of a prince of Arabian origin, and usurper of the throne of Persia from Jamshed the fourth king of the first or Peshdadian dynasty. He was noted for his cruelty; but was overthrown by Farīdūn, a descendant of Tahmūrath, predecessor of Jamshed.

A ضد *zidd*, contrary, opposite; enemy, rival.

A ضراء *zarrā'*, adversity, misfortune, affliction (opposed to سراء *sarrā'*).

- A ضرب *zarb*, blow. **ضرب الحبيب** *zarbu 'l habīb*, a lover's blow, stroke from a friend.
 A ضرب *zaraba*, he struck. **ضرب زيد عمراً** *zaraba zaidun ʿamran*, Zaid struck Amr.
 A ضربة *zarbat*, a blow, one blow.
 A ضرورة *zarūrat*, need, force, necessity. **بضرورة** *ba zarūrat*, perforce.
 A ضرورة *zarūrate*, an urgent need, a pressing necessity.
 A ضرير *zarīr*, blind.
 A ضعف *zuʿf*, feebleness, weakness.
 A ضعيف *zaʿīf* (P pl. **ضعيفان** *zaʿīfān*), weak, feeble; infirm, weakly; thin, spare, slender.
 A P اندام ضعيف *zaʿīf-andām*, slender-bodied.
 A ضعيف حال *zaʿīf hāl*, in a weakly state; in slender circumstances.
 A ضعيفي *zaʿīfe*, a weak man.
 A ضلالة *zalālat*, error, erroneousness, ruin.
 A ضمة *zammāt* (ء), the vowel-mark for "u"; whiskers.
 A ضمير *zamīr*, mind, conscience, thought, sense, comprehension.
 A ضمين *zamīn*, surety, sponsor, security, bail.
 A ضيغم *zaiḡham*, lion.
 A ضميران *zaimurān*, a species of fragrant herb.

ط

- A طارم *tāram*, vault of heaven.
 A طاعة *tāʿat*, obedience. A P طاعتش *tāʿatash*, his obedience; obedience to Him.
 A طاعن *tāʿin* (P pl. **طاعنان** *tāʿinān*) reviling; reviler, gainsayer.
 A طاغي *tāghī*, leader of rebels, violent refractory man; tyrant (applied by the Muhammadans to the Greek emperors of Byzantium or Constantinople).
 A طاق *tāk*, portico, cupola, dome.
 A طاقة *tākat*, strength, power, ability; strength to bear, power of endurance.
 A طال *tāla*, he (or it) was (or is) long (3 per. pret. **concave** و *wāw*).
 A طالب *tālīb*, asking, seeking, desirous, urgent, pressing, anxious to obtain, craving; candidate; lover.

- A طالع *tālīʿ*, arising; fortune; the star of one's nativity.
 A طاوس *tāsus*, peacock.
 A P زيبى طاوس *tāsus-zībe*, peacock-decorator.
 A P طاوسي *tāsusī*, belonging to a peacock; made of peacock's feathers (as a fan).
 A طاهر *tāhir*, pure.
 A طائر *tāʿir*, flying; flier. A طائري *tāʿire*, any thing that flies.
 A طائفة *tāʿifat*, company, party; band, train, troop, battalion; gang; sect, denomination; class, clique, coterie.
 A طباع *tibāʿ*, nature, temperament, disposition.
 P طبانچه *tabāncha* (or **طبانچه** *tabānja*), slap, blow, buffet, cuff.
 A طبع *tabʿ*, nature, temperament. P A **چار طبع** *chār tabʿ*, four humours, elementary qualities, or complexions (which are found in man).
 A طبق *tabak*, dish, tray; storey of a house, flat; platform.
 A طبقي *tabake*, an entire tray, a whole salver.
 A طبل *tabl*, drum.
 A طبله *tablat*, large wooden dish in which fruits or perfumes are exposed, tray.
 A طبيب *tabīb*, physician, doctor, medical man.
 A طبيعة *tabīʿat*, natural habit, disposition, state of body or mind.
 A P طبيعت شناس *tabīʿat-shinās*, knowing the temperament; skilful physician.
 A طرابلس *tarābulūs* (or **طرابلس** *tarābulūs*), the city of Tripoli. **طرابلس شام** *tarābulūsī shām*, Tripoli in Syria, to distinguish it from **طرابلس غرب** *tarābulūsī ḡharb*, Tripoli in Barbary.
 A طرار *tarrār* (P pl. **طراران** *tarrārān*), cutpurse.
 A طرب *tarab*, mirth, hilarity; excitement.
 A P طرب انگيز *tarab-angez*, mirth-exciting; moving, affecting.
 A طرح *tarh*, manner, mode; position, establishment; fixing or laying the foundation of an edifice. A P **طرح دادن** *ba tarh dādan*, to give (that is, to compel to purchase) at a fixed price. **طرح فگندن** *tarh figandan*, to lay a foundation; to practise.

طوبل *arcs of animals fastened with one rope.*
Ropes are driven into the ground between each pair,
the rope fastened to each peg, & passed round the
necks of the animals.

طرف

(74)

ظلو

- A طرف *taraf*, direction, part, side, quarter.
 A طرفي *tarafe*, a portion, a part.
 A طريق *tarik*, way, road; rite, profession, sect.
 PA بطريق *ba tariki* (or بر طريق *bar tariki*),
 by way of.
 A طريقًا *tarikan*, as to the road (adverbially).
 A طريقة *tarikāt*, mode of living, way of life;
 religious order. PA پير طريق *pīri tarikāt*,
 superior of an order or sect, prior, abbot.
 A طريقی *tarīke*, a way, one way, some way.
 A طعام *taʿām* (P pl. طعامها *taʿāmhā*), meat,
 food, meal, viands, victuals.
 A طعمة *tuʿmat*, meat, food; dinner, meal; bait.
 A طعن *taʿn* (or طعنة *taʿnat*), blame, reproach,
 jeer, gibe, banter, taunt, sarcasm, censure.
 AP طعنه *taʿna zadan*, to cast reflections.
 P زعان *taʿna-zanān*, jeering, sneering.
 A طفل *tifl*, child, infant.
 A طفلي *tifti*, childhood. *Tifle*, a mere child.
 A طفولية *tufūṭiyat*, childhood, infancy.
 P طلا *tilā*, gold, gilding; pure gold; gold fringe
 or wire.
 A طلاق *talāk*, divorce.
 A طلب *talab*, inquiry, requisition; claim, de-
 mand; pursuit, search, quest; invitation.
 AP طلب کردن *talab kardan*, to demand, re-
 quire; to seek, summon, call for; to expect,
 look for.
 AP طلبگار *talabgār*, one who requires; suitor.
 P طلبیدن *talbīdan*, to seek (a Persian verb
 coined from the Arabic).
 A طلعة *talʿat*, aspect, countenance.
 A طمع *tamaʿ*, covetousness, desire, greediness,
 cupidity. AP طمع داشتن *tamaʿ dashtan*, to
 covet; to expect.
 A طنز *tanz*, sneer, sarcasm, mockery.
 A طور *tūr*, mountain, especially mount Sinai.
 A طوطي *tūtī*, parrot.
 A طوع *tauʿ*, obedience, voluntary submission.
 A طوعاً و کرهاً *tauʿan wa karhan*, nolens volens,
 willingly and unwillingly.
 A طوفان *tūfān*, flood, deluge.

- A طول *tūl*, length.
 A طویله *tawela*, tether, stable, stall.
 A طهارة *tahārat*, purification, ablution, purity,
 cleanness, sanctity.
 A طيب *tīb*, good, excellence, deliciousness.
 بطيب نفس *bi tībī nafs*, with a willing mind.
 A طيب الاداء *tībūʾl* (properly طيب *taiyibūʾl*)
adā, melodious, musical.
 AP طيب آميز *tīb-āmez*, blended with sweetness.
 A طيبة *tībat*, being good or sweet; sweetness.
 AP طيب آميز *tībat-āmez*, imbued with good-
 ness, mingled with sweetness.
 A طيب لاجتي *tīb lahjate*, a sweetness of in-
 tonation, melodiousness of voice.
 A طير *tair*, bird.
 A طيران *tayarān*, flying, flight.
 A طيرة *tairat*, levity of mind, frivolity, fit.
 A طيش *taish*, inconstancy, levity, folly.
 A طيف *taif*, form, spectre, apparition.

ظ

- A ظالم *zālim* (P pl. ظالمان *zālimān*), cruel, un-
 just, iniquitous, oppressive; oppressor, tyrant.
 A ظالمي *zālime*, a tyrant, a certain tyrant.
 A ظاهر *zāhir*, outward, exterior; clear, evident,
 plain, obvious, apparent, manifest. PA از روی
 ظاهر *az rūyi zāhir*, from outward appearance.
 A ظرافة *zarāfat*, ingenuity, dexterity; address;
 wit, facetiousness, jocoseness, jocularity.
 A ظریف *zarīf* (P pl. ظریفان *zarīfān*), ingenious,
 clever, witty; man of wit and genius, wit.
 A ظفر *zafar*, conquest, victory, triumph.
 A ظل *zill*, shadow. الله *zilluʾ llāh*, shadow
 of God.
 A ظلم *zulm*, tyranny, oppression; injustice,
 wrong, iniquity.
 A ظلمات *zulmāt*, *zulamāt*, or *zulumāt* (pl. of
 ظلمة *zulmat* or *zulumat*), darknesses.
 A ظلمة *zulmat*, darkness, obscurity; a dark
 region at the world's end, where the foun-
 tain of life is imagined to exist.
 A ظلوم *zalūm*, most cruel, tyrannical, unjust,
 oppressive, iniquitous or nefarious.

- A ظم *zim*, thirst.
 A ظمًا *zama* (or ظمًا *zamā*), thirstiness.
 A ظن *zann*, opinion, thought, idea; suspicion.
 حسن ظن *husni zann*, favorable opinion.
 حسن ظني *husni zanne*, the good opinion.
 A ظهر *zahr*, back, outside.
 A ظهير *zahīr*, backer, supporter; protector.

ع

- A عابد *ābid* (Ppl. عابدان *ābidān*), worshipper (of God or idols); religious recluse, devotee.
 A P عابد فریبي *ābid-farībī*, a hermit-seducer.
 A عاج *āj*, ivory, elephant's tusk.
 A عاجز *ājiz*, weak, impotent, feeble, unable, incapable, hard pressed, at bay.
 A عاجل *ājil*, transitory, fragile, fleeting (hence, the present life).
 A عادة *ādāt*, custom, habit, wont, usage, use.
 A عادل *ādil*, just, equitable.
 A عار *ār*, shame, reproach, disgrace.
 A عارض *ārīz*, cheek; accident, misfortune.
 A عارف *ārīf* (P pl. عارفان *ārīfān*), wise, skilful, knowing, intelligent; knower (of God), holy; holy man.
 A عارية *ārīyat*, anything borrowed or lent; loan.
 A عاشق *āshik* (P pl. عاشقان *āshikān*), lover.
 A عاشقي *āshikī*, relation of lover.
 A عاصي *āsī* (P pl. عاصيان *āsīyān*), disobedient, mutinous; sinner, rebel, transgressor.
 A عافية *āfiyat*, health, safety.
 A عافين *āfīn* (obl. pl. of عافي *āfī*), forgiving; forgivers.
 A عاقبة *ākibat*, end; in the end, at length, at last, after all, in the long run. عاقبة الامر *ākibatu 'l amr*, at the end of the affair, finally.
 A عاقل *ākīl* (P pl. عاقلان *ākīlān*), intelligent.
 A عاكف *ākīf* (P pl. عاكفان *ākīfān*), assiduous, attentive. عاكفان كعبة *ākīfāni ka'ba*, those who constantly remain in religious attendance at the Kaabah, or cubical temple at Mecca.
 A عالم *ālam*, the world. عالم صورت *ālamī*

- sūrat*, visible or external world. عالم معني *ālamī ma'na'*, invisible or spiritual world.
 A عالم *ālim* (P pl. عالمان *ālimān*), learned, wise. عالم الغيب *ālimu 'l ghayb*, knower of secret things; omniscient.
 A P عالم آراي *ālam-ārāi*, world-adorning.
 P عالمي *ālamī* (pl. عالميان *ālamīyān*), a man, an inhabitant of the world, a mortal; worldly-minded, worldly.
 A عالمي *ālame*, a world, a whole world. عالمة *ālime*, a learned man.
 A عالي *ālī*, high, exalted.
 A عام *ām* (more correctly عام *āmm*), common, vulgar, public, general, common people.
 A عامل *āmīl*, maker, doer, performer; practical, active; collector of revenue; (in grammar) governing (particle). عامل الجمر *āmīlu 'l jarr*, one who draws, drags, pulls or trails; (a particle) governing, i.e. requiring the noun following to be marked with *kasra*, or sign of the oblique case.
 A P عامي *āmmī*, untaught, unlettered; common, plebeian, laical.
 A عائدة *ā'idat*, (is or will be) returning (pres. part. fem. of the rt. عاد *āda*, concave up).
 A عباء *abā*, cloak open in front, without sleeves, and worn by dervishes.
 A عباد *ibād* (pl. of عبد *abd*), servants. عبادي *ibādī*, my servants. لى لعباد *li ibādīhi*, to his servants.
 A عبادة *ibādat* (P pl. عبادتها *ibādathā*), worship, devotion; act of devotion, adoration. عبادتك *ibādatika*, of thy worship.
 A عبارة *ibārat*, phrase, expression, phraseology, mode of speech, or style in writing.
 A عبد *abd*, servant, slave. عبدی *abdī*, my servant.
 P عبد القادر گیلانی *abdu 'l kādir Gīlānī*, so called as being born in the Persian province of Gīlān, was a doctor of eminent sanctity. He died at Bagdad A.H. 561, A.D. 1166.
 A عبدنا *abadnā*, we have worshipped (pret. of the rt. عبد *abada*). عبدناك *abadnāka*, we have worshipped (or served) Thee.

- A عبرة *ibrat*, warning; subject for serious reflection, matter for grave consideration.
- A عبور *ubūr*, crossing (a river); transit, passage. A P عبور کردن *ubūr kardan*, to cross.
- A عبير *abīr*, ambergris, a perfume composed of musk, sandal-wood, and rose-water.
- A P عبيري *abīrī*, art (thou) ambergris?
- A عتاب *itāb*, reproach, chiding, reproof, reprimand.
- A عجائب *ajā'ib* (pl. of عجيبة *ajībat*), wonders, marvels, miracles.
- A عجب *ujb*, conceit, self-complacency. *ajab*, wonder, astonishment, surprise; strange, marvellous. A ر بو العجب كاري *bū 'l ajab kare*, a strange piece of business. *chi ajab*, what wonder?
- A P عجبتار *ajabtar*, stranger, more marvellous.
- A عجز *ajz*, weakness, impotence, incapacity.
- A عجل *ijl*, calf. عجلًا *ijlan* (acc.) عجلًا *ijlan jasadān*, a calf yellow as gold, the calf of the children of Israel (*jasad*, besides the usual meaning "body," signifying also "saffron-coloured").
- A عجم *ajam*, Persian.
- A عجمي *ajamīy*, foreign; Persian.
- A عجوز *ajūz*, five (or according to some) seven days at the winter-solstice.
- A عجين *ajīn*, plaster, cement; dough.
- A عداوة *adāwat*, hostility, enmity, dislike.
- A عدة *iddat*, the time of probation, which must expire before a divorced woman can be re-married.
- A عدل *adl*, justice, equity.
- A عدم *udm*, *adam*, or *udum*, deficiency, defect; privation, want, loss; non-existence, absence of a quality; annihilation.
- A عدو *adūw*, enemy, foe. *adūwika*, of thine enemy.
- A عدول *udul* (pl. of عادل *ādīl*), just men.
- A عدل *adīl*, equal in weight or in quantity, equiponderant; a travelling companion seated in a litter on the opposite side of a camel.
- A عذاب *azāb*, punishment, torment, torture.
- عذاب النار *azāba 'n nār*, (from) the torments of the fire (accusative).
- A عذار *izār*, face, cheek.
- A عذر *uzr*, excuse, plea, apology, acknowledgment. A P عذرخواستن *khwāstan*, to beg pardon or excuse, to apologize. عذر نهادن *uzr nihādan*, to excuse, pardon.
- A عذري *uzrī*, my apology, my excuse.
- A عراق *irāk*, the ancient Chaldæa, Irāk.
- A عرب *arab*, Arabia; Arab; Arabs.
- A عردة *arbadat*, conflict, scuffle, dispute, broil, quarrel, drunken riot.
- A عربي *arabīy*, Arabian; the Arabic language.
- A عرصة *arsat*, area, court; board (for chess or draughts).
- A عرض *arz*, representation, petition, statement. *irz*, reputation, fame, character.
- A عرفنا *arafnā*, we have known (pret. of the vb. عرف *arafa*). *arafnāka*, we have known thee.
- A عرق *irk*, root, stock. *arak*, perspiration, sweat; juice, spirit, rack, toddy.
- A عروس *arūs*, bride, spouse.
- A عروسي *arūsī*, nuptials, wedding.
- A عريان *uryān*, naked, nude; stripped, robbed, despoiled.
- A عز *azza*, he was great or glorious; hence, incomparable, glorious (epithet of the Deity). عز نصره *azza nasruhu*, may his victory be glorious! *izz*, glory, dignity, grandeur, excellence.
- A عزب *azab*, unmarried individual, bachelor. A P عزبم *azabam* (I) am a bachelor.
- A عزّة *izzat*, honour, dignity, glory. P A بعزّت *ba'izzat*, with honour. *ba'izzattar*, more honourable.
- A عزلة *azlat*, retirement, secession, solitude, seclusion, sequestration, voluntary resignation.
- A عزم *azm*, undertaking, design, purpose, resolve, resolution, determination, preparation.
- A عز وجل *azza wa jalla*, may He be honoured and glorified! and may be rendered, Great and Glorious.
- A عزيز *azīz* (P pl. عزيزان *azīzān*), precious, dear, valued; excellent, honourable, glorious,

- venerable; a title given to Potiphar, prince of Egypt, in the chapter of the Kur'ān entitled "Joseph."
- أ عزيزي *azīze*, the precious, excellent one; an excellent object.
- أ عزيمة *azīmat*, incantation; resolution, undertaking; departure.
- أ عسر *usr*, difficulty.
- أ عسل *asal*, honey.
- أ عشاء *ashā*, supper. *ishā*, the first watch of the night, or from sunset till morning twilight; prayers repeated when going to bed.
- أ عشاق *ushshāk* (pl. of عاشق *āshik*), lovers.
- أ عشرة *ishrat*, agreeable conversation, enjoyment, delight, conviviality, jollity.
- أ عشق *ishk*, love.
- أ عشي *ishk-bāzī*, gallantry, amorous talk. *ishk-bāze*, a lover.
- أ عصا *asa*, stick, staff, wand; virga virilis.
- أ عصارة *asūrat*, juice, expressed juice.
- أ عصر *asr*, age, time.
- أ عصمة *ismat*, chastity, continence.
- أ عصيان *isyān*, rebellion, opposition.
- أ عضد *azud*, the arm from the shoulder to the elbow, upper arm. *azudu 'd daulat*, arm of the state (proper name).
- أ عضو *uzw* (P pl. *uzvā*), limb, joint.
- أ عضوي *uzwe*, one member, a member.
- أ عطاء *atā*, present, gift, donation; payment.
- أ عطار *attār*, dealer in perfumes or drugs, perfumer, druggist.
- أ عطشاً *atashan* (acc. of عطش *atash*, thirst), with thirst (used adverbially).
- أ عظيم *azīm*, great, large; high in dignity.
- أ عفاف *afāf*, abstaining, continence, chastity; innocence.
- أ عفو *afw*, pardon, forgiveness.
- أ عقب *akab*, heel; after, behind.
- أ عقبي *ukba*, end; reward; life to come.
- أ عقد *akd*, knot; cluster; bond, contract.
- أ عقد نكاح *akdi nikāh*, marriage-knot. P عقد بستن *akd bastan*, to tie a knot.
- أ عقدة *ukdat*, knot; marriage-knot; frown.
- أ عقل *akl*, intellect, reason, judgment, sense.
- أ عقوبة *ukabat*, punishment, torture, torment.
- أ عقول *ukūl* (pl. of عقل *akl*), intellects, understandings, reasoning powers. *ukūli him*, of their understandings.
- أ عكس *aks*, reverse, contrary, opposite, inversion.
- أ علا *ala*, he was high; hence Most High (epithet of the Deity).
- أ علاج *ilāj*, medical treatment, doctoring, remedy, cure.
- أ علامة *alāmat*, sign, mark, characteristic.
- أ علامة *allāmat*, the most learned man.
- أ علانية *alāniyat*, external deportment. علانيتي *alāniyatī*, my outward and visible conduct, my public life.
- أ علة *illat*, cause, reason; pretence, excuse, pretext, plea; accident, misfortune, casualty; disease; grounds of a charge or accusation.
- أ علة *illat*, a ground for any charge or accusation, a plea of arraignment.
- أ علف زار *alafzār*, pasture, meadow.
- أ علفت *ulikat*, was, or had been suspended (3rd sing. fem. pass. of the rt. علق).
- أ علم *ilm*, learning, knowledge, science. *alam*, flag, banner; badge, distinctive mark worn on the dress; epaulet. A علم شدن *alam shudan*, to be characterized.
- أ علماء *ulamā* (pl. of عالم *ālim*), learned men, ulemas.
- أ علو *ulūw*, height, exaltation.
- أ علوم *ulūm* (pl. of علم *ilm*), sciences.
- أ علوي *ulwīy*, high, sublime. *alawīy*, a descendant of Ali, the son-in-law of Muhammad; they are called sherifs. A علويهم *alawiyam*, (I) am a descendant of Ali.
- أ علي *ala*, upon, on, over, above; against, after, according to. *ala' dīni mulūkihīm*, according to the religion of their princes. A علي الدوام *ala 'd dawām*, perpetually, always. A علي العباد *ala 'l ibād*, against servants. A علي فطرة الاسلام *ala' fitratī 'l islām*, with a disposition to the religion of Islām. *ala' kadr*, in pro-

- portion, to the extent. **أ** *ala* 'l *علي المصنف* *musannif*, on the author, it rests with the author (to prove). *عُلا'*, height, sublimity, glory, dignity.
- أ** *alīy*, *Alī*, the cousin and son in-law of Muhammad. According to the Sunnites, he was the fourth caliph; according to the Shiyahs, he was the immediate successor of Muhammad.
- أ** *alalaiya'*, on me, upon me, against me.
- أ** *alulya'* (fem. of *al'alya'*), upper, higher. *ياد عليا* *yadi alulya'*, the upper (*i.e.*, the bestowing) hand.
- أ** *alalaika*, upon thee, *i.e.*, thou oughtest to do; against thee. *ما عليك* *mā alaika*, what is laid upon thee.
- أ** *alalaihi*, upon or against him. *عليه السلام* *alalaihi's salām*, on him be peace.
- أ** *alalaihā*, on, upon, against her (or it).
- أ** *amm*, father's brother, paternal uncle. *بنو عم* *banī amm*, sons of a paternal uncle, first cousins.
- أ** *imārat*, edifice, building, structure; reparation, refitting.
- أ** *ammān* (P pl. of *amm*), paternal uncles.
- أ** *umdat*, support, prop, buttress (generally occurring in composition, as *عمدة الخواص* *umdatu 'l khawāss*, pillar of the nobles, prime minister).
- أ** *umr*, age, life; long life. *عمر عزيز* *umri 'azīz*, precious life. *عumar*, Omar (a man's name).
- أ** *amran*, acc. of *amr*, a proper name; Amr.
- أ** *amrū* (pronounced *amr* the *wāw* being added to distinguish this word from *عumar*), a proper name: a fictitious name, like John Nokes used in scholastic and juridical treatises.
- أ** *amr laith*, name of the second Sultān of the dynasty of the Saffarides who reigned in Persia.
- أ** *umre*, a life, a life-time.
- أ** *amila*, he did, he wrought.
- أ** *amal* (P pl. *amalhā*), work, labour, act, action, practice, business, service, employ; good works. **أ** *amal* *فرمودن* *farmūdan*, to put in office, to employ.
- أ** *umūm*, community, universality. *علي العموم* *ala 'l umūm*, commonly, generally.
- أ** *amīm*, universal, general, expansive, diffusive, comprehensive.
- أ** *an*, off, from, from off; of.
- أ** *anā*, adversity, distress, teen.
- أ** *unnāb*, jujube-tree and fruit.
- أ** *unnāb-rang*, jujube-coloured.
- أ** *inād*, obstinacy, perverseness, stubbornness.
- أ** *anakīd* (pl. of *unkūd*), clusters, bunches.
- أ** *inān*, rein, bridle.
- أ** *ināyat*, aid, assistance, favour, protection, providential care, auspices.
- أ** *ambar*, ambergris (a perfume to which jetty hair is frequently compared).
- أ** *inda*, with, at, near. *عند الله* *'llāh*, in the eye of God. *عند الاعيان* *'l a'ayān*, in the presence of the nobles.
- أ** *andalīb*, nightingale.
- أ** *unfuwān*, the vigour, beauty, freshness, flower of youth.
- أ** *ankabūt*, spider.
- أ** *anhu*, of him, with him. *عنه راض* *rāzin*, satisfied with him.
- أ** *awākīb* (pl. of *ākībat*), ends, issues, consequences. *عواقبه* *awākībah*, his future destinies, his last end.
- أ** *awāmm* (pl. of *āmmat*), common people, commonalty, laics.
- أ** *awā'ib* (pl. of *ai'b*), defects, faults, blemishes.
- أ** *awā'id* (pl. of *ā'idat*), returns; profits, gains, advantages.
- أ** *ūd*, aloë-wood.
- أ** *iwāz*, equivalent, substitute, anything given or received in exchange; lieu, stead.
- أ** *aun*, aid, help, assistance.

- A عهد *ahd*, time, reign; agreement, compact, covenant, engagement; vow, promise, rule.
 A عهدة *uhdat*, office, appointment, trust; obligation. AP از عهده بدر آمدن *az uhdā ba dar āmadan*, to clear one's self of an obligation, to pay off, become quits.
 A عياري *aiyārī*, deceit, cunning, trick.
 A عيال *iyāl*, family, children, domestics.
 A عيب *aib* (P pl. عييبها *aibhā*), fault, defect, failing, vice, blemish, disgrace. AP عيب کردن *aib kardan* (or گرفتن *giriftan*), to accuse, reproach, censure, criticise, blame, find fault with, slander, vilify, take notice of, or carp at faults, failings and blemishes.
 A P عيب جو *aib-jū* (P pl. عيب جويان *aib-jūyān*), fault-finder, censorious, carper, caviller.
 A عيبي *aibe*, a blemish, a fault, a defect.
 A عيد اضحي *īd*, festival, fête, holiday. عيد اضحي *īdī azha'*, the festival of sacrifices celebrated at Mecca, on the 10th of ذوالحجّة *zū 'l hijjat*, the last month of the Arabian year, in honor of Abraham's offering up (as the Muhammadans say) Ishmael.
 A عيس *īs* (pl. of اعييس *a'eyas*), (camels) of a whitish yellow colour.
 A عيسى *īsā'*, Jesus.
 A عيش *aish*, life; pleasure, enjoyment.
 A عين *ain*, eye; fountain, source; the very essence, individual, thing itself; certainty, accuracy.
 A عيوب *uyūb* (pl. of عيب *aib*), vices, faults, defects, blemishes.

غ

- A غار *ghār*, cave, cavern, den.
 A غارة *ghārat*, hostile incursion, foray, raid for predatory purposes; robbery; plunder, booty.
 A غازي *ghāzī*, warrior, conqueror (especially of infidels).
 A غاس *ghāsa*, he sank or plunged (3 per. sing. pret. concave و *wāw*).
 A غافل *ghāfil*, forgetful, neglectful, negligent, remiss, inattentive, off one's guard.

- A غالب *ghālīb*, overcoming, superior, prevailing, paramount, predominant, overpowering, strong, triumphant, victorious; chief, most.
 غالب اوقات *ghālīb aukāt*, at most times.
 A غائب *ghā'ib*, absent, invisible, out of sight, departed, disappeared.
 A غاية *ghāyat*, end, point, extremity, extreme, excess, intensity. A P بغايت *ba ghāyat*, in the extreme.
 A غيبا *ghibban*, every second day.
 A غبار *ghubār*, dust.
 A خدار *ghaddār*, perfidious; traitor.
 A غدر *ghadr*, perfidy, treachery, treason.
 A غذيت *ghuzīta*, thou hast been fed (pass. of the rt. عذي *ghaza'*, he nourished).
 A غراب *ghurāb*, crow. غراب البين *ghurābu 'l bain*, (crow of separation) a crow that never approaches any spot until it has become deserted by its inhabitants; hence, it is regarded as a bird of ill omen.
 A غرامة *gharāmat*, mulct, fine; tribute; a debt which must be paid.
 A غرائب *gharā'ib* (pl. of غريبة *gharībat*), extraordinary and strange things, rarities.
 A غراباء *ghurabā* (pl. of غريب *gharīb*), strangers, friendless, poor.
 A غربال *ghirbāl*, large sieve.
 A غربة *ghurbat*, foreign travel, exile, expatriation, emigration.
 A غرض *gharaz*, intention, design; selfish purpose, aim or interest; spite, rancour, grudge; (adv.) in short.
 A غرضي *gharaze*, a spite, a grudge, an ill turn.
 A غرفة *ghurfat*, upper chamber.
 A غرق *ghark*, immersion, sinking, drowning.
 A P غرق شدن *ghark shudan*, to be swamped, to founder; to be plunged or drowned.
 A غرور *ghurūr*, pride, haughtiness; vain-glory, vanity; insolence; flattery, adulation.
 P غرر *gharra*, deceived, deluded, imposed upon; haughty, proud.
 A غريب *gharīb* (P pl. غريبان *gharībān*), uncommon, strange, foreign; wondrous; poor; stranger.

- ^A *gharībī* غَرِيبِي, perigrination, foreign travel ; foreignness. *Gharībe*, a stranger.
- ^A *gharīk* غَرِيق, immersed, submerged, sunk, sinking, drowned. *gharīkan* (acc.) غَرِيقًا.
- ^P *ghirīv* غَرِيبُ, clamour, outcry, shout; roll (of a drum).
- ^A *ghazzālī* غَزَّالِي, name of a celebrated philosopher and controversialist, who died A.H. 506.
- ^A *ghazal* غَزَل, amatory poem, ode.
- ^A *ghussat* غُصَّة, choking sensation, suffocation ; anguish, straits ; displeasure, wrath.
- ^A *ghusūn* (pl. of *ghusn*) غُصُون, young branches, boughs.
- ^A *ghazbān* غَضَبَان, angry, chiding.
- ^A *ghufrān* غُفْرَان, remission of sins, pardon, forgiveness, absolution. *ghufrānan*, (acc.) غُفْرَانًا.
- ^A *ghafartu* غَفَرْتُ, I have pardoned.
- ^A *ghaflat* غَفْلَةٌ, neglect, negligence, thoughtlessness, carelessness, forgetfulness, remissness.
- ^A *ghafūr* غَفُور, forgiving, pardoning (God).
- ^A *ghulām* (P pl. *ghulāmān*) غُلَامَان, slave, servant, lad, page.
- ^A *ghalbāʾ* غَلْبَاءُ, thickly planted (orchard).
- ^A *ghalabat* غَلَبَتْ, victory, predominance, overpowering. ^{A P} *ghalaba kardan*, to prevail against, to overcome.
- ^A *ghallat* غَلَّة, corn, grain.
- ^A *ghalat* غَلَط, fault, error, blunder, mistake.
- ^P *ghaltīdan* غَلْطِيدَن, to roll, wallow, welter.
- ^A *ghalīz* (P pl. *ghalīzān*) غَلِيزَان, gross, filthy, coarse, rough, brutal, brutish.
- ^A *ghamm* غَم, grief, sorrow, sadness ; care, concern, solicitude, anxiety ; harm, loss. ^{A P} *ghamm khwurdan*, to grieve, sorrow ; to devour sorrow, to sympathize with. *ghamm dāshtan*, to care, have a care. *ghammi fardā*, cares of the morrow.
- ^A *ghammāz* غَمَّاز, informer, accuser, detractor.
- ^{A P} *ghammat* غَمَّتْ, care to thee, care of thee.
- ^P *ghamza* غَمَزَ, glance ; amorous glance, ogling ; wink, nod.
- ^{A P} *ghamme* غَمِّي, a grief, a sorrow.
- ^A *ghanā'im* (pl. of *ghanīmat*) غَنَائِم, spoils.
- ^A *ghanīy* غَنِي, rich, independent.
- ^{A P} *ghanītar* غَنِيَّاتَر, richer, wealthier.
- ^A *ghanīmat* غَنِيْمَةٌ, fortunate hit ; prize, gain, booty ; blessing, precious privilege. ^{A P} *ghanīmat shumurdan*, to count as a precious opportunity, to esteem as a privilege.
- ^A *ghawāshī* (pl. of *ghāshiyat*) غَوَاشِي, coverings for saddles, such as grooms in Persia to this day carry on their shoulders, with which they cover the saddle every time their master alights from his horse. *hāmila 'l ghawāshī*, (as) carrier of the saddle-coverings.
- ^A *ghawwās* غَوَّاص, diver for pearls, pearl-fisher.
- ^P *ghūch* غُوْج, ram.
- ^A *ghaur* غَوْر, deep reflection, profound meditation, mature consideration.
- ^A *ghūta* غُوْطَةٌ, dive, dip, sousing, ducking. ^P *ghūta khwurdan*, to get a ducking.
- ^P *ghūk* (pl. *ghūkān*) غُوْكَان, frog.
- ^A *ghiyāth* غِيَاث, succour, redress, aid, help.
- ^A *ghiyāthu 'l islām* غِيَاثُ الْإِسْلَام, succourer of the faith (a style or title).
- ^A *ghaib* غَائِب, concealment, invisibility ; concealed, secret, hidden, invisible ; supernatural riches.
- ^{A P} *ghaib-dān*, seer, one who knows future events or secrets ; omniscient.
- ^A *ghaibat* غَائِبَت, absence ; secrecy ; removal to a distance ; slander.
- ^A *ghair* غَيْر, other, other than, different. *ghairī*, beside me.
- ^A *ghaiyara* غَيَّرَ, he altered, made a change (either for the better or the worse, 2nd form of the rt. *ghāra*, concave *ye*).
- ^A *ghairat* غَيْرَت, zeal, jealousy.
- ^A *ghaiz* غَيْظ, rage, ire, fury, wrath, anger.

ف

- ^A *fa* (prefix) فَ, then, therefore, consequently, in that case.
- ^A *fājirat* فَاجِرَةٌ, an unchaste woman.
- ^A *fāhish* (fem. *fāhishat*) فَاحِشَة, shame-

- ful, impudent, indecent, outrageous. **زن فاحشه** *zani fāhisha*, whorish woman.
- فاحر** *fākhir*, splendid, glorious, brave, showy; distinguished, honorable, precious.
- فاذا** *fa izā*, then, in that case, therefore.
- فارس** *Fārs*, Persia proper, bounded on the East by Kermān, on the West by Khuzistān, on the South by the Persian Gulf, and on the North by a desert which divides it from Khurāsān and Irāki ajamī.
- فارس** *fāris*, rider of any solid-hoofed animal except a horse (as a mule or ass), cavalier.
- فارسي** *fārsī*, Persian, Persic.
- فارغ** *fāriḡh*, free, at leisure; void, empty.
- فاسد** *fāsid*, bad, vicious, vitiated, perverse, perverted, immoral.
- فاسق** *fāsik*, worthless, impudent; sinner, adulterer.
- فاضل** *fāzil*, eminent, excellent, highly gifted or otherwise distinguished; learned, pious.
- فاضلتر** *fāziltar*, better, more excellent.
- فاظل** *fa azallu*, then would I continue (aor. of the rt. **ظل** *zalla*, he ceased not, with **ف**).
- فاقة** *fākat*, fast, starvation, extreme hunger; want, poverty, destitution.
- فام** *fām*, colour, hue (in comp.) as **سياه فام** *siyāh-fām*, dark-coloured, black, swarthy.
- فان** *fa in*, and if.
- فانت** *fa anta*, then thou. **فانت محارب** *fa anta muhārib*, then thou (art) a bringer of war.
- فائدة** *fā'idat*, advantage, benefit, use. **فان الفائدة** *fa inna 'l fā'idata*, for of a truth the advantage.
- فائق** *fā'ik*, superior, surpassing, transcendent.
- فتادن** *futādan*, to fall.
- فتاده** *futāda*, fallen, dropped; gotten.
- فتح** *fath*, victory.
- فتحة** *fathat*, the vowel mark (*ʿa*); the beard.
- فتحي** *fathe*, a victory, a conquest.
- فتد** *futad*, he falls or should fall.
- فتنة** *fitnat*, insurrection, stir, disturbance, strife, tumult, sedition, political revolution, riot, uproar, row; scourge, evil, pest; trial.
- فتنه انگيز** *fitna-angez*, strife-stirring.
- فتوة** *futūwat*, generosity, liberality.
- فتوي** *fatwa'*, judicial decree given by the mufti.
- فجور** *fujūr*, wickedness, debauchery.
- فخر الدين** *fakhru 'd dīn*, (glory of religion), a proper name.
- فخري** *fakhrī*, my glory, my boast.
- فدا** *fidā*, sacrifice, ransom, redemption, offering, devotion for another.
- فَر** *farr*, splendour, pomp.
- فرا** *farā*, towards.
- فرات** *Furāt*, the river Euphrates.
- فرا چنگت آوردن** *farā chang āvardan*, to get into one's grasp, to clutch; to acquire.
- فراخ** *farākh*, large, broad, wide; plentiful.
- فراخ روي** *farākh-rū*, of an open, pleasant countenance. *Farākh-ravī*, width of step, going fast; extravagance, profusion.
- فراخي** *farākhī*, amplitude, abundance.
- فِرار** *fīrār*, fleeing away, flight.
- فرا رسیدن** *farā rasīdan*, to arrive; to encounter, meet; to surround, comprehend, overtake.
- فرا رفتن** *farā raftan*, to go out.
- فراز** *farāz*, above, upon, on; before, in presence; entrance, ingress, interior; shut, closed. **از در فراز آمدن** *az dar farāz āmadan*, to come in by the door.
- فِراسة** *fīrāsāt*, intelligence, sagacity, ingenuity, shrewdness, physiognomy.
- فِراستي** *fīrāsate*, a shrewdness.
- فراش** *farrāsh*, one who spreads the carpets or cushions in the palaces of kings or great men, a chamberlain: these persons often officiate as executioners.
- فِرَاغ** *fīrāḡh*, cessation, rest from toil; leisure.
- فراخه** *farāḡhat*, leisure, freedom from business, care and trouble; retirement, disengagement, independence; forgetfulness.
- فِرَاك** *fīrāk*, separation, absence; loss, departure, death.
- فرا گرفتن** *farā girīftan*, to envelop.
- فراامش** *farāmush*, forgotten; forgetfulness.
- فراامشت** *farāmushat*, forgetfulness of thee; thee forgotten.

P فراموش *farāmūsh*, forgotten. فراموش کردن *farāmūsh kardan*, to forget.

P فراوان *farāwān*, abundant, ample, copious, plenteous, full, complete, overflowing.

P فراهم *farāham*, together. فراهم آوردن *farāham āvardan*, to collect, gather, scrape together (as a faggot or bundle); to shut, close.

P فربه *farbiḥ*, fat.

P فربه‌ی *farbiḥi*, fatness. *Farbiḥe*, a fat person, a fat man.

A فرتوت *fartūt*, decrepit old dotard.

A فرج *farj*, privities (of male or female).

P فرجام *farjām*, end, conclusion, issue.

A فرح *farah*, joy, gladness, glee.

P فرخ *farrukh*, happy, fortunate.

P فرخنده *farkhunda*, prosperous, happy. فرخنده طالع *farkhunda-tāliḥ*, of happy destiny.

P فردا *fardā*, to-morrow; the next life.

P فرزند *farzand* (pl. فرزندان *farzandān*), son, child. فرزند آدم *farzandi ādam*, son of man.

P فرزند بر خاسته *farzand-bar-khāsta*, with children grown, having grown-up children.

P فرزین *farzīn*, the queen at chess.

P فرستادن *fristādan*, to send, despatch, commit.

P فرسنگ *farsang*, parasang, league.

P فرسوده *farsūda*, fatigued, wearied; damped, discouraged, dispirited.

A فرش *farsh*, carpet, rug, or anything similar spread on the ground; pavement.

P فرشته *firishta*, angel. فرشته *firishta-e*, an angel.

P فرشته خوی *firishta-khū*, angel-tempered, of an angelic disposition.

A فرصه *fursat*, opportunity, occasion; convenience; advantage.

A فرض *farz*, divine or positive command, obligation, indispensable precept.

A فرط *fart*, excess.

A فرعون *Fir'aun*, Pharaoh, (a title common to the ancient kings of Egypt, as that of Ptolemy to the later sovereigns.)

P فرعون‌ی *fir'aunī*, Pharaoh-like, proud, arrogant, haughty.

A فرق *fark*, separation, distinction, difference.

P فرمان *farmān*, command, order, mandate.

فرمان بردن *farmān burdan*, to obey orders.

فرمان دادن *farmān dādan*, to issue an order.

P فرمان بردار *farmān-bardār*, submissive, obedient to command. فرمان بردارم *farmān-bardāram*, (I) am obedient, (I) obey orders.

P فرمانده *farmān-dih*, ruling, issuing mandates; king, potentate, paramount sovereign.

P فرمان دادن *farmādan*, to order, command, prescribe (when used in reference to anyone in an exalted station, it simply means "to say").

P فرمانده *farmūda*, commanded; having commanded; hath commanded.

P فرنگ *farang* or *firing*, Frank or European.

P فرو *farū*, *firū*, *faro*, *firo* or *furo*, down, downward, below, under, beneath.

P فرو بردن *farū burdan*, to carry down, to lower; to swallow; to dip, plunge.

P فرو بستن *faro bastan*, to bind, tie down; to stop, shut, close; to obstruct, let; to fail.

P فرو پوشیدن *farū پوشidan*, to put on, to clothe.

P فروتر *farūtar*, lower.

P فروختن *firokhtan*, to sell, to barter away; to inflame, kindle, light.

P فروخته *firokhta*, sold.

P فرو خواندن *faro khwāndan*, to hold forth, to utter.

P فرود *firod* or *farod*, down. فرود آمدن *firod āmadan*, to come down, descend. فرود آوردن *firod āvardan* to bring down, to lower.

P فرو رفتن *faro raftan*, to go down (as breath into the lungs by inspiration); to sink.

P فروش *firosh*, selling; seller, vendor.

P فرو کوفتن *farū koftan*, to knock down.

P فرو گذاشتن *farū guzāshstan*, to pass over, pass by, leave out, omit, spare.

P فرو ماندن *farū māndan*, to lag, remain behind, be exhausted, to break down, sink, flag.

P فرو مایه *farū-māya*, low, mean, baseborn, ignoble, scoundrel.

P فرو نشانیدن *faro nishāndan*, to allay, quell, quench, extinguish.

- P فرو نشستن *faro nishastan*, to subside; go out.
P فرو هشتن *farū hishtan*, to hang down.
P فرو هشته *firo hishta*, hanging down, pendulous.
P فرهنگ *farhang*, wisdom, understanding, science; dictionary, lexicon.
P فرياد *firyād*, cry for help or redress, complaint.
P رس فرياد *firyād-ras*, redresser of grievances, helper, succourer.
P رسي فرياد *firyād-rasī*, assistance, redress.
P فريب *firīb* or *fireb*, deception, fraud, duplicity, trick; (in compos.) deceiving.
P فريبیدن *farībīdan* or *firībīdan*, to deceive.
P فریدون *Farīdūn*, seventh king of Persia of the first or Peshdādian dynasty. He delivered Persia from the tyranny of the usurper Zakhāk.
P فريفتن *firīftan*, or *fireftan*, to steal, ravish.
A فريق *farīk*, troop, squadron; division, class; section.
P فزودن *fuzūdan*, to increase, multiply.
P فزون *fuzūn*, increased, augmented.
P فزونی *fuzūnī*, increase.
A فساد *fasād*, depravity, vice, vicious conduct, corruption, perverseness, villainy, iniquity; violence, war.
A فسحة *fushat*, space, room.
A فسق *fisk*, adultery, fornication, iniquity, sin.
P فسوس *fisos*, vexation, sorrow, grief, regret.
A فسوق *fusūk*, impudence, villainy, immorality.
P فسون *fusūn* (for افسون *afsūn*), incantation, fascination, deceit.
P فشاندن *fishāndan*, to strew, scatter, shed.
A فصاحة *fasāhat*, eloquence, rhetoric; gabble.
A فصل *fasl*, time, season; section, chapter.
A فصلي *fasle*, a chapter.
A فصيح *fasīh*, eloquent, glib, fluent, rhetorical.
A فضائل *fazā'il* (pl. of فضيلة *fazīlat*), virtues, attainments, excellent qualities, excellences.
A فضل *faẓl*, excellence, virtue, merit, worth, bounty; science, learning.
A فضلاء *fuzalā* (pl. of فاضل *fāẓil*), learned men, literati.
A فضلة *fazlat*, remainder, redundancy, leavings, remains, dregs, excrement, superfluity.
A فضول *fazūl*, redundant, excessive. *Fuzūl*, impertinence, intrusion; meddling spirit; knavery.
A فضيحة *fazīhat*, disgrace, ignominy.
A فضيلة *fazīlat*, excellence, superiority, eminence, virtue, accomplishments.
A فطرة *fitrat*, complexion, nature, creation, form (which an embryo takes in the womb); alms given at the festival held on breaking the fast of Ramazān.
A فطنة *fitnat*, understanding, intelligence, prudence, shrewdness.
A فعل *fi'l*, act, action, operation; a verb.
A فعلیها *fa'alaiha*, then upon her (or it).
P فغان *fighān*, complaint, lamentation, moan.
فغان *ba fighān*, in despair.
A فقد *fa kad*, therefore, verily.
A فقدت *fakattu*, I missed (rt. فقد *fakada*).
A فقر *fakr*, poverty. الفقير فخري *al fakr fakhrī*, poverty (is) my glory. في الفقر سواد الدارين *al fakr sawādu 'l wajhi fi 'd dāraini*, poverty (is) blackness of the face (an ignominious condition) in both worlds. A فقرش *fakrash*, his poverty.
A فقراء *fukarā* (pl. of فقير *fakīr*), poor.
A فقلت *fa kultu*, and I said, then said I.
A فقير *fakīr*, poor, pauper; religious order of mendicants.
A فقيرة *fakīrat*, poor woman.
A فقيه *fakīh*, a Muhammadan lawyer, jurist, or theologian.
A فکر *fikr*, thought, care, reflection, imagination.
A فکرة *fikrat*, thought; that which is the subject of reflection.
A فكيف *fa kaif*, why then? how then? how much more?
A فلا تطعهما *fa lā tuti'humā*, in that case obey them not (gezmate of تطيع *tuti'au*, 4th form of the rt. طاع *tā'a*, concave و *wāw*).
A فلاح *falāh*, prosperity, safety, happiness.
A فلاح *fallāh*, husbandman.
A فلان *fulān*, such and such, so and so, such an one. A P فلانم *fulānam*, (I) am such an one.

- A **فلک** *fulk*, ship. *Falak*, heaven, sky, firmament.
- A **فللرحمن** *fa li'r rahmān*, for unto the Merciful One.
- A **فلما** *fa lammā*, and when.
- A **فلنفسه** *fa lināfsihi*, then (it will be) for his own self (or for his personal advantage).
- A **فليت** *fa laita*, Oh! would that!
- A **فما عليك** *fa mā ʿalaika*, then there is nought against thee, no fault rests with thee.
- A **فمن** *fa man*, who then? *Fa min*, then from.
- A **فنون** *funūn* (pl. of **فن** *fann*), sciences; modes, ways, sorts.
- A **فوارس** *fawāris* (pl. of **فارس** *fāris*), cavaliers.
أبو الفوارس *abū 'l fawāris*, father of horsemen, or rather, of those mounted on asses (a nickname given either by Sādī or someone else to a certain noisy and stentorian orator).
- A **فواكه** *fawākih* (pl. of **فاكهة** *fākihāt*), fruits.
- A **فوائد** *fawā'id* (pl. of **فائدة** *fā'idat*), benefits, advantages, privileges.
- A **فوت** *faut*, passing away, departure; loss, death. A P **فوت شدن** *faut shudan*, to be lost.
- A **فولاذ** *fūlād*, steel.
- A **فهم** *fahm*, understanding, comprehension.
- P **فهمیدن** *fahmīdan*, to understand (a Persian verb coined from the Arabic).
- A **فهو** *fahwa*, and he.
- A **في** *fi*, in, among; concerning, for. **في الجملة** *fi 'l jumla*, upon the whole, in short. **في الحال** *fi 'l hāl*, immediately, forthwith.
- P **فیروزه** *fīroza*, fortunate; a turquoise which is thought to bring good luck to the wearer.
- A **فيل** *fīl*, elephant. **الفيل** *al fīl*, the elephant.
- G **فيلسوف** *failasūf* (r pl. **فيلسوفان** *failasūfān*), philosopher.
- A **فيما** *fīnā*, in us, among us.
- A **فيه** *fīhi*, in him; in that, in it, therein.
- A **فيهم** *fīhim*, in them, among them.

ق

- A **قابل** *kābīl*, capable, able; susceptible, susceptible, receptive, recipient; skilful.
- A **قابلة** *kābīlat*, midwife, nurse.

- A **قاتل** *kātil*, deadly, mortal, fatal.
- A **قادر** *kādir*, predestinating; powerful, able.
- A **قارون** *Kārūn*, Korah, the cousin of Moses, and son of Izhar, the son of Kohath, the son of Levi, is said by the Muhammadans to have been very rich and avaricious. "The keys of Korah's treasure-chambers were a burden for 300 white mules."—Note to Sura xxxviii. by the Rev. J. M. Rodwell, author of a new translation of the Kur'ān.
- A **قاصد** *kāsīd*, messenger, courier, postman, express, cossid.
- A **قاصر** *kāsīr*, short, defective, deficient, insufficient.
- A **قاضي** *kāzī*, judge (civil, criminal, and ecclesiastical).
- A **قاع** *kāʿ*, plain, level ground, flat country.
- A **قاع بسيط** *kāʿi basīt*, widely extended plain or desert.
- A **قاعدة** *kāʿidat*, rule, canon; style, mode, manner; footing.
- A **قافلة** *kāfilat*, body of travellers, caravan, coffle.
- A **قال الله** *kāla 'llāh taʿālā*, he said (concave, *wāw*). **قال الله تعالى** *kāla 'llāh taʿālā*, God the Most High said (meaning, that it is said in the Kur'ān).
- A **قالب** *kālīb*, form, model, mould; body, bust, shape, figure.
- A **قالوا** *kālū*, they said or have said (3 pl. pret.).
- A **قامة** *kāmat*, stature, figure, height of the human figure; six feet, fathom.
- A **قانع** *kānīʿ*, content, contented.
- A **قاهر** *kāhīr* (fem. **قاهرة** *kāhīrat*), victorious. **القاهرة** *al kāhīrat*, Al Cairo (victrix).
- A **قائم مقام** *kā'im-makām*, locum tenens, deputy, viceroy, vicegerent; successor.
- P **قبا** *kabā*, a kind of light cloak with longsleeves, somewhat like a college-gown, but generally made of wool; tunic quite open in front.
- A **قبای پوستین** *kabāyi postīn*, a fur cloak.
- A **قبالة** *kabālat*, bond, deed, written agreement; title-deeds, conveyance.
- A **قبح** *kubh*, deformity, ugliness; shameful, shamefulness.
- A **قبضة** *kabzat*, grasp, gripe, grip, clutch.
- A **قبل** *kabl*, fore part, face, front; before. *Kībal*,

- part, side. P **از قبل مشرق** *az kibālī mashrik*, from the quarter of the East.
- ▲ قبله *kiblat*, the place to which men turn in prayer, Kiblah. This among Jews and Christians is the temple of Jerusalem, our churches being so built that the priest at the altar faces towards it. Muhammad directed his disciples to pray towards the temple at Mecca; an injunction which caused so much discontent at first, that he was fain to add a sentence to the effect that God hears prayer to whatever quarter the suppliant turns.
- ▲ قبول *kabūl*, acceptance, favourable reception; good opinion, esteem; accepted; acceptable.
- ▲ قبولي *kabūlī*, acceptable.
- ▲ قبيلة *kabīlat*, tribe, family; wife.
- ▲ قتال *katāl*, soul; remains of life; strength; body. *Kītāl*, carnage, slaughter, battle.
- ▲ قتل *katl*, slaying, slaughter.
- ▲ قحبة *kahbat*, whore, prostitute; female pander.
- ▲ قد *kad*, a particle used before verbs, signifying already; certainly, assuredly, in truth.
- ▲ قد *kadd*, stature.
- ▲ قده *kadah*, cup, bowl, goblet.
- ▲ قدر *kadr*, power; rank, dignity, consequence, reputation; value, worth; quantity, measure, capacity; fate, destiny. **ليلة القدر** *lailatu 'l kadr* (P **شب قدر** *shabi kadr*), the night of power, one of the last ten nights of Ramazān, and, as is commonly believed, the seventh of those nights reckoning backwards. On this night Gabriel is said to have begun to reveal the Kur'ān to Muhammad. P **بقدرت** *ba kadrat*, by thy power. ▲ *Kidr*, cauldron, pot, boiler, kettle. *Kadar*, quantity; price, worth, value.
- ▲ قدرًا *kadran*, as to value, rank, dignity or importance (the acc. being used adverbially).
- ▲ قدرة *kudrat*, power, ability.
- ▲ قدری *kadre*, a little, a small quantity, modicum.
- ▲ قدس *kuds*, Jerusalem (the holy city).
- ▲ قدم *kadam*, foot; step, pace, walk. P **بر قدم** *bar dāsh-tan*, to lift the foot, to stir a step. **قدم رنجه شدن** *kadam ranja shudan*, to take the trouble of just stepping.
- قدمت *kadamat*, thy foot.
- ▲ قدم *kaddim*, send before (imp. of the 2nd form

- of the rt. قدم الخروج قبل المولج. (قدم *kaddimi 'l khurūj kabla 'l wulaj*, prepare the exit before entering; look before you leap.
- ▲ قدمي *kadame*, a single step. P **چند قدمي** *kadame chand*, a few steps or paces.
- ▲ قدوم *kudūm*, approach, arrival, advent.
- ▲ قدیم *kadīm*, ancient, antique, old, former.
- ▲ قرار *karār*, stability, firmness, quiet, rest, calm, stillness. P **قرار بر** *bar karār*, firm, fixed, on a steady footing or foundation.
- ▲ قراضة *kurāzat*, fragment of gold, a small particle of any metal.
- ▲ قرآن *kur'ān*, the sacred book of the Muhammadans, written by their prophet, and feigned to have been revealed from heaven.
- ▲ قربان *kurbān*, sacrifice, corban.
- ▲ قربانی *kurbānī*, destined for sacrifice.
- ▲ قربة *kirbat*, leathern bottle. **قربتي** *kirbatī*, my bottle. *Kurbat*, vicinity, nearness, proximity; affinity, kindred.
- ▲ قربي *kurba*, relationship, kin, consanguinity.
- ▲ قرص *kurs*, disk. P **قرص خورشید** *kursi khurshed*, the orb (or disk) of the sun.
- ▲ قرض *karz*, debt, loan.
- ▲ قرین *karīn*, connected, linked; contiguous; friend, yokefellow, mate.
- ▲ قز *kazz*, raw silk.
- ▲ قسیم *kasīm*, beautiful, handsome, well-made.
- ▲ قصاب *kassāb* (P **قصابان** *kassābān*), butcher.
- ▲ قصاص *kisās*, retaliation.
- ▲ قصب *kasab*, reed, pen, quill; muslin. **قصب الحبيب** *kasabu 'l habīb*, the friendly pen.
- ▲ قصب مصري *kasabi misrī*, fine linen made in Egypt.
- ▲ قصّة *kissat*, history, story, case.
- ▲ قصد *kasd*, intention, preparation, design, aim.
- ▲ قصر *kasr*, citadel, castle, palace.
- ▲ قصيدة *kasīdat*, poem, kasīda or elegy, being a kind of longer **غزل** *ghazal* or ode.
- ▲ قضا *kazā*, fate, destiny, predestination; death; sentence, judgment, decree; payment, settling, concluding, finishing. P **قضا کردن** *kazā kar-dan*, to make up for a former omission (as to

- fast after Ramazān on account of having broken the fast then. **ا** **پ** **قضاي** *kazāyi nabishta*, destiny-written, written by destiny.
- ا** **پ** **قضارا** *kazārā*, providentially, by chance.
- ا** **قضبān** *kuzbān* (pl. of **قضييب** *kazīb*), long and slender branches, twigs.
- ا** **قطب** *kutb*, Polar Star, North Pole.
- ا** **قطر** *katr*, drop. **ع** **قطر علي** *katrun 'ala'* *katrin*, drop upon drop. **ك** **قطر** *katrān*, liquid pitch, tar.
- ا** **قطرة** *katrat*, drop. **ا** **پ** **قطرة چند** *katra-e chand*, a few drops.
- ا** **قطع** *katē*, amputation, cutting, maiming; abandonment. **ع** **قطع رحم** *katēi rahim*, renunciation of kin, cutting of one's connexions.
- ا** **پ** **قطع کردن** *katē kardan*, to cross, traverse; to cut off; to conclude.
- ا** **قطعة** *kitēat*, strophe, section, part, portion.
- ا** **پ** **قطع کردن** *katē karda*, cut off.
- ا** **قعر** *ka-er*, abyss, gulf.
- ا** **قفا** *kafā*, back or nape of the neck; behind one's back, secretly. **ا** **پ** **قفاي او** *dar kafāyi ū*, at his heels; in track of him.
- ا** **قفص** *kafas*, bird-cage.
- ا** **قفص** *kafas*, bird-cage.
- ا** **قلاع** *kilā* (pl. of **قلعة** *kal'at*), forts.
- ا** **قلب** *kalb*, heart.
- ا** **قلّة** *kullat*, mountain-top.
- ا** **قلعة** *kal'at* (in India pronounced *kila*), fort, castle, fortalice.
- ا** **قلم** *kalam*, reed, pen, calamus.
- ا** **قلمون** *kalamūn*, chameleon. **ب** **قلمون** *bū kalamūn*, a changing-coloured silk or stuff.
- ا** **قلنا** *kulnā*, we said (rt. **قال** *kāla*, concave).
- پ** **قلندر** *kalandar* (pl. **قلندران** *kalandarān*), a wandering Muhammadan monk, with shaven head and beard, who abandons family and goods, so called from the name of the founder of this sect, which appears to be somewhat lax.
- ا** **قليل** *kalīl*, small, little; few. **ل** **قليل** *kalīlun*, a few, a small number.
- ا** **قنا** *kinā*, preserve us (imp. of the rt. **وقي** *wakā*), he preserved, doubly imperfect, and نا
- nā*, us). **قنا عذاب النار** *kinā 'azāba 'n nār*, save us (from) the torment of the fire.
- ا** **قناعة** *kanā'at*, contentment.
- ا** **قوة** *kūwat*, strength, power, force, ability, faculty.
- ا** **قوت** *kūt*, food, aliment, sustenance.
- ا** **قوتي** *kūwate*, a power.
- ا** **قول** *kaul*, word, saying; agreement. **و** **قول** *kaul u fi'l*, saying and doing, word and deed. **ع** **قوله تعالى** *kauluhu ta'āla'*, the saying of Him Most High.
- ا** **قولوا** *kūlū*, say ye (imp. of the rt. **قال** *kāla*, he said, concave **و** *wāw*). **ك** **قولوا للمعافي** *kūlū li 'l mu'āfa'*, say to him who is free from pain.
- ا** **قوم** *kaum*, race, folk, tribe, people.
- ا** **قومت** *kauwanta*, thou hast straightened (pret. of **قام** *kāma*, 2nd form of the rt. **قام** *kāma*, concave **و** *wāw*). **ك** **قومتها** *kauwamtahā*, thou straightenedst (her, it or) them.
- ا** **قومي** *kaume*, a class, a people, a tribe, a community, a sect or denomination; a crowd.
- ا** **قوي** *kaūy*, strong, hale, robust, powerful.
- ا** **پ** **قوي بال** *kaūī bāl*, strong in the arm.
- ا** **قهر** *kahr*, anger, wrath; force, violence; severity, sharpness. **ع** **خطاب قهر** *khitābi kahr*, wrathful address, violent harangue.
- ا** **قياس** *kiyās*, conjecture, guess, imagination, supposition, judgment.
- ا** **قيامه** *kiyāmat*, the resurrection.
- ا** **قيد** *kaid*, bondage, imprisonment, bond, fetters, chain, shackles.
- ا** **قيمة** *kīmat*, price, value.

ك

- ا** **ك** *ka* (prefix governing the oblique case), as, like. **ك** **كسّور** *ka sinnaurīn*, as a cat.
- ك** **كالدر** *ka 'l bādri*, like the full moon; (also an affixed pron. of the 2nd pers. sing. masc.) thee; of thee, thy, thine. **ا** **اتك** *innaka*, verily thou.
- پ** **كابین** *kābīn*, the portion a husband must pay to a wife if he divorces her on insufficient grounds; dowry, settlement.
- ا** **کاتب** *kātīb*, writer, scribe, amanuensis.

P کاخ *kākh*, apartment at the top of a house open to the front; gallery, balcony; palace.

A کاد *kāda*, it wants but little, he was little short of; as کاد یموت *kād yamūtu*, he all but died. کاد الفقران یكون کفراً *kāda 'l fakru an yakūna kufran*, poverty is little short of becoming blasphemy. Sometimes this verb is pleonastic; as لا یکاد یسیغه *lā yakādu yusiḡhuhu*, doth not allay it.

P کار *kār* (pl. کارها *kārḥā*), thing, business, matter, affair; act, action, service, toil, work; use, good purpose; office, post. کار بستن *kār bastan*, to adopt, use, employ, put in practice. کار فرمودن *kār formūdan*, to put in practice. کار کردن *kār kun* (imp. of کار کردن *kār kardan*), act thou, do. بکار آمدن *bā kār āmadan*, to serve, be of service, be useful.

P کارد *kārd*, knife.

P کاردانی *kār-dānī*, experience, practical knowledge.

P کار دیده *kār-dīde*, experienced; veteran.

P کارزار *kārzār*, battle, battle-field, action.

P کارگاه *kār-gāh*, workshop, manufactory.

P کاروان *kārwan*, caravan, body of travellers or pilgrims.

F کاروانی *kārwanī* (pl. کاروانیان *kārwanīyān*), connected with a caravan, member of, or traveller with, a caravan. *Kārwanē*, a caravan.

P کارها *kārḥā* (pl. of کار *kār*), affairs; difficulties, disagreeable things.

P کاری *kārī*, champion, warrior. *Kāre*, a business, an affair, work, employ; an act, a deed.

P کاستن *kāstan*, to lessen, damage; to diminish, grow less.

A کاسد *kāsīd*, worthless, deficient in quantity or quality; dead, dull, flat (market or fair), in which goods or animals are unsaleable.

P کاسه *kāsa*, porcelain; cup, vase, plate, saucer. کاسه چینی *kāsa-i chīnī*, china vase.

P کاش *kāsh*, would to heaven!

P کاشتن *kāshṭan*, to sow, cultivate.

P کاشته *kāshṭa*, sown, set, planted.

P کاشغر *Kāshghar*, name of a city of Chinese Tartary.

A کاظمین *kāzimīna* (obl. of کاظمون *kāzimūna* pl. of کاظم *kāzim*), restrainers; they who check, curb, or repress.

P کاغذ *kāghaz* or *kāghiz*, paper. کاغذ زر *kāghazi zar*, paper powdered with gold dust, or gold leaf.

A کافه *kāffat*, all. کافه انام *kāffa-i anām*, all mankind.

A کافر *kāfir*, denying God; ungrateful, unthankful; infidel, caffre.

A P کافور *kāfur*, camphor.

P A کافوری *kāfurī*, camphorated, made of camphor. شمع کافوری *sham-i kāfurī*, a wax candle, camphorated wax.

A کافی *kāfī*, sufficient, competent, enough.

A کالبدر *ka 'l badr*, like the full moon.

P کام *kām*, palate, jaw, mouth; desire, wish; satisfaction, delight.

P کامران *kām-rān*, fortunate, successful, prosperous.

P کامرانی *kām-rānī*, voluptuousness.

A کامل *kāmīl*, perfect, complete, excellent.

P کامی *kāme*, a particular desire or wish.

P کان *kān*, mine, quarry. زر کان *zari kān*, gold from the mine. *K'ān* (for آن که *ki ān*), for that; that it; he who.

A کان *kāna*, he was, is, became (concave و *wāw*, and governs the accusative case).

P کانچه *k'ānchi* (for آن چه *ki ān chi*), for that which.

P کاندَر *k'āndar*, for within, lest within.

P کان را که *k'ānrā ki*, that to him who.

P کانکه *k'ān ki* (for آن که *ki ān ki*), who that.

A کاهلی *kāhīlī*, indolence, laziness, sloth, languor.

P کاهیدن *kāhīdan*, to diminish, to waste.

P کای *k'ai* (for ای که *ki ai*), saying oh!

A کائنات *kā'ināt* (pl. of کائنة *kā'inat*), beings, existences, creatures.

A کباب *kabāb*, meat cut into small pieces, and roasted on skewers with onions and eggs.

A کبر *kibr*, pride.

P کبک *kabk* (pl. کبکان *kabkān*), partridge.

- P کبگ *kabg*, partridge.
 P کبوتر *kabutar*, pigeon, dove.
 A کبیر *kabir*, great, large.
 P کت *kat* or *kit* (for کتہ *ki turā*), that thee.
 A کتاب *kitāb*, book. کتاب مجید *kitābi majīd*, the glorious book, i.e. the Kur'ān.
 A کتاب *kuttāb*, writing-school.
 A کتابت *kitābat*, inscription, title-page of a book.
 A کتابی *kuttābe*, a certain writing-school.
 A P چند کتابی *kitābe chand*, sundry books, several volumēs.
 A کتب *kutub* (pl. of کتاب *kitāb*), books.
 P کتخدا *kat-khudā*, master of a family, householder.
 P کتخدائی *kat-khudā-e*, a single householder.
 A کتف *kitf*, *katif*, or *kataf*, shoulder, shoulder-blade, omoplate. P A دست برکتف بستہ *dast bar katif basta*, pinioned.
 A کثب *kuthub* (pl. of کثیب *kathīb*), sand-hillocks.
 P کج *kaj*, crooked, wry; a kind of common silk.
 P کجا *kujā*, where? whence? whither? how?
 P کج آگند *kaj-āgand*, a garment of coarse silk worn under a cuirass.
 P کجاود *kajāva*, a cradle slung on each side of a camel, in which travellers and pilgrims (male or female) are carried.
 P کجاود نشین *kajāva-nishīn*, seated in a camel-litter.
 P کجائی *kujā-i*, whence art thou? where art thou?
 P A کجائی از *az kujā-i*, from whence art thou?
 P A کج طبع *kaj-tab'c*, perverse, dogged.
 P کدام *kudām*, which? of what kind?
 P کدخدا *kad-khudā* (pl. کدخدایان *kad-khudāyān*), householder, housekeeper, master of the house.
 A کدوره *kudūrat*, turbidness, gloom.
 A کذاب *kazzāb*, arrant liar, great liar.
 A کذاک *kazālika*, thus, so, in like manner.
 P کرا *kirā*, whom? whom; to whom? to whom.
 A کرام *kirām* (pl. of کریم *karīm*), generous, liberal, beneficent, benign. کراماً *kirāman*, kindly, considerately, generously (accusative being used adverbially).
 A کرامت *karāmat* (pl. کرامات *karāmāt*), generosity, excellence, magnificence, splendour; miracle; power of working miracles.
 P کران *karān*, shore, coast, margin, bank.
 P کرانه *karāna*, margin, edge, side, quarter, corner.
 A کراهت *karāhat*, aversion, detestation, disgust, dislike.
 A کراهیت *karāhiyat*, abhorrence, aversion, disgust.
 A کربت *kurbat*, affliction, mental anguish, grief, distress.
 P کردار *kirdār*, action, deed, employment, practice, conduct.
 P کرداری *kirdūre*, a conduct, a practice.
 P کردست *kardast* (for کرده است *karda ast*), (he) hath done or committed.
 P کردگار *kirdigār*, God the Omnipotent.
 P کردن *kardan*, to do, make, form, act, commit, perform, practise, discharge, execute.
 P کرده *karda*, made, done, accomplished.
 P کردی *karde*, was wont to make, would make.
 P کرشمه *kirishma*, wink, nod, languishing look, glance.
 P کرم *kirm*, worm. کرم پیلہ *kirmi pīla*, yellow worm, silk-worm.
 A کرم *karam*, generosity, bounty, liberality, kindness, goodness, excellence.
 A کرمی *karame*, an act of liberality.
 A کروبی *karrūbī*, cherub.
 A کریم *karīm* (P pl. کریمان *karīmān*), liberal, munificent, bountiful, generous; benign, merciful; a name of God. کریم النفس *karīmu 'n nafs*, of benevolent disposition, of a generous soul.
 A کریماً *karīman*, kindly, generously (accusative used adverbially).
 A کریمی *karīme*, most exceeding generous.
 A کریه *karīh*, detestable, filthy, odious, hideous, hateful, disgusting. کریه الصوت *karīhu 's saut*, harsh-voiced, having an execrable voice.
 P کز *k'az* (for که از *ki az*), that from, that of.
 P A کز عقبش *k'azi akabash*, because after him.
 P کزو *ki zū*, that of him.
 A کزید *ka zaidin*, like Zaid.

- P کڙدم *kazh-dum*, (crook-tail), scorpion.
 P کس *kas*, any one, somebody, a person.
 P کسان *kasān* (pl. of کس *kas*), persons, people.
 A کسر *kasr*, fracture; affliction.
 P A کسري *Kasra'*, Chosroes, a name of several kings of Persia.
 A کستور *ka sinnaur*, like a cat.
 A کسوة *kiswat* (P pl. کسوتها *kiswathā*), robe, raiment, dress, garb, clothing; mode of dress; the covering in which the Kaaba is draped, made of black cloth embroidered with silver.
 P کسي *kase*, any one, any person; a certain person; a person of consequence. کسي که *kase ki*, a person that.
 P کش *kash* (imp. of کشيدن *kashīdan*), draw thou. (for که اش *ki ash*), that to him.
 P کشادن *kushādan*, to open, loose, let loose, unloose, unbar, unbolt, untie; to take, capture, subdue, conquer.
 P کشاده *kushāda*, opened; open.
 P کوشاده *kushāda-rū*, of an open countenance.
 P کشان *kashān* (part. of کشيدن *kashīdan*) drawing.
 P کشاي *kushāi* (imp. of کشودن *kushūdan*), open.
 P کشتگان *kushtagān* (pl. of کشته *kushta*), slain.
 P کشتن *kishtan*, to sow, till. *Kushtan*, to slay, kill, murder, put to death; to put out, extinguish.
 P کشته *kushta*, slain, killed; extinguished; hath slain, having slain. کشته باشي *kushta bāshī*, thou shalt have slain.
 P کشتي *kashtī* (but often erroneously pronounced *kishti*), vessel, ship, bark, boat. *Kushti*, wrestling. کشتي گرفتن *kushti giriftan*, to grapple, seize in wrestling.
 P کشتيبان *kashtibān*, pilot, steersman, helmsman.
 P شکسته *kashti-shikasta*, shipwrecked.
 A کشف *kashafa*, he uncovered, he unvailed. *Kashaf*, opening, manifesting, revealing, discovery; investigation.
 P کشودن *kushūdan*, to open.
 A کشور *kishwar*, climate, clime, quarter, region of the world.
 P کشور کشا *kishwar-kushā*, conqueror of kingdoms.

- P کشور کشاي *kishwar-kushā-e*, a conqueror of kingdoms.
 P کشي *kushī*, thou slayest, thou shouldest kill.
 P کشيدن *kashīdan*, to draw, draw out, stretch, drag, pull, trail, twitch, strip; to draw upon one's self, bear, submit to, undergo, endure; to extend, prolong; to spread.
 P کشيده *kashīda*, drawn; spread; experienced; suffered, endured.
 A کعب *ka'ab* (P pl. کعبها *ka'abhā*), the heel.
 A کعبة *ka'bat*, the Kaaba, or cube-shaped temple at Mecca, built, as the Muhammadans pretend, by Abraham and his son Ishmael on the site of a still more ancient temple, built by Seth, and destroyed by the deluge. It is described by a modern traveller as an oblong massive structure 55 feet in length, 45 feet in breadth, and the height somewhat greater than the length. It stands in an open parallelogram of about 500 feet by 530, and is surrounded by colonnades, the pillars of which are made of various marbles. It is termed بيت الله *baitu 'llāh*, the house of God, and الحرم *al haram*, the sacred. It is covered with black cloth embroidered with silver, which is renewed every year.
 P کف *kaf*, palm of the hand; sole of the foot; hand; foam. کف دست *kafi dast*, palm of the hand. بکف آوردن *ba kaf āvardan*, to procure; to secure in the hand.
 A کفارة *kaffārat*, atonement, expiation.
 A کفاف *kafāf*, sufficiency, competency, pittance. A P کفاف اندک *kafāfi andak*, slender means, small competency.
 A کفافي *kafāfe*, a pittance; a sufficiency, competency.
 A کفاية *kifāyat*, sufficiency; ability; shrewdness, prudence, good sense. A P کفايت کردن *kifāyat kardan*, to suffice.
 A کفر *kufir*, infidelity, impiety, blasphemy.
 P کفش *kafsh*, shoe, sandal, slipper.
 P کفش دوز *kafsh-doz*, shoemaker, cobbler, crispin.
 A کفن *kafan*, shroud, winding-sheet.
 A کفور *kafūr*, impious, infidel, ungrateful.
 A کفيت *kafaita* (pret. of کڻي *kafa'*), thou hast done enough. کفيت اذني *kafaita azan*, thou hast done harm enough.

- A کل *kull*, all, every, universal, whole. کل انا *kullu inā'in*, every vessel.
- P کلاسه *kalāsa*, wells where travellers (especially pilgrims to Mecca) drink.
- A کلام *kalām*, word, discourse, speech, saying.
- F کلاه *kulāh*, cap, hat, Tartar cap, bonnet.
- P کلاه گوشه *kulāh-gosha*, peak of a high cap.
- A کلب *kalb*, dog. عا لي الكلب *ala 'l kalbi*, against the dog.
- P کلبه *kulba*, shop, warehouse.
- A کلس *kils*, quick lime for making mortar.
- A کلم *kallim*, speak to, address (imp. of 2nd form of the verb کلم).
- A کلمه *kalimat*, word, saying. A P چند کلمه *kalima-i chand*, a few words, a brief discourse. A کلمه حق *kalima-i hakk*, the word of truth.
- A کلو *kulā*, eat ye (2 per. pl. irregular imp. of the verb اکل).
- P کلوخ *kulūkh*, clod, brickbat.
- P کلوخ انداز *kulūkh-andāz*, slinger.
- P کوب *kulūkh-kob*, mallet for breaking elods, elod-erusher.
- A کتبی *kultī*, wholly, entirely, whole, entire, absolute.
- P کلید *kilīd*, key.
- P کم *kam*, few, little; less, small; abated, diminished, decreased.
- A کمم *kumm*, sleeve.
- A کما *kamā*, as, according as.
- P کم آزار *kam-āzār*, a rare whipper, seldom using the cane for punishing idle boys.
- A کمال *kamāl*, perfection, excellence. بکماله *bi kamālihi*, by his perfection.
- A کمال بهجت *kamāl-bahjat*, perfect in beauty.
- A کمال بهجتي *kamāl-bahjate*, a perfection of beauty.
- P کمان *kamān*, bow. کامانی *kamāni kayōnī*, the Kayānian bow; a strong bow is so called because archery was brought to perfection among the Persians under the Kayānian, or second dynasty of kings.
- P کماندار *kamān-dār*, archer, bowman.
- P کمتر *kamtar*, less, very little. کمتریم *kamtarem*, (we) are less.
- P کمترین *kamtarīn*, least, smallest, lowest.
- P کمر *kamar*, waist; girdle, belt.
- P کمربند *kamar-band*, waistband, girdle, in which the Orientals carry their money.
- P کم عیار *kam-eyār*, below standard, base (coin).
- P کمند *kamand*, noose, lasso.
- A کامی *kamīy*, armed, mailed; bold, brave, strong.
- P کمین *kamīn*, defective, mean.
- A کمین *kamīn*, ambush, ambuscade.
- A P گاد کمین *kamīn-gāh*, place of ambush, ambuscade.
- P کامینم *kamīnam*, (I) am mean.
- P کمینه *kamīna*, base, low, humble, mean; least, lowest.
- A کن *kun*, be or become thou (imp. of rt. کان *kāna*, conceive و *wāw* governing the acc.).
- P کنار *kanār*, shore, margin, bank, brink, edge, side. کنار در *Kīnār*, embrace; lap, bosom. کنار کردن *kinār dar kardan*, to fill the lap. کنار و بوس *kinār u bos*, embracing and kissing.
- P کناره *kanāra*, side, edge. کناره گرفتن *kanāra giriftan*, to retire, withdraw, to go aside.
- P کنان *kunān*, making, doing (part. pres. of the verb کردن *kardan*).
- P کنج *kunj*, corner, nook.
- P کنجشک *kunjishk*, sparrow.
- P کنجی *kunje*, a corner, a nook.
- P کند *kund*, dull, blunt. کند *Kunad*, he makes.
- P کندر *k'andar* (for که اندر *ki andar*), that in.
- P کندن *kandan*, to dig, excavate, raze, extirpate, overthrow.
- P کنشت *kunisht*, fire-temple; Christian church; Jews' synagogue; profession, occupation.
- A کنعان *kan-ēān*, Canaan, grandson of Noah. شاهدم من ولي نه در کنعان *shāhidam man wale na dar kan-ēān*, I am a beauty but not in Canaan,—where Joseph (from his beauty, called ماه کنعان *māhi kan-ēān*, the moon of Canaan) was born, i.e. I make no pretension to excellence.
- P کنمت *kunamat*, I should make thee.

- P کنون *'knūn* (for اکون *aknūn*) now. کنونت *'knūnat*, now to thee.
- P کنی *kunī*, thou makest, canst or wilt make (rt. کردن *kardan*).
- P کنیز *kanīz*, maid, virgin, girl; female servant.
- P کنیزک *kanīzak* (pl. کنیزکان *kanīzakān*), hand-maid, damsel, female servant or slave.
- P کو *kū*, street, lane; where. (for که *ki ā*), for he, that he. (for کجاست *kujā 'st*), where is; where is he? where is he gone?
- P کوب *kob*, strike, thump, knock (rt. کوفتن).
- P کوتاه *kūtāh*, short, small, little, dwarfish, contracted.
- PA کوتاه قد *kūtāh-kadd*, short of stature, dwarfish.
- P کوتاه *kūtāh*, short; contracted; withdrawn.
- P کوتاه دست *kūtāh-dast*, short-handed.
- PA کوتاه نظر *kūtāh-nazar* (pl. کوتاه نظاران *kūtāh-nazarān*), short-sighted.
- P کوچک *kūchak*, little, small.
- P کودک *kūdak* (pl. کودکان *kūdakān*), boy, youth, child, lad, brat, urchin.
- P کودکی *kūdakī*, childishness, boyishness. *Kūd-ake*, a child, a boy.
- P کودن *kaudan*, dull, lazy, slow, stupid; obese.
- P کور *kūr* (pl. کوران *kūrān*), blind, sightless.
- P کور بخت *kūr-bakht*, (blind-fortune), unfortunate.
- P کور دل *kūr-dīl*, blind-hearted; stupid.
- P کوز *kūz*, curved, bent down. پشت کوز *pushti kūz*, curved back, humpback.
- P کوزه *kūza*, gugglet, jug, jar, decanter.
- P کوس *kos*, drum. کوس زدن *kos zadan*, to beat a drum.
- P کوشش *koshish*, effort, endeavour.
- P کوشیدن *koshīdan*, to strive, struggle, labour, endeavour, take pains, make effort, strenuously engage.
- A P کوفه *Kūfat*, a city on the Euphrates, four days' journey from Baghdād, and so near Basrah, that the two towns are called the two Basrahs or the two Kufahs. In Basrah and Kufah were rival schools of learning. The oldest Arabic characters extant are called Kufic, and so named from this city.
- P کوفتن *koftan*, to pound, beat, knock, thump, strike, crush, smash.
- P کوفته *kofta*, beaten, pounded; wearied, knocked up, tired, dead beat; hashed or pounded meat.
- P کون *kūn*, fundament. کون خر *kūni khar*, (fundament of an ass), a great fool, an arrant blockhead; mischievous, depraved.
- P کوه *koh*, mountain.
- P کوهسار *kohsār*, mountainous.
- P کوهستان *kohistān*, mountainous tract, hill-country.
- P کوهی *kohe*, a mountain, a certain mountain.
- P کوی *kū*, street, lane, alley.
- P کوئی *kū-e*, a certain street or lane.
- P که *ki*, that; for, because; than; but; lest; as; when; while; where; saying; who. what, which (interrogative and relative).
- که از دست و زبان *az dast u zabāni ki*, from the hand and tongue of whom? from whose hand and tongue?
- P که *kīh*, little, small, mean, inferior.
- P کمتر *kihtar*, smaller, lesser, meaner, inferior.
- A کهن *kahf*, cave, cavern; asylum, refuge. اصحاب کهن *ashābi kahf*, cave-companions, i.e. the seven sleepers in the cave of Ephesus.
- P کهن *kuhan*, old.
- P کهن پیر *kuhan-pīr*, an old or aged man.
- P کهنه *kuhna*, old.
- P کی *kai*, when? how? (pl. کیان *kayān*), a great king.
- A کیاست *kiyāsāt*, sagacity, acuteness, shrewdness.
- A کیاستی *kiyāsate*, a sagacity.
- P کیان *kayān* (pl. of کی *kai*), kings; the surname of the second dynasty of Persian kings.
- P کیانی *kayānī*, Kayānian, used in the time of the Kayāns (as the Plantagenets or Tudors).
- P کیخسرو *Kai Khusrau*, Cyrus, the third king of the Kayānian or second dynasty of Persia. Rustam was one of his generals, and his war with Afrāsīyāb, king of Turkistān, is celebrated in the Shāh-Nāma.
- P کیر *kīr*, penis.
- P کیست *kīst*, who is he? who is? who he is.

- P کيستى *kīstī* (for کى هستى *ki hastī*), who art thou? who thou art.
 P كيسه *kīsa*, purse, scrip, money-bag.
 P كيش *kīsh*, name of an island at the entrance to the Persian Gulf. *Kayash*, how of him?
 A كيفية *kaifiyat*, character, account, state, circumstances.
 P كيميآگر *kīmiyāgar*, alchymist.
 P كين *kīn*, (for كى اين *ki īn*), that this, for this; whether this; thinking or fancying this; saying this. (for كينه *kīna*), hatred, rancour.

گ

- P گازر *gāzur*, washerman; bleacher, fuller.
 P گام *gām*, palate.
 P گاو *gāv* (pl. گاوان *gāvān*), bull, ox. گاو راندن *gāv rāndan*, to drive oxen, to plough. گاو غنبر *gāvi ʿambar*, the sea-cow from which the Persians suppose the ambergris to come.
 P گاوي *gāve*, an ox, one ox.
 P گاه *gāh*, time, place; at times, at one time. گاه و بيگاه *gāh u bīgāh*, in season and out of season.
 P گاهي *gāhe*, at times; one while.
 P گبر *gabr*, fire-worshipper, infidel, guebre.
 P گدا *gadā* (or گداي *gadāi*, pl. گدايان *gadāyān*), beggar, mendicant.
 P گدا طبع *gadā-tabʿ*, of a beggarly nature.
 P گدايي *gadāʾi*, beggary, mendicity, begging; condition of a beggar. *Gadāʾe*, a beggar.
 P گذار *guzār*, leave, let alone, give up, relinquish, resign (rt. گذاشتن *guzāshstan*).
 P گذاردن *guzārdan*, to perform, discharge, pay, satisfy; to pass one's time; to allow.
 P گذاشتن *guzāshstan*, to quit, leave, let go, pass by, omit; to allow, suffer; to discharge, pay, perform.
 P گذر *guzar*, passage, pass, place of transit. گذر کردن *guzar kardan*, to cross over, to pass, pass on, pass by, away or off; to die.
 P گذرانیدن *guzrānīdan*, to cause to pass; to send, to carry, to waft.

- P گذشتست *guzashtast*, hath passed (a contraction of گذشته است *guzashta ast*).
 P گذشتن *guzashtan*, to pass, elapse; to pass away; to die; to cross over.
 P گذشته *guzashta*, passed, bygone, slipped away.
 P گر *gar*, if; although, what though; whether.
 P گرامي *garāmī* or *girāmī*, precious, excellent; revered, great. گرامي شدن *girāmī shudan*, to be dear.
 P گران *girān*, dear, precious; heavy, ponderous, weighty, grave; dull; sore.
 P گرنامه *girān-māyā*, of great worth, precious, valuable.
 P گراني *girāne*, a heavy, dull, lumpish fellow; a foolish and disagreeable person; a bore.
 P گرائیدن *girāʾīdan*, to have an affection towards, to be inclined to; to explore, examine, note, pry into, mind, look to.
 P گربه *gurba*, cat. گربه مسكين *gurba-e miskīn*, poor puss.
 P گریز *gurpuz* (or گریز *gurbuz*), artful, flattering, seductive.
 P گرت *garat*, if to thee.
 P گرچه *garchi* (for اگرچه *agarchi*), although, what though.
 P گرد *gard*, dust; fine dust that flies in the air. *Gird*, round, around; the circular motion of the dancing dervishes. گرد آمدن *gird āmadan*, to convene, to meet together, to flock, to gather round, to assemble; to accumulate, mount up. گرد آوردن *gird āvardan*, to collect, lay up, gather, accumulate. گرد کردن *gird kardan*, to collect, amass, accumulate. با گردش *ba girdash*, around him, about him.
 P گرد *gurd* (pl. گردان *gurdān*), strong, valiant; hero.
 P گرداب *gird-āb*, whirlpool.
 P گرد آمده *gird āmada*, gathered around, collected about.
 P گردان *gardān*, revolving.
 P گردانیدن *gardānīdan*, to cause to become, to render, to constitute; to make to roll or revolve, to turn round; to allow; to avert; to alter; to turn away.

P گردش *gardish*, revolution, vicissitude, change, turn, motion.

P گردگان *girdgān*, walnut.

P گردن *gardan*, the neck. گردن کشیدن *gardan kashīdan*, to withdraw the neck; to mutiny, rebel, disobey; to stretch the neck.

P گردن کشی *gardan-kashī*, outstretching of the neck; pride, arrogance; refractoriness.

P گردون *gardūn*, windlass, wheel; heaven, the celestial sphere.

P گرده *girda*, round cake, but not thin.

P گردی *garde*, a dust; a down.

P گردیدن *gardīdan*, to become; to change; to revolve, roll; to walk around, wander about; to hover or hang about.

P گردیده *gardīda*, become; changed.

P گردیدی *gardīde*, he (or it) would have become.

P گریستن *girstan*, to weep, shed tears; to cry.

P گرسنگی *gursinagī*, hunger.

P گرسنه *gursina* (pl. گرسنگان *gursinagān*), hungry, starving, famishing.

P گرفتار *giriftār*, taken, seized, captivated; prisoner, captive. گرفتار آمدن *giriftār āmadan*, to be taken prisoner.

P گرفته است *giriftast*, has taken (for گرفته است).

P گرفتن *giriftan*, to take, get; to capture, catch, seize, hold, apprehend; to subjugate; to receive, adopt; to derive; to carp at; to begin; to stop, close up.

P گرفته *girifta*, taken, caught, captured.

P گرفتگی *girifte*, he would have taken.

P گرگ *gurg* (pl. گرگان *gurgān*), wolf.

P زاده گرگ *gurg-zāda*, born a wolf; wolf's cub.

P گرم *garm*, hot, warm; thronged, busy, brisk, active (market).

P گرمی *garmī*, heat, warmth, fever.

P گرمیدار *garmī-dār*, feverish, fevered, febrile.

P گرو *girav*, wager, pledge, deposit, pawn; contract, engagement.

P گروه *guroh*, troop, band, gang, bevy, crowd.

P گروهی *gurohe*, a certain sect or class.

P گرویدن *girawīdan*, to follow, admire, believe, imitate; to be attached, to stick close.

P گریان *giryān*, weeping, shedding tears, crying.

P گریبان *giribān*, collar-opening, or breast of a garment.

P گریختن *gurekhtan*, to fly, flee, run away; to abscond, escape.

P گریخته *gurekhta*, fled; absconded, run away.

P گریز *gurez*, flight.

P گریزان *gurezān*, taking flight.

P گریستن *girstan*, to weep, shed tears, bemoan, bewail.

P گریوه *garīwa* or *giriwa*, high ground, steep bank, acclivity, ravine.

P گریه *giryā*, crying, weeping; tears.

P گزاف *guzāf*, vain or rash act or word. بگزاف *ba guzāf*, with impunity.

P گزند *gazand*, damage, hurt, harm, detriment.

P گزندی *gazande*, an injury, a harm.

P گزیدن *gazīdan*, to bite. *Guzīdan*, to choose.

P گزیر *guzīr*, aid, help, remedy.

P گسترانیدن *gustarānīdan* (or گستردن *gustardan*), to spread.

P گسترد *gustarad*, he should spread.

P گسستن *gusistan*, to break; to break down.

P گسلانیدن *gusilānīdan*, to break, snap asunder.

P گسلیدن *gusilīdan*, to break, snap asunder.

P گشادن *gushādan*, to open.

P گشاده پیشانی *gushāda-peshānī*, having an expanded front and a joyful countenance.

P گشتست *gashtast*, hath passed.

P گشتن *gashtan*, to become; to be changed; to pass, depart.

P گشته *gashta*, become; turned into.

P گفت *guft*, he spoke; speech, speaking; preaching, preachment.

P گفتا *guftā* (for گفت *guft*), he said.

P گفتار *guftār*, discourse, speech, saying, argument, conversation; profession (as opposed to کردار *kirdār*, practice).

P گفتست *guftast*, hath spoken.

P گفتمش *guftamash*, I said to him.

P گفتمی *guftame*, I would say.

P گفتن *guftan*, to speak, say, tell, talk; to call;

- to recite, repeat, rehearse; to compose (poetry).
 P *imtinā* امتناع سخن گفتنم افتاده است *sukhun guftanum uftāda ast*, abstaining from speaking has fallen to me, *i.e.* has been chosen by me.
- P شنید و گفت *guft u shanīd*, conversation, discourse, dialogue; debate, altercation, controversy.
- P گفته *gufta*, said, spoken; hath said or spoken; having spoken.
- P گفتهها *guftahā* (pl. of گفته *gufta*), things spoken, sayings.
- P گل *gil*, clay, mire, earth; a kind of argil with which women in the East cleanse their hair. *Gul*, rose; flower.
- P گلاب *gul-āb*, rose-water.
- P گلت *gulat*, thy rose.
- P گلستان *gulistān*, rose-garden, flower-garden.
- P گلشکر *gul-shakar*, conserve of roses.
- P گلم *gilam*, (I) am clay.
- P گله *gala*, flock, herd, drove; troop. *Gila*, complaint, lamentation; blame; accusation, remonstrance.
- P گلی *gile*, a lump of clay. *Gule*, a rose; a flower.
- P گلیم *gilīm*, blanket, mantle, garment of goat's hair.
- P گلیمی *gilīme*, a blanket, a single blanket, one blanket.
- P گم *gum*, lost, dwindled, reduced. *گم کردن* *gum kardan*, to lose.
- P گماشتن *gumāshtan*, to appoint, depute, commission, entrust, set over.
- P گمان *gumān*, doubt, suspicion, fancy, supposition. *گمان بردن* *gumān burdan*, to think, suppose, suspect.
- P گم کرده فرزند *gum-karda-farzand*, that had lost a son, bereaved parent, *i.e.* the patriarch Jacob, father of Joseph.
- P گناه *gunāh* (pl. گناهان *gunāhān*), sin, fault, error, crime.
- P گناهی *gunāhe*, a crime.
- P گنبد *gumbad* (also گنبد *gumbaz*), dome, cupola, vaulted building. *گنبد عزد* *gumbazi azad*, name of a celebrated mosque, probably built or repaired by عزد الدولة *azadu 'd daulat*.
- P گنج *ganj*, treasure, hoard, store.
- P گنجی *ganjē*, a treasure.
- P گنجیدن *gunjīdan*, to be held, contained, stowed.
- P گندم *gandum*, wheat, corn. *گندم بریان* *gandumi biryān*, parched wheat, toasted corn.
- P گندنا *gandanā*, leek.
- P گندنازار *gandanāzār*, bed of leeks.
- P گنده *ganda*, fetid, foul, offensive, stinking.
- P گندیدن *gandīdan*, to have a foul smell, emit a stench, stink, putrefy.
- P گندیده *gandīda*, fetid, stinking, offensive.
- P گنگ *gung*, dumb, mute.
- P گنه *gunah*, crime, sin, harm.
- P گناهگار *gunahgār*, criminal, sinful.
- P گو *gū* (or گوی *gūy*, imp. of گفتن *guftan*), speak, say; a ball. *گوی عاز* *gūyi az*, bull of ivory. *گوی نیکی بردن* *gūyi nekī burdan*, to carry off the ball of merit.
- P گواهی *gawāhī*, evidence, testimony, witness.
- P گور *gor*, grave, tomb; wild ass.
- P گوری *gore*, an onager entire.
- P گوسفند *gosfand* (pl. گوسفندان *gosfandān*), sheep, goat.
- P گوش *gosh*, ear.
- P گوشت *gosht*, meat, flesh. *Goshat*, thine ear.
- P گوشمال *gosh-māl*, (rubbing the ears), chastisement, punishment. *گوشمال خوردن* *gosh-māl khwurdan*, to receive chastisement.
- P گوشمالی *gosh-mālī*, (box on the ear) chastisement; reproof, reprimand.
- P گوشوار *gosh-wār* or گوشواره *gosh-wāra*, ear-ring.
- P گوشه *gosha*, corner, nook; privacy, retirement; peak.
- P گوشه نشین *gosha-nishīn* (pl. گوشه نشینان *gosha-nishīnān*), squatting or lurking in a corner; recluse, solitary, retired; hermit.
- P گوگرد *gaugird*, brimstone, sulphur.
- P گوناگون *gūn-ā-gūn*, of various hues or kinds.
- P گونه *gūna*, manner, mode, way, sort, fashion.
- P چو گونه *chi gūna-e*, how farthest thou?
- P گوهر *gauhar*, jewel, gem; essence, substance.

- P گوي *gū*, ball, cricket-ball; speech, saying.
 P گويان *gūyān*, speaking, saying, talking.
 P گويد *gūyad*, says, speaks (rt. گفتن *guftan*).
 P گوينده *gūyanda*, talker, speaker; warbler.
 P گوئي *gūzī*, thou speakest, thou wouldst say.
 P گه *gah*, time; at one time, sometimes; now; then.
 P گهر *guhar*, gem; race, family.
 P گه گه *gah gah*, time to time, occasionally.
 P گهي *guhe*, at one time, one while.
 P گياه *giyāh* (pl. گياهان *giyāhān*), grass.
 P گيتي *giti*, world; fate, destiny.
 P گيتي آرا *giti-ārū*, world-adorning.
 P گيتي فروز *giti-furoz*, world-illuminating.
 P گير *gīr*, granted; take, hold, keep (imp. of the verb گرفتن *giriſtan*).
 P گيرد *gīrad*, takes or will take; seizes or will seize (rt. گرفتن *giriſtan*).
 P گيرم *gīram*, I admit, grant, allow, accept (rt. گرفتن *giriſtan*).
 P گير و دار *gīr u dār*, seize and hold; dominion.
 P گيسو *gisū* (pl. گيسوان *gisuwān*), ringlet.

ل

- A ل *la*, (a prefix) verily. *Li*, to, for (a particle nasbating the aorist), as لتزوري *li tazūranī*, that thou mayest visit me.
 A لا *lā*, no, not (a simple negation), as لا يسيقي *lā yaskī*, he giveth not to drink, لا تمر *lā tamurru*, thou passest not by; (also a prohibitive particle gezmate the aorist), as لا تمنن *lā tamnun*, do not upbraid.
 A لا تحزنن *lā tahzananna*, grieve thou not (emphatic aorist of the rt. حزن).
 A لا تحسبونني *lā tahsībūnī*, account ye me not.
 A لا تفعل *lā tafʿal*, do not (gezmate of تفعل *tafʿalu*, aor. of the rt. فعل *faʿala*, he did).
 A لا تمنن *lā tamnun*, upbraid not with favours conferred (gezmate of تمنن *tamunnu*, a surd vb.).
 A لا جرم *lā jaram*, certainly, of necessity.

- A لا جورد *lā jaward*, lapis lazuli.
 A لا حول ولا قوة الا *lā haula*, or in full لا حول ولا قوة الا *lā haula wa lā kūwata illā bi 'llāh*, (there is) no power nor strength but in God (a phrase employed by the Muhammadans in times of difficulty and calamity to recommend and enjoin submission, patience and acquiescence).
 A لا خير *lā khair*, (is) not good.
 A لا رجمتك *la arjumannaka*, verily I will stone thee (emphat. aor. of the rt. رجم).
 A لا رهبانیه في الاسلام *lā rahbānīyata fi 'l islām*, (there is) no monachism (or monkery) in Islām.
 A لا زب *lāzib*, firm, solid. ضربت لا زب *zarbatī lāzib*, a thundering blow, a stunning thwack.
 A لازم *lōzim*, necessary, obligatory, suitable.
 A لاشه *lāsha*, corpse, carcase.
 A لا اعظم *la aʿzam*, surely the greatest.
 P لاغر *lāghar*, thin, lean, lank, slim, meagre.
 P لاغر میان *lāghar-miyān*, slender-waisted.
 P لاغري *lāghare*, a lean man or person.
 P لاف *lāf*, boast, vain-glory, brag. لاف زدن *lāf zadān*, to boast, to brag, to bluster.
 P لاله *lāla*, tulip.
 A لالائي *la-ālī* (pl. of لؤلؤ *lu-lu*), pearls.
 A لامني *lāma*, he blamed (concave و *wāw*) لامني *lāmanī*, hath censured me.
 A لا والله *lā wa 'llāhi*, no, by God!
 P لايد *lāyad*, talks idly; complains, is snappish (rt. لايدن *lāyīdan*).
 A لا يسعني *lā yasaʿunī*, holds me not, hath not room to contain me (aor. of the rt. وسع).
 A لا يعقل *lā yaʿkil*, he understands not; hence, stupid, stolid, dull (aor. of the rt. عقل).
 A لا يعلم *lā yaʿlam*, knows not; ignorant, stupid.
 A لا يغلق *lā yughlaku*, is not shut, shall not be shut (aor. pass. of the rt. غلق *ghalaka*).
 A لا يثق *lā-ik*, fit, suitable, becoming, befitting.
 A لا اثم *lā-īm*, blamer, slanderer, accuser; critic, censurer.
 P لب *lab*, lip; brink, margin, rim.
 A لباس *libās*, garment, apparel, garb, attire, habit, dress, clothing.
 A لباسي *libāse*, a dress.

- A **لبغوا** *la baghaw*, verily they would have rebelled (pl. pret. of the rt. **بغى**).
- A **لبنان** *Lubnān*, mount Lebanon, so called from the milky whiteness of its perpetual snow.
- A **لتزورني** *li tazūranī*, that thou mayest visit me (aor. of the rt. **زار** *zāra*, concave و *wāw*).
- A **لحظة** *lahzat*, look, glance; moment.
- P **لخت** *lakht*, somewhat, some, a little, a piece or part.
- P **لحتي** *lakhte*, an instant, a little while.
- A **لدغة** *ladghat*, stinging (as of a scorpion).
- A **لذة** *lazzat*, delight, flavour, delicious taste.
P **بلذت تر** *ba lazzat*, with flavour. **بلذت تر** *ba lazzattar*, more savoury, or delicious.
- A **لذلك** *li zālīka*, on that account, therefore.
- A **لذيذ** *lazīz*, delicious, delightful, luxurious.
- P **لرزد** *larza*, shiver, tremor, trepidation, quaking.
- P **لرزیدن** *larzīdan*, to tremble, shake, quake, shiver.
- A **لسان** *lisān*, tongue; language. **لسانه** *lisānuhu*, his tongue, his language.
- P **لشكر** *lashkar*, army, host.
- P **لشكري** *lashkarī* (pl. **لشكريان** *lashkariyān*), military; soldier, guard, attendant, military man, officer; soldiery. *Lashkare*, an army, a whole host of soldiers.
- A **لصاحبه** *lisāhibihī*, for its owner.
- A **لطافة** *latāfat*, grace, elegance; gentleness, softness, graciousness, gentle means.
- A **لطف** *lutf*, gentleness, graciousness, amiable-ness, kindness, lenity, grace, favour; elegance.
- A **لطيف** *latīf* (P pl. **لطيفان** *latīfān*), elegant, graceful; witty; fine, light, delicate.
- A **لطيفاً** *latīfān*, delicate (acc. of **لطيف** *latīf*).
- A **لطيفة** *latīfat* (rpl **لطيفها** *latīfahā*), pleasantry, bon-mot, witty or facetious saying.
- A P **لطيف خوي** *latīf-khū*, of a mild, gentle, affable disposition.
- A **لاعب** *laʿab*, play, sport.
- A **لعباده** *li ʿibādihī*, for (or to) his servants.
- A **لعل** *laʿl*, ruby.
- A **لعل** *laʿalla*, perhaps. **لعلهم** *laʿallahum*, haply they.

- A P **لعل بارد** *laʿl-pāra*, piece of ruby.
- A **لعنة** *laʿnat*, curse, imprecation, malediction.
- P **لغزیدن** *laghẓīdan*, to slip, slide, stumble.
- A **لغو** *lā ghw*, inconsiderate act or speech, blunder, mistake, slip, fall. **لغوي** *laghwī*, my indiscretion.
- A **لغوي** *laghwe*, a lapsus linguae.
- A **لفظ** *lafẓ*, word, expression, vocable.
- A **لقاء** *likāʿ*, meeting, encounter; aspect, face, visage, countenance.
- A **لقد** *lakad*, of a truth, verily; already.
- A **لقمان** *Lukmān*, name of a certain wise man, by some said to have been a son of Job's sister or aunt; by others to have been a disciple of David; by others, a judge in Israel; whilst others declare him to have been an emancipated Ethiopian slave. He is the author of some Arabian fables, and is supposed by many to be the same as Æsop. One chapter of the Kur'ān is named after him.
- A **لقمة** *lukmat*, morsel, mouthful; a pittance.
- A P **لقمة چند** *lukma-i chand*, several mouthfuls.
- A **لك** *laka*, for thee, to thee.
- A **لكاتبه** *li kātibihī*, for the writer of it.
- A **لكم** *la kum*, for you, to you.
- A **للخبيثين** *li 'l khabīthīn*, for the filthy.
- A **للرحمن** *li 'r rahmān*, to the merciful (God).
- A **للغريب** *li 'l gharībī*, to the stranger.
- A **لم** *lam*, not, (a gezmating particle prefixed to the aorist, and usually—not always—giving a past signification.) **لم يرها** *lam yarahā*, he hath not seen her. **ان لم اكن** *in lam akun*, if I may not be. *Lima*, why? wherefore?
- A **لما** *lammā*, when.
- A **لم تطر** *lam tatir*, had not flown, had not the power of flight (gezmate of **تطير** *tatīru*, fem. aor. of the rt. **طار** *tāra*, concave ي *ye*).
- A **لمتن** *luntunna*, ye (females) blamed (rt. **لام** *lāma*, concave و *wāw*). **لمتنني** *luntunnani*, ye blamed me.
- A **لمعان** *lamaʿān*, sparkle, shine, glitter.
- A **لم يقبلوا** *lam yakbīlū*, they accepted not (gez-mated aor. of the rt. **قبل**).

A *lam yallaftina*, they will not regard (aor. pl. fem. 8th form of rt. لَفَت).
 A لَنْذِيقْتَهُم *la nuzīkannahum*, assuredly we will make them taste (emphatic aor. of اَذَاق *azāka*, 4th form of the rt. ذَاق *zāka*, concave and *wāw*).

A لِنَفْسِكَ *li nafsika*, for thyself.

P لَنْگَت *lang*, lame, limping, halting.

P لَنْگَر *langar*, anchor. لَنْگَر نِهَادَن *langar nihādan*, to east anchor.

A لَو *lau*, if, unless, had but.

A لَوَازِم *lawāzim*, necessary things, requisites.

P لَوچ *luch*, squint-eyed.

A لَوح *lauh*, tablet, board used as a slate to write on; copy-book.

P لَوْرِيَان *luriyān* (pl. of لَوْرِي *lūrī*), the people of a mountainous province of Persia lying to the N.E. of Khuzistān, and having Kurdistan to the North.

A لَوٹ *Lūt*, Lot, nephew of Abraham.

A لَوْم *laum*, blame, reproach, censure.

A لَهُ *lahu*, to him, for him; to it, for it.

A لَهْجَة *lahjat*, voice, sound, tone; accent; accentuation; speech, talk.

A لَهُ صَوْت *lahu saut*, to him (*i.e.* he had) a voice.

A لَهُم *lahum*, to them, for them.

A لَهُو *lahw*, play. لَهُو و لَعِب *lahw u la'ib*, playing and toying, sport, game, fun.

A لِي *lī*, for me, to me, *i.e.* I have. لِي مَعَ اللَّهِ *lī ma'allaḥ waktun*, I have with God an hour (or a season).

A لَيْت *laīta*, (particle of exclamation), would to God! would that! O that!

A لَيْث *laith*, lion. لَيْثُ عَمْرُو بْنِ لَيْث *amr bin laith*, name of the second sovereign of the dynasty of the Saffārides (coppersmiths), who reigned in Persia from 878 to 901.

A لَيْسَ *laisa*, there is not; is not; not. لَيْسَ يَسْلَم *laisa yaslamu*, he will not be safe, he will not escape.

P لَيْك *lek*, or لَيْكِن *lekin*, but.

P لَيْل *laīl*, night. اللَّيْل *al laīl*, the night.

A لَيْلِي *Laila'*, name of the mistress of Majnūn. (The loves of this celebrated pair are the subject of one of Nazām's poems.

A لَئِنْ *la in*, verily if. لَئِنْ تَنْتَه لَنْ رَجُمَنَّكَ *la in lam tantahi la narjumunnaka*, verily if thou desistest not, we will surely stone thee (gezimated aor. of اَنْتَهِي *intahi*, 8th form of the rt. نَهِيَ, and emphatic aor. of the rt. رَجَم).

A لَيْنَة *linat*, excellence, mildness, softness; humanity; a kind of palm-tree; a tall palm.

A لَئِيم *la'im*, mean, base, vile, sordid, grovelling. لَئِيم الطَّبِيع *la'imu't tabi'ic*, of a sordid nature.

م

P مَ *am*, me; of me, my.

P مَا *mā*, we; us; of us; our.

A مَا *mā*, not; what, whatever, whatsoever, that which: what?

A مَاء *mā*, water. مَاءُ نَهْرِهَا *mā'u nahrīhā*, the water of its river.

A مَا بِقَلْب *mā bikalbi*, what (is) in the heart.

A مَا تَقُول *mā takūlu*, that which thou sayest; what sayest thou? (aor. of the rt. قَالَ *kāla*, concave and *wāw*).

P مَا تَم *mā tam*, grief, mourning.

A مَا جَرِي *mā jarā'*, what occurred; accident, incident, event, occurrence.

A مَا حَظَر *mā hazara*, that which is ready.

A مَا حَظَرِي *mā hazarī*, the fruit, milk, and cheese which constitute a Persian breakfast.

A مَا دَام *mā dāma*, whilst continues; as long as remains; during, as long as.

P مَا دَر *mādar*, mother. مَا دَرِ مَا دَر *mādari mādar*, grandmother, grannam.

A مَا ذَا *māzā*, what? what is this?

P مَار *mār*, snake, serpent. (According to Oriental legends, every subterranean treasure is placed under the guardianship of a serpent).

P مَارَا *mārā*, to us; for us; us.

P مَارِ گَزِيدَه *mār-guzīda*, bitten by a serpent.

P مَارِي *mārī*, (thou) art a serpent.

P مَا سَت *māst*, sour milk, buttermilk, whey.

A مَا ضَايَ *māzī* (fem. مَا ضَايَة *māziyat*), past, bygone.

A مَا عَرَفْنَاكَ *mā arafnāka*, we have not known Thee (rt. عَرَف *arafa*).

- A مال *ma:āl*, end, goal, termination, issue.
- A مال *māl*, money, wealth, property, substance; prosperity.
- F مالدار *māl-dār*, wealthy, opulent, monied man.
- A مالک *mālīk*, master, owner, possessor; controller.
- A مالکي *mālīkī*, relation of master; ownership.
- A ما الغريب *mā li 'l gharīb*, (there is) not for the stranger.
- A مأوف *ma-lūf*, familiar, ordinary, accustomed, customary.
- A ما لهما *ma-ālahumā*, final portion of both.
- G مالخوليا *mālīkhūliyā*, melancholy, idle fancy.
- P مالیدن *mālīdan*, to rub, anoint; to press, crush.
- A ما مر *mā marra*, what (or that which) passed.
- A ما مضی *mā maza'*, that which is passed, what has passed.
- P مامک *māmak*, little mother, goody.
- A مأمن *ma-man*, place of security.
- A مأمول *ma-mūl*, hoped for, expected.
- P مانا *mānā*, alike, equal, similar; certainly; you would say or think; forthwith, quickly, immediately.
- P ماند *mānd*, hath remained. *Mānad*, remains, remaineth, will remain (rt. ماندن *māndan*); resembles (rt. مانستن *mānistan*).
- P ماندن *māndan*, to remain, continue, last, endure; to be fatigued, spent, tired, exhausted; to break down. در گل ماندن *dar gīl māndan*, to sink in a quagmire; to hesitate, to boggle.
- P مانده *mānda*, remained, left, remaining; tired, weary, broken down. مانده شدن *mānda shudan*, to be weary, tired, knocked up.
- P مانستن *mānistan*, to resemble.
- A مانع *māni*, refuser, forbidding, hinderer, preventer.
- P مانند *mānand*, like.
- P مانی *mānī*, name of a celebrated painter, the founder of the sect of the Manichæans.
- A مأوا *ma-wā*, dwelling, abode; hostelry.
- P ماه *māh*, the moon; month.
- P ماه روي *māh-rū* (pl. ماه رویان *māh-rūyān*), moon-faced, fair and lovely as the moon.
- P ما روي *māh-rū'e*, one fair as the moon.
- P ماهي *māhī*, fish.
- F ماهي *māhiye*, a fish, one fish, a certain fish.
- P مایه *māya*, amount, sum, quantity; wealth, capital, stock-in-trade, store.
- A مباح *mubāh*, lawful, allowable; allowed to be taken or suffered to be shed with impunity.
- P مباد *ma bād*, may there not be!
- P مبادا *mabādā*, let it not be! by no means! away! lest.
- A مبارز *mubārīz* (P pl. مبارزان *mubārīzān*), warrior, champion.
- A مبارک *mubārak*, blessed, blest; happy, fortunate; auspicious.
- P مباح *ma bāsh*, be it not! stay not! lest, perhaps.
- A مبالغه *mubālaghat*, exaggeration, hyperbole, stress, emphasis.
- A مبتلا *mubtalā*, afflicted, plagued, tried, tempted; unfortunate.
- A مبدل *mubaddal*, changed, converted, altered.
- A مبدّر *mubazzir*, prodigal, lavish, spendthrift.
- A مبدري *mubazzirī*, prodigality, extravagance, profusion, profuseness.
- P مبر *ma bar*, do not lower (rt. بردن *burdan*).
- A مبرز *mabraz*, privy, water-closet.
- A مبلغ *mablagh*, sum, amount (of money).
- A مبلغی *mablaghe*, a sum, a certain amount.
- P مبدن *ma band*, indulge not (rt. بستن *bāstan*).
- A مبيت *mabīṭ*, passing the night.
- A مبين *mubīn*, manifest, evident, clear, distinct.
- P مپندار *ma pindār*, think not, do not suppose or imagine (rt. پنداشتن *pindāshtan*).
- P متاب *matāb*, turn not away (rt. تافتن *tāftan*).
- A متابعة *mutāba'at*, following; obedience, compliance.
- A متآلف *muta-allif*, cultivating an acquaintance, conciliating.
- A متبحر *mutabakkir*, very learned, deep, profound.
- A متبدل *mutabaddal*, changed, altered; metamorphosed.
- A متجلی *mutajallī*, resplendent, brilliant.

- A متحرک *mutaharrik*, moveable; motive.
- A متحلي *mutahalli*, adorned with jewels.
- A متحمل *mutahammil*, suffering patiently, enduring; bearer.
- A متحير *mutahaiyir*, astonished, astonished, bewildered, amazed.
- A متردد *mutaraddid*, hesitating, wavering, irresolute, unsettled, uncertain, doubtful, perplexed.
- A مترسل *mutarassil* (P pl. مترسلان *mutarissilān*), letter-writer, correspondent; corresponding secretary of a prince.
- A مترصد *mutarassid*, contemplating, watching, waiting for, vigilant, watchful, observant, constantly on the look out.
- A مترقب *mutarakkib*, one who expects, waits, or hopes.
- A متسع *muttasi*, large, spacious, extensive.
- A متصور *mutasauwar*, pictured, imagined, supposed, considered.
- A متضعف *mutaza'if*, weak, weakened, enfeebled.
- A متع *matti*, cause thou to enjoy, render happy (imp. of 2nd form of the verb متع).
- A متعبد *muta'abbid* (P pl. متعبدان *muta'abbidān*), extremely devout, rigorous and strict in the exercises of devotion, religionist.
- A متعدي *muta'addi*, aggressor; transgressor; (in grammar) active, transitive, causal (verb).
- A متعديا *muta'addiyan*, (acc.)
- A متعلق *muta'allik* (P pl. متعلقان *muta'allikān*), related to, connected, dependent, hanger-on, adherent; domestic, kinsman.
- A متعلم *muta'allim* (P pl. متعلمان *muta'allimān*) learner, student.
- A متعند *muta'annid* (P pl. متعندان *muta'annidān*), seeker of another's ruin; inimical.
- A متغير *muta'ghayir*, changed, altered; disturbed, perplexed.
- A متفق *muttafiq*, consenting, agreeing, agreed.
- A متقدم *mutakaddim* (P pl. متقدمان *mutakaddimān*), predecessor, one gone before, ancient.
- A متكبر *mutakabbir*, proud, haughty, arrogant.
- A متكلم *mutakallim* (P pl. متكلمان *mutakallimān*) speaker, orator.
- A متمتع *mutamatti*, enjoying, enjoyer; one who takes his fill.
- A متمكن *mutamakkin*, placed, established, firmly fixed or rooted; inhabiting.
- A متنعيم *mutana'im*, soft, delicate; affluent, in the enjoyment of the conveniences, comforts and luxuries of life.
- A متوقع *mutawakkil* (P pl. متوقعان *mutawakkilān*), waiting, expecting; expectant.
- A متهاون *mutahāwin*, negligent, careless, heedless, inattentive.
- A متهم *muttahim*, suspected, accused.
- A مشابهة *mathābat*, step, degree, point.
- A مشابهي *mathābate*, a degree.
- A مثال *mithāl*, like, resembling; history, fable; example, model; similitude, likeness. P بر مثال *bar mithāli*, after the similitude. با مثال ما *bā mithāli ma*, with the like of us, with such as we.
- A مثاني *mathānī* (pl. of مثني *mathna*), second strings of lutes.
- A مثال *mathal*, fable, tale, parable, simile, apologue, proverb. في المثال *fi 'l mathal*, for example. A P مثل زدن *mathal zadan*, to give an example, quote a proverb, propound a parable.
- A مثلي *mathale*, a simile.
- A مثنوي *mathnawī*, poetry composed of distichs in each of which are two lines, which rhyme and agree in measure.
- A مجادلة *mujādat*, disputation, strife.
- A مجال *majāl*, room to move round or turn about; suitable place; power, strength, ability.
- A مجالس *majālis* (pl. of مجلس *majlis*), assemblies, places of sitting, sessions.
- A مجالسة *mujālasat*, sitting with another, converse, society.
- A مجانبة *mujānabat*, receding, retiring, going off.
- A مجاورة *mujāwarat*, keeping up a good correspondence with neighbours, intimacy; vicinity, neighbourhood. A P مجاورت کردن *mujāwarat kardan*, to keep close, to remain near.
- A مجاهدة *mujāhadat*, fighting (specially against infidels), conflict, struggle; a sore infliction.
- A مجتبي *mujtaba*, chosen, selected, elect.

- A مُجَرَّر *mujarrad*, stripped; solitary, single; unmarried; bare, mere. P مُجَرَّر *ba mujarrad*, barely, merely.
 A مَجْرُوح *majrūh*, wounded.
 A مُجْرَى *mujra'*, allowed to flow; (hence), payed, granted, allowed.
 A مَجْلِس *majlis*, place of sitting, assembly, session; congregation.
 A مَجْلِسِي *majlise*, a whole company.
 A مُجَلَّى *mujallā'*, bedecked, ornamented.
 A مَجْمَع *majma'*, place of confluence or of assembling, meeting, congregation.
 A مَجْمُوع *majmū'*, collected; tranquil, quiet.
 A مَجْمُوعَةٌ *majmū'at*, collection, assemblage, aggregate.
 A مَجْنُون *majnūn*, crazed, insane; name of the Arab lover whose attachment to Laila is celebrated by Nazāmī and other poets.
 P مَجْوِي *ma jū*, seek not (rt. جَسْتَن *jūstan*).
 A مَجِيد *majīd*, glorious.
 A مُحَابَا *muhābā*, connivance; respect, regard; ceremony.
 A مُحَارِب *muhārib*, waging war; bent on making war, warlike.
 A مُحَاسَبَةٌ *muhāsabat*, adjustment or audit of accounts, computation; arithmetic.
 A مُحَاسِن *mahāsīn* (pl. of حَسَن *husn*), good works, laudable actions, virtues, merits; personal charms. مُحَاسِنِي *mahāsīnī*, my good works or excellences.
 A مُحَافِل *mahafil* (pl. of مَحْفِل *mahfil*), assemblies.
 A مُحَال *muhāl*, impossible; absurd.
 A مُحَامِد *mahāmid* (pl. of مَحْمَدَةٌ *mahmidat*), laudable actions or qualities, virtues.
 A مُحَاوَرَةٌ *muhāwarat*, conversation, dialogue, chat, talk, common parlance, gossip.
 A مُحِيب *muhibb*, friend, lover.
 A مُحَابَّة *mahabbat*, love, affection; kindness, friendship.
 A مُحَبُوب *mahbūb* (P pl. مُحَبُوبَان *mahbūbān*), beloved, liked; mistress.
 A مُحَبُوبَتَر *mahbūbtar*, more beloved.
 A مُحَبُوبِي *mahbūbe*, an object greatly beloved.

- A مُحْتَاج *muhāj* (P pl. مُحْتَاجَان *muhājān*), necessitous, needy, in want, indigent, in need.
 A مُحْتَاجَتَر *muhājtar*, more in need, in greater need, more needy, more necessitous.
 A مُحْتَسِب *muhatasib*, the superintendent of police, who examines weights and measures, and prevents drinking and other disorders; police-magistrate.
 A مُحْتَمَل *muhutamal*, possible, probable; suspected. مُحْتَمَلِي *Muhutamil*, bearing a burthen; patient.
 A مُحَجُّوب *mahjūb*, veiled, concealed; bashful, modest.
 A مُحْرَقًا *muhrakan* (acc. of مُحْرَق *muhraq*), burning, consumed.
 A مُحْرَم *mahrūm*, excluded, shut out, debarred; balked, frustrated, disappointed.
 A مُحْسِنِينَ *muhsinīna* (obl. of مُحْسِن *muhsin*), beneficent.
 A مُحَشَّر *mahshar*, place of assembly; last judgment.
 A مُحَضَّض *mahz*, pure, unmixed, unalloyed, sheer; only, entirely, purely.
 A مُحَظَر *mahzar*, disposition, temper.
 A مُحْفَل *mahfil*, assembly.
 A مُحْفُوظ *mahfūz*, kept, guarded, preserved.
 A مُحَقِّق *muhakkik* (P pl. مُحَقِّقَان *muhakkikān*), verifying, confirming; teacher of truth, philosopher.
 A مُحَقِّقَانَهُ *muhakkikāna*, spiritual; truly, accurately.
 A مُحَكَّت *mihakk*, touchstone, test.
 A مُحَكَّم *muhkam*, strong, firm, strengthened, confirmed; incontrovertible, indisputable, conclusive; clear, conspicuous, perspicuous.
 A مُحَلَّ *mahall*, place, situation; quarter, district; occasion, opportunity.
 A مُحَلَّة *mahallat*, quarter of a town, district, parish.
 A مُحَمَّد *muhammad*, greatly praised; name of a man; name of the Arabian pseudo-prophet.
 A مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدٍ غَزَالِي *Muhammad bin Muhammad Ghazzālī*, a renowned doctor of Islām, born at Thaus, in Khurāsān, A.H. 450, and died A.H. 505.
 A مُحَمَّدُ سَبُكْتَاغِينَ *Mahmūd Sabuktāgīn*, the second Sultan of the dynasty of Ghaznī, suc-

- ceeded his father Sabuktagin, A.H. 387, A.D. 997, and died A.H. 419, after conquering great part of Hindūstān, and taking the royal cities of Delhi and Kanōj.
- A مکنه *miknat*, affliction, trouble, toil, distress, anguish, suffering, inconvenience, discomfort.
- A مکو *mahw*, obliteration. A P مکو شدن *mahv shudan*, to be erased or obliterated.
- A مخاطب *mukhātab*, addressed; the second person. *Mukhātīb*, addressing; speaker.
- A مخافة *makhāfat*, dread, fear, alarm; danger.
- A مخاطبة *mukhālatat*, conversation, intercourse, intimacy.
- A مخالف *mukhālīf*, contrary, repugnant, adverse, antagonistic, unfavourable; obstinate, irreducible.
- A مخالفة *mukhālafat*, contradiction, contrariety, opposition, enmity.
- A مخاطب *mukhabbat*, disordered, disturbed, upset.
- A مختصر *mukhtasar*, abridged, curtailed; brief, compendious, laconic; compendium; mean, trifling, small, insignificant.
- A مختلف *mukhtalīf*, different, various, contrary.
- A مخدم *makhḍūm*, served, waited upon; lord, master.
- P مخر *makhur*, do not buy (rt. خریدن *kharīdan*).
- P مخراش *ma kharāsh*, lacerate not, do not tear (rt. خراشیدن *kharāshīdan*).
- A مخفوض *makhfūz*, lowered, depressed; marked with *kasr*, or *khaḥz* (as when قدر *kadr* has been changed to *kīdr*).
- A مخلص *mukhlis* (P pl. مخلصان *mukhlisān*), sincere, real, genuine. *devoted*
- A مخلصین *mukhlisīna* (obl. of مخلصون *mukhlisūn*), sincere, unfeigned in professions of faith, in demonstration of friendship, or in yielding obedience.
- A مخلوق *makhluq*, created, formed; creature.
- A مخنث *mukhannath*, effeminate, infamous; a rank old catamite; hermaphrodite.
- P مخور *ma khwur*, do not eat (rt. خوردن).
- A مخوف *makhūf*, dreadful, dangerous, tremendous, fearful.
- A مداح *maddāh*, laudatory; encomiast, panegyrist.
- P مدار *ma dār*, hold not (rt. داشتن *dāshtan*).
- P مدارا *mudārā*, politeness, courtesy, affability, conciliation, gentleness, humility; dissimulation.
- A مداومة *mudāwamat*, assiduity, perpetuity, continuance.
- A مدبر *mudabbir*, administrator, prefect, governor, manager, director.
- A مدّة *muddat*, time, term, period, space, long time or interval, while.
- A مدتها *muddathā* (P pl. of مدّة *muddat*), many days, long intervals; for a long season.
- A مدتی *muddate*, a certain space of time, a long interval; for a long period.
- A مدح *madh*, praise, eulogium, encomium, applause, commendation.
- A مدرسه *madrasat*, seminary, academy, public school, college, university.
- A مدعی *muddaʿī* (P pl. مدعیان *muddaʿiyyān*), plaintiff; adversary; false pretender.
- A مدفون *madfūn*, buried, interred.
- P مدد *ma dīh*, give not, yield not (rt. دادن).
- A مدهوش *madhūsh*, astonished, astonished, confused, amazed, confounded.
- A مذکور *mazkūr*, remembered, mentioned, recorded, repeated, expressed; discourse.
- A مذلة *mazallat*, baseness, vileness; contempt, degradation.
- A مذمة *mazammāt*, blame, disparagement, scorn, contempt.
- A مذموم *mazmūm*, blamed, censured; culpable, blameable.
- P مر *mar*, a pleonastic particle, sometimes placed before the dat. and acc. of Persian nouns.
- A مرّ *marra*, he (or it) passed, passed by.
- A مرء *marʿ, mirʿ, or murʿ*, man; human species, the human race.
- P مرا *marā* (dat. or acc. of من *man*, I), to me, me.
- A مراتب *marātib* (pl. of مرتبة *martabat*), steps, degrees, grades; dignities, honours.
- A مراد *murād*, meant, intended; desire, wish, will, intention, design, pleasure.
- A مراسلة *murāsālāt*, epistolary correspondence.
- A مراغبة *murāghabat*, expression of a wish, desire, propensity.
- A مراعاة *murāfaʿat*, reference, appealing.

- A مرافقة *murāfakat*, travelling in company, association, companionship, society.
- A مراقبة *murākat*, observation, regard, contemplation.
- P مرا هست *marā hast*, to me is, I have.
- A مربّي *murabbī*, tutor, instructor, guardian, patron, protector.
- A مرتب *murattab*, set in order, arranged.
A P مرتب کردن *murattab kardan*, to arrange, to regulate.
- A مرتبة *martabat*, rank, degree, step, office.
- A مرتبتي *martabate*, a rank.
- A مرتبه *murtahan*, pledged.
- A مرحب *marhab*, amplitude, convenience, room.
مرحباً *marhaban*, hail! welcome! may God grant you amplitude!
- A مرحمة *marhamat*, pity, compassion.
- P مرد *mard* (pl. مردان *mardān*), man; hero.
- P مرداد *murdād*, the July of the Persian calendar.
- P مردار *murdār*, impure, unclean; carrion.
- P مردان *mardān* (pl. of مرد *mard*), men.
- P مردانه *mardāna*, manly.
- P مردک *mardak* (dim. of مرد *mard*), little man, manikin; low, little, or insignificant fellow.
- P مردم *mardum* (pl. مردمان *mardumān*), man, human being.
- P آزار مردم *mardum-āzār*, man-tormentor, vexing, afflicting mankind.
- P آزارى مردم *mardum-āzārī*, the tormenting of mankind. *Mardum-āzāre*, a tormentor of mankind.
- P خوار مردم *mardum-khūr*, man-devouring, cannibal; cruel, fell, remorseless.
- P در مردم *mardum-dar*, man-rending, ferocious, ravenous.
- P گز مردم *mardum-gazā*, man-biting, injurious.
- P مردمي *mardumī*, manliness; humanity, courtesy. *Mardume*, a man, a certain man.
- P مردن *murdan*, to die, expire; to go out, be extinguished. مردنت *murdanat*, thy dying, for thee to die. مردنش *murdanash*, his dying.
- P مرده *murda*, dead, deceased, defunct. مرده به *murda bih*, better dead.
- P مردی *mardī*, manliness, virility, vigour, valour, bravery; thou art a man. *Marde*, a man, a certain man.
- P مردیت *mardiyat*, thy virility.
- P مرسان *marasān*, cause not to arrive, inflict not.
- P مرسل *mursal*, sent; apostle, prophet.
- A مرسوم *marsūm*, marked, prescribed, accustomed; pay, stipend, salary.
- A مرشد *murshid*, guide, spiritual director.
- A مرصع *murassa*, covered with gold, set with jewels, inlaid.
- A مرض *maraz*, disease, sickness, malady, complaint.
- A مرضي *maraze*, a disease.
- A مرضي *marzīy*, agreeable, acceptable; assented to; will, assent.
- A مرعوب *marʿūb*, terrified, affrighted.
- P مرغ *murgh* (pl. مرغان *murghān*), bird, fowl.
مرغ ایوان *murghī aiwān* (bird of the porch), sparrow. مرغ بریان *murghī biryān*, broiled fowl, roast chicken.
- P آبی مرغ *murgh-ābī*, water-fowl.
- P مرغک *murghak* (dim. of مرغ *murgh*), little bird, chick.
- P مرغی *murghē*, a bird.
- A مرقع *murakka*, patched, mended, botched.
- A مرکب *markab*, horse, steed, camel; any beast or vessel whercon one is carried.
- A مرکب *murakkab*, compounded; mounted, placed, set, inserted.
- A مرکز *markaz*, centre; halting place.
- P مرگ *marg*, death, decease.
- P مرنج *ma ranj*, grieve not, be not displeased (rt. رنجیدن *ranjīdan*).
- P مرو *ma rav*, go not (rt. رفتن *raftan*).
- A متروا *marrū*, they passed by (rt. مترو *marra*).
- A مروارید *marwārīd*, pearl.
- A مروءة *murūwat*, manliness, humanity, kindness, politeness; human nature.
- A مروحة *mirwahat*, fan.
- A مرهم *marham*, salve, plaster, liniment.

- A P مرهم *marham-nih*, one who lays on salve, or applies a plaster.
- A مرید *murīd*, desirous; partial; scholar, disciple, pupil.
- P مرین *marīn* (for مراین *mar īn*), this.
- A مزاج *mizāj*, temperament, constitution, disposition, quality.
- A مزاحه *muzāhat*, joke, jesting.
- A مزجاة *muzjāt*, small matter, trifle, bagatelle.
- P مزد *muzd*, reward, gratuity, fee, recompense.
- مزد سرهنگی *muzdi sarhangī*, bailiff's fee.
- A مزروع *mazrūʿ*, sown (seed or field).
- A مژگي *muzakka*, made clean, purified; capital from which $2\frac{1}{2}$ per cent. yearly is given in alms (and thus rendered pure).
- P مزین *ma zan*, strike not (رت. زدن *zadan*).
- A مزیه *mazīyat*, excellence.
- A مزید *mazīd*, increase, addition.
- P مژده *muzhda*, good news, glad tidings.
- P مژه *mizha* or *muzha* (pl. مژگان *mizhagān* or *muzhagān*), eye-lid; hair of eye-lid, eye-lash.
- A مساء *masās*, evening.
- A مساعد *musāʿid*, happy, favourable, auspicious.
- A مسافر *musāfir* (P pl. مسافران *musāfirān*) traveller, wayfarer, stranger.
- A مساکین *masākīn* (pl. of مسکین *miskīn*), poor.
- A مسامحه *musāmahat*, negligence; connivance, waiving, conniving, giving up.
- P مست *mast*, drunk, intoxicated, inebriated; drunkard. پیل مست *pīli mast*, elephant in rut, furious elephant.
- A مستتر *mustatar*, concealed, hidden. *Mustatir*, one who hides himself.
- A مستجاب *mustajāb*, answered, accepted.
- مستجاب الدعوة *mustajābu 'd daʿwat*, whose prayer is accepted, or heard in heaven.
- A مستحکم *mustahkam*, firm, established, confirmed.
- A مستخلص *mustakhlas*, taken clean away; appropriated, made special, secured.
- A مستسقي *mustaskī*, dropsical.
- A مستعار *mustaʿār*, borrowed.
- A مستعان *mustaʿān*, whose aid is implored; (hence) God.
- A مستعرب *mustaʿrib* (P pl. مستعربان *mustaʿribān*), one who becomes as an Arab.
- A مستعجل *mustaʿjil*, quick, hasty, speedy.
- A مستعد *mustaʿidd*, arranged; prompt; able, fit.
- A مستغرق *mustaghraq*, plunged, immersed.
- A مستفید *mustafīd*, benefited, profited, deriving advantage; profitable, advantageous.
- A مستقبیح *mustakbih*, hateful, odious, disgusting.
- A مستقیم *mustakīm*, right, true, correct, accurate; straight; resolute; faithful.
- P مستم *mastam*, (I) am intoxicated.
- A مستمع *mustamiʿ*, hearer, auditor, listener.
- P مستمند *mustmand*, afflicted, wretched.
- A مستوجب *mustawjib*, deserving, meriting; proper, fit, proper, worthy, becoming.
- A مستور *mastūr* (P pl. مستوران *mastūrān*), veiled, concealed; good, honest, chaste.
- A مستولی *mustauti*, overcoming, predominant, prevalent.
- P مستي *mastī*, intoxication, drunkenness.
- A مسجد *masjid*, place of worship, mosque.
- A مسطور *mastūr*, written, described, delineated.
- A مسکر *muskir*, inebriating, intoxicating.
- A مسکنة *maskanat*, poverty.
- A مسکین *miskīn* (P pl. مسکینان *miskīnān*), poor.
- A مسلم *muslim*, true believer, Moslem.
- A مسلم *musallam*, committed, consigned, entrusted; preserved, safe, secured; sole, exclusive.
- A مسلمان *muslimān* (P pl. of A مسلم *muslim*), true believers, Moslems.
- P مسلمان *musulmān* (pl. مسلمانان *musulmānān*), Musalmān, believer (a corrupted word).
- P مسلماني *musulmānī*, the Muhammadan religion; orthodoxy, Islām.
- A مسلمین *muslimīna* (obl. of مسلمون *muslimūna*, pl. of مسلم *muslim*), true believers, faithful.
- A مسمعی *mismaʿ*, organ of hearing, ear. مسمعی *mismaʿī*, mine ear.
- A مسند *masnad*, large cushion for reclining on; throne, bench.

- A مشؤل *mas-ul*, asked, questioned, interrogated.
- A مسئلة *mas-alat*, question, query, problem, proposition, point of law.
- A مشابهة *mushābahat*, resemblance.
- A مشار *mushār*, indicated. مشار اليه *mushār ilaihi*, the pointed at; the aforesaid.
- A مشاطة *mashshātāt*, tire-woman.
- A مشام *mashūmm*, smell, olfactory sense.
- A مشاورة *mushāwarat*, application for advice, consultation.
- A مشاهدة *mushāhadat*, contemplation, vision, view, sight.
- A مشاهرة *mushāharat*, monthly wages or allowance, pay, salary.
- A مشايخ *mashā'ikh* (pl. of شيخ *shaiḥ*), elders, revered, venerable, holy men.
- P مشت *musht*, fist; blow with the fist; handful.
- P مشتاب *ma shītāb*, haste not, be not in a hurry (rt. شتافتن *shītāftan*).
- A مشتاق *mushtāk*, desirous, longing, anxious.
- A مشتاقى *mushtākī*, desirousness. A P مشتاقى ملولى *mushtākī bih ki malālī*, longing is better than loathing.
- A مشتري *mushtarī*, purchaser, buyer.
- P مشت زن *musht-zan*, boxer, pugilist, bruiser.
- P مشت زنى *musht-zanī*, fistieuffs, bruising, boxing. *Musht-zane*, a boxer.
- A مشغول *mushtaḡhal*, employed, busy, engaged, busied, occupied.
- A مشتهر *mushtakar* or *mushtakir*, proclaimed, made public; called, named; famous.
- P مشتى *mushtī*, handful; blow with the fist.
- مشتى دو *mushtī dū*, a couple of handfuls.
- A مشرق *mashrik*, the point or quarter in which the sun rises, the East. A P مشرق تابستانى *mashriki tābistānī*, the summer solstee, the longest day, when the sun enters Cancer.
- مشرق زمستانى *mashriki zamistānī*, the winter solstee, the shortest day, when the sun enters Capricorn.
- A مشرقين *mashrikaini* (oblique of مشرقان *mash-rikānī*), both Easts. بعد المشرقين *bu'adu 'l mashrikain*, the distance of the tropics.
- A مشعل *mash'al*, torch, flambeau.
- A P مشعلة دار *mash'ala-dār*, torch-bearer.
- A مشغلة *mashḡalat*, business, employment, occupation; pastime; place of business; tumult, disturbance.
- A مشغول *mashḡul*, employed, occupied, engaged, busy.
- A مشغولى *mashḡulī*, employment, business.
- A مشفق *mushfik*, kind, gracious, tender, affectionate, benevolent, compassionate.
- A مشقة *mashakkat*, trouble, hardship, misery, difficulty, pain, toil, moil, drudgery.
- P مشك *mishk* or *muskk*, musk. بيد مشك *bedī muskk*, musk-willow.
- A مشكل *mushkil*, difficult, arduous, puzzling, perplexing, embarrassing.
- A مشكلى *mushkilī*, difficulty.
- P مشكى *mushkī* or *mishkī*, art (thou) musk?
- P مشمار *ma shumār*, count not, reckon not.
- A مشموم *mashmūm*, perfumed, fragrant.
- A مشورة *mashwarat*, consultation, counsel.
- A مشوش *mushawwash*, disturbed, uneasy, vexed, perplexed, distressed; stormy, boisterous.
- A مشهور *mashhūr*, public, notorious, well-known; celebrated, noted, famed.
- A P مشهورتر *mashhūrtar*, better known, more public, notorious or celebrated.
- A مشية *mashīyat*, will, pleasure.
- A مشير *mushir*, counsellor, adviser.
- A مصاحبة *musāhabat*, companionship, society, familiarity, intimacy.
- A مصاحف *masāhif* (pl. of مصحف *mushaf*), volumes, books; Kur'āns.
- A مصادرة *musādarat*, fining, muleting, amercing.
- A مصارعة *musāra'at*, wrestling, contest.
- A مصاف *masāff* (pl. of صف *masaff*), ranks; rows (of soldiers); a field of battle.
- A P مصافة آزموده *masāff-āzmūda*, inured to war.
- A مصالح *masālih* (pl. of مصلحة *maslahat*), affairs, concerns, interests.
- A مصالحة *musālahat*, reconciliation, peace, pacification.
- A مصائب *masā'ib* (pl. of مصيبة *musibat*), calamities, misfortunes.

- A **المصحف** *mushaf*, book, volume. **المصحف** *al mushaf*, the volume (also **مصحف عزيز** *mushaf-i azīz*, precious (or) glorious volume), the Kur'an (so called by Muhammadans).
- A **مصر** *misr*, Egypt.
- A **مصرع** *misrāʿ*, hemistich, first half-line.
- P **مصري** *misrī* (A **مصري** *misrīy*), Egyptian.
- A **مصطفى** *mustafa'*, chosen, elected, elect; a man's name, and a title given to Muhammad.
- A **مصلح** *muslih*, rectifier, censor, reformer; pacific, conciliatory.
- A **مصلحة** *maslahat*, affair, business; object, subject, purpose; prudent course, wise step, proper measure, becoming thing; fit occasion, expediency; welfare, best interest; benevolence, kindness, peace, good-will.
- A P **مصلحت آمیز** *maslahat-āmez*, imbued with kindness, conciliatory, pacific.
- A P **مصلحت جو** *maslahat-jū*, seeking to correct or reform.
- A P **مصلحت جوئی** *maslahat-jū-e*, a seeker, or promoter of the interest, or of the good-will.
- A **مصلحتی** *maslahate*, any particular occasion, crisis or emergency.
- A **مصلی** *musalla'*, place of prayer, oratory; a large field, in which upon certain occasions thousands congregate to offer public prayer.
- مصلای شیراز** *Musallāyi Shirāz*, the name of a place at Shirāz.
- A **مضمم** *musammam*, fixed, determined.
- A **مصنف** *musannif*, author, compiler, composer.
- A **مصور** *masūn*, guarded, kept safe.
- A **مصیب** *musīb*, disastrous, calamitous, injurious, hurtful, pernicious.
- A **مصیبة** *musibat*, calamity, misfortune, adversity, disaster, affliction. A **بمصیبتی** *ba musibate*, by a misfortune, through a calamity.
- A **مضاد** *muzādd*, opponent, antagonist.
- A **مضاعف** *muzāʿaf*, doubled.
- A **مضررة** *mazarat*, detriment, injury, mischief, hurt; nuisance.
- A **مضمون** *mazmūn*, contents, purport, subject, tenour. **مضمون خطاب** *mazmūni khitāb*, subject of discussion.
- A **منصبی** *maza'*, he went; it passed (defect. verb).
- A **مطابق** *mutābik*, conformable.
- A **مطاع** *mutāʿ*, obeyed.
- A **مطاعم** *mutāʿim* (pl. of **مطعم** *matʿam*), meats, viands, eatables.
- A **مطالبة** *mutālabat*, asking, requiring, exaction.
- A P **مطالبت کردن** *mutālabat kardan* (or **مطالبه کردن** *mutālabā kardan*), to require, demand, crave, sue, importune.
- A **مطالعة** *mutālaʿat*, contemplation, consideration, attention, glance; inspection, perusal.
- A P **مطالعه فرمودن** *mutālaʿa farmūdan*, to view, regard, look upon; to read, peruse, glance at.
- A **مطاوعة** *mutāwaʿat*, obedience, submission.
- A **مطایبة** *mutāyabat*, joking together, jesting, pleasantry.
- A **مطبخ** *matbakh*, kitchen.
- A **مطبوع** *matbūʿ*, printed, impressed; agreeable, acceptable.
- A **مطرب** *mutrib*, musician.
- A **مطربی** *mutribe*, a musician; such a musician!
- P **مطلب** *ma talb*, seek not (rt. **طلبیدن**).
- A **مطلع** *muttaliʿ*, apprized, informed, acquainted.
- A P **مطلع شدن** *muttaliʿ shudan*, to perceive.
- مطلع گردانیدن** *muttaliʿ gardānīdan*, to acquaint, to inform, to apprise.
- A **مطلوب** *matlūb*, required, sought, demanded; thing desired, object required.
- A **مطمع** *mutmah*, upraised (eye), upturned (sight); spectacle, show, theatre. **مطمع نظر** *mutmaḥi nazar*, object of constant and favorite gaze.
- A **مطیب** *mutaiyab*, aromatized, scented, perfumed.
- A **مطیع** *mutīʿ*, obedient, submissive.
- A **مظفر** *muzaʿfar*, rendered triumphant, made victorious. **مظفر و منصور** *muzaʿfar u mansūr*, made victorious, and assisted (by God).
- A **مظلوم** *mazlūm* (Ppl. **مظلومان** *mazlūmān*), oppressed, injured, tyrannized over.
- A **مع** *maʿ*, with; notwithstanding. **معی** *maʿi*, with me.
- A **معاتبه** *muʿātabat*, chiding, expostulation, reproach, reprehension.

- A معاش *ma'āsh*, living, livelihood, subsistence.
 A معاشرة *mu'āsharat*, familiarity, society, intimacy, intercourse.
 A معاصي *ma'āsī* (pl. of معصية *ma'siyat*) crimes, offences.
 A معافي *mu'āfa'*, well, healthy, free from pain.
 A معاقبة *mu'ākabat*, pursuing; punishment.
 A معالجة *mu'ālahat*, medical treatment, physicking, doctoring; remedy, cure.
 A معالجاتي *mu'ālahate*, a cure.
 A معاملته *mu'āmalat*, business, affair, dealing, trade; practice; treatment, behaviour, conduct.
 A معاند *mu'ānid* (P pl. معاندان *mu'ānidān*), obstinate, stubborn, refractory, perverse, contumacious, disobedient, opiniative.
 A معاينة *mu'āyanat*, seeing clearly, beholding.
 A معبر *ma'bar*, pass, ferry, ford. *Ma'bar*, ferry-boat, pontoon, bridge.
 A معتاد *mu'tād*, accustomed, wont, used to.
 A معتبر *mu'tabar*, revered, respected, venerated, esteemed; respectable.
 A معترف *mu'tarif*, one who acknowledges or confesses.
 A معتقد *mu'takid*, firmly persuaded; staunch believer; faithful friend, support.
 A معتكف *mu'takif*, continually at prayer (in the temple), assiduous and unremitting in religious exercises; devotional, devout.
 A معتمد *mu'tamad*, confidential, trusty, trustworthy; confidant. *mu'tamad عليه* *galaihi*, the relied upon.
 A معجب *mu'jib*, admirer of himself, vain, conceited; fop, beau.
 A معجز *mu'jiz*, miracle.
 A معدة *mi'dat*, stomach.
 A معدن *ma'dan*, mine, source of minerals.
 A معدوم *ma'dūm*, extinct, non-existent, wished for but not found, lost; future.
 A P معدي *mi'da-sangī*, dyspepsy.
 A معذرة *ma'zarat*, excuse.
 A معذور *ma'zūr*, excusable, pardonable; excused, exculpated.
 A معرض *ma'raz*, place of meeting or exposure; position; occurrence.
- A معرفة *ma'rifat*, acquaintance, knowledge; means. A سابقة معرفتي *sābika-e ma'rifate*, an old acquaintanceship.
 A معركة *ma'rakat*, battle-field; amphitheatre.
 A معروف *ma'rūf*, known, noted, notorious; celebrated.
 A معزول *ma'zūl*, dismissed, discarded, cashiered, turned out of office, degraded.
 A معزولي *ma'zūlī*, dismissal, degradation.
 A معشر *ma'shar*, company, society.
 A معشوق *ma'shūk*, loved, beloved; mistress.
 A معشوقة *ma'shukat*, mistress.
 A معشوقي *ma'shūkī*, relation of beloved.
 A معصم *mi'sam*, wrist.
 A معصوم *ma'sūm*, innocent, immaculate, chaste, uncorrupt, unspotted.
 A معصومي *ma'sūmī*, chastity, innocency.
 A معصية *ma'siyat*, rebellion, sin. A بمعصيتي *ba ma'siyate*, for a crime.
 A معضلات *mu'zilat* (pl. of معضلة *mu'zilat*, fem. of معضل *mu'zil*), difficulties, knotty questions, intricacies, arduous affairs.
 A معطل *mu'attal*, neglected, abandoned, uncared for, slighted; vacant; unoccupied.
 A معظّم *mu'azzam*, magnified, revered, honored; great, respectable.
 A معظّمات *mu'zamāt*, great, grave matters, weighty and important affairs.
 A معلم *mu'lam*, distinguished by a particular mark, pinked; notable.
 A معلّم *mu'allam*, marked, striped, spotted. *Mu'allim*, preceptor, teacher, instructor, master.
 A معلوم *ma'lūm*, known, understood, ascertained, discovered; settled, fixed; experienced; notorious; stamped, impressed (coin), money. A P معلوم کردن *ma'lūm kardan*, to make known, to know, discover, experience.
 A معلومي *ma'lūme*, a single coin, any money.
 A معني *ma'na'*, sense, meaning, reality; religious sentiment, spiritual subject, spirituality; the spiritual world. *bi ma'na'*, in spirit, in substance, in reality. A P معنای این سخن *ma'nāyi īn suḵhan*, the meaning of these words (or of this speech).

- A معول *mu'awwal*, relied upon for help; place of confidence.
- A معونة *ma'ūnat*, aid, help, assistance.
- A معهود *ma'ḥūd*, established, fixed, accustomed; usual, customary.
- A معي *ma'ī*, with me, along with me.
- A معيشة *ma'īshat*, food, necessities of life, means, means of living.
- A معين *mu'ayyan*, fixed, settled, determined, appointed, assigned.
- A معيوب *ma'iyūb*, stigmatized, blemished, vicious, faulty; tainted or suspected.
- A مغارة *maḡārat*, den, cave, cavern.
- A مغاضباً *muḡhāziban*, in a rage (acc.).
- A مغرب *maḡrib*, quarter of sunset, West; Western Africa, Morocco. من مغربها *mim maḡribihā*, from its setting-place.
- A مغربي *maḡribīy*, Western; African.
- A مغرور *maḡrūr*, self-deceived, deluded; proud, self-sufficient, conceited.
- P مغز *maḡz*, brain; marrow, kernel.
- P مغزي *maḡze*, a kernel.
- A مغفرة *maḡfirat*, pardon, absolution, forgiveness.
- A مغلوب *maḡlūb*, overcome, defeated, conquered, vanquished, subdued.
- A مغن *muḡhannīn* (with *tanwīn*, and without *tanwīn* مغني *muḡhannī*), musician, singer.
- A مغيلان *muḡhīlān*, Egyptian or Arabian thorn, a species of mimosa yielding gum-arabic.
- A مفاتيح *mafātīh* (pl. of مفتاح *miftāh*), keys.
- A مفارقة *mufārat*, separation; departure; loss, death.
- A مفاوضة *mufāwazat*, commerce, familiar intercourse.
- A مفتتن *muftatin*, bewitched, infatuated.
- A مفتخر *muftakhīr*, boasting, boastful, proud.
- A مفتقر *muftakīr*, reduced to poverty; in straits; humble suitor. "eagerly await."
- A مفتن *muftan*, seduced to evil, bewitched, infatuated, insane.
- A مفخر *mafkhār*, object of glory; glory, boast.
- A مفخر *mufakhkhār*, glorious, exalted.
- A مفرح *mufarriḥ*, exhilarating; exhilarator.
- P مفرما *ma farmā*, command not (rt. فرمودن).
- P مفروش *ma farosh*, sell not (root فروختن).
- A مفسد *mufsid* (P pl. مفسدان *mufsidān*), mischievous, seditious, corrupter, mischief-maker.
- A مفلس *muflis* (P pl. مفلسان *muflisān*) insolvent, bankrupt, poor, penniless.
- A مغلبي *muḡlisī*, insolvency, penury, poverty.
- A مفهوم *mafḥūm*, understood, apprehended, comprehended.
- A مقابلة *mukābalat*, opposition, resistance, contention, competition; contrast; collation.
- A مقال *makāl*, speech, discourse, word.
- A مقالة *makālat*, word, discourse, speech.
- A مقام *makām*, standing-place, position, spot, seat, station, staying, session; place of residence, dwelling, abode.
- A مقامات *makāmāt* (pl. of مقامة *makāmat*), discourses or lectures, as being read or delivered during a مقامة *makāmat* or sitting.
- A مقامر *mukāmīr*, dicer, gambler, gamester.
- A مقامي *makāme*, a place, a site.
- A مقاومة *mukāwamat*, opposition, resistance.
- A مقبل *mukbīl*, advancing; prosperous, fortunate.
- A مقبول *makbūl*, received; accepted; agreeable, approved; welcomed.
- A P مقبولتر *makbūltar*, more acceptable, more agreeable, more welcome.
- A مقتضي *muktazā* (in P مقتضا *muktazā*), required, demanded; exigency, requirement.
- A مقدار *mikdār*, quantity, amount.
- A مقدر *mukaddar*, decreed, predestinated.
- A مقدم *mukaddam*, put before, placed before, preposed; preferred; antecedent, prior.
- A مقدمة *mukaddamat*, preface, preamble, prologue, premiss. مقدمة نحو زمامخشي *mu-kaddama-e nahvi zamaḡhsharī*, "Introduction to Syntax," by Zamakhsharī, who was a celebrated doctor of Islām, born A.H. 467, at Zamakhshar, a town in Khwārazm; whence his name.
- A مقدور *makdūr*, predestined, decreed, fated.
- A مقرب *mukarrab* (P pl. مقربان *mukarrabān*), brought near, allowed to approach, admitted

- to the immediate presence; approximated; intimate or immediate attendant.
- A مقرر *mukarrar*, fixed, settled, established, confirmed; agreed upon; certain.
- A مقرون *makrūn*, connected, conjoined, yoked.
- A مقسوم *maksūm*, distributed, divided, apportioned, allotted.
- A مقصد *maksad*, place of destination, goal; intention, end, aim, object, design, purpose.
- A مقصود *maksūd*, aimed at, intended; intention, aim, design, scope, drift.
- A مقود *mikwad*, reins, bridle; rope, hawser.
- A مقيم *mukīm*, fixed, constant, abiding.
- A مكارم *makārim* (pl. of مكرمة *makramat*), virtues, excellences, laudable actions; favours, benefits, bounties.
- A مكارة *makāriḥ*, disagreeables, inconveniences; odious, detestable, or abominable things.
- A مكاشفة *mukāshafat*, displaying, disclosure, revelation, apocalypse.
- A مكالمة *mukālamat*, conversation, talk.
- A مكائد *makā'id* (pl. of كيد *kaid*), deccits, tricks, frauds, devices, stratagems, plots.
- A مكب *mukibb*, whatever causes (one) to hang the head; depressing, humiliating.
- A مكة *Makkat*, Mecca, a town in the province of Hijāz, and the birthplace of Muhammad.
- A مكتب *maktab*, school, writing-school.
- A مكتوب *maktūb*, written; letter.
- A مكر *makr*, deceit, fraud, imposture.
- A مكرر *mukarrar*, repeated, reiterated.
- A مكرم *mukarram*, honoured, respected, revered.
- A مكروء *makrūh*, odious, offensive, disagreeable, execrable.
- A مكروهى *makrūhī*, unpleasantness.
- A مكسب *maksab*, gain, acquisition; means of getting a livelihood.
- P ما كن *ma kun* (or *mu kun*), make not (rt. کردن).
- A مكنة *muknat*, power, strength; virtue, ability.
- P مگر *magar*, besides, save, excepting, all but, but, unless; perhaps, may be, perchance, by chance, haply; unfortunately.
- P ما گردان *ma gardān*, cause not (suffer not, allow not) to become (rt. گردانیدن *gardānīdan*).
- P مگس *magas*, fly, small winged insect.
- P مگوي *magū* (or *mugū*), don't tell, tell not.
- A ملا *mala*, assembly, crowd of people. P ملا بر *bar mala'* (or *بملا' ba mala'*) افتادن *uftādan*, to become public, to get abroad.
- A ملاح *mallāh* (P pl. ملاحان *mallāhān*), boatman, mariner, sailor.
- A ملحدة *mulāhidat*, heretics, unbelievers.
- A ملان *malāz*, asylum, place of refuge; stronghold, fastness.
- A ملازم *mulāzim*, assiduous, inseparable; diligent; servant, close attendant.
- A ملازمة *mulāzamat*, close attendance, assiduity, closeness; diligence, service.
- A ملاطفة *mulāṭfat*, soothing, coaxing, caressing; gentleness, kindness, courtesy.
- A ملاطية *Malāṭiya*, name of a town on the Euphrates, capital of Armenia Minor.
- A ملاعبة *mulā'abat*, playing, joking, toying.
- A ملاقات *mulākāt*, meeting, interview, encounter.
- A ملال *malāl* (or ملالة *malālat*), sadness, displeasure, disgust; ennui, weariness, fatigue, languor.
- A ملالي *malālī*, displeasure.
- A ملام *malām*, reproach, reprehension.
- A ملامة *malāmat*, reproach, blame, censure, disparagement.
- A ملاهي *malāhī* (pl. of ملهى *milha'*), instruments of music; implements of play.
- A ملائک *malā'ik* (pl. of ملك *malak* or ملاک *mal-ak*), angels.
- A ملائكة *malā'ikat* (pl. of ملك *malak*) angels.
- ملائکتی *malā'ikatī*, my angels.
- A P ملائک صورتی *malā'ik-sūrat*, angel-faced, of angelic form.
- A ملّة *millat*, religion, faith, creed.
- A ملجأ *malja*, asylum, place of refuge, shelter.
- A ملحد *mulhid*, heretic, infidel.
- A ملحوظ *malhūz*, observed, beheld, viewed, glanced at.
- P ملخ *malakh*, locust.
- A ملعون *mal'ūn*, cursed, execrated, damned.
- A ملک *mulk*, property, estate, possession. *Mulk*, kingdom, sovereignty, dominion, territory,

- country; power, possession. ملك ودين *malik u dīn*, church and state. *Malak*, angel. *Malik*, king. ملك الخواص *maliku'l khawāss*, chief of the nobles. ملك نيمروز *maliki nīmroz*, king of Nimroz, a territory including the provinces of Sistān and Makrān, of which Sām Nerīmān was governor for Minūchihr, seventh king of the first or Peshdādyān dynasty of Persia.
- A P زادہ *malik-zāda*, king's son, prince.
- A ملكوت *malakūt*, empire; the invisible and heavenly world, empyrean heaven.
- A P ملكي *malakī*, angelic.
- A ملوث *mulaūwath*, contaminated, defiled, soiled.
- A ملوك *mulūk* (pl. of ملك *malik*), kings.
- A ملول *malūl*, dejected, vexed, tired, weary, sick; fastidious.
- A P ملولي *malūlī*, (thou) art weary; loathing.
- A ممالك *mamālik* (pl. of مملكة *mamlakat*), regions, kingdoms, realms.
- A ممانعة *mumānaʿat*, prohibition, resistance, refusal; repugnance.
- A ممتاز *mumtāz*, picked out, chosen; eminent, distinguished.
- A ممتنع *mumtaniʿ*, prohibited; impossible, impracticable.
- A ممد *mumidd*, prolonger, extender; aider, assistant.
- A ممدوح *mamdūh*, praised, lauded.
- A ممسك *mumsik*, holdfast, close-fisted, parsimonious, stingy.
- A ممقوت *mankūt*, hated, detested; odious.
- A مملكة *mamlakat*, dominion, realm, kingdom.
- A مملوك *mamlūk*, possessed, owned; purchased slave, property.
- A مملوكي *mamlūkī*, relation of servant, servile condition, servitude.
- P من *man*, I, and in the oblique case, me. A weight of 2 lbs., but in Hindūstān of 80 lbs.
- A من *man*, who, he who, she who, him who; whoso, whosoever; who? من ذا *man zā*, who (is) this?
- A من *min*, from; of; from amongst, by; besides; for; on account of; than. من ذا *min zā*, from this who. ما من *mā min* مولود *maulūdīn*, there is none born.
- A من *mann*, reproaching with favours bestowed, twitting with benefits conferred; imposing a sense of obligation.
- A منابر *manābir* (pl. of منبر *mimbar*), pulpits.
- A مناجات *munājāt*, prayers, silent devotions.
- A منادمة *munādamat*, society, familiarity, sociableness.
- A منارة *manārat*, lighthouse; minaret, tower from whence people are summoned to prayer.
- A منازعة *munāzaʿat*, altercation, contest, fierce dispute, hot contention.
- A مناسب *munāsib*, fit, suitable, suited, consonant, accordant, apposite.
- A مناسبة *munāsabat*, relation, resemblance; analogy, proportion, comparison.
- A مناصحة *munāsahat*, advice, admonition, exhortation, counselling.
- A مناظرة *munāzarat*, disputation.
- A منافع *manāfiʿ* (pl. of منفعة *manfaʿat*, or *manfiʿat*), gains, profits, benefits, advantages.
- A مناقض *munākiz*, contrary, repugnant.
- A مناكحة *munākahat*, marriage.
- A من السماء *mini's samāʿ*, from heaven.
- A من العذاب الأدنى *mini'l azābi'l adna'*, of the lighter punishment, i.e. of this world.
- A مناهي *manāhī* (pl. of منهي *mankhīy* or منهيّة *mankhīyat*), forbidden practices, prohibited things; crimes.
- A من آياته *min āyātihi*, of or from its (the Kur'ān's) verses.
- A منبر *mimbar*, pulpit.
- A من بعد *mim baʿda*, afterwards. من بعد ذلك *mim baʿda zālīka*, after that.
- A منة *minnat*, praise; thanks; obligation, favour; reproaching, twitting or casting in the teeth of benefits conferred. A P بردن *minnat burdan*, to bear, or lie under obligations.
- A مانت نهادن *minnat nihādan*, to lay obligations, to confer a favour.
- P مانت *manat*, I thee.
- A P منت شناس *minnat-shīnās*, one who appreciates favours, recognizes obligations, grateful.
- A منتصب *muntasib*, erect; set up, placed, erected, set on (as a caldron or pot); marked

- with *nasba* or *fatha*, nasbated (as when *kidr* has been changed to *kadr*).
- A منتظر *muntazir*, one who expects with impatience, waiting, expecting, expectant.
- A منتظم *muntazim*, arranged; placed in rows; threaded (as pearls).
- A منتهي *muntahā'*, finished, terminated, completed, accomplished, ended, consummated.
- P منجلاّب *manjalāb*, polluted water, in which something impure, as a dog or carrion, has been thrown.
- A منجم *munajjim*, astronomer, astrologer.
- A من خير *min khair*, of good, of what is good and desirable.
- A منزل *manzil*, dwelling-house, mansion; lodging; halting-place, stage, station-house; dignity, rank.
- A منزلّا *manzilan*, as to rank (accus.).
- A منزلة *manzilat*, rank, station; dignity; character, esteem.
- A منسوب *mansūb*, attributed, ascribed, imputed, charged; impeached, accused; chargeable.
- P منش *manash*, I him. یکی از متعلقان منش *yake az muta'allikāni manash muttaliḡ gardānīd*, one of my friends made him acquainted.
- A منشآت *manshāt*, literary compositions, writings.
- P منشین *ma nishīn*, sit not (rt. نشست *nishastan*).
- A منصب *mansab*, office, post, dignity. منصب *mansabi kazā*, office of a judge.
- A منصبي *mansabe*, a post of dignity.
- A منصرف *munsarif*, receding, retiring, departed.
- A منصف *munsif*, just, true, honest, candid. منصفاً *munsifan* (acc.).
- A منصور *mansūr*, aided, defended, protected (by God).
- A منطقی *mantik*, speech, discourse; logic, reasoning.
- A منظر *manzar*, face, countenance, aspect, looks.
- A منظور *manzūr*, seen, viewed, beheld; beloved object, favourite.
- A منظوم *manzūm* (fem. منظومة *manzūmat*), composed in verse, metrical.
- A منع *man' (or as used mana')*, forbidding; prohibition.
- A من عبدی *min 'abdi*, from my servant.
- A منعدم *mun'adim*, lost, vanished, disappeared, destroyed, annulled, ruined.
- A منعم *mun'am*, benefited, blest with abundance.
- A منعم *mun'a'am*, blest with the good things of this world, rich, affluent.
- A من عند الله *min 'inda 'llāh*, from God, with the favour of God.
- A منقّص *munaghghas*, disturbed, embittered, made wretched, rendered miserable.
- A منفذ *manfaz*, that through which anything passes; pass, passage, defile.
- A منفعة *manfa'at*, emolument, advantage, benefit.
- A منتفی *munkazī*, finished, ended, completed.
- A منقطع *munkati'* , cut off, exterminated.
- A منکر *munkar*, denied; ignored; atrocious, bad, wicked, iniquitous. *Munkir*, ignorer; averse, disapproving, evil-affected.
- A منکری *munkarī*, atrocity, iniquity. *Munkare*, an atrocious offence, an enormity.
- P منگر *ma nigar*, look not (root نگرستن).
- P منم *manam*, I am.
- A من مغربها *min maghribihā*, from its setting place, from the West.
- P من نه *ma nih*, lay not, place not, set not.
- A منية *munyat*, wish, desire. منيتي *munyatī*, my desire.
- A منية *manīyat*, death, decease. منيتي *manī-yatī*, my death.
- A منيع *manī'* , inaccessible, impregnable.
- P منيوش *ma niyūsh (or niyosh)*, listen not.
- P مو *mū*, hair. موي زنگي *mūyi zangī*, hair of a negro. مويش *mūyash*, his (or her) hair.
- A مواجب *mavājib*, causes, reasons, motives.
- A مواجبه *muwājahat*, presence; face to face.
- A مواخذ *mu-ākhaḡ*, taken to task, rebuked, reprov'd, chastised.
- A مواخذة *mu-ākhaḡat*, remonstrance, reprehension. A P مواخذت کردن *mu-ākhaḡat kardan*, to call to an account.
- A مواشي *mawāshī* (pl. ماشية *māshiyat*), quadrupeds, cattle.

- A مواظبة *muwāḥabat*, perseverance, assiduity.
- A موافق *muwāfiq*, conformable, suitable, agreeable, consonant, apt, fit.
- A موافقة *muwāfaqat*, agreement, concurrence, acquiescence; assent, consent; concert; aptness, suitability.
- A مؤانسة *mu-ānasat*, intimacy, familiarity.
- A موت *maut*, death.
- A مؤثر *mu-atththar*, impressed. *Mu-atththir*, penetrating, making an impression; impressive, effectual, effective, efficient.
- A موج *mauj*, wave.
- A موجب *mūjib*, cause, means, motive, reason, account. P A بموجب *bamūjib*, in conformity with, according to.
- A موجد *mūjaʿ*, pained, afflicted with pain (the metre requires it to be written *mūjaʿi*).
- A موجود *maujūd*, found, existing, existent; ready, present, forthcoming.
- A موجودات *maujūdāt* (pl. of *maujūd*), things found; existences.
- A موجہ *muwajjah*, approved, agreeable.
- A موحد *muwahhid*, one who confesses the unity of God, unitarian, antitrinitarian; orthodox.
- A مودة *mawaddat*, friendship, love.
- A مؤذن *mu-azzin*, the crier who summons Muhammadans to prayer from the turret (slender tower or minaret) of a mosque.
- A مؤذي *mu-zī*, noxious, injurious, hurtful, pernicious.
- P مور *mūr* (or *mor*), ant, emmet, pismire; reptile.
- P مورچانہ *mūrchāna*, rust of iron.
- P مورچہ *mūrcha* (pl. *mūrchān*), little ant, pismire, emmet; (figuratively) hairs about the face, whiskers.
- P مورم *mūram*, (I) am an ant.
- A موروث *maurūth*, inherited; hereditary.
- P موري *mūre*, an ant.
- P موريانہ *mūriyāna*, rust.
- A موازن *mauzūn*, weighed, measured.
- A موسم *mausim*, time, season; monsoon.
- A موسوم *mausūm*, marked, signed, impressed, branded; noted, characterized; named.
- A موسي *Mūsā'*, Moses, the Jewish lawgiver.
- P موش *māsh*, mouse.
- P موشک کور *mūshaki kūr*, blind little mouse, i.e. the mole.
- A موصوف *mausūf*, furnished with qualifications, qualified; characterized, distinguished; described; praised; before-mentioned.
- A موضع *mauzaʿ*, place; village, hamlet, town.
- A موضعي *mauzaʿe*, a place, a certain place.
- A موعظة *mawʿizat* (P pl. *mauʿizahā*), advice, admonition, exhortation, homily.
- A موثق *muwaffaq*, assisted, favoured. *Muwaffik*, one who prospers, favours, seconds; sure guide.
- A موکل *muwakkal*, appointed guardian, charged with, entrusted; superintendent; keeper (of a prisoner).
- A مولد *maulid*, native country, birth-place.
- A مولع *mūlaʿ*, excited; greatly addicted, passionately fond, wishful, greedy. *مولع زهد* *mūlaʿi zuhd*, given to devotion.
- A مؤلف *mu-ʿallif*, compiler, composer, author.
- A مولود *maulud*, born.
- A مولی *maula'*, lord, master, ruler. *الْمَوْلَى* *al-maula'*, God, the ruler.
- P موم *mūm* (by some *mom*), wax.
- A مونة *ma-ʿunat*, provisions, daily food or rations.
- A مؤنس *mu-nis*, intimate, familiar; companion, friend.
- P موي *mū*, hair of the head. *موي بناگوش* *mūyi bunāgosh*, hair of the cavity behind the ears. *مويت* *mūyat*, thy hair.
- A مؤيد *mu-aiyad*, aided, assisted, strengthened, helped, rendered victorious.
- P مؤي *mū-e*, a single hair.
- P مہ *mah*, the moon. *Mih*, great, superior.
- A مہابة *mahābat*, fear, dread, alarm; awe; majesty.
- P مہار *mihār*, reins, halter, bridle; a camel's bridle, which is a peg put through the animal's nose, with a string attached to each side.
- P مہ پارہ *mah-pāra*, (piece of moon), mistress.
- P مہتر *mihṭar* (pl. *mihṭarān*), greater, superior.

- P **میhtarī** *mihlarī*, greatness; superiority.
- A **مستحور** *mahjūr*, separated, cut off, excluded; fled from, forsaken, deserted, rejected, shunned.
- A **مهد** *mahd*, cradle.
- P **مهر** *mīhr*, love, attachment; tenderness, kindness. **مهرش** *mīhrash*, love of him (her, it). **مهر** *Muhr*, seal; virginity.
- P **مهربان** *mīhrbān*, kind, affectionate, friendly; friend, lover.
- P **مه رو** *mah-rū*, moon-faced, beautiful. **مه روئی** *mah-rū'ī*, (thou) art fair as the moon.
- P **مهره** *muhra*, chessman; bead of glass or coral.
- A **مهم** *muhimm*, momentous (affair), grand, serious, urgent, weighty (business).
- P **مهمان** *mīhmān*, guest.
- P **مهمان سراي** *mīhmān-sarāi*, guest-chamber, house for strangers, hospitable roof.
- P **مهماني** *mīhmānī*, feast, entertainment; hospitality.
- A **مهمل** *mukmal*, neglected, disregarded. **مهمل** *Muhmil*, negligent, careless.
- A **مهيّا** *muhaiya'*, prepared, made ready.
- P **مهيّن** *mihīn*, greatest, noblest.
- P **مي** *mai*, wine.
- P **مي** *mī*, a redundant particle prefixed to Persian tenses, especially the present and imperative; also to the continuative imperative, as **ميشاش** *mī bāsh*, continue to be; **ميرو** *mī rav*, keep on going.
- P **ميا** *mayā*, come not (rt. آمدن *āmadan*).
- P **ميازار** *mayāzār*, distress not (rt. آزاردن).
- P **ميان** *miyān*, waist, middle; between, betwixt. **ميان بستن** *miyān bastan*, to gird the waist. **ميان از آن** *az ān miyān*, from the midst thereof, from amongst them. **درميان آمدن** *dar miyān āmadan*, to come on the tapis.
- P **ميان تهی** *miyān-tihī*, empty within, hollow.
- P **ميانه** *miyāna*, middle; middle-sized, middling, moderate; mediation.
- P **مي آيد** *mī āyad*, is coming, cometh (rt. آمدن).
- A **ميت** *maiyyit*, dead. **هَذَا مَعَهُ** *hāzā*

ma'ahu maiyyitun, this (man) has with him a dead (thing).

- P **ميخ** *mekh*, nail, peg or pin. **ميخي چند** *mekhī chand*, some nails, a few pegs.
- A **ميدان** *maidān*, plain, area, circus, course, arena; battle-field, battle.
- P **مير** *mīr*, prince; die thou (rt. مردن *murdan*).
- A **ميراث** *mīrāth*, heritage, inheritance.
- P **ميرانيدن** *mīrānam*, make me to die (rt. ميرانيدن).
- P **مي رود** *mī ravād*, goeth, is going (rt. رفتن).
- A **ميسر** *muyassar*, facilitated, made easy; practicable, feasible, obtainable; obtained, gained.
- P **ميشوي** *mī shū'ī*, thou canst wash (rt. شستن).
- A **ميکائيل** *Mikā'il*, Michael, the archangel, thought by the Muhammadans to be the especial protector of the Jews, as Gabriel is of the followers of Islām.
- P **ميکردم** *mī kardam*, I was making.
- A **ميل** *mail*, inclination, leaning, bias; fondness, partiality. A P **ميل کردن** *mail kardam*, to bend, bias. A **Mil**, needle; skewer or wire for anointing the eye with collyrium.
- A **ميلي** *maile*, a leaning, a bias, an inclination.
- A **ميمون** *maimūn*, prospered with success, favoured by fortune; fortunate, auspicious; name of a man.
- P **مينّا** *mīnā*, enamel; blue heaven, azure sky.
- P **ميندیش** *mayandesh*, be not anxious (root انديشدن *andeshīdan*; the *alif* having been changed into *ye* after the *ma* of prohibition by a rule of grammar).
- P **ميوه** *mīva*, fruit.
- ن
- P **ن** *na*, not (a prefixed negative particle).
- P **نا** *nā* (prefix), not, non-, un-, in-, dis-.
- A **نا** *nā* (affix. pron.), us, of us, our.
- P **نا آزموده** *nā āzmūda*, untried, inexperienced.
- P **نا امید** *nā umed* (or *nā ummed*), despairing, despairer, despondent.
- P **نا اميدي** *nā umedī*, despair, hopelessness.
- P A **نا اهل** *nā ahl*, unworthy, worthless, base.

- P *nā bakārī*, uselessness.
- P *nā būda*, not been, not become.
- P *nā bīnā* (pl. *nā bīnāyān*), not seeing, blind, sightless.
- P *nā bīnāzī*, want of sight, blindness.
Nā bīnāze, a blind person.
- P *nā pāk*, unclean, dirty, nasty, filthy.
- P *nā pāi-dār*, unstable, unsteady, inconstant.
- P *nā parhezgār*, inattentive, incautious, negligent; intemperate, incontinent, unchaste.
- P *nā pasand*, disapproved, unapproved; objectionable, unbecoming, distasteful, displeasing, unpleasing, offensive.
- P *nā pasandī*, disapprobation; anything deserving of disapprobation.
- P *nā pasandīda*, disapproved; deserving of censure and disapprobation; offensive, unpleasant.
- P *nā tarāshīda*, unhewn, untrimmed, unpolished, uncouth.
- PA *nā tamām*, unfinished, crude, imperfect, defective.
- P *nā tuwān*, impotent, weak, powerless.
- P *nā tuwānī*, inability, weakness, impotence.
- PA *nā jins*, ignoble; ill-conditioned.
- P *nā jawān-mard* (pl. *nā jawān-mardān*), not a gentleman, ungentlemanly; illiberal, ignoble.
- P *nā chār*, helpless, remediless.
- P *nā chīz*, nothing-worth, vile, contemptible.
- P *nā hakk-shinās*, ungrateful.
- P *nā khun*, nail, claw, talon.
- P *nā khūb*, unseemly, uncomely.
- P *nā khūbī*, want of beauty, uncomeliness.
- P *nā khurdan*, not eating; not to eat.
- P *nā khurda*, not eaten, untasted; not suffered, felt or experienced, unfelt.
- P *nā khwush*, unpleasant, disagreeable, harsh, unharmonious.

- P *nā khwush-āwāz*, possessed of a disagreeable voice, harsh-voiced.
- P *nā khwushtar*, more unpleasant, more grating.
- P *nādān*, ignorant, inexperienced; fool.
- P *nādānī*, ignorance, folly; (thou) art ignorant.
- A *nādir*, rare, wonderful, wondrous, unusual, uncommon. *nādiru 'l husn*, of rare beauty.
- P *nā durust*, untrue, incorrect, inaccurate, wrong.
- P *nā dīda*, unseen; unknown.
- A *nār* (fem.), fire; hell. *nāran* (acc.).
- P *nāz*, blandishment, caress, caressing; grace, coquetry, feigned disdain, delicacy, airs.
- A *nāzil*, lowered, descending.
- P *nāznīn*, lovely, amiable, agreeable, delicate, airy lady; belle, mistress. *nāznīnī*, (thou) art a beauty.
- P *nā zībā*, ill-favoured.
- P *nāzīdan*, to coquet, to put on pretended haughtiness, to pride or plume one's self, to boast, to swell, look big, be elated.
- A *nās*, men, mankind. *الناس an nās*, mankind. *الناس علی دین ملوکهم an nāsu 'alā dīni mulūkihim*, men (follow or make a profession) according to the religion of their kings.
- P *nā sāz*, inharmonious, dissonant, discordant.
- P *nā sazgār*, uncongenial.
- P *nā sipās*, ungrateful, unthankful.
- P *nā sazā*, unworthy, improper, unbecoming.
- P *nā sazāwār*, uncongenial, ungenial.
- P *nā sazāi*, unworthy.
- P *nā sazāze*, an unworthy personage.
- A *nāshīrat* (pl. *nāshīrāt*), brisk, fresh, blowing, blustering (wind).
- P *nā shinākht*, unknown, without acquaintance.
- A *nāsīh*, monitor, faithful adviser.
- A *nāsīr*, defender, assistant, helper.

- FA ناصواب *nā sawāb*, not right, vain, false.
 A ناصية *nāsiyat*, forelocks, pendulous ringlets ; front, appearance, bearing.
 A ناطور *nātūr*, gardener, watcher, keeper of a vineyard or palm-plantation. والناطور غير *wa 'n nātūr ghair māni'*, and the keeper not preventing.
 A ناظر *nāzīr* (P pl. ناظران *nāzīrān*), looker, viewer, inspector, spectator, beholder.
 P ناف *nāf*, the navel.
 A نافذ *nāfiz*, penetrating, piercing ; valid, operative, effective, received, obeyed.
 P نافرمان *nā farjām*, unpropitious, unhappy.
 P نافرمان *nā farmān*, disobedient, uncomplying, stubborn, refractory.
 A نافع *nāfi'*, profitable, advantageous, salutary, useful. بِنَافِع *bi nāfi'*, of any use.
 A ناقص *nākis*, deficient, defective ; diminished, impaired. ناقص عقل *nākisi 'akl*, deficient in understanding, unintellectual, dull.
 P ناکردن *nā kardan*, not to make ; the non-making.
 P ناکرد *nā karda*, unfinished, undone.
 P ناکس *nā kas*, mean, base, vile, worthless ; a nobody.
 P ناگاد *nā gāh*, suddenly, unexpectedly, all at once, on a sudden.
 P ناگفتن *nā guftan*, not to speak ; not speaking.
 P ناگاه *nāgah*, suddenly. ناگه *nāgahe*, on a sudden, unexpectedly.
 P نالش *nālīsh*, complaint, lamentation.
 P ناله *nāla*, complaint, moan, lamentation.
 P نالیدن *nālīdan*, to complain, lament, bemoan, groan.
 P نام *nām*, name ; fame, character, reputation. نامت *nāmat*, thy name. نام نهادن *nām nihādan*, to name, to call.
 PA نامحبوب *nā mahbūb*, unloved, disliked.
 PA مرادی *nā murādī*, unpleasantness, disagreeableness, disappointment.
 P مردم *nā mardum* (pl. مردمان *nā mardumān*), not human, inhuman, barbarous ; base, ignoble, vile.

- PA مساعد *nā musā'id*, unfavourable, unpropitious.
 PA مستعد *na musta'id*, unapt, inept, incapable, unready.
 PA معلوم *nā ma'ālūm*, unknown.
 PA معول *nā mu'awwal*, not to be trusted, not trustworthy, unsound.
 PA مقبول *nā makhbūl*, unaccepted, unwelcome.
 PA مناسب *nā munāsib*, unfitting, improper, unbecoming.
 P نامور *nāmvar*, famous, celebrated, noted, renowned, notorious.
 PA موزون *nā mauzūn*, discordant, inharmonious.
 P ناموس *nāmūs*, reputation, character, fame, honour, credit, esteem.
 P نام و نشان *nām u nishān*, name and trace.
 P نامه *nāma*, writing, letter, record, book.
 P نامی *nāmī*, illustrious, renowned, famed.
 P نان *nān* (but by Persians usually pronounced *nūn*), bread ; loaf. نان تهي *nāni tihī*, dry bread. نان رباط *nāni ribāt*, bread given away at monasteries to travellers, pilgrims, and mendicants. نان وقف *nāni wakf*, bequest of bread in charity.
 P نهاده *nā nihāda*, not put, not placed, not allotted.
 P نانی *nāne*, a loaf, a single loaf.
 P ناورى *nāvarī*, wilt not bring (a contraction of نیاورى *nayāvarī*, from the root آوردن *āvardan*, to bring).
 P هموار *nā hamwār*, uneven, unsuitable, disproportioned, ungainly ; untidy, unruly.
 P نای *nāi*, neck, throat ; flute, pipe.
 P نیافتن *nā yāftan*, not to find, procure, or obtain.
 P نایب *nāyad* (for نیاید *nayāyad*), comes not.
 A نائم *nā'im*, sleeping, asleep. للنائم *li 'n nā'imī*, for one asleep, for the sleeping.
 P نائی *nā'ī*, reed, cane ; the throat, neck.
 P نبات *nabāt*, fine sugar, white and refined.
 P نبرد *nabard*, war, battle, conflict. *Na barad*, he taketh not away, removeth not (root بردن *burdan*). *Na burad*, he cuts not off.

- P *na barī*, thou shouldest not bear or submit to (rt. بردن *burdan*).
- P *nabisht*, writing, inscription.
- P *nabishtan*, to write.
- P *nabishta*, written, scribbled.
- A *nabz*, the pulse.
- A *nubūwat*, prophecy, prophetic gift or office, function or privilege of a prophet.
- P *na būde*, would not be.
- A *nabīy*, prophet.
- P *na bīnad*, seeth not (rt. دیدن *dīdan*).
- P *na tarsad*, he should not fear; ought he not to fear? (rt. ترسیدن *tarsīdan*).
- P *na tuwān*, (one) cannot. نتوان رست *na tuwān rast*, one cannot escape.
- P *na tuwānad*, cannot.
- P *na tuwānistān*, not to be able.
- A *nīhār*, money, or anything thrown by way of largess among the populace on festive occasions; a scattering, showering down.
- A *najm*, star.
- P *na jūz*, thou seekest not.
- A *nahnu*, we.
- A *nahw*, way, path, track. النحو *an nahw*, grammar.
- A *nahwīy*, grammatical; teacher of syntax, grammarian. بليت بنحوي بصول مغاضبا *bulītu bi nahwīyin yasūlu mughāziban ʿalaiya*, I am plagued by a grammarian (who) worries me in a rage.
- P *nukhust*, first; first of all.
- P *nukhustīn*, first; original, former.
- P *na khuftast*, is not asleep.
- A *nakhl*, palm-tree; and often, any young tree in general.
- A P *nakhl-band*, maker of artificial flowers.
- A *nakhla-i mahmūd*, the name of a pleasant halting-place on the road to Mecca, three days' journey from the city of Kūfah, where the pilgrims are wont to rest under the palm-trees: whence its name.
- A *nakhīlī banī hilāl*, (lit. the

- palm groves of the Banī hilāl, a tribe so called), a place in Arabia.
- P *and*, are.
- A *nidā*, voice, call from heaven.
- A *nadāmat*, repentance, contrition, regret.
- P *na dānī*, thou knowest not; knowest not thou? (rt. دانستن *dānistān*).
- P *na darād*, rendeth not (rt. دریدن *darīdan*).
- A *nudamā* (pl. of *nadīm*), intimate friends, boon companions, courtiers.
- P *na dihad*, giveth not (rt. دادن *dādan*).
- P *na dīdā*, hast thou not seen?
- A *nadīm* (P pl. *nadīmān*), courtier, confidant, boon-companion.
- A *nazr*, vow, offering; gift to a superior.
- A *nazīr*, admonisher, monitor; prophet or teacher sent to terrify the wicked. نذیرا *na-zīran* (acc.) كفي بتغير الزمان نذیرا *kafa' bi taghayuri 'z zamāni nazīran*, change of time is a sufficient admonisher (similar to the phrase كفي الله هاديًا *kafa' allāh hādiyan*, God is guide enough).
- P *na rasī*, thou wilt not arrive.
- P *narm*, soft, mild, gentle; downy.
- P *narmī*, softness, mildness, gentleness.
- A *nizā*, quarrel, strife, dispute.
- P *nazd*, near, towards, with.
- P *nazdik*, near, with. (pl. نزدیکان *naz-dīkān*), near, adjoining, present.
- P *nazdīktar*, nearer.
- A *naza*, the agonies of death.
- A *nuzūl*, descending, alighting; descent.
- A *nuzhat*, delight, pleasure.
- A *nisbat*, relation, reference, relationship.
- A *nasuddu*, we close up (aor. of سد *sadda*).
- P *nīsrīn*, wild rose.
- A *nasak*, usage, fashion, style, mode, way, order, method.
- A *nasl*, offspring, progeny, race, breed.
- A *nasīj*, woven; garments of fine texture.

- A نشأت *nasha-ta*, thou hast grown up.
- A نشاط *nashāt*, cheerfulness, joyousness, glee, sprightliness.
- P نشان *nishān*, sign, mark, trace, characteristic; scar; flag, standard. نشان دادن *nishān dādan*, to point out.
- P نشان دادن *nishāndan*, to mark; to cause to sit, to seat, to place; to quench, extinguish, allay.
- P نشانه *nishāna*, mark, aim, butt, target.
- P شاید *na shāyad*, is not suited, is improper, unfit, unbecoming, suits not, befits not.
- P نشست *nishast*, he sat; sitting.
- P نشستن *nishastan*, to sit, squat; to settle, to be fixed; to be extinguished.
- P نشسته *nishasta*, seated; sitting; settled.
- P نشسته *nishasta-e*, art thou sitting?
- P شنید *na shanīda-e*, hast thou not heard?
- P نشوی *nashavī*, thou wilt not become (شدن نشوی).
- P نشیب *nishīb*, descent, declivity, slope.
- P نشیمن *nishīman*, seat, mansion.
- P نشین *nishīn*, sit, sit down (imp. of نشستن).
- P نشیمن *nishīnam*, I sit.
- P نشیمنی *nishīnī*, thou shouldest sit.
- AP نصب کردن *nash kardan*, to fix, appoint.
- A نصر *nasr*, victory. *Nasara*, he succoured, he helped, (used optatively) may He render victorious! (In the text, this word has been, by mistake, printed *nassara*.)
- A نصرانی *Nasrānīy*, Nazarene, Christian.
- A نصیحة *nasihat*, advice, counsel, admonition, exhortation.
- AP نصیحتگر *nasihatgar*, counsellor, adviser.
- A نطفة *nutfat*, seed, sperma hominis.
- A نطق *nutk*, speech, articulation.
- A نطیب *nutību*, we find sweet (aor. of اطاب *atāba*, 4th form of the rt. طاب *tāba*, concave *ye*). نطیبها *nutībuka*, we find them sweet.
- A نظر *nazar*, sight, look, glance, regard, view, attention. AP نظر کردن *nazar kardan*, to look.
- A نظری *nazare*, a look, a glance.
- A نظم *nazm*, verse, poetry.
- A نظیف *nazīf* (fem. نظيفة *nazīfat*), pure, clean.
- A نعمت *na-ṭ*, description, epithet; praise.
- A نعره *na-ṭrat*, shout, cry, scream.
- A نعش *na-ṭsh*, bier with a dead body laid upon it (when empty it is called سریر *sarīr*).
- A نعل *na-ṭl*, horse-shoe.
- AP نعلبند *na-ṭl-band*, smith, farrier.
- AP نعلبند پسر *na-ṭl-band-pisar*, blacksmith's son.
- A نعلین *na-ṭlain* (oblique dual), pair of shoes with wooden soles; clogs.
- A نعم *na-ṭam*, yes, very well. *Ni-ṭam* (pl. of نعمة *ni-ṭmat*), good things.
- A نعمة *ni-ṭmat*, blessing, favour, grace, bounty; prosperity, riches, wealth, opulence, good things; tenderness, delicacy; liberality. P اگر نعمتی *gar andar ni-ṭmatī*, if (thou) art in affluence.
- A نعمتی *ni-ṭmate*, a single favour.
- A نعوذ بالله *na-ṭūzu bi 'llāh*, let us fly to God! God help us! heaven forefend! (a deprecatory formula).
- A نعیب *na-ṭīb*, croaking, croak.
- A نعیق *na-ṭīk*, croaking, croak.
- A نعیم *na-ṭīm*, affluence, anything good which we enjoy; pleasure, delights.
- P نغز *naghz*, beautiful, good.
- P نغزتر *naghz-tar*, more agreeable.
- P نغمه *naghma*, soft, sweet musical sound, melody.
- A نفاق *nifāk*, hypocrisy, dissimulation.
- A نفرة *nafrat*, abomination, aversion, disgust; fright, alarm, terror.
- A نفس *nafs*, soul, spirit; self, person; carnal desire, carnality. نفس اماره *nafsi ammāra*, imperious lust, concupiscence. *Nafas*, breath, breathings; talk; moment. AP نفس بر آوردن *nafas bar āvardan*, to give utterance.
- AP نفس پرور *nafs-parwar*, self-indulgent, selfish; effeminate, luxurious.
- A نفسک *nafsuکا*, thyself, thy soul.
- A نفسی *nafsihi*, (from) himself.
- A نفسی *nafase*, a single breath, one breath, a sigh. AP سرد نفسی *nafase sard*, a cold sigh.

- A نفت *naft* or *nift*, naphtha, bitumen, liquid naphtha.
- A F نفت انداز *naft-andāz*, maker of fireworks.
- A P نفت اندازی *naft-andāzī*, the art of making or exhibiting fireworks.
- A نفع *naʿe*, gain, profit, advantage, benefit.
- A نفقة *naḥakat*, the necessary expenses for living.
- A P نفقه کردن *naḥaka kardan*, to disburse.
- A نفور *naḥūr*, abhorring, hating; averse, alien.
- A نفی *naḥī*, banishment, exile, transportation; prohibition, negation.
- A نفیس *naḥīs*, precious; a precious object which is received with such eagerness as to stop the breath (نفس *naḥas*).
- A نقاش *naḥkāsh*, embroiderer; painter, limner.
- A نقب *naḥb* (P pl. نقبها *naḥbhā*), subterranean excavation, digging through a wall, breach.
- A نقد *naḥd*, ready money, coin, small change.
- A نقدي *naḥde*, the money.
- P نقره *nukra*, silver. نقره خام *nukra-i khām*, virgin silver.
- A نقش *naḥsh*, picture, drawing, design; spot, paint.
- A P نقش و نگار *naḥsh u nigār*, spots and hues, paintings and ornaments.
- A نقص *naḥs*, defect, deficiency, injury.
- A نقصان *nuḥsān*, loss, injury, defect, deficiency, imperfection, diminution, failure.
- A نقض *naḥz*, violation of contract, rupture.
- A نقل *naḥl*, transportation, translation, removal, migration. A P نقل کردن *naḥl kardan*, to remove, migrate; to copy.
- A نکاح *nikāh*, marriage.
- A نکیه *naḥbat*, adversity, sad reverse.
- A نکته *nukṭat*, subtle or quaint conceit or point; riddle.
- P نکند *na kunad*, makes not (rt. کردن *kardan*).
- P نگو *nikū*, good, beautiful; well; safe and sound.
- P نگو رو *nikū-rū*, handsome-faced.
- PA نگو سیرت *nikū-sīrat*, virtuous, moral.
- P نگو نام *nikū-nām*, respectable, respected.
- P نکوهیدن *nikūhīdan*, to despise, slight, blame.
- P نکوهیده *nikūhīda*, despised, blamed, scorned, spoken ill of; despicable.
- P نکویی *nikū-i*, goodness, kindness, amiability; beauty. نکویی کردن *nikū-i kardan*, to do good.
- P نگار *nigār*, picture; beloved object, sweet-heart; beauty. نگار کردن *nigār kardan*, to draw, paint, limn, pourtray.
- P نگار خانه *nigār-khāna*, picture-gallery; the house or studio of the celebrated imposter Manes, founder of the heretical sect of the Manichæans in the early ages of Christianity.
- P نگارین *nigārīn*, embellished; beautiful, fair, lovely.
- P نگاه *nigāh*, look. نگاه داشتن *nigāh dāshtan*, to keep, to observe, to watch; to guard, save, preserve. نگاه کردن *nigāh kardan*, to look, to view, to watch.
- P نگران *nigārān* (pres. part.), looking, beholding.
- P نگرستن *nigārīstan*, to behold, look.
- P نگریستن *nigārīstan*, to look, peer, pry.
- P نگفته *na guḥta*, unsaid, not spoken; not having spoken, as long as one has not spoken.
- P نگون *nigūn*, upside down, turned, inverted.
- P نگو نبخت *nigūn-baḥt*, unfortunate, ill-fated; unlucky wight.
- P نگه *nigah*, sight. نگه داشتن *nigah dāshtan*, to guard, preserve, keep, save, reserve, hold; to observe, watch. نگه کردن *nigah kardan*, to look. نگه دار *nigah dār*, preserve thou.
- P نگین *nigīn*, a ring, especially the seal-ring of a prince; a precious stone set in a ring.
- F نم *nam*, dew.
- P نماز *namāz*, prayer; prayers, especially those prescribed by law to be repeated thrice a day.
- P نماند *na mānad*, remaineth not; is no more.
- P نماندم *na māndam*, I remained not.
- P نمد زین *namad-zīn*, coarse woollen saddle-cloth; a saddle stuffed on the upper part to prevent the rider being galled.
- A نمط *namat*, mode, manner, style, fashion, strain, way, custom, likeness.
- P نمک *namak*, salt.
- P نمکین *namakīn*, salted, salt; seasoned, sa-

- voury; sprightly, arch, sparkling, witty; handsome, beautiful.
- A نمل *naml*, (fem.) ant; (figur.) whiskers.
- P نمودن *namūdan*, to show, point out, display, evince, manifest, discover; to appear.
- P نمودی *namūde*, he was in the habit of displaying, he was wont to shew.
- P نمونه *namūna*, example, pattern, sample, specimen; exemplar.
- P ننگت *nang*, honour, character; shame, disgrace, dishonour.
- P نهی *na nihī*, thou puttest not (rt. نهادن).
- P نو *nau*, new, fresh, recent.
- A نواحی *nawāhī* (pl. of ناحیة *nāhiyat*), environs, parts adjacent.
- P نواختن *nawākh̄tan*, to soothe, to caress, to indulge, or treat with kindness.
- A نواذر *nawādir* (pl. of نادره *nādirat*), rarities, rare things.
- A نوال *nawāl*, present, gift, donative.
- P نو آورد *nau-āvarda*, fresh-brought.
- A نوبه *naubat*, period, time, turn.
- P نوجوان *nau-jawān*, one just come to adolescence.
- A نوح *Nūh*, the patriarch Noah, called by the Muhammadans شیخ المرسلین *Shaiḡhu'l mur-salīn*, elder of the prophets (those sent).
- P نو دمیدد *nau-damīda*, newly-sprouted (incipient beard).
- A نور *nūr*, light.
- P نوردن *navardan* (or نوردیدن *navardīdan*), to omit, pass by or over, to neglect.
- P نو رسیدد *nau-rasīda*, newly arrived; new, fresh, recent; germinating.
- P نوروز *nau-roz*, New-year's-day, which, in the Persian Calendar, is the day on which the sun enters Aries.
- P نوروزی *nau-rozī*, suited to or becoming the festival of New-year's-day, New-year's.
- P نوش *nosh*, drink, honey, sweets.
- P نوشت *navisht* or *nivisht*, what is written, writing, scripture; written.
- P نوشتست *navisht ast*, is written or scribbled.
- P نوشتن *navishtan*, to write.
- P نوشته *navishta*, written, inscribed; writing.
- P نوشدارو *nosh-dārū*, treacle; any antidote to poison; an electuary.
- P نوشیدن *noshīdan*, to drink; to take, swallow.
- P نوشیروان *noshīravān*, name of a king of Persia (Chosroes the first), in whose reign Muhammad was born; he is often designated by the Arabic epithet of العادل *al ʿādil*, the Just.
- P نوشین *noshīn*, sweet, pleasant.
- A نوع *nau-e*, species, kind, mode, sort.
- A نوعی *nau-e*, a species, a sort, a mode, a manner; a new, particular, peculiar, or original manner.
- P نومیدی *naumēdī* or *naumīdī*, despair.
- A نون *nūn*, fish. ذو النون *zū 'n nūn*, (lord of the fish), a name given to the prophet Jonah; also the name of a certain personage famed for piety, who died A.H. 245 (A.D. 860).
- P نویسنده *nawīsanda*, writer.
- P نه *na*, not, no, neither, nor.
- P نه *na-e*, thou art not.
- P نه *nih*, put, place, lay, lay down (imperat. of rt. نهادن *nihādan*). *Nuh*, nine.
- A نهج *nahaju*, we are excited, we are roused up. (Some copies, and those, perhaps, the best, read یهج *yuhāju*, one is agitated or stirred; a rush is made; both words are the pass. aor. of the vb. هاج *hāja*, concave ي *ye*).
- P نهاد *nihād*, nature, disposition, habit.
- P نهادن *nihādan*, to place, put, set, lay, lay by, lay up, lay out; to leave, to fix; to wear; to set out.
- P نهاده *nihāda*, placed, laid, set, fixed; having placed; hath placed.
- P نهان *nihān*, hid, hidden, concealed; secret, occult, latent, clandestine.
- P نهان داشتن *nihān dāshtan*, to keep secret.
- P نهانی *nihānī*, secret, hidden, concealed, private, privy, clandestine.
- P نه‌آوند *nihāvand* (or *nuhāvand*), name of a city in Persian Irāk.
- A نه‌ایة *nihāyat*, end, extremity, ne plus ultra.
- A نه‌ر *nahr*, river, rivulet, rill.
- P نه‌فت *nihuft*, he concealed; secrecy, secret.
- P نه‌فتن *nihuftan*, to hide, conceal.

F نہفتہ *nihufta*, hidden, latent, concealed; secretly.

A نہق *nahaka*, he brayed (3 per. sing. pret.)

P نہکت *nahang* (by some *nihang*), crocodile, alligator; shark.

A نہی *nahy*, prohibition. A P نہی کردن *nahy kardan*, to forbid, prohibit.

P نہیب *nahīb*, terror, fear.

P نی *nai*, reed, cane; flute, pipe.

A نی *nī*, me (affixed to verbs).

P نیارآمد *nayārāmad*, (he) will not rest (root آرامیدن *ārāmīdan*).

P نیارامید *nayārāmīd*, he rested not (rt. آرامیدن *ārāmīdan*).

Obs. the first of the two *alif*s has been changed to *ye* after *na* by a rule of grammar).

P نیارد *nayārad*, will not bring (rt. آوردن *āvardan*).

بار *bar* *nayārad*, raiseth not.

P نیازارد *nayāzārad*, he torments not.

P نیازاری *nayāzārī*, thou afflictest not, tormentest not, grieveest not (rt. آزاردن *āzārdan*).

P نیازردم *nayāzardam*, I tormented not (here the first *alif* of the root آزدن *āzardan* has been changed to *ye* after *na*).

P نیازمند *niyāzmand*, indigent.

P نیازموده *nayāzmūda*, not experienced.

P نیازساید *nayāsāyad*, is not refreshed (rt. آسودن *āsudan*).

P نیازسودی *nayāsūde*, he would not rest.

P نیافت *nayāft*, he found not.

A نیاق *niyāk* (pl. of ناقه *nākat*), she-camels. نیاقا *niyākan* (acc.)

P نیام *niyām*, sheath, scabbard, case.

P نیامد *nayāmad*, came not (rt. آمدن *āmadan*).

P نیاموخت *nayāmokht*, hath not learned (rt. آموختن *āmokhtan*).

P نیاوردی *nayāvardī*, thou hast not brought (rt. آوردن *āvardan*).

P نیاورِی *nayāvarī*, thou bringest not.

P نیاید *nayāyad*, comes not (rt. آمدن *āmadan*).

P نیائی *nayāī*, thou comest not (rt. آمدن *āmadan*).

A نیة *niyat* (also نیة *nīyat*), design, pu. pose, intention; will-worship.

P نیرزد *nayarzad*, is not worth (rt. ارزیدن *ar-zīdan*). Here the *alif* has been changed to *ye* after *na*.

P نیرو *nīrū*, strength.

P نیز *nīz*, also, likewise, too; even; again.

P نیزه *neza*, spear, lance, javelin.

P نیزه باز *neza-bāz*, spearman, lancer, tilter.

P نیست *nīst*, is not, consists not.

P نیستی *nīstī*, (thou) art not; destitution.

P نیش *nīsh*, sting. نیش زدن *nīsh zadan*, to sting, to strike with the sting.

P نیشکر *nai-shakar*, sugar-cane.

P نیفتاد *nayuftād*, did not fall out, happen, or occur (rt. افتادن *uftādan*).

P نیفشاندي *nayafshāndī*, thou scatteredst not.

P نیفشانی *nayafshānī*, thou scatterest not.

P نیفگنی *nayafganī*, thou castest not away.

P نیک *nek* (pl. نیکان *nekān*), good, beautiful; well; very; very well. نیک داشتن *nek dāshtan*, to treat kindly, to do good.

P نیک انجام *nek-anjām*, of happy end.

P نیکبخت *nek-bakht* (pl. نیکبختان *nek-bakhtān*) fortunate, happy.

P نیک بختی *nek-bakhtī*, good fortune.

P نیکخواه *nek-khwāh* (pl. نیکخواهان *nek-khwāhān*) benevolent, well-wisher.

P نیک رفته *nek-rafta* (pl. نیک رفتگان *nek-raftagān*), well-departed; one who, in dying, has left a good name behind him.

P نیک روز *nek-roz*, happy.

P نیک سرانجام *nek-sar-anjām*, ending well; having a happy issue; thoroughly provided, well furnished.

P نیک فرجام *nek-farjām*, of happy end.

P نیک محضر *nek-makzar*, good-natured, amiable.

P نیک مرد *nek-mard*, good man.

P نیک مردی *nek-mardī*, kindness, goodness, honesty.

P نیک نام *nek-nām*, of good report, fair-famed.

P نیکو *nekū* (pl. نیکوان *nekuwān*) good; well.

P نیک و بد *nek u bad*, good and bad.

P نیکو روش *nekū-ravish*, moral, well-behaved.

- P نیکو نام *nekū-nām*, of good repute, having a good name.
 P نیکوی *nekuvī*, goodness.
 P نیکویی *nekū-ī*, goodness, kindness.
 P نیکي *nekī*, goodness, virtue; good.
 P نیل *nīl*, indigo; a blue stroke which they are accustomed to draw upon the house-door of anyone deceased; hence, mourning; the river Nile.
 P نیم *nīm*, half.
 P نیم خورد *nīm-khwurd*, half-eaten; half-drunk.
 P نیم خوردۀ *nīm-khwurda*, half-eaten; half-drunk; leavings.
 P نیم روز *nīm-roz*, noon, mid-day; the province of Sīstān.
 P نیم سیر *nīm-ser*, half-full.
 P نیم شب *nīm-shab*, midnight.
 P نینداختي *nayandākhte*, he would not throw, he would not have thrown (rt. انداختن).
 P نیندوخت *nayandokht*, (he) gained not, acquired not (rt. اندوختن *andokhtan*).
 P نیوشیدن *niyūshīdan*, to listen.
 P نئین *na-īn*, made of reeds; reedy.

و

- A P و *wa* (and sometimes in Persian *u*), and; still, yet; for.
 P و *wā*, again, *re* (a prefix).
 A واتوب الیه *wa atūbu ilaihi*, and I turn by repentance unto Him.
 A واثق *wāthik*, confiding, confident, assured, positive.
 A واجب *wājib*, necessary, due, obligatory, incumbent; expedient, proper.
 A واجبی *wājibī* (or بواجبی *bi wājibī*), necessary, expedient, proper, deserved.
 A وادی *wādī*, valley, vale, dell, dale; river.
 A وارث *wārith* (P pl. وارثان *wārithān*), heir, inheritor.
 P واژون *wāzhūn*, inverted, topsy-turvy.
 P واژون بخت *wāzhūn-bakht*, unfortunate.

- A واسط *Wāsīt*, name of a city lying midway between Kūfah and Basrah on the Tigris, built A.H. 83, by Hajjāj bin Yūsuf.
 A واصف *wāṣif* (P pl. واصفان *wāṣifān*), praisers; describers.
 A واطلب *wa 'tlub*, and ask thou.
 A واعظ *wā'iz* (P pl. واعظان *wā'izān*), preacher.
 A وافر *wāfir*, abundant, ample, exuberant, full, plentiful, plenteous.
 A واقعة *wāki'at*, accident, incident, occurrence, event; battle, encounter, conflict; catastrophe, case.
 A واقعا *wāki'ah* (P pl. of واقعة *wāki'at*), eventualities, events.
 A واقعه دیدد *wāki'a-dīda*, (man) of experience.
 A واقف *wākif*, apprized, aware, informed.
 P والا *wālā*, high, exalted.
 A والا *wa illā*, and if not, otherwise.
 P والاتر *wālātār*, higher.
 A والله *wa 'llāh*, by heaven!
 A وآله *wa ālihi*, and (on) his offspring.
 P وام *wām*, debt, loan. وام دادن *wām dādan*, to grant a loan, to lend.
 P واماندن *wā māndan*, to remain behind, to lag.
 P وامی *wāme*, a loan.
 A وان *wa in*, and if, although, albeit.
 A وانت *wa anta*, and thou.
 A وان جئت *wa in ji'ta*, and though thou camest (or comest).
 P وانگاه *w' āngāh*, and then; and then!
 A واتما *wā innamā*, and surely, and indeed, and only.
 A وآنه *wa innahu*, and certainly it (is).
 A وجد *wajd*, rapture, ecstasy; fervent love.
 A وجود *wujūd*, existence; body, person, individual. با وجود *bā wujūd*, notwithstanding.
 A وجودي *wujūde*, an existence.
 A وجه *wajh*, face; mode, manner, cause, reason; supply, means. وجه کفاف *wajhi kafāf*, sufficiency of provisions.
 A وحدة *wahdat*, solitude, singleness, unity.
 A وحش *wahsh*, wild beast.

- A وحشة *wakshat*, fear, dread, horror, sadness, gloom, dumps; dreariness, dismalness; ferocity, savageness, fierceness; asperity, aversion.
 A وحل *wahal*, mire, black adhesive clay.
 A وحيد *wahid*, single, separated, detached, apart.
 A ودا *widād*, love, affection. *في وداها* *fī wi-dādhā*, for (my) love to her.
 A ودا *widāʿ*, farewell, adieu, good bye.
 P و *war*, if; and if; even if; although; since.
 A ورا *warāʿ*, beyond, without, besides, except.
 A ورد *ward*, rose; leaf or petal of a flower.
 P و *warzidan*, to practice, cultivate, perform.
 P ورش *warash* (for *واگراش* *wa agar ash*), and if it.
 A ورطة *wartat*, labyrinth, maze; precipice, or any position which occasions embarrassment.
 A ورق *wurk* (pl. of *ورقا* *warkāʿ*), brown, dusky-coloured (pigeons). *Warak*, leaf (of a tree or paper).
 A ورقي *warake*, one leaf, a single leaf.
 P ورنه *warna* (for *واگرنه* *wa agar na*), and if not, otherwise.
 A وري *waraʿ*, men, mortals.
 P وز *waz* (for *واز* *wa az*), and from.
 A وزرا *wuzarāʿ* (pl. of *وزير* *wazīr*), viziers, ministers of state.
 A وزن *wazn*, weight.
 A وزير *wazīr*, minister of state, vizier.
 A وزيري *wazīrī*, rank of vizier, premiership.
 A وسعة *wusʿat*, largeness, amplitude, space.
 P وسمه *wasma*, leaves of woad, or the indigo plant used in dyeing.
 A وسيلة *wasīlat*, means, medium, intervention; whatever wins or conciliates the favour of a prince or great man (as a gift or merit).
 A وسيم *wasīm*, marked between the shoulders by a hairy wen of the size of a pigeon's egg, as all the prophets had been,—Muhammad is believed to have been the last so distinguished; beautiful.
 A وصال *wisāl*, meeting, conjunction, interview, enjoyment of any beloved object.
 A وصف *wasf*, description, praise.
 A وصل *wasl*, union; enjoyment of the society of friends.
 A وصية *wasīyat*, will, testament, commandment, charge.
 A وظيفة *wazīfat*, allowance of provisions, stipend.
 A P وظيفه خور *wazīfa-khwur*, pensioner.
 A وعد *waʿada*, he promised.
 A وعدة *waʿdat*, promise, agreement, engagement; putting off with a promise. A P وعدة *waʿda dādan*, to give a promise; to put off with a promise.
 A وعظ *waʿz*, admonition, exhortation, sermon, homily.
 A وفاء *wafāʿ*, performance of promises, payment, fulfilment; fidelity, good faith. A P وفاء *wafā kardan*, to pay, repay, fulfil.
 A وفات *wafāt*, decease, death, demise. A P وفات *wafāt yāftan*, to die.
 A P وفادار *wafā-dār*, keeper of good faith.
 A P وفاداري *wafā-dārī*, keeping of good faith.
 A وفائي *wafāʿe*, good faith.
 A وفاق *wafk*, congruity, proportion. P A وفاق *bar wafk*, in accordance, in conformity, agreeably to.
 A وفا *wafaʿ*, he paid. *إذا وعد وفا* *izā waʿada wafaʿ*, when he has promised, he fulfils.
 A وقاحة *wakāhat*, impudence, shamelessness, effrontery, brazenness.
 A وقار *wakār*, majesty, dignity, gravity, sedateness.
 A وقت *wakt*, time, hour, season, occasion.
 A وقتها *wakthā* (P pl. of *وقت* *wakt*), times, many times; ever and anon.
 A وقتي *wakte*, a certain time or occasion, once upon a time; some day or other; at the time; at one time, at another time.
 A وقد *wa kad*, and verily.
 A وقف *wakf*, religious legacy, charitable bequest. *مال وقف* *mālī wakf*, property so bequeathed.
 A وقوف *wukūf*, experience, knowledge, information, inkling, scent. A P وقوف *wukūf yāftan*, to get knowledge, scent or wind.

- أ *wakīl*, set over; holder of a charge; president, commissioner, trustee; attorney.
 P *wagarna*, and if not, otherwise.
 أ *wa lā*, and not, neither.
 أ *wulāt* (pl. of *wālī*), governors, presidents, prefects.
 أ *wilādat*, birth, procreation.
 أ *wilāyat*, country, territory; a foreign country; Europe (so called in India).
 أ *walad*, son. *waladahu*, (acc.) his son.
 أ *walaʿ*, eager desire.
 أ *wa la nuzīkannahum*, and verily we will make them taste (emphatic aorist of *azāka*, 4th form of the root *zāka*, concave *wāw*, with the pron. *hum*, them).
 أ *wa lau*, and if, and though.
 أ *wa lau inna*, and if in truth.
 أ *wulūj*, ingress, entrance.
 P *wale*, but, however.
 أ *walīy*, holy man, saint.
 أ *wa laisa*, and there is not; and not.
 أ *walī ʿahd*, heir-apparent.
 P *wa lek*, but.
 P *wa lekin*, but, however.
 أ P *walī niʿmat*, benefactor.
 أ *wa mā*, and whatever is.
 أ *wa man yata-wakkal ʿala' ʾllāhi fahwa hasbuhu*, and whoso trusteth in God, (He) is sufficient for him.
 أ *wa nahnu*, and we.
 أ *wa nasara aʿlāmahu*, and aid his banners!
 أ *wuh*, ah! alas!
 أ *wahhāb*, great and bounteous giver.
 أ *al wahhāb*, the Giver, i.e. God.
 أ *wa hal*, and how?
 أ *wahm*, surmise, suspicion, apprehension; fear, anxiety; mind, imagination.
 أ *wa huwa* (to be pronounced *wahwa*), and he.

- أ *vai*, he, him; of him, his; her. *az vai*, from him.
 P *vai rā*, to him; him; his.
 P *werūn*, desolate, waste, depopulated.
 P *wīn* (for *wa īn*), and this.
 ٥
 أ *hu* (and sometimes *hi*), him, it; of him; his; its (an affixed pronoun).
 أ *hā*, her; them, their (affixed pronoun).
 أ *hādī*, guide, leader, director. *hādīyan*, (acc.)
 أ *Hārūn arrashād*, Hārūn the Guide (or Guided aright), the fifth Caliph of the house of Abbās; he began his brilliant reign A.H. 170, and died at Tūs, A.H. 193.
 أ *Hāmān*, name of the favourite of Ahasuerus, and the enemy of the Jews; he is represented in the Kurʾān as vizier to Pharaoh.
 أ *hān*, have a care! let it not be!
 أ *hāzil*, terrible, horrible, dreadful.
 أ *hubūb*, furious blowing of the wind, gale, fresh or smart breeze.
 أ *hijrat*, the flight of Muhammad from Mecca to Madīna which occurred on the 16th of July, A.D. 622, and in the reign of the caliph Omar was ordered to be considered as the Muhammadan era.
 أ *hadaf*, butt or mark for archers, target.
 أ *hady*, cattle carried to Mecca to be sacrificed.
 أ *hadīyat*, offering, gift, present (especially one offered to superiors).
 أ *hāzā*, this. *hāzā ʾl mikdār*, this quantity.
 P *har*, every, all, each.
 P *hirās*, terror, fear, dread.
 P *hirāsīdan*, to fear, stand in awe, be in dread; to terrify.
 P *har ān*, every.
 P *har ān ki*, every one who, whosoever.
 P *har āyina* (or *har ā-īna*),

- doubtless, undoubtedly, assuredly, positively;
by all means, at all events.
- P هر بار *har bār*, every time, each time.
- P هر جا که *har jā ki*, every place that, wherever.
- P هر چند *harchand*, although.
- P هر چه *harchi*, all that, every thing that, what.
- P هر دم *har dam*, each moment, every instant.
- P هر دو *har dū*, both. *با هر دو دست* *ba har dū dast*, with both the two hands.
- P هر روز *har roz*, every day, daily.
- P هرزه گو *harza-gū*, babbler, idle talker.
- P هرزه گوئی *harza-gū'e*, a prater, a chatterbox.
- P هر سو *har sū*, on all sides, everywhere.
- P هر شب *har shab*, every night.
- P هر کجا *har kujā*, everywhere; wheresoever, wherever.
- P هر کرا *har kirā*, whomsoever, to whomsoever.
- P هر که *har ki*, whosoever.
- P هرگاه *har gāh*, every time, whenever. *هرگاه که* *har gāh ki*, every time that, whensoever.
- P هرگز *hargiz*, ever, at any time.
- P هرگاه *har gah*, every time, whenever.
- P هرگاه که *har gah ki*, every time, that, whensoever.
- P هرمز *Hurmuz*, son of Noshīravān, surnamed Tājdār, the Crown-wearer, from his habit of appearing at all times with the crown on his head, while his predecessors assumed that mark of royalty only when administering justice, or on special occasions. He was at first a mild prince, but before his fall became cruel and vindictive.
- A هریرة *hurairat* (dim. of *هرة* *hirrat*), a little cat, a kitten.
- P هر یکی *har yake*, every single one, each one.
- P هزار *hazār*, thousand.
- P هزار بار *hazār bār*, a thousand times.
- P هزار پا *hazār-pā*, millepede, scolopendra.
- P هزار دانه *hazār dāna*, a thousand beads.
- P هزار دوست *hazār-dost*, having a thousand admirers.
- A هزبر *hizbar* (P pl. *هزبران* *hizbarān*), lion.
- A هزل *hazl*, jest.
- P هست *hast*, is.
- P هستم *hastam*, I am; I was.
- P هستند *hastand*, they are.
- P هستی *hastī*, existence, entity; wealth, riches, property, possessions.
- P هوش *hush*, intelligence. *هوش داشتن* *hush dāsh-tan*, to have a care, to mind, take heed.
- P هشت *hasht*, eight.
- P هشتم *hashtum*, eighth.
- P هشتن *hishtan*, to leave, quit.
- P هشدار *hush dār*, be careful! have your wits about you!
- P هشیار *hush-yār*, shrewd, sensible, intelligent, rational.
- P هفت *haft*, seven.
- P هفتاد *haftād*, seventy.
- P هفت رنگ *haft-rang*, seven-coloured.
- P هفتگانه *haftgāna*, in sevens; seven.
- P هفتم *haftum*, seventh.
- P هفته *hafta*, week, seven days.
- A هل *hal*, perhaps? does there? is there?
- A هلاک *halāk*, perishing, ruin; destruction; slaughter, death. A P هلاک شدن *halāk shudan*, to be lost, to perish. *هلاکت* *halākat*, thy destruction.
- A هلال *hilāl*, name of a tribe. *بنی هلال* *banī hilāl*, sons of Hilāl.
- A هلاک *halaka*, (he) perished.
- A هلاکت *halakta*, thou hast perished.
- P هلیدن *hīlīdan*, to neglect, abandon, let alone, dismiss. *فرو هلیدن* *furo hīlīdān*, to drive down, expel.
- P هم *ham*, also, too, even, likewise; moreover; together.
- A هم *hum* (or *him*), they, them (masc.).
- A هم *hamm*, grief, care, solicitude.
- P هما *humā* (or *های* *humāi*), phoenix, bird of happy omen, which never touches the ground; it is imagined that whoever is overshadowed by it becomes a king.

- A هما *humā* (or *himā*), both of them (masc.).
- P همان *hamān*, always, all the same, thus, exactly so, same, self-same.
- P همانا *hamānā*, certainly, assuredly; again, as before; alike; immediately. *همانا که hamānā ki*, at the same time that, even supposing that; although.
- P همان به *hamān-bih*, always better.
- P همایون *humāyūn*, august, royal, imperial; fortunate, happy.
- A همه *himmat*, resolution, spirit, magnanimity, courage, largeness of soul; mind, attention, endeavour, care, thought; auspices, favour, grace, blessing. A P همت خواستن *himmat khwāstan*, to ask a blessing.
- P همچنان *hamchunān*, all the while, still, yet, in that manner, thus, in like manner, in the same manner.
- P همچنین *hamchunīn*, in this manner; likewise.
- P همچو *hamchū*, like, such as, even as, all the same as.
- P همخوابه *ham-khwāba*, bed-fellow, spouse.
- P همدان *Hamadān*, name of a town of Persia, the province of Irāki Ajami.
- P هم درد *hām-dard*, fellow-sufferer, sympathetic.
- P هم دردی *ham-darde*, a fellow-sufferer.
- P همدم *ham-dam*, (breathing together) intimate companion or friend.
- P همدان *ham-dawān*, running together.
- P همراه *ham-rāh*, fellow-traveller; along with, in company with.
- P همراه *ham-rah*, fellow-traveller.
- P همسایه *ham-sāya*, (same shade) neighbour. همسایه درویش *ham-sāyae darvesh*, a poor neighbour.
- P همسر *ham-sar*, (same head), equal, associate; spouse.
- PA همچنان *ham-einān*, (with equal reins), rider side by side; companion, friend.
- P همقدم *ham-kadam* (fellow-stepping), companion.
- PA هم قفس *ham-kafas*, cage-fellow.
- P همکن *ham-kun* (pl. همکنان *ham-kunān*), fellow-labourer, fellow-worker, companion.
- P همگنان *hamginān*, all; a company; equals.

- P همنشین *ham-nishīn* (or همنشست *ham-nishast*) one who sits with another, companion.
- P همه *hama*, all, every one, the whole, everything.
- P همه جا *hama jā*, everywhere, all places. همه جا است *hama jā ast*, is everywhere.
- P همه را *hama rā*, to all.
- P همی *hamī*, a redundant particle prefixed to Persian tenses, especially to the present and imperfect.
- P همیدارم *hamī dāram*, I have.
- P همیدون *hamīdūn*, now; always; in this manner.
- P همیشه *hamesha*, always, invariably.
- P همین *hamīn*, only; merely this (or these); the same, neither more nor less; in the same manner.
- A P هند *Hind*, India.
- P هندو *hindū*, a Hindoo.
- P هندوستان *Hindūstān*, the country of the Hindū people, Hindostan.
- P هندوئی *hindū-e*, a certain Hindoo.
- P هندی *Hindī*, Indian.
- P هنر *hunar*, skill, science, ingenuity, art, tact, knack; virtue, merit, excellence, accomplishments.
- P هنرمند *hunarmand* (or هنرور *hunarwar*), skilful, scientific.
- P هنر نمایی *hunar-numāi*, merit-displaying.
- P هنرور *hunarwarī*, eminence in art, skill, or science.
- P هنری *hunare*, a single merit, a solitary virtue or excellence.
- P هنگام *hangām*, time, hour, season, moment.
- P هنگفت *hanguft*, thick, dense, coarse, stout; cloth of a firm texture.
- A هند *hunūd* (pl. of هند *hind*), Indians.
- P هنوز *hanoz*, yet, still, hitherto.
- A هنی *hani*, agreeable, wholesome, pleasant, light, easy of digestion.
- A هو *huwa*, he; He is (a name of God).
- A هوا *hawā*, air, atmosphere, the space between heaven and earth; anything empty. A P هوا پختن *hawā pukhtan*, to concoct a vain fancy.

- هوا *hawā wa hawas*, concupiscence, lust, sensuality, sensual indulgence.
- A P هوا پرست *hawā-parast*, sensualist.
- A P هوا پرستی *hawā-paraste*, a sensualist.
- A هواچ *hawādij* (pl. of هودج *haudaj*), camel-litters. هواچها *fī hawādijahā*, in their litters.
- A P هوايش *hawāyash*, the air of it, its climate.
- A هوائي *hawā'e*, a new conceit, a fresh whim.
- P هور *hor*, the sun.
- A هواس *hawas*, desire, lust, concupiscence.
- A P هوس بازي *hawas-bāze*, a voluptuary.
- A هواسي *hawase*, a whim, a desire, a lust, a sensual scheme, some new caprice.
- P هوش *hosh*, understanding, sense, judgment, prudence, intelligence; shrewdness. هوش داشتن *hosh dāshtan*, to heed, mind, pay attention, be careful.
- P هوشمند *hoshmand*, intelligent, sensible, sagacious; cautious, wary.
- P هوشمندی *hoshmandī*, intelligence, sagacity.
- P هوشيار *hosh-yār*, sensible, endued with a sound understanding.
- A هول *haul*, terror, dread; horrible.
- A P هولناک *haulnāk*, terrible, dreadful; dangerous, perilous.
- P هویدا *huwaidā*, clear, evident, conspicuous.
- A هیأت *hai'at*, face, aspect, appearance; exterior form, guise.
- A هیبة *haibat*, fear; respect, reverence, awe; awfulness, gravity, majesty, dignity.
- P هیچ *hech*, at all, anything, aught, some, any.
- P هیچت *hechat*, any to thee.
- P هیچکس *hech kas*, a person of nothing worth, nonentity of a person.
- P A هېچ وختي *hech wakte*, at any time, ever.
- P هېچ يک *hech yak*, anyone.
- P هيزم *hezam*, wood, timber, stick, firewood.
- P هيزم کش *hezam-kash*, a carrier of faggots for fuel; breedbate, mischief-maker.
- A هيکل *haikal*, figure, image, stature, shape.

- A هيکلي *haikale*, a figure; such a form!
- A هيولاني *haiyūlāniy*, material.
- A هيہات *haihāt*, begone! away! beware!

ي

- A ي *ī*, me, my (affix. pron. added to nouns).
- P يا *yā*, or, either.
- A يا *yā*, O! (governs the nom. or accus.)
- P ياب *yāb*, find (imperat. of يافتن *yāftan*); (in comp.) finding, obtaining.
- A يا بني *yā bunaiya'*, O my darling boy!
- P ياد *yād*, memory, remembrance, recollection. ياد آمدن *yād āmadan*, to come into memory, to recur to one's recollection. ياد آوردن *yād āvardan*, to call to remembrance. ياد داشتن *yād dāshtan*, to remember, recollect.
- P يار *yār* (pl. ياران *yārān*), helper, ally; associate, companion, comrade; lover (occurring in certain words such as شهریار *shahr-yār*, هوشيار *hosh-yār*, and a few others).
- P ياراي *yārā*, power; boldness, courage. ياراي گفتار *yārāyi-guftār*, boldness of speech, daring to talk.
- A يا رب *yā rabb*, O Lord!
- P ياري *yārī*, friendship; aid, help, assistance; fellowship, companionship. Yāre, a friend; a lover; a fresh lover, a new lover.
- A ياس *yas*, despair.
- P ياسمن *yāsmīn*, jasmine.
- P ياسمن بو *yāsmīn-bū*, sweet-scented as the jasmine. ياسمن بوئي *yāsmīn-bū'ī*, (thou) art as sweet as the jasmine.
- P يافتن *yāftan*, to find, obtain, gain, get, attain, experience.
- P يافتي *yāfte*, he had found or obtained.
- P يافه دراي *yāfa-darāi*, idle talker.
- A يا للعجب *yā li' l'ajab*, wonderful! strange!
- A يا ليت *yā laita*, Oh I wish! Oh would that!
- A يا معشر الخللان *yā ma'asharu 'l khullān*, O assembly of friends! O friendly circle!

- A يا *yā man*, O thou who !
 A يانع *yāni*, ripe, mature. التمر يانع *at tamr yāni*, the dates ripe.
 P ياورى *yāvarī*, aid. ياورى *yāvarī kar-dan*, to befriend, help, aid, assist.
 A يبطش *yabtushu*, he waxes strong, becomes violent (aor. of the rt. بطش). يبطش بالفرار *yabtushu bi'l frār*, he will be valiant in flight.
 A يتخاشن *yatakhāshanu*, he is rough (morally or physically), aor. of تخاشن *takhāshana*, 6th form of the rt. خشن.
 A يترشح *yatarashshahu*, exudes or exudates (aor. of ترشح *tarashshaha*, 5th form of the rt. رشح).
 A يتلاف *yatalātafu*, he is smooth; he becomes courteous, gentle, and gracious (aor. of تلاف *talātafa*, 6th form of the rt. لطف).
 A يتوكل *yatawakkalu*, trusts, relies, confides (aor. of توكل *tawakkala*, 5th form of the rt. وكل).
 A يتيم *yatim*, orphan, pupil, ward; unique, rare, incomparable. در يتيم *durri yatim*, a rare pearl.
 A يجلو *yajlū*, he makes clear; (it) becomes clear (aor. of the rt. جلا defective و *wāw*).
 A يحب *yuhibbu*, he loves or befriends (aor. of أحب *ahabba*, 4th form of the rt. حب).
 A يحدث *yuhaddithu*, converses, discourses (aor. of حدث *haddatha*, 2nd form of the rt. حدث). يحدثني *yuhaddithunī*, he will converse with me, he discourses with me.
 A يحمل *yahmilu*, bears, carries (aor. of the rt. حمل). يحملك *yahmiluka*, (it) will support thee.
 A يحيى *Yahya'*, John; St. John the Baptist.
 P يخ *yakh*, ice.
 P يخ بسته *yakh-basta*, ice-bound, frozen.
 A يد *yad*, the hand. يد سفلي *yadi sufla'*, the lower or inferior hand, the hand that receives. يد عليا *yadi 'ulya'*, the upper or superior hand, the hand that gives.
 A يدين *yadaini* (obl. of يدان *yadāni*, dual of

- يد *yad*), both hands. بين يديه *baina yadaihi*, between his hands, meaning, in his presence or before his face.
 A يرى *yara*, he sees (gezmate of يرى *yara'*, aor. of the rt. رأى *ra'a'*). ألم يرها يوماً *a lam yarahā yauman*, ah! he has not seen her any day.
 A يرافق *yurāfikū*, he travels in company with, he accompanies; he helps, he affords aid (aor. of رافق *rāfaka*, 3rd form of the rt. رفيق). يرافقني *yurāfikunī*, accompanies me.
 A يرجعون *yarja'ūna*, they return or will return (aor. of the rt. رجع).
 A يرفع *yarfa'u*, (he) raises (aor. of the rt. رفع). ليس يرفع *laisa yarfa'u*, he raises not.
 A يرى *yara'*, (a contraction of رأي *yar'a'*, aor. of the rt. رأى *ra'a'*), he sees, he looks on.
 A يزول *yazūlu*, departs, declines, decays (aor. of the rt. زال *zāla*, concave و *wāw*).
 A يستقيم *yastakīmu*, is correct, right, proper, just, consistent, or equitable; stands, remains (aor. of استقام *istakāma*, 10th form of the rt. قام, concave و *wāw*).
 A يسرا *yusran* (acc. governed by the particle ان *inna*), ease, facility.
 A يسع *yasa'u*, is large, ample; holds, contains; is able or equal to (aor. of the root وسع). يسعني *yasa'unī*, equals me; can hold me.
 A يسقي *yaskī*, he presents liquor (aor. of the verb سقى *saka'*, a defective verb).
 A يسلم *yaslamu*, he is safe, he escapes (aor. of the rt. سلم). ليس يسلم *laisa yaslamu*, he is not safe.
 A يسيغ *yusīghu*, allows to flow gently down the throat; hence, allays, quenches (aor. of أساغ *asāgha*, 4th form of the verb ساغ, concave و). يسيغه *yusīghuhu*, quenches it.
 A يصول *yasūlu*, attacks, makes an assault (aor. of the verb صال *sāla*, concave و *wāw*). يصول بطشاً *yasūlu batshan*, will attack furiously.

- الكلب *yasulu ʿala l kalbi*, will rush upon the dog.
- A يطير *yatir* (gezmate of يطير *yatiru*, aor. of the verb طار *tāra*, he fled, he flew, concave ي).
 A يطفى *yutfisu*, he extinguishes or quenches (aor. of اطفأ *atfaʿa*, 4th form of the rt. طفى).
 A يعلم *yaʿlamu*, he knoweth or shall know (aor. of the verb علم).
 A يعني *yaʿni*, he means; it signifies (aor. of the rt. عني); hence, videlicet, that is to say, to wit.
 A يغلق *yughlaku*, will be shut (aor. pass. of the rt. غلق).
 P يغما *yaghmā*, prey, booty, spoil, plunder; name of a city in Turkistān, celebrated for the beauty of its inhabitants.
 P يغماي *yaghmā-i*, native of the city of Yaghmā.
 A يغني *yughnī*, enables to do without and to dispense with; renders independent or rich (aor. of اغنى *aghnaʿ*, 4th form of the rt. غني).
 عن *an*, that will enable him to dispense with.
 A يفتري *yafṭarī*, he invents a lie, charges falsely (aor. of افترى *iftaraʿ*, 8th form of the rt. فري).
 A يقال *yukālu*, is said, will be said (aor. pass. of the rt. قال, concave و *wāw*).
 A يقبلوا *yakbilū*, they accept (gezmate of يقبلون *yakbilūna*, aor. of the rt. قبل).
 A يقين *yakīn*, certain, sure, true.
 P يكت *yak*, one; an ace. يكت سه *sih yak*, three aces.
 A يكت *yaku* (a contraction of يكتن *yakun*, gez-mated aorist of the rt. كان), as لم يكت ينفعهم *lam yaku yanfaʿuhum*, it availed them not.
 A يكاد *yakādu*, it wants but little; sometimes it is pleonastic, as in the phrase لا يكاد يسيغه *lā yakādu yusiḡghu*, (he) does not allay (or quench) it.
 P يكان *yakān yakān*, one by one.
 P يكار *yak bār*, one time, once, one day, some day.

- P يكت بارد *yak bāra*, wholly, entirely.
 P يكتاش *yaktāsh*, name of a celebrated athlete.
 P يكدل *yak-dil*, single-hearted, faithful, sincere.
 P يكدم *yak dam*, one instant, one moment.
 P يكدم كه *yak dam ki*, the moment that.
 P يكدگر *yak-dīgar* (or يكدگر *yak-digar*), one another.
 P يک زبان *yak-zabān*, of one tongue, speaking the same thing, univocal, unanimous.
 P يکسان *yak-sān*, same, ditto, alike, equal.
 A يکسب *yaksibu*, gains, acquires (aor. of the root کسب).
 P يکسو *yak sū*, one side, aside. يکسو نهادن *yak sū nihādan*, to lay aside.
 A يکون *yakūnu*, becomes (aor. of the rt. کان *kāna*, concave و *wāw*, governing the accus.).
 P يکي *yakī*, unity, oneness. Yake, one, a single one, any one, a certain one, an individual; the one. يکي روز *yake roz*, one day, some day.
 P يگانه *yagāna* (originally يکت گانه *yak gāna*), one, sole, single; unrivalled, unequalled; phoenix.
 A يلتفتن *yaltaftina*, they pay attention, they give heed (aor. fem. 8th form of the rt. لفت).
 A يلحق *yalhaku*, adheres to, reaches, overtakes (aor. of the verb لحق). يلحقني *yalhakunī*, adheres to me.
 A يلمز *yalmizu*, defames, calumniates, accuses, reproaches (aor. of the rt. لمز).
 A يمانی *yamāni*, produced in Yaman.
 A يمجسان *yumajjisāni*, they make a Magian, they heathenize (aor. du. of مجس *majjasa*, a root coined from the word مجوس *majūs*, Magi, fire-worshipper). يمجسانه *yumajji-sānihi*, they (both) make him a heathen.
 A يمر *yamurru*, he passes by (aor. of the vb. مر).
 A يملک *yamliku*, he possesses, he owns (aor. of the rt. ملک). Yumlaku, he is possessed or owned (aor. pass. of the same verb).

- ^A **يمن** *yumn*, felicity, prosperity, good luck, blessing, auspices. *Yaman*, right hand or side; *Yaman*, Arabia Felix.
- ^A **يمين** *yamīn*, oath; right hand or side. **يمين الملك** *yamīnu 'l mulk*, right arm of the kingdom (a style, title, or proper name).
- ^A **ينصران** *yunassirāni*, they make a Nazarene, they Christianize (aor. dual of **نصر** *nassara*, a root coined from the word **نصراني** *nasrānīy*, Nazarene). **ينصرانه** *yunassirānihi*, they (i.e. both parents) make him a Christian.
- ^A **ينفع** *yanfaʿu*, availeth, profiteth (aor. of the rt. **نفع** *yanfaʿuka*, will profit thee, availeth thee.
- ^A **يؤجج** *yu-ajjiju*, he kindles (aor. of **أجج** *ajjaja*, 2nd form of the rt. **أج**).
- ^P **يوز** *yūz*, panther, pard, lynx, ounce (by the poets said to have a partiality for cheese).
- ^A **يوسف** *Yūsuf*, the patriarch Joseph, son of Jacob, remarkable for his beauty. Mention is made of him in several passages of the Kur'ān, but especially in the chapter which bears his name.
- ^P **يوسفى** *yūsufī*, Joseph-like, comely as Joseph.
- ^A **يوضح** *yūzahu*, will be made evident, or is rendered clear (aor. pass. of **أوضح** *awzaha*, 4th form of the verb **وضح**).
- ^A **يولد** *yūladu*, he is born (aor. pass. of the root **ولد** *walada*).
- ^A **يوم** *yaum*, day. **يوم القيامة** *yaumu 'l kiyāmat*, the day of resurrection.
- ^A **يومًا** *yauman*, (acc. of **يوم** *yaum*), one day, any day, some day; (adverbially) once; ever.
- ^A **يونان** *Yūnān*, Ionia; the ancient Greeks until subjugated by Rome; after which the Greek nation is called by Oriental writers Rūmī.
- ^A **يونس** *Yūnas*, the Prophet Jonah, of whom repeated mention is made in the Kur'ān. One of its chapters bears his name.
- ^A **يهدي** *yahtadī*, he is guided aright, he finds the right way (aor. of **أهتدي** *ihtada'*, 8th form of the root **هدى** *hada'*, defective vb.).
- ^A **يهتد** *yahuddu*, he (or it) shakes to the ground, or demolishes (aor. of the verb **هدد** *hadda*).
- ^A **يهدي** *yuhda'*, is directed (pass. aor. of the verb **هدى** *hada'*, he guided).
- ^A **يهدي به وهو لا يهتدي** *yuhda' bihi wahwa lā yahtadī*, (mankind) is guided by him, but he does not find the right way himself. If it is read *yahdī bihi*, it will signify "he guides (others) by it;" that is, by the torch.
- ^A **يهودان** *yuhawwidāni*, they make a Jew, they judaize (aor. du. of **هود** *hawwada*, 2nd form of the verb **هاد** *hāda*, conceive and *wāw*). **يهودانه** *yuhawwidānihi*, they make him a Jew.
- ^A **يهودي** *yahūdiy*, Jew, Jewish, Judaical.
- ^A **يئس** *ya-isa*, he despaired (when used in a general sense and without reference to any specific time, the preterite may frequently be translated by the present), he despaireth.

APPENDIX A.

BEING A LITERAL TRANSLATION OF ALL THE ARABIC PASSAGES OCCURRING IN THE GULISTĀN.

[THE CLASSES HERE REFERRED TO ARE THOSE MENTIONED AT THE END OF THE PREFACE].

Page 2, line 6.—Class 1.—Kur'ān, Sūra xxxiv. verse 12, "Saba."

Work, O family of David! with thanksgiving. But few of my servants are the thankful.

Page 3, line 11.—Class 4.

Intercessor obeyed,—generous prophet,—comely,—portly,—smiling,—marked with the prophetic seal.

Page 3, line 16.—Class 4.

He attained elevation by his perfection. He unveiled the darkness by his beauty.

Fair are all his qualities— Invoke ye blessings on him and on his family.

Page 3, line 20.—Class 2.

O My angels! verily I am ashamed by reason of My servant, and he hath no Lord beside me. Therefore have I pardoned him.

Page 4, line 3.—Class 3.

We have not worshipped Thee as Thou oughtest to be worshipped.

Page 4, line 4.—Class 3.

We have not known Thee as Thou deservest to be known.

Page 4, line 21.—Class 4.

The shadow of God on His earth; the Lord of the earth be satisfied with him!

Page 5, line 2.—Class 3.

Men follow the religion of their kings.

Page 5, line 10.—Class 3.

O God! confer happiness on the Mussulmans by the length of his life, and double the reward of his goodness and actions fair, and exalt the rank of his friends and governors, and hurl destruction on his foes and haters, according to what is written in the verses of the Kur'ān. O God! give security to his country and protect his son:

The world is happy by him; may his happiness endure! And may the Lord strengthen him with the banners of victory. Thus may grow a stately palm-tree whereof he is the root; for the excellence of a plant of the earth arises from the goodness of the seed.

Page 8, line 20.—Class 4.

A garden, the water of whose river was a limpid stream. A grove, the warbling of whose birds was measured cadence.

Page 9, line 10.—Class 4.

The generous man when he has promised, pays.

Page 9, line 15.—Class 4.

The aided from heaven, victorious over his enemies, arm of the conquering dynasty, lamp of the excellent religion, beauty of mankind, glory of Islām, Sa'd son of the greatest Atābek, the proudest king of kings, possessor of the necks of peoples, lord of the kings of Arabs and Persians, sovereign of land and sea, heir of the throne of Solomon, Muzaffuru 'd dunya wa 'd dīn, Abū bakr bin Sa'd bin Zangī; may God Most High perpetuate the prosperity of both, and make every good their final portion!

Page 10, line 7.—Class 4.

Shelter of the poor, refuge of strangers, patron of the learned, friend of the pious, succour of Islām and Mussulmans, pillar of kings and sultans, Abū bakr bin Abī nasr, may God lengthen his life, and make glorious his dignity, and expand his heart and double his reward!

Page 11, line 21.—Class 4.

Make preparation for going out before entering.

Page 13, line 8.—Class 4.

When a man despairs, his tongue grows long: as a cat vanquished rushes at the dog.

Page 13, line 12.—Class 1.—Kur'ān, Sūra iii. verse 128, "The Family of Imrān."

And who master their anger, and forgive others. And God loveth the doers of good.

Page 14, line 20.—Class 3.

The sheep is clean, and the elephant carrion.

Page 14, line 21.—Class 4.

The least of the mountains of the earth is Sinai; but with God it is truly the greatest in dignity and rank.

Page 18, line 2.—Class 2.

None is born but what is born with a disposition to Islām: afterwards his parents make him a Jew, or a Christian or a Magian.

Page 18, line 15.—Class 4.

Thou hast been fed with our milk, and hast grown up amongst us; who then informed thee that thou art the son of a wolf?

When the disposition is a disposition to evil, the instruction of the teacher is of no avail.

Page 26, line 14.—Class 4.

When the armed warrior is well fed he will attack with ardour; whilst the empty-bellied will be ardent in flight.

Page 29, line 22.—Class 4.

Up! be not grieved, O brother of affliction!

For the Merciful One hath secret favours (in store).

Page 38, line 2.—Class 1.—Kur'ān, Sūra ii. verse 202, "The Cow."
The pride of sin seizeth him.

Page 39, line 12.—Class 4.
I taught him archery every day; but when his arm waxed strong, he shot me.

Page 43, line 14.—Class 1.—Kur'ān, Sūra xli. verse 46, "The Made Plain."
He who doeth right, it is for himself; and he who doeth evil, it is against himself.

Page 47, line 15.—Class 4.
Do thou unto me whatever is worthy of Thee; but do not unto us what we deserve.

Page 49, line 3.—Class 4.
If I may not be a rider of the beasts, I will work for you as a earrier of the saddle-coverings.

Page 49, line 21.—Class 4.
Safety (is) in solitude.

Page 51, line 8.—Class 4.
Thou hast done harm enough, who enumeratest my good qualities.
This is my external appearance: but my inward part thou hast not known.

Page 52, line 1.—Class 2.
I have with God moments when neither angel near the throne, nor prophet sent, could contain me.

Page 52, line 3.—Class 3.
The visions of the just (alternate) between effulgence and withdrawalment.

Page 52, line 6.—Class 4.
I gaze on him whom I love without an intervening medium,—
And there befalls me a condition in which I lose my way.
He kindles a fire, and afterwards extinguishes it by his sprinkling,
For that reason thou seest me consumed and drowned.

Page 52, line 18.—Class 1.—Kur'ān, Sūra l. verse 15, "Kāf."
And we are closer to him than his neck-vein.

Page 54, line 2.—Class 3.
A religious bequest hath no owner.

Page 56, line 22.—Class 4.
We are roused up at the sound of the songs through their sweetness: but thou art a singer, if thou keepest silence, we find them sweetest. (Some copies read *tatibu*, Thou art sweet.)

Page 59, line 10.—Class 4.
Certainly I am concealed from the eye of my neighbours;
But God knoweth my secret and my outward conduct.

Page 61, line 4.—Class 4.
And at the blowing of the fresh breezes over the pasture, the branches of the tamarisk bend, but not the hard rock.

Page 61, line 20.—Class 1.—Kur'ān, Sūra xciv. verse 6, "The Opening."
Verily along with difficulty, ease.

Page 63, line 6.—Class 2.

O Abū Huraira! visit me seldomer, and you will be liked the more.

Page 64, line 8.—Class 1.—Kur'ān, Sūra iii. verse 188, "The Family of Imrān."
And preserve us, O our Lord! from the torment of the fire.

Page 65, line 15.—Class 4.

And branches on which were pomegranate-flowers, as though fire had been hung on the green trec.

Page 65, line 20.—Class 4.

Men around him were perishing with thirst,
And he, a eup-bearer sees, but gives not to drink.

Page 69, line 17.—Class 1.—Kur'ān, Sūra xxv. verse 72, "Al Furkān."

When they pass by frivolous sport, they pass by with dignity.

Page 69, line 18.—Class 4.

When thou seest a sinner, be thou concealing and gentle.
O thou that reprobatest my fault, why dost thou not pass by generously?

Page 71, line 20.—Class 1.—Kur'ān, Sūra xxxi. verse 14, "Lokman."

But if they importune thee to associate with Me that of which thou hast no knowledge,
then obey them not.

Page 76, line 15.—Class 3.

This quantity will support thee, and what exceeds that, thou must be the bearer thereof.

Page 77, line 14.—Class 1.—Kur'ān, Sūra vii. verse 29, "Al Arāf."

Eat ye and drink, but commit not excess.

Page 79, line 4.—Class 4.

Out upon the viands when baseness acquires them! The cauldron is set up, but the dignity is lowered.

Page 81, line 8.—Class 1.—Kur'ān, Sūra xlii. verse 26, "Counsel."

Should God bestow abundanee upon His servants, they might act wantonly on the earth.

Page 81, line 9.—Class 4.

What then has plunged thee, O deluded one, into danger that thou hast perished? O
would that the ant had not assayed to fly!

Page 82, line 5.—Class 4.

O would that before my death One day I might obtain my wish!
A river dashing against my knee— Then would I not cease to fill my bottle.

Page 83, line 16.—Class 1.—Kur'ān, Sūra xxiv. verse 26, "Light."

Impure women for impure men.

Page 83, line 17.—Class 4.

They said, Mortar from lime is not clean.
We replied, We elose therewith the chinks of the privy.

Page 85, line 3.—Class 1.—Kur'ān, Sūra x. verse 90, "Jonah."

Until when the drowning overtook him.

Page 85, line 6.—Class 1.—Kur'ān, Sūra xxix. verse 65, "The Spider."

When they embark on shipboard, they call upon God, vowing him sincere worship.

Page 86, line 17.—Class 1.—Kur'ān, Sūra vii. verse 146, "Al Arāf."

Verily an ass amongst men resembles a calf ruddy like gold and lowing.

Page 89, line 9.—Class 4.

Mine ear (is attentive) to the excellence of the songs. Who is this that touches the lute-strings?

Page 93, line 16.—Class 4.

Who will converse with me now that the yellow camels are off? To the stranger none but the stranger is a companion.

Page 96, line 19.—Class 4.

And the brother of hatred passes not by a good man but what he vilifies (him) as the worst of liars.

Page 99, line 20.—Class 3.

Without thy gifts we are content with departure.

Page 100, line 7.—Class 4.

The croak of the crow of the desert.

Page 100, line 7.—Class 1.—Kur'ān, Sūra xxxi. verse 18, "Lokman."

Surely the most displeasing of noises is the voice of asses.

Page 100, line 8.—Class 4.

When the preacher Abū Fawāris brays, he has a voice which shakes Istakhar of Persia.

Page 102, line 14.—Class 4.

An apparition of him who by his countenance dispels the gloom, came at night in a vision to accompany me as a guide through the night.

He whom I love came to me in brightness. Then said I to him, Welcome! and facility! and room!

Page 103, line 22.—Class 4.

When thou comest unto me in society to visit me, though thou comest in peace, still thou bringest war.

Page 106, line 11.—Class 3.

O crow of the desert! would there were between me and thee the distance of the tropics.

Page 109, line 7.—Class 3.

The dates ripe, and the keeper not preventing.

Page 109, line 10.—Class 4.

And if a man escape from the evil of his own self,—from the evil of the suspicion of the accuser he will not escape.

Page 110, line 10.—Class 4.

A thirst (is) in my heart (which) the sipping of pure water fails to slake, even though I drank oceans.

Page 111, line 2.—Class 4.

I missed the moment of union ; and man is ignorant of the value of the delights of life, before troubles (overtake him).

Page 113, line 13.—Class 4.

Zaid struek Amr ; he is a transgressor (in a grammatieal sense he is the agent).

Page 113, line 17.—Class 4.

I am ill-used by a grammarian rushing on me in a rage, like Zaid in a struggle with Amr. At the trailing of the skirt he raiseth not his head ; but from him that draggeth down is raising consistent ? (grammatically, can the nominative be expected from a power governing the oblique case ?)

Page 113, line 20.—Class 2.

Speak thou to men according to the measure of their understandings.

Page 114, line 15.—Class 4.

If I die not of grief on the day of bidding adieu, esteem me not in friendship candid.

Page 114, line 22.—Class 4.

And many a sincere friend hath blamed me for (my) love for her. Oh ! he hath never seen her ; or else would my excuse be obvious.

Page 115, line 3.—Class 1.—Kur'an, Sūra xii. verse 32, "Joseph."

This is he for you, about whom ye blamed me.

Page 115, line 15.—Class 4.

What passed in mine ear of the story of the secluded spot, had the dusky-coloured doves overheard, they would have cried out with me. Oh assembly of friends ! say ye to him that is free (from the pangs of love), Oh would that thou knewest what is in the heart of the afflicted !

Page 116, line 10.—Class 4.

The blow of a friend is a raisin.

Page 118, line 15.—Class 2.

The door of repentance shall not be closed against the servants (of God) until the sun arise from its setting-point. I ask pardon of Thee, O Ood ! and I return by repentance unto Thee.

*Page 118, line 20.**

God Most High hath said, Their faith profited them not when they witnessed our severity.

Page 122, line 8.—Class 4.

When she saw before her husband a thing like the flabbiest lip of one keeping a fast, she says, He has with him a dead (thing). Now a charm is only for the sleeper.

Page 124, line 3.—Class 4.

Childhood has passed away and hoariness has wrought a change in me. Change of time is a sufficient monitor.

* Although this passage reads like a quotation from the Kur'an, still I have not been able to discover it anywhere in that somewhat unconnected rhapsody.

Page 127, line 15.—Class 3.

God made them to grow a fair plant.

Page 127, line 19.—Class 4.

The tender branches indeed when thou hast straightened them remain straight; but it is of no use to thee to attempt to straighten dry wood.

Page 129, line 18.—Class 3.

Convey what thou art charged with: and if they accept not, there is nothing against thee.

Page 131, line 2.—Class 3.

Oh my dear boy; thou wilt be asked on the day of the resurrection, What hast thou gained? It will not be said, To whom wert thou related?

Page 136, line 5.—Class 2.

The death of the poor (is) a rest.

Page 136, line 15.—Class 2.

The most hostile foe of thine (is) thy soul which (is) between thy sides.

Page 138, line 3.—Class 4.

I flee unto God for refuge from depressing poverty and from the vicinity of him who loveth not.

Page 138, line 3.—Class 2.

Poverty is blackness of the face in both worlds.

Page 138, line 5.—Class 2.

Poverty (is) my glory.

Page 138, line 10.—Class 4.

Poverty wanteth but little of being a denial of God.

Page 138, line 14.—Class 1.—Kur'ān, Sūra xxxvii. verse 40, "The Ranks."

A stated banquet shall they have of fruits; and honoured shall they be in the garden of delights.

Page 139, line 10.—Class 4.

(There is) no monasticism in Islām.

Page 139, line 20.—Class 4.

Whoever has before him what ripe dates he longs for: that enables him to do without pelting the clusters.

Page 142, line 3.—Class 1.—Kur'ān, Sūra xix. verse 47, "Mary."

Verily if thou desistest not, I will assuredly stone thee.

Page 142, line 21.—Class 1.—Kur'ān, Sūra lxx. verse 3, "Divorce."

And for him who putteth his trust in God, He will be all-sufficient.

Page 143, line 7.—Class 4.

And ladies riding on camels in their litters take no heed to him who is floundering among the sand-hillocks.

Page 143, line 12.—Class 4.

Aided from God, victorious and triumphant over his enemies, holder of the reins of the

human race, defender of the passes of Islām, heir to the kingdom of Solomon, the most just of the monarchs of the time, Muzaffarū 'd dunya wa 'd dīn, Abū Bakr bin Sa'd bin Zangī. May God prolong his days, and give victory to his banners!

Page 144, line 14.—Class 1.—Kur'ān, Sūra xxviii. verse 77, "The Story."

Do good as God hath done good unto thee.

Page 144, line 18.—Class 3.

Be bountiful and upbraid not; for the benefit will revert unto thee.

Page 145, line 14.—Class 4.

Guidance (to others) is afforded by him, but he finds not the way himself.

Page 148, line 2.—Class 4.

The last of resources (is) the sword.

Page 152, line 4.—Class 1.—Kur'ān, Sūra xxxvi. verse 60, "Ya Sin."

Did I not enjoin on you, O sons of Adam! Worship not Satan, for that he is your declared foe?

Page 158, line 16.—Class 4.

And drop upon drop, when blended—a river: and river to river, when united—a sea.

Page 164, line 11.—Class 1.—Kur'ān, Sūra xii. verses 18 and 83, "Joseph."

He said: Nay, but yourselves have suggested to you an affair. But patience is seemly.

Page 166, line 1.—Class 1.—Kur'ān, Sūra xxxii. verse 21, "Adoration."

And we will surely cause them to taste a punishment yet nearer at hand, besides the greater punishment; that haply they may return.

Page 166, line 19.—Class 4.

Every vessel distils what it contains.

Page 170, line 10.—Class 4.

O thou who lookest into it, ask of God mercy for the author and ask pardon for the owner of it: and seek for thy soul the good thou desirest for her. After that forgiveness for the owner of it.

The book is concluded by the aid of the All-bounteous King.

APPENDIX B.

SHEWING THE VARIOUS METRES OF THE PERSIAN VERSES OCCURRING IN BOOK I. OF THE GULISTĀN.

To PROFESSOR FRANCIS JOHNSON,

Late of the East India College, Herts.

MY DEAR FRIEND,

I here send you a brief sketch of the Persian Metres employed by Shaikh Sa'dī in the First Book of his Gulistān. I feel much pleasure in so doing, as a small return for many acts of kindness I experienced from you "in days o' lang syne," when you used to send me (as our Haileybury friends would express it) "no end of pupils" during vacations; not to speak of much valuable aid received from you very recently, in the concocting of certain literary works we wot of.

The Metres in the First Book are not so numerous as one would be apt to expect. Of the fourteen in general use among the Persians, I think there are not more than eight here to be met with; but then each of these has several variations, all of which are detailed in Section VII. of the last edition (1861) of my Persian Grammar, which, of course, I recommend to the learner's careful perusal.

Wishing you all the compliments of the season,

I remain, My dear Sir,

Yours very truly,

D. FORBES.

58, BURTON CRESCENT,
7TH JANUARY, 1863.

PAGE LINE

13 6 بیت *bait*, بحر سریع *bahri sarī*, variation 1.

Muftadilun Muftadilun Fādīlāt.

„ 16 بیت *bait*, بحر متقارب *bahri mutakārib*, var. 2.

Fadūlun Fadūlun Fadūlun Fadal.

PAGE LINE

- 13 17 بيت *bait*, بحر خفيف *bahri khafif*, var. 4.
Fādilātun Mafādilun Fadlun.
- 14 3 مثنوي *mathnavi*, بحر متقارب *bahri mutakārib*, var. 2 and 1.
Fadūlun Fadūlun Fadūlun Fadal.
or „ „ „ „ Fadūl.
- „ 12 قطعه *kit'a*, بحر مضارع *bahri muzāri'*, var. 4.
Mafdūlu Fādilātu Mafādilu Fādilāt.
- 15 2 قطعه *kit'a*, بحر خفيف *bahri khafif*, var. 4, same as p. 13, l. 17.
- „ 5 رباعي *rubā'i*, بحر هزج *bahri hazaj*, var. 15.
Mafdūlu Mafādilun Fadūlun.
- „ 10 قطعه *kit'a*, بحر رمل *bahri ramal*, var. 4.
Fādilātun Fādilātun Fādilātun Fādilāt.
- „ 16 قطعه *kit'a*, بحر خفيف *bahri khafif*, var. 2 and 4.
Fādilātun Mafādilun Fādilāt.*
or „ „ „ Fadlun.
- 16 4 بيت *bait*, بحر خفيف *bahri khafif*, var. 2 and 4, same as last.
- „ 9 قطعه *kit'a*, بحر رمل *bahri ramal*, var. 13 and 12.
Fādilātun Fādilātun Fadilun.
or „ „ „ Fadilāt.
- „ 17 مثنوي *mathnavi*, بحر متقارب *bahri mutakārib*, var. 1.
Fadūlun Fadūlun Fadūlun Fadūl.
- 17 4 بيت *bait*, بحر خفيف *bahri khafif*, var. 4, same as p. 13, l. 17.
- „ 12 بيت *bait*, بحر رمل *bahri ramal*, var. 8.
Fādilātun Fādilātun Fādilātun Fādilāt.
- „ 17 قطعه *kit'a*, بحر خفيف *bahri khafif*, var. 3 and 4.
Fādilātun Mafādilun Fadilun.
or „ „ „ Fadlun.

* The reader will be pleased to remember that the vowels *a*, *i*, and *u*, when unmarked, are understood to be short, except when followed by a double consonant, or by a single consonant at the end of a hemistich; hence it is, in general, superfluous to put the short mark " over them. When, however, a foot happens to have the same vowels, but with different quantities, such as *fādilāt* and *fādilāt*, the short vowel is marked as well as the long, in order " to make assurance doubly sure."

PAGE LINE

- 18 4 قطعہ *kit'a*, بحر خفيف *bahri khafif*, var. 2 and 4, as p. 15, l. 16.
 ,, 8 رباعي *rubā'i*, بحر رباعي *bahri rubā'i*, Class II. No. 8.
 Mafdūlu Mafādīlun Mafādīlu Fadal.
 ,, 18 بيت *bait*, بحر خفيف *bahri khafif*, var. 3.
 Fādīlātun Mafādīlun Fādīlun.
 19 1 قطعہ *kit'a*, بحر مضارع *bahri muzārī*, var. 4.
 Mafdūlu Fādīlātu Mafādīlu Fādīlāt.
 ,, 3 قطعہ *kit'a*, بحر رجز *bahri rajaz*, var. 10.
 Mafādīlun Mafādīlun Mafādīl.
 ,, 9 بيت *bait*, بحر هزج *bahri hazaj*, var. 15, same as p. 15, l. 5.
 ,, 12 بيت *bait*, بحر خفيف *bahri khafif*, var. 3, same as p. 18, l. 18.
 ,, 14 رباعي *rubā'i*, بحر رباعي *bahri rubā'i*, Class II. No. 9.
 Mafdūlu Mafādīlun Mafādīlun Fād.
 ,, 18 قطعہ *kit'a*, بحر مجتث *bahri mujtathth*, var. 3.
 Mafādīlun Fādīlātun Mafādīlun Fādīlāt.
 ,, 20 قطعہ *kit'a*, بحر خفيف *bahri khafif*, var. 2.
 Fādīlātun Mafādīlun Fādīlāt.
 20 6 قطعہ *kit'a*, بحر رمل *bāhri ramal*, var. 8, 9, or 10.
 Fādīlātun Fādīlātun Fādīlātun Fadlun.
 or ,, ,, ,, Fadlān.
 or ,, ,, ,, Fādīlun.
 ,, 13 بيت *bait*, بحر متقارب *bahri mutakārib*, var. 2, same as p. 13, l. 16.
 ,, 17 منظومه *manzūma* بحر خفيف *bahri khafif*, var. 4 and 2, as p. 15, l. 16.
 21 2 قطعہ *kit'a*, بحر رمل *bahri ramal*, var. 3.
 Fādīlātun Fādīlātun Fādīlātun Fādīlāt.
 ,, 17 قطعہ *kit'a*, بحر هزج *bahri hazaj*, var. 7.
 Mafdūlu Mafādīlu Mafādīlu Fadūlun.
 ,, 20 بيت *bait*, بحر رباعي *bahri rubā'i*, Class II. No. 1.
 Mafdūlu Mafādīlun Mafādīlun Fad.
 22 4 قطعہ *kit'a*, بحر متقارب *bahri mutakārib*, var. 1, as previously.

PAGE LINE

- 22 14 قطع *kit'a*, بحر مجتث *bakri mujtathth*, var. 3, same as p. 19, l. 18.
 Mafādīlun Fādīlātun Mafādīlun Fādīlāt.
- „ 17 قطع *kit'a*, بحر خفيف *bakri khafif*, var. 3 and 4, as in p. 17, l. 17.
- 23 3 بيت *bait*, بحر رباعي *bakri rubā'i*, Class II. No. 6.
- „ 8 نظم *nazm*, بحر مجتث *bakri mujtathth*, var. 3, same as p. 19, l. 18.
- „ 17 مثنوي *mathnavī*, بحر متقارب *bakri mutakārib*, v. 2, as before.
- 24 3 مثنوي *mathnavī*, بحر خفيف *bakri khafif*, var. 4, as in p. 13, l. 17.
- „ 8 قطع *kit'a*, بحر رمل *bakri ramal*, var. 12.
 Fādīlātun Fādīlātun Fādīlāt.
- „ 13 بيت *bait*, بحر رباعي *bakri rubā'i*, Class II. No. 2.
 Mafdūlu Mafādīlu Mafādīlun Fād.
- „ 15 بيت *bait*, Same metre as the preceding.
- „ 20 بيت *bait*, بحر مجتث *bakri mujtathth*, var. 5.
 Mafādīlun Fādīlātun Mafādīlun Fadlun.
- 25 5 مثنوي *mathnavī*, بحر متقارب *bakri mutakārib*, var. 1.
- „ 10 بيت *bait*, بحر رمل *bakri ramal*, var. 3, as in p. 21, l. 2.
- „ 17 بيت *bait*, بحر مجتث *bakri mujtathth*, irregular.
 Mafādīlun Fādīlātun Mafādīlu Fadūlun.
- „ 19 بيت *bait*, بحر خفيف *bakri khafif*, var. 3. *vide* note under p. 00.
- „ 21 قطع *kit'a*, بحر خفيف *bakri khafif*, var. 2 and 4, as in p. 15, l. 16.*
- 26 5 بيت *bait*, بحر متقارب *bakri mutakārib*, var. 1, as in p. 16, l. 17.
- „ 12 بيت *bait*, بحر رمل *bakri ramal*, irregular.
 Fādīlātun Fādīlātun Mafdūlun Fādīlun.
 or Fādīlātun Fādīlātun Fādīlātun Fadlun.
- „ 19 رباعي *rubā'i*, بحر رباعي *bakri rubā'i*, Class II. No. 9, as p. 19, l. 14.
 Mafdūlu Mafādīlun Mafādīlun Fād.
- 27 1 بيت *bait*, بحر مجتث *bakri mujtathth*, var. 5, as p. 24, l. 20.

* In the first *bait* of this *kit'a* my best MSS. read برلب which the metre requires. The same expression occurs in the same foot further on, page 35, line 4, where بر is used, as, برلب دريائي نيل which I have no doubt is the correct reading in both passages.

PAGE LINE

- 27 8 بيت *bait*, بحر هزج *bahri hazaj*, var. 10.
Mafādīlun Mafādīlun Fadūlun.
- „ 13 بيت *bait*, بحر رباعي *bahri rubā'i*, No. 6, as in p. 23, l. 3.
- „ 19 بيت *bait*, بحر رباعي *bahri rubā'i*, Class II. No. 7.
Mafdūlu Mafādīlun Mafādīlu Fadūl.
- 28 1 قطعة *kit'a*, بحر هزج *bahri hazaj*, var. 10, as in last page.
- „ 7 قطعة *kit'a*, بحر خفيف *bahri khafif*, var. 4 and 3, as formerly.
- „ 15 قطعة *kit'a*, بحر مجتث *bahri mujtathth*, var. 5, as in last page.
- 29 5 بيت *bait*, بحر هزج *bahri hazaj*, var. 9.
Mafādīlun Mafādīlun Mafādīl.
- „ 10 قطعة *kit'a*, بحر رمل *bahri ramal*, var. 12 and 13, as in p. 16, l. 9.
- „ 19 بيت *bait*, بحر مجتث *bahri mujtathth*, var. 3, as in p. 19, l. 18.
- 30 2 بيت *bait*, بحر رمل *bahri ramal*, var. 2, irregular.
Fādīlātun Fādīlātun Fādīlātun Fādīlāt.
or Fādīlātun „ „ Fadlun.
- „ 9 قطعة *kit'a*, بحر متقارب *bahri mutakārib*, as heretofore.
- „ 15 بيت *bait*, بحر مضارع *bahri muzāri*, var. 4, same as p. 19, l. 1.
- „ 18 بيت *bait*, بحر هزج *bahri hazaj*, var. 10, as in p. 27, l. 1.
Mafādīlun Mafādīlun Fadūlun.
- 31 5 قطعة *kit'a*, بحر خفيف *bahri khafif*, as heretofore.
- „ 9 بيت *bait*, بحر هزج *bahri hazaj*, var. 15, as before.
- „ 11 بيت *bait*, بحر هزج *bahri hazaj*, same as last.
- „ 14 قطعة *kit'a*, بحر مجتث *bahri mujtathth*, var. 5, as formerly.
- „ 19 قطعة *kit'a*, بحر مجتث *bahri mujtathth*, var. 3, as formerly.
- 32 2 قطعة *kit'a*, بحر هزج *bahri hazaj*, var. 10, as in p. 27, l. 1.
- „ 7 قطعة *kit'a*, بحر هزج *bahri hazaj*, same as last.
- „ 12 بيت *bait*, بحر مضارع *bahri muzāri*, var. 4, as in p. 19, l. 1.
- „ 19 قطعة *kit'a*, بحر مجتث *bahri mujtathth*, var. 5, as formerly.

PAGE LINE

22 22 بيت *bait*, بحر متقارب *bahri mutakārib*, as heretofore.33 6 بيت *bait*, بحر رمل *bahri ramal*, var. 14.

Fādilātun Fādilātun Fādilāt.

,, 10 مثنوي *mathnavī*, بحر هزج *bahri hazaj*, same as p. 15, l. 5.,, 14 قطعة *kit'a*, بحر هزج *bahri hazaj*, same as last.,, 17 قطعة *kit'a*, بحر مجتث *bahri mujtatht*, var. 6 and 3, as formerly.

Mafādilun Fādilātun Mafādilun Fādilāt.

34 5 مثنوي *mathnavī*, بحر رمل *bahri ramal*, var. 12, as in p. 24, l. 8.,, 21 بيت *bait*, بحر رباعي *bahri rubā'i*, Class II. No. 9, as p. 19, l. 14.35 4 قطعة *kit'a*, بحر رمل *bahri ramal*, var. 12, as above.,, 10 بيت *bait*, بحر رجز *bahri rajaz*, irregular.

Mastafdilun Fādilun Mastafdilun Fādilāt.

,, 19 قطعة *kit'a*, بحر هزج *bahri hazaj*, var. 9, as heretofore.36 5 قطعة *kit'a*, بحر رمل *bahri ramal*, var. 10 or 11.

Fādilātun Fādilātun Fādilātun Fādilun.

or Fādilātun ,, ,, Fādilun.

,, 20 بيت *bait*, بحر رباعي *bahri rubā'i*, Class II. No. 7, as p. 27, l. 19.37 4 مثنوي *mathnavī*, بحر خفيف *bahri khafif*, var. 2, as in p. 19, l. 20.,, 12 نظم *nazm*, بحر مجتث *bahri mujtatht*, var. 3 as formerly.,, 15 مثنوي *mathnavī*, بحر خفيف *bahri khafif*, var. 4, as heretofore.,, 20 بيت *bait*, بحر رباعي *bahri rubā'i*, Class II. irregular.,, 22 قطعة *kit'a*, بحر خفيف *bahri khafif*, var. 4 and 3, as formerly.38 7 قطعة *kit'a*, بحر متقارب *bahri mutakārib*, as heretofore.,, 11 قطعة *kit'a*, بحر مجتث *bahri mujtatht*, var. 3, as heretofore.39 14 قطعة *kit'a*, بحر خفيف *bahri khafif*, var. 4 and 3, as formerly.40 3 قطعة *kit'a*, بحر خفيف *bahri khafif*, same as last.,, 6 قطعة *kit'a*, بحر خفيف *bahri khafif*, v. 4, 3, and 2, as before.

PAGE LINE

- „ 12 بيت *bait*, بحر رباي *bahri rubā'i*, Class II. irregular.
Mafḍūlu Mafādīlun Mafādīlu Fadūl.
- „ 19 قطعه *kit'a*, بحر خفيف *bahri khafīf*, var. 2 and 4, as before.
- 41 3 رباي *rubā'i*, بحر رباي *bahri rubā'i*, Class II. No. 9, as formerly.
- „ 14 مثنوي *mathnavī*, بحر هزج *bahri hazaj*, var. 10, as heretofore.
- 42 3 قطعه *kit'a*, بحر متقارب *bahri mutakārib*, as formerly.
- „ 13 قطعه *kit'a*, بحر خفيف *bahri khafīf*, var. 4, as formerly.
- 43 1 قطعه *kit'a*, بحر هزج *bahri hazaj*, var. 12, as formerly.
- „ 4 مثنوي *mathnavī*, بحر هزج *bahri hazaj*, same as last.
- „ 15 قطعه *kit'a*, بحر خفيف *bahri khafīf*, var. 2, as formerly.
- 44 1 بيت *bait*, بحر متقارب *bahri mutakārib*, as formerly.
- „ 3 قطعه *kit'a*, بحر سريع *bahri sarī*, var. 2,
Muftadilun Muftadilun Fādīlun.
- „ 8 بيت *bait*, بحر مجتث *bahri mujtathth*, var. 3, as formerly.
- „ 14 قطعه *kit'a*, بحر هزج *bahri hazaj*, var. 10, as heretofore.
- 45 2 مثنوي *mathnavī*, بحر هزج *bahri hazaj*, same as last.
- „ 5 مثنوي *mathnavī*, بحر خفيف *bahri khafīf*, as heretofore.
- „ 14 بيت *bait*, بحر دزج *bahri hazaj*, var. 10, as before.
- „ 16 قطعه *kit'a*, بحر هزج *bahri hazaj*, var. 15, as heretofore.
- 46 4 قطعه *kit'a*, بحر رمل *bahri ramal*, var. 8 and 9, as formerly.
- „ 9 قطعه *kit'a*, بحر خفيف *bahri khafīf*, var. 2 and 4, as before.
- „ 12 قطعه *kit'a*, بحر خفيف *bahri khafīf*, same as last.
- „ 19 بيت *bait*, بحر متقارب *bahri mutakārib*, as formerly.
- „ 21 قطعه *kit'a*, بحر رمل *bahri ramal*, var. 14 and 15, as before.

ERRATA.

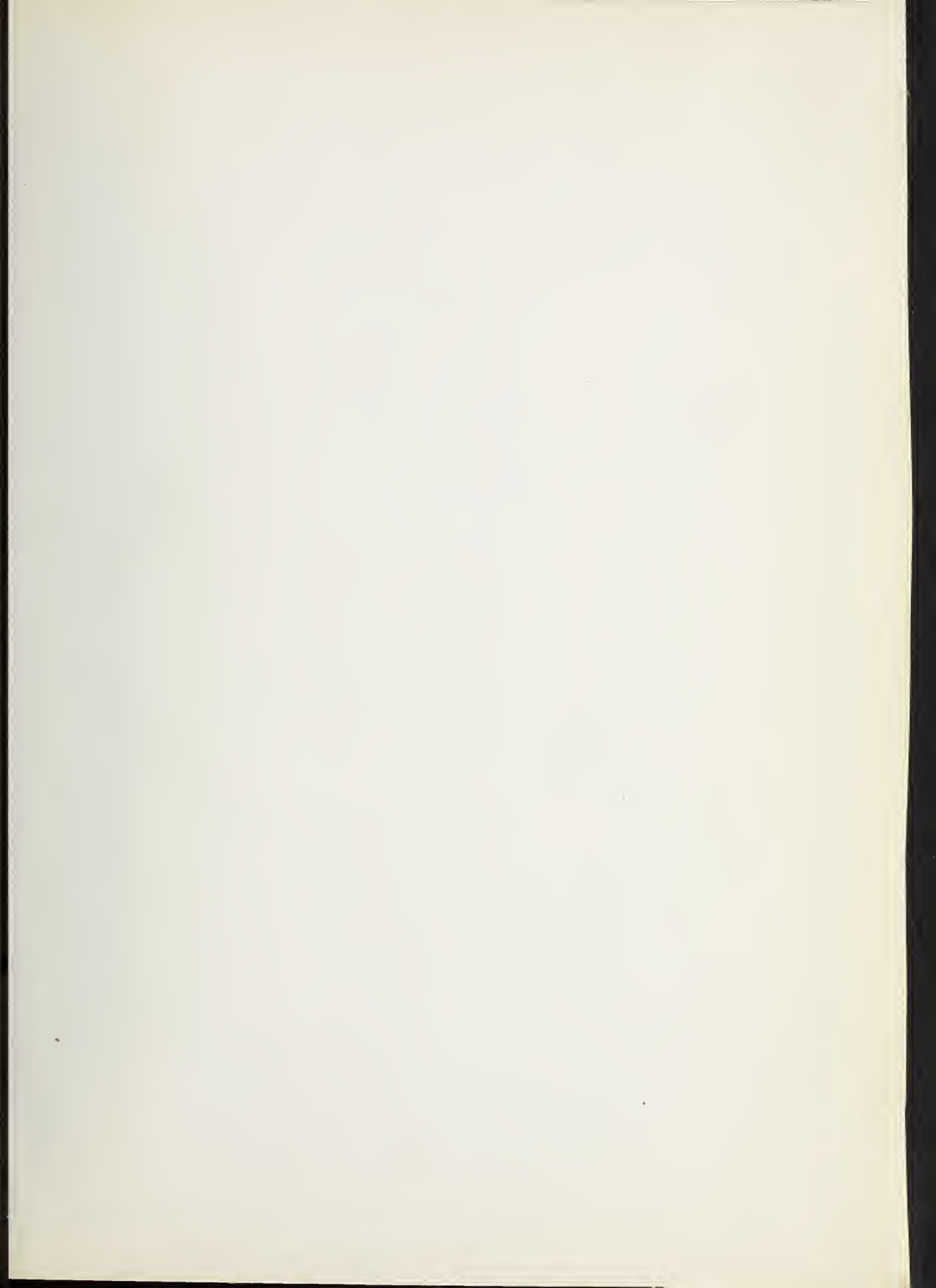
TEXT.

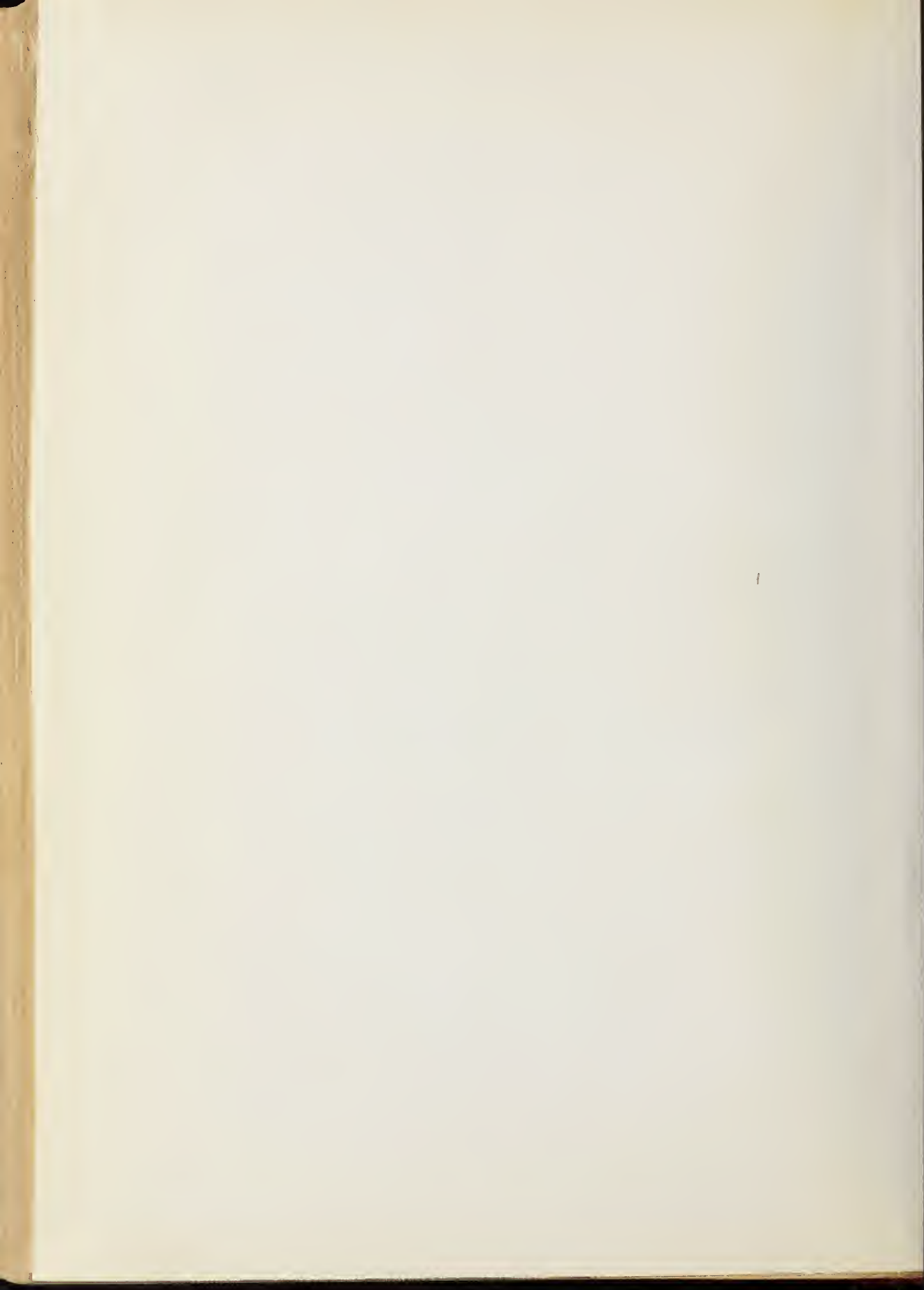
PAGE ۴۶ LINE 8, *for* گفته *read* گفته
,, ۸۴ ,, 3, ,, پنجاه ,, پنجاه
,, ۱۴۳ ,, 15, ,, نَصَرَ ,, نَصَرَ

VOCABULARY.

PAGE 72, LINE 21, *for* form of conjug. *read* form or conjug.

606

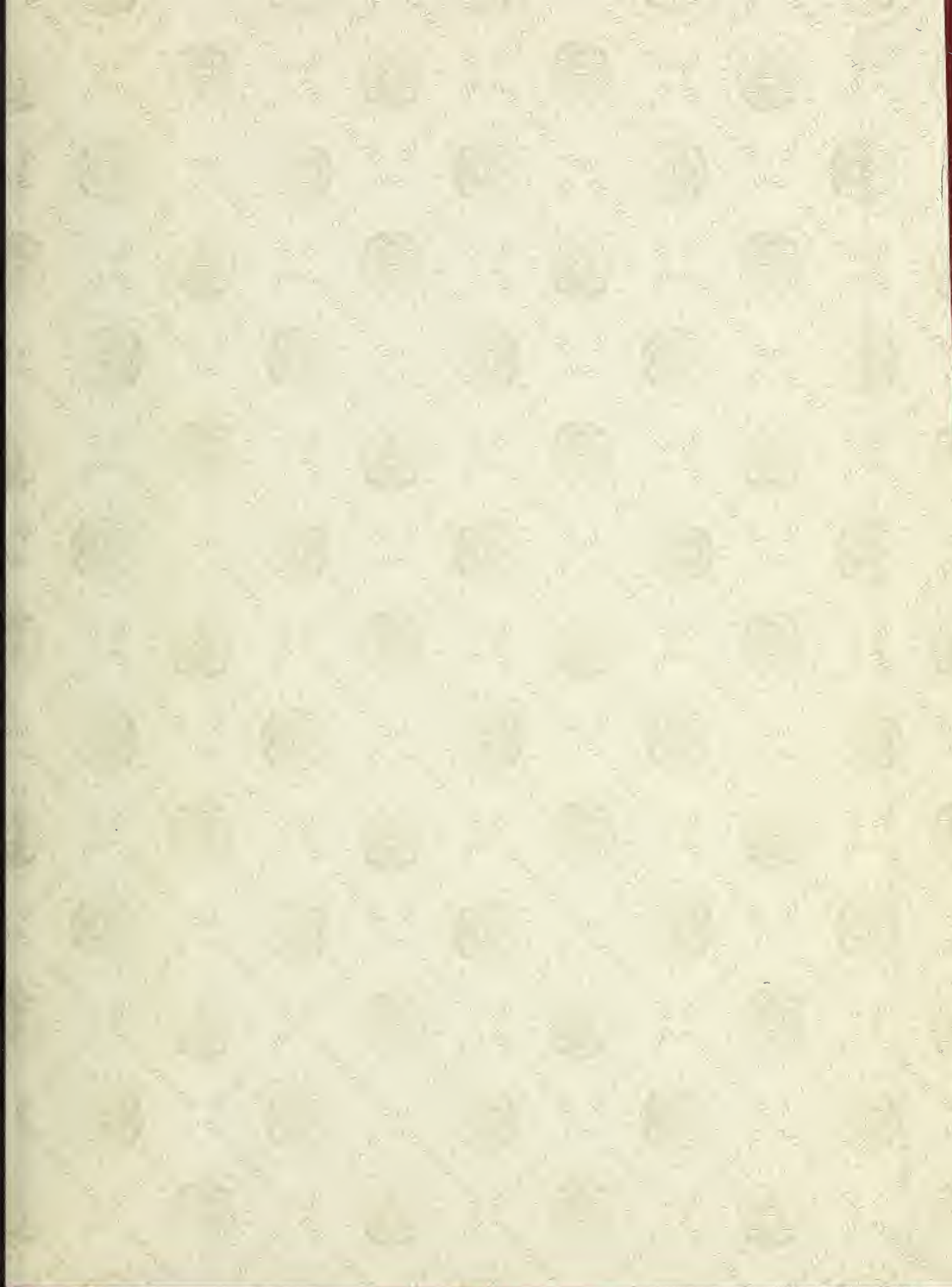

Deacidified using the Bookkeeper process.
Neutralizing agent: Magnesium Oxide
Treatment Date: July 2007

PreservationTechnologies
A WORLD LEADER IN PAPER PRESERVATION

111 Thomson Park Drive
Cranberry Township, PA 16066
(724) 779-2111

LIBRARY OF CONGRESS

0 019 329 441 8